अथमुहूर्त्तचिंतामणिसटिकप्रारंभोऽयम्॥ ॐ ॥

मु॰चिं॰टी॰ १

श्रीगणेशायनमः कैलासेपूर्णराकाहिमकररुचिरेवीक्ष्यबिंबस्वकीयंभूयोभूयोऽपिधावत्यतिभटकरटिस्पर्धयाचंडशुंडःमाधावत्वंत्वदंघ्रिमहरतिभिर्
तोधूयतेसौधरित्रीत्यंबावाग्भिर्निरुद्धःकपटकरटिनःकेलयोनःपुनंतु १ मुहूर्तचिंतामणिसंज्ञकस्यस्वयंकृतस्यप्रमिताक्षराख्याम् रामोविधत्तेविवृतिं
प्रणम्यविघ्नवर्करुद्धान्पितरौगुरूंश्च २ प्रारिप्सितस्यग्रंथस्यनिर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थंशिष्टाचारानुमितश्रुतिबोधितकर्तव्यतांकस्वाभीष्टगणेशदेवताशी
र्वादरूपंमंगलमिदंवक्ष्यमाणोपनिबध्नाति गौरीश्रवइति हेरंबस्यगजमुखस्येत्यर्थः द्विपास्योगणेशोविघ्नंहरतुनाशयतु युष्माकमितिशेषः कोऽहंसगणेशः
गौरीश्रवःकेतकपत्रभंगंहस्तेनाकृष्यमुखाग्रेददत् गौरीपार्वतीतस्याःश्रवणयोःकर्णयोःस्थितंकेतक्याःपुष्पंकेतकंतस्यपत्रंपर्णंतस्यभंगंखंडंहस्तेनशुंडा
दंडेनाकृष्यहठाद्गृहीत्वास्वमुखाग्रेस्वमुखोष्ठेददातिस्थापयतीतिददत् अनेनगणेशस्यबालसुलभलास्यचिता बालोपिमातृसमीपवर्तीयत्किंचित्वस्तु

श्रीगणेशायनमः गौरीश्रवःकेतकपत्रभंगमाकृष्यहस्तेनददन्मुखाग्रे विघ्नंमुहूर्ताकलितद्वितीयदंतप्ररोहोहरतुद्विपास्यः १
क्रियाकलापप्रतिपत्तिहेतुंसंक्षिप्तसारार्थविलासगर्भम् अनंतदैवज्ञसुतःसरामोमुहूर्तचिंतामणिमातनोति॥ २॥ ६॥

बलात्कारेणगृहीत्वामुखेनिक्षिपतीति अतएवमुहूर्ताकलितद्वितीयदंतप्ररोहः मुहूर्तंक्षणमात्रंआकलितोनिःसृतोद्वितीयदंतप्ररोहोद्वितीयदंतोद्गमोयेन
सः अनेनकेतकपत्रस्यमुखस्थापनसमयेयावन्निगिरणंनकरोतितावद्गणेशःपिहितदंतएवालौकिकैश्वर्यभूतोपमेयम् १ अथज्योतिषग्रंथस्यारंभसाधो
विषयप्रयोजनसंबंधाधिकारिणःसूचयन्कर्तव्यमुपजातिकयाप्रतिजानीते क्रियाकलापेति अनंतास्मज्ज्योतिर्वित्पुत्रःसरामसिद्धःएषमुहूर्तचिंतामणिंमुहूर्त
दिनशुद्धिविशेषाणांलक्षणयातदुपलक्षितःकालोमुहूर्तशब्देनोच्यते तस्यचिंतामुहूर्तशुद्धिस्तस्यांमणिरिवमुहूर्तचिंतामणिस्तंज्योतिषग्रंथमातनो
ति निषेधतीनामाधारस्तथायमपिग्रंथोनिखिलमुहूर्तानामाधारइत्यन्वर्थनामानंमुहूर्तचिंतामणिंज्योतिषग्रंथमातनोति निषेधविध्यादिसंनिवेशवि
शेषेणनिरूपयतीत्यर्थः ननुजीर्णग्रंथैरेवमुहूर्तविचारेसिद्धेकिमनेनेत्यतआह कीदृशंमुहूर्तचिंतामणिं क्रियाकलापप्रतिहेतुं क्रियाजातकर्मादिका

तस्य अमुकस्मिन् शुभदिने कार्यमेतदस्मिन्न शुभदिने न कार्यमित्येवंरूपा इत्ततरं प्रतिपत्तिः सम्यग्ज्ञानं तस्य हेतुं कारणं अयमर्थः अन्यग्रंथेषु तिथ्या
दिप्रकरणेषु तिथ्यादिशुद्धिरुक्ता तत्तज्ज्ञानं तत्प्रकरणानां पुनः पुनरालोडनेन सिध्येदिति गौरवम् अत्र तु एकस्मिन्नेव प्रदेशे मुहूर्तो विचार्यते तत्सर्वं
व निर्वाह इति लाघवम् नन्वन्येष्वपि ग्रंथेषु एवंविधमुहूर्तनिरूपणात् अस्यापूर्वत्वं किमित्याह पुनः कीदृशं मुहूर्तचिंतामणिं संक्षिप्तसारार्थविलासगर्भ
म् संक्षिप्तश्चासौ सारार्थविलासगर्भश्च निकृष्टार्थस्तस्य विलासः प्रकाशः स गर्भे यस्यासौ अत्र शब्दलाघवेन निकृष्टार्थस्य निरूपणात् यथा गुरुपुस्तकं विने
वार्थज्ञानं स एवामनसि जागर्ति तथा नान्यग्रंथे तेषु तत्र शब्दकाठिन्यात् गुरुसाहाय्यं विनाऽस्य ग्रंथज्ञानं न भवतीत्येतदपूर्वमस्यारंभ इति ननु संबंधादिचतुष्टयक-
थनं विना कथं श्रोतृप्रवृत्तिः उक्तं च सिद्धिः श्रोतृप्रवृत्तानां संबंधकथनीयतः तस्मात्सर्वेषु शास्त्रेषु संबंधः पूर्वमुच्यते किमेवात्राभिधेयं स्यादिति स्पष्टकेनापि
त् यावत्प्रयोजनं नोक्तं तावत्तत्केन गृह्यतामिति उच्यते मुहूर्तचिंतामणिमित्यनेन पदेनैव सर्वं सूचितम् तथा च नारदः अस्य शास्त्रस्य संबंधो वेदांगमिति धात
तइति यद्वा अत्राभिधेयपदार्था मुहूर्तानां ग्रंथस्य च प्रतिपाद्यप्रतिपादकभावः संबंधः प्रयोजनं तु शुभाशुभनिरूपणं विवाहादिकालनिर्णयश्च यदाह ना
रदः प्रयोजनं च जगतः शुभाशुभनिरूपणमिति कश्यपोपि ग्रहणग्रहसंक्रांतियज्ञाध्ययनकर्मणाम् प्रयोजनं व्रतोद्वाहक्रियाणां कालनिर्णय इति तज्ज्ञ
ज्ञासुरधिकारी स च द्विज एव नान्यः उक्तं च नारदेन सिद्धांतसंहिताहोरारूपस्कंधत्रयात्मकम् वेदस्य निर्मलं चक्षुर्ज्योतिःशास्त्रमकल्मषम् विनैतदखिलं श्रौ
तस्मार्तं कर्म न सिध्यति तस्माज्जगद्धितायेदं ब्रह्मणा निर्मितं पुरा अतएव द्विजैरेतदध्येतव्यं प्रयत्नतः अत्रैवकारस्य पाठक्रमेण योजनं विनैव ज्योतिःशास्त्राध्य
यनस्यावश्यकत्वं प्रतीयते द्विजैरेवेति आख्याने द्विजव्यतिरिक्तैः शूद्रैर्नाध्येयमिति च प्रतीयते आत्मानद्वयमपि युक्तमेव ननु कथं श्रौतस्मार्तकर्मोपयोगि ज्योतिषमि
ति चेदुच्यते अष्टवर्षं ब्राह्मणमुपनयीत वसंते ब्राह्मणोऽग्नीनादधीत दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेतेत्यादिश्रुतयः संति तत्रैवषां द्विज्ञानं वसंताद्यृतुज्ञानं दर्शपूर्णमास
योर्ज्ञानं ज्योतिषं विना संभवति यानं निर्वहतीत्यवश्यमध्येतव्यं ज्योतिःशास्त्रम् उक्तं च वेदांगज्योतिषे वेदा हि यज्ञार्थमभिप्रवृत्ताः कालानुपूर्वा विहिताश्च यज्ञाः त

मु. चि. टी. १

आदिदं कालविधानशास्त्रं यो ज्योतिषं वेद स वेद यज्ञान् ॥ यथा शिखा मयूराणां नागानां मणयो यथा तद्वद्वेदांगशास्त्राणां ज्योतिषं मूर्धनि स्थितम् तस्मात्कर्मो शु. अ.
पयोगिकतयाऽवश्यमध्येतव्यं ज्योतिःशास्त्रम् तच्चमुप दीक्षितशिष्यायदेयम् तदुक्तं श्रुतौ विद्या ह वै ब्राह्मणमाजगाम गोपाय मा शेवधिष्टेऽहमस्मि असू
यकायानृजवेऽहिताय न मा ब्रूयाद्वीर्यवती तथा स्याम् अन्यच्च नैतद्देयं दुर्विनीताय जातु ज्ञानं शुभं तद्धि सम्यक्फलाय अस्थाने हि स्थाप्यमानं वचो वा दैवी को
पान्निर्दहेत्तं चिराय विनयावनताय दीप्यमानं प्रभवेत्कल्पलतेव सत्फलाय उपकृत्यनुचितकानि शास्त्राण्युपकारस्य पदं हि साधुरेवेति शूद्रपाठे वमहान्दो
षः गर्गः स्नेहाल्लोभाच्च मोहाद्वा यो विप्रोऽज्ञानतोऽपि वा शूद्राणामुपदेशं तु दद्यात्स नरकं व्रजेदिति ज्योतिःशास्त्राध्ययने फलमाह मांडव्यः एवंविधस्य श्रुतिने
त्रशास्त्रस्वरूपभर्तुः खलु दर्शनेन वै निहंत्यशेषं कलुषं जनानां षडब्दजं धर्मसुखास्पदं स्यात् अत्र ज्ञानविशेषेण ज्योतिर्विदः संज्ञातारतम्यं ज्योर्णेत्यथापि
दशदिनकृतपापं हंति सिद्धांतवेत्ता त्रिदिनजनितदोषं तंत्रवेत्ता ह्येव करणभगणवेत्ताऽहस्सहोरात्रदोषं जनयति धनमंहस्तन्ननक्षत्रसूची नक्षत्रसूचिल
क्षणं वराहसंहितायाम् अविदित्वैव यः शास्त्रं दैवज्ञत्वं प्रपद्यते स पंक्तिदूषकः पापो ज्ञेयो नक्षत्रसूचकः तिथ्युत्पत्तिं न जानंति ग्रहाणां नैव साधनम् प
रवाक्येन वर्तंते ते वै नक्षत्रसूचकाः नक्षत्रं सूचयतीति नक्षत्रसूची नक्षत्रसूचको हि दृष्टमुपवासं करोति यः स व्रजत्यंधतामिस्रं सार्धं ऋक्षविडंबिना नक्ष
त्रजीवनं पापं भिषजं शुल्कजीविनम् ताहक्योरणिकादींश्च वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत् ऋक्षविडंबिना नक्षत्रसूचकेन सहांधतामिस्रं नरकं व्रजति अं
तस्थायया शास्त्रमादेशकएव नक्षत्रसूचकः न तु संपूर्णशास्त्रपरिज्ञाता दैवज्ञत्वे प्रपद्यतद्दुष्कृतत्वात् पूर्वकर्मार्जितसदसत्कर्मविपाको दैवं तज्जानातीति
दैवज्ञः तस्य भावो दैवज्ञत्वं गुरुः दैवज्ञैः शास्त्रतत्वज्ञैर्मुहूर्तो निश्चयते यदि सन्मुहूर्तः समस्तो ज्ञानान्यैर्नक्षत्रसूचकैरिति अत एव कस्य यो वेदपारगः सा हि
स्येनैव नक्षत्रसूचकस्य श्राद्धभोजनमाह अत्रिः विंबमहंतो चवंगो नक्षत्रसूचकः काणः कुब्जश्च मंदश्च मंदश्चापि स्त्रियोमूर्खश्च कुष्ठवान् सर्वे श्राद्धे नियोक्तव्या
मिश्रिता वेदपारगैरिति वसिष्ठः त्रिस्कंधपारंगमस्तु पूज्यः श्राद्धे सदा भूसुरवृंदमध्ये नक्षत्रसूची खलु पापरूपो हेयः सदा सर्वसुधर्मकृत्ये वराहोऽपि सं

सांवत्सरिके देशे वसत्यभूतिमिच्छता चक्षुर्भूतो हि यत्रैष पापं तत्र न विद्यते मुहूर्त्ततिथिनक्षत्रमृतवश्चायनानि च सर्वाण्येवाकुलानि स्युर्न स्यात्सांवत्स
रो यदि अतो गणपानां यदपांक्तेयत्वमन्यथा धिधर्मशास्त्रे तत्सूचकाभिप्रायेण ज्ञेयम् महाप्रयोजनं तु एतच्छास्त्रस्य सम्यग्ज्ञानाद्ब्रह्मसायुज्यमिति तथा
वर्गः ज्योतिश्चक्रे तु लोकस्य सर्वस्योक्तं शुभाशुभम् ज्योतिर्ज्ञानं तु यो वेद स याति परमां गतिम् सूर्यसिद्धांते दिव्यं चक्षुर्ग्रहाणां तु दर्शितं ज्ञानमुत्तमम् वि
ज्ञायार्कादिलोकेषु स्थानं प्राप्नोति शाश्वतम् वराहः नसांवत्सरपाठी च नरके परिपच्यते ब्रह्मलोकप्रतिष्ठां च लभते दैवचिंतक इति तस्माज्ज्योतिः शास्त्रम
वश्यमध्येतव्यमिति स्थितम् तत्राप्यार्षवाक्यानां पाठमात्रेणापि फलमस्ति स्मृत्यादिपठनवदिति अथ मुहूर्तप्रयोजनमाह सत्याचार्यः शुभक्षणक्रियारं
भजनिताः पूर्वसंभवाः संपदः सर्वलोकानां ज्योतिस्तत्र प्रयोजनमिति तेन शुभमुहूर्तार्थं कार्यं क्षिपेद शुभमुहूर्तार्थं तु न सिध्येदिति तन्न युज्यते येन तु यस्याप्र
मंतस्य विपाकं क्रूरे ग्रहस्य विवोपि यः साक्षात्त्रिपतितः सोपि न शक्तोऽन्यथा कर्तुमिति शौनकोक्तेः प्राचीनसदसत्कर्मरूपे दैवस्यावश्यंभावित्वादिति चेन्न विवा
हादिषु विहितकालस्य पुरुषप्रयत्नसाध्यत्वाद्भुभयोगेस्त्येव कार्यसिद्धिर्न केवलं दैवेनेति तदुक्तं केशवार्किणा फले यदि प्राक्तनमेव तत्किं कृष्याद्युपायेषु परः प्रय
त्नः श्रुतिः स्मृतिश्चापि नृणां निषेधविध्यात्मके कर्मणि किं निषसाति यदि तु दैवमेव फले तदा सर्वो जनः कृष्याद्युपायेषु कथं प्रवर्तेतेति किंच श्रुतिस्मृत्या
द्योपि निषेधविध्यात्मकानि निरर्थकाः स्युः न ह्यस्मारोहेन्न कूपमवरोहेन्न बाहुभ्यां नदीं तरेन्न संशयमभ्यापद्येतेत्यादीनामाश्वलायनादिवचनानां चिकित्सा
शास्त्रस्य वैयर्थ्यप्रसंगः स्यादित्यर्थः याज्ञवल्क्योपि दैवे पुरुषकारेपि कर्मसिद्धिर्व्यवस्थिता तत्र दैवमभिव्यक्तं पौरुषं पौर्वदैहिकमिति कर्मसिद्धिः फलावाप्ति
रिष्टानिष्टावलक्षणा सा न केवलदैवेन व्यवस्थिता अपि तु पुरुषकारेपि पुरुषकारः प्रयत्नः पुरुषकाराभावे दैवमेव नास्तीत्याह तत्र दैवमिति पूर्वदेहार्जित
पौरुषमेव दैवमित्युच्यते तच्चाल्पपुरुषप्रयत्नानंतरं महाफलोदयेन अभिव्यक्तं भवति अत एव वसंतराजः पूर्वजन्मजनितं पुराविदः कर्म दैवमिति संप्रच
क्षते उद्यमेन समुपार्जितं तदा वांछितं फलति नैव केवलमिति दैवप्रयत्नयोरन्यतरेण सिद्धिर्भवतीत्यत्र दृष्टांतमाह याज्ञवल्क्यः यथा ह्येकेन चक्रेण रथस्य न ग

मु॰ टि॰ टी॰ २

निर्भवेत् तद्वत्पुरुषकारेणविनादैवंनसिद्ध्यति केशवार्कोपि प्राक्कर्मबीजंसलिलानलोर्वीसंस्कारवत्कर्मविधीयमानम् शोषायपोषायचयस्ततस्मात् सदाचारवतांनहानिरिति यत्प्राक्कर्मजन्मांतरो पार्जितंकर्मदैवरूपंतस्यविधीयमानं अधुनाक्रियमाणंकर्मशोषायचभवति किंवद्बीजंसलिलानलोर्वीसंस्कारवत् यथासद्बीजंशुभसलिलादिसंस्कारैः संस्कृतंसदुदेतिवर्धतेच तद्वत्प्राक्कर्मापिऐहिकेनसत्प्रयत्नेनवर्धते अन्यथाक्षीयतेद्रुतंयतः तस्मात्ज्योतिःशास्त्रविहितकालेविवाहादिकुर्वतांशांतिचिकित्सादिसदाचारवतांपुरुषाणांसदानहानिःस्यात् अन्यच्च दैवंहिपुरुषनिरंतरंहं(?)कालेश वशातएवविपच्यते दुष्टमपिदुष्टांतरसाहित्येनतत्तद्दुष्टकारिभवति यथादुर्जनोरंध्रान्वेषणेन अतएववसंतराजःसर्पवह्निविषकंटकादिकंयेनदैवशरणो पिमानवःदूरंतस्त्यजतिपौरुषंतदातेननःस्फुरतिदैवतोधिकम् पौरुषेणहृदयेप्सितांगतिंप्राप्नुवंतिपुरुषाःसुमेधसःशांतिदैवशरणालयंययापापपाकज्व लतिदावपावकेद्धति शकुननिमित्तादिभिःसूचितमशुभंदैवफलंशुभेनप्रयत्नेनबध्यतएव तथाचवसंतराजःतन्निरूप्यशकुनेनदुःखदंवंचयंतिनियतंसमुद्यतम् पौरुषेणपुरुषाःसुमेधसःसश्रयंति पुनरात्मनोहितमिति तद्दैवफलंदुःखंसमुद्यतंशकुनेननिरूप्यज्ञातारःपुरुषाःपौरुषेणवंचयंतीत्यर्थः यथायेन ग्रहेणयावतीदशांतर्दशावादत्तातस्याःफलपरिपाकःतावंतकालमभिव्याप्यभवेद्दैवेतिस्थितेदशाप्रवेशकालीनचंद्रादयच्छुभाशुभफलनिरूपणंयथातस्य दशाफलस्यान्यथात्वमल्पत्वमाधिक्यंवारूपयतितद्वदेतदपिबोद्धव्यम् नन्वनंतरोक्तसर्पविषवैद्यादिदृष्टांतेनपौरुषमेवफलसाधनंकथंनस्यात् तथाचदृष्ट्वात्राणांवराहः तथापरमुपेक्ष्यैवदैवंधैर्यावलंबिनःमत्यस्ततःक्रियासिद्धोकेवलंजगुरुद्यमम् उत्थानहीनोराजाहिबुद्धिमानपिसर्वदा प्रधर्षणीयःशत्रूणांभुजंगइवनिर्विषः विधानगणनाजडःपुरुषकारमुक्तादरोमनोरथपरिश्रमैर्नपरितुष्यतिश्रीमुखम् पराक्रमविनिश्चितेकसुनयोहिसद्यःकृतेहीरिंमदसुवासितंपिबतिकुंजरास्त्रज्ञंपुद्रित्यादि उच्यते समानभूमिषुसमानसलिलादिप्रयत्नेपिफलवैचित्र्यदर्शनात्कारणांतरंकल्प्यतेतद्दैवदैवमिति अतउभयोर्योगेसत्येवफलसिद्धिरिति एतदपितत्रैव कृषिदृष्टिसमायोगाद्दृश्यंतेफलसिद्धयःअस्मिन्नर्थेशृणुश्लोकान्द्वैपायनमुखोद्गतान् कृषिःपौरुषंदृष्टिर्दै

श॰ प्र॰

वं कर्षकः पौरुषेण कृषिं करोति तावत् दैवं तस्याः साधयति अयं कृषिं करोति चेत्तदा वृष्ट्या विना न किंचित्फलमाप्नोति यदि पुनः कर्षको बीजं वपति दैवं च वर्षति
तदा फलमधिकमुत्पद्यते एवं दैवपुरुषकारयोः समयोरेव फलसिद्धिर्दृश्यते अत्रार्थे श्रीभास्वत्सुतोक्ता इमे श्लोकाः न विना मानुषं दैवाद्दैवं वा मानुषाद्विना
नैको निर्वर्तयत्यर्थमेकारणिरिवानलमिति केचिद्बुद्धिः कर्मानुसारिणीति मन्यमानाः प्रयत्नोऽपि दैवरूपहेतुकत्वाद्दैवमेव फलसिद्धेः कारणमिति वदन्ति तन्न
अनवस्थादोषप्रसंगात् तथाहि प्राक्कर्मार्जितपौरुषमेव किल दैवशब्देनोच्यते अन्यतः प्रयत्नः प्राचीनपौरुषलक्षणेन दैवेन जन्यते तदपि तत् प्राचीनपौरु
षजन्यमित्यनवस्था। अतः प्रयत्नोऽपि दैवप्रेरित इत्यनुपपन्नम् ननु बीजांकुरन्यायेनानवस्थादोषो न भवतीति चेन्न नहि बीजांकुरन्यायेन दैवमेव मूलमिति नि
श्चीयते नापि प्रयत्नः अतः सत्कर्मप्रयोगे फलसिद्धिरिति तत्त्वम् एवं चेत्तर्हि पूर्वोक्तानां शौनकादिवाक्यानां येन तु यत्नात्प्रव्यंततस्य विपाकं सुरेशा अपि वोपियः
साक्षात्त्रिपतिज्ञः सोऽपि न शक्तोऽन्यथाकर्त्तुमित्यादिकानां का गतिः उच्यते दैवं तु दृष्टकर्मजमदृष्टकर्मजं चेति द्विविधम् तत्र दृष्टकर्मजस्यावश्यंभावित्वात्
ग्रहशान्त्यादिरूपापूर्वप्रयत्नादपि तन्निवारयितुं न शक्यते दृढमूलत्वात् प्रबलवाताघातेऽपि दृढमूलपादपवत् अदृष्टकर्मजं तु दैवं प्रयत्नेन निवर्त्यम्
ति शिथिलमूलपादपवत् तथा च जातके यैर्यमकर्मनिरता विजितेन्द्रियाय ये पथ्यभोजनजुषो द्विजदेवभक्ताः लोके नरा दधति ये कुलशीललीलां तेषां
चिरं कथितमायुरुदारधीभिरिति प्रयत्नाभावे तु विपर्ययं तत् तथा च तत्रैव पापिष्ठा ये दुराचारा देवब्राह्मणनिंदकाः अपथ्यभोजिनस्तेषामकाले मरणं
ध्रुवमिति वैद्यकेऽपि पूर्वजन्मकृतं पापं व्याधिरूपेण बाधते इति सर्वव्याधीनां साधारण्येन कर्मजत्वेऽपि साध्यासाध्यत्वेन द्वैविध्यम् तत्रापि कृच्छ्रोपायः सु
खोपायो द्विविधः साध्य उच्यते असाध्योऽपि द्विविधो ज्ञेयो याप्यो यश्चाप्रतिक्रियः साध्या याप्यत्वमायांति याप्याश्चासाध्यतां तथा घ्नंति प्राणानसाध्यास्तु
नराणामक्रियावतामित्यादिना चिकित्स्यानां दृढमूलत्वमन्येषामदृष्टकर्ममूलत्वं निश्चीयते ततो दैवस्येदृशं द्वैविध्यमस्ति अतः शौनकवाक्यानाम
यमर्थः येन त्विति येन पुरुषेण यत्प्राक्सर्वं अवश्यंभोक्तव्यं दृष्टकर्मोपार्जितमिति यावत् तदन्यथा कर्त्तुं बृहस्पतिरपि न शक्तः अर्थादन्यददृष्टकर्मोपार्जितम

मयाकर्तुंशक्तइत्यर्थः अतोनिमित्तशकुनादिभिर्दुष्टफलेज्ञातेबौधायनादिहितेनतच्छांतिदानादिरूपधर्मेणप्रयत्नेनतन्निवर्त्यतेशुभंवर्धते अतएवतेनेवो
क्तम् स्वपरीक्षितविलग्नंधर्मार्थं सुखायदंपत्योः अपरीक्षितविलग्नंनहिदैयपंडितेनदैवविदा अपशोंतुनिधोमज्जति शास्त्रमविज्ञायपयोदस्थादिति रहस्य
तिरपीदमस्याह स्वभावादेवकालोयंशुभाशुभसमन्वितः अनादिनिधनःसर्वोननिर्दोषोननिर्गुणः तस्मान्निर्दोषकालार्थंमुहूर्तमधिगच्छताम् कालःशु
भैगुणैर्युक्तोबलवद्भिः शुभप्रदः दोषैर्युक्तोपिचाप्राप्यैर्बहुभिर्मंत्रयद्वयोरिति अतः शुभमुहूर्तबलेन पूर्वकर्मार्जितमशुभमपिदैवफलंनिवार्यतेइ
ति अनवद्यं २ अथतिथीशानानुष्टुभाह तिथीशाइति एतेतिथीशाः तिथीनांस्वामिनःवन्हिश्चकश्च कोब्रह्मा शेषंस्पष्टं प्रयोजनंतुतत्तद्देवतापूजाप्रतिष्ठा
दि अथमुहूर्तविचारस्यप्रतिज्ञातत्वात् संवत्सरादिकथनंनोक्तंततएवावधार्यम् ३ अथतिथीनांसंज्ञांसफलामाह नंदेति प्रतिपदादिपंचतिथयोनं

तिथीशावन्हिकोगौरीगणेशोहिर्गुहोरविः शिवोदुर्गांतकोविश्वेहरिःकामःशिवःशशी ३ नंदाचभद्राचजयाचरिक्तापूर्णेति
तिथ्योऽशुभमध्यशस्ताः सितेऽसितेशस्तसमाधमाःस्युःसितज्ञभौमार्किगुरौचसिद्धाः४ नंदाभद्रानंदिकाख्याजयाचरिक्ताभद्राप्
यसंज्ञाऽधमार्कात् याम्यंत्वाष्ट्रंवैश्वदेवंधनिष्ठार्यम्णंज्येष्ठांत्यंरवेर्दग्धभंस्यात् ५ ११ दाभद्राजयारिक्तापूर्णासंज्ञाः स्वस्वनामसदृशफल

दाःस्युरिति एवंप्रकारेणसर्वाःपंचदशतिथयोज्ञेयाः ताः शुक्लपक्षेअशुभमध्यमशुभफलदाःस्युः असितेकृष्णपक्षेशुभमध्याधमफलदाःस्युः तास्तव
नंदादितिथयः शुक्रबुधमंगलशनिगुरुवारेषुसिद्धिकाराःस्युःयथानंदाशुक्रवारेएवंभद्राबुधवारे जयाभौमेरिक्ताशनौपूर्णागुरौइति ४ अथसूर्या
दिवारेषुपंचसंख्यानिषिद्धतिथीर्दग्धानक्षत्राणिचशालिन्याह नंदेति अर्कादितिल्यपूलोपेपंचमी अर्कमारभ्यनंदादिकातिथीरधमास्यात् यथासू
र्यवारेनंदाधमा एवंसोमेभद्रा भौमेनंदा बुधेजया गुरौरिक्ता शुक्रेभद्रा शनौपूर्णेति इदमाधुनिकानांप्राच्यानांमतंवस्ततस्तेशुभाः अमृतयोगाः त
थाचवसिष्ठः नंदाभौमार्कयोर्भद्राशुक्रेंद्वोश्चजयाबुधे शुभयोगागुरौरिक्ता पूर्णामंदेऽमृताह्वया गुरुरपि आदित्यभौमयोर्नंदाभद्राशुक्रशशांकयोः॥

ज याज्ञेच गुरौ रिक्ता पूर्णार्के चाग्नितास्तुभा इति नारदवाक्ये शनौ पूर्णा च मृत्युदेति कल्पितपाठः वसिष्ठादिवचनविसंवादात् बहुषु पुस्तकेषु शनौ पूर्णाऽमृ
ताशुभेति पाठाच्च पूर्णसंज्ञाऽमृतार्कादीति पाठः साधुः तथा रविवारादिषु याम्यभरणी तद्वादीनि नक्षत्राणि यथाक्रमेण दग्धनक्षत्राणि स्युः यथा रविवारे
भरणी दग्धा सोमे चित्रा भौमे उत्तराषाढा बुधे धनिष्ठा गुरावुत्तराफाल्गुनी शुक्रे ज्येष्ठा शनौ रेवती नारदः आदित्यभौमयोर्नन्दा भद्रा शुक्रशशांकयोः ज
या सौम्ये गुरौ रिक्ता शनौ पूर्णाऽमृताशुभा इति नारदः यमसंसमकं वारेऽर्केऽपि चित्रा भौमे तु विश्वभम् बुधे श्रविष्ठार्यम्णर्क्षं गुरौ ज्येष्ठा भृगोर्दिने रेवती शनिवारे तु दग्ध
योगा भवन्त्यमी एतान्येव नक्षत्राणि रव्यादीनां जन्मभानीत्युक्तानि तान्यपि निषिद्धान्येव लल्लः याम्यं त्वाष्ट्रोत्तराषाढे धनिष्ठोत्तरफाल्गुनी ज्येष्ठा च रेवती चैव ज
न्मर्क्षं भानुतः क्रमात् क्रमात्सप्तसूर्यादिजन्मतिथयः ७ १४ १० १२ ९ ८ १५ ३० सूर्यादिजन्मतिथयः संत्याज्याः शुभकर्मणि जन्मर्क्षं जन्मति

षष्ठ्यादितिथयो मंदाद्विलोमं प्रतिपद्बुधे सप्तम्यर्केऽधमाः षष्ठ्या द्यामावस्यादधावने ६ षष्ठ्यष्टमी भूतविधुक्षयेषु नो सेवेत ना तै
लपललेक्षुरव्रतम्

थिषु शुभकर्म विवर्जयेत् बलात्तु कुरुते कर्म न तत्फलमवाप्नुयादिति ५ अथ क्रकचादिनिंद्ययोगाननुष्टुभाह षष्ठ्यादीति क्रमेण
षष्ठ्यादितिथयः मंदाच्छनेश्चराद्विलोमं विपरीतगणनयाऽधमाः स्युः यथा शनौ षष्ठी अधमा शुक्रे सप्तमी गुरावष्टमी बुधे नवमी भौमे दशमी सोमे एकादशी रवौ
द्वादशी एते योगाः क्रकचाख्याः ज्ञेयाः तथा प्रतिपद्बुधवासरे सप्तमी रविवारे संवर्तयोगा अधमाः स्यात् अथ षष्ठी आद्यः प्रतिपत् अमा अमावास्या दधावने दं
तानां काष्ठादिभिर्मलनिराकरणे अधमाः निषिद्धाः स्युः कश्चिन्नवमी रव्योरपि निषेधः काशीखंडे प्रतिपद्दर्शषष्ठीषु नवम्यां रविवासरे दंतानां काष्ठसंयोगो
दहेदासप्तमं कुलमिति ६ अथ कृत्यविशेषेषु निषिद्धतिथीरिंद्रवंशाच्छंदसाह षष्ठ्यष्टम्योः प्रसिद्धे भूतश्चतुर्दशी विधुक्षयो मावास्या एतासु तिथिषु नाऽप्र मु॰
ः तैलपलमांसं क्षुरं क्षौरम् रतं मैथुनं नासेवेत यथा षष्ठ्यां तैलम् अष्टम्यां मांसम् चतुर्दश्यां क्षौरम् अमावास्यायां मैथुनम् न सेवेतेत्यर्थः विधुक्षयः सर्वोपवास

मु॰ चिं॰ वसिष्ठः स्त्रीसेवनं पर्वसु पक्षमध्ये फलं च षष्ठीषु च सर्वतैलं नृणां विनाशाय चतुर्दशीषु क्षुरक्रिया स्यात्सकलं तदासु नारदः व्यतीपाते च संक्रान्तावेकादश्यां च प शु॰ प्र॰
५ र्वसु अर्कभौमदिने विस्यानाभ्यंगं न च वै रतावीति पर्वाणि वसिष्ठ आह चतुर्दश्यष्टमी कृष्णा अमावास्या च पौर्णिमा पुण्यानि पंच पर्वाणि संक्रान्तिर्दिनप
स्य चेति अत्र तिथिस्तात्कालिकी ग्राह्या उक्तं च स्नाने वाभ्यंजने चैव दंतधावनमैथुने तिथिस्तात्कालिकी ग्राह्या तथा मरणजन्मनोरिति अथ विश्वे त्रयोदशी
दश दशमी द्विके द्वितीया एतासु तिथिषु अभ्यंजनं अभ्यंगं मलापहारकं न सेवेत अयं निषेधो ब्राह्मणातिरिक्तस्य तथा च भट्टभास्करो निर्णयामृते त्रयोदश्यां
द्वितीयायां सप्तम्यां च विशेषतः शूद्रविट्क्षत्रियाः स्नानं नाचरेयुः कदाचनेति अथ धात्रीफलैरामलकैः स्नानममाद्रिगोषु अमावास्या सप्तमी नवमीषु अ
सत् निषिद्धमित्यर्थः अत्र वसिष्ठादिमते त्रयोदश्यादितिथिषु आमलकस्नानस्यैव निषेधो नाभ्यंगस्य वसिष्ठः कामं दुर्गान्तकरविनष्टे हर्कदिने सुच सकृदाम

नाभ्यंजनं विश्वदशद्विके तिथौ धात्रीफलैः स्नानममाद्रिगोष्वसत् ७ सूर्येशपंचाग्निरसाष्टनंदा वेदांगसप्ताश्विगजांकशैलाः
सूर्यांगसप्तोरगगोदिगीशा दग्धा विषाख्याश्च हुताशनाश्च ८ ॥ सूर्यादिवारे तिथयो भवंति मघाविशाखाशिवमूलवह्निः

लकस्नानं संपत्सुतविनाशनम् भट्टभास्करस्तु नवम्यादिष्वेवामलकस्नानं निषेधति सप्तम्यां चंद्रा नवमीषु देहश्रीसंततीरामलकैर्नरस्य स्नानं निहंत्यस्त दिने
तु धत्ते तिलैः श्रियं पुण्यकरं सदैवेति ७ अथ सूर्यादिवारेषु दग्धादियोगचतुष्टयमिंद्रवज्रोपजातिकाभ्यामाह सूर्येति सूर्यादीति सूर्येशपंचाग्निरसाष्टनंदाः
तिथयः सूर्यादिवारे दग्धासंज्ञा भवंति यथा द्वादशी रविवारे दग्धा सोमे एकादशी भौमे पंचमी बुधे तृतीया गुरौ षष्ठी शुक्रेऽष्टमी शनौ नवमी उक्तं च नार
देन एकादशी चेंदुवारे द्वादशी चार्कवासरे षष्ठी बृहस्पतेर्वारे तृतीया बुधवासरे अष्टमी शुक्रवारे च नवमी शनिवासरे पंचमी भौमवारे च दग्धयोगाः प्र
कीर्तिताः अथ विषयोगाः वदेति चतुर्थ्यादितिथयः अर्कादिवारेषु विषाख्या भवंति यथा रवौ चतुर्थी विषाख्या चंद्रे षष्ठी भौमे सप्तमी बुधे द्वितीया बुधे भद्रा
पः सिद्धियोगस्तु सप्तमीद्वादश्योश्चेरितार्थः एवं नवमी शन्यादावपि गुरावष्टमी शुक्रे नवमी शनौ सप्तमी तथा च गुरुः षष्ठी शशांके नवमी च शुक्रे बुधे द्वितीया तप

जीवेऽष्टमी सौरिकुजेऽह्नि सप्तमी योगा विषाख्याः कुलनाशनाः स्युः अथ हुताशनाख्याः सूर्येगेति द्वादश्यादितिथयः सूर्यादिवारे हुताशनाख्याः स्युः वसिष्ठः
सप्तषष्ठ्यादितिथयः सोमवारादिभिर्युताः अग्निजिह्वाः सप्तयोगा मंगलेष्वतिगर्हिताः ८ अथ यमघंटाः मघाविशाखादिनक्षत्राणि रविवारादिषु यमघंटा
संज्ञानि स्युः यथा अर्कवारे मघा यमघंटा एवं सोमवारे विशाखा इत्यादि गर्गः मघाविशाखा आर्द्रा च मूलमृक्षं च कृत्तिका रोहिणी हस्त इत्युक्ता यमघंटाः क्रमा
द्रवेः एते ध्वादियोगाः शुभे विवाहादिकार्ये वर्ज्याः गमने तु यात्रायामवश्यावर्ज्याः एषामपवादो वसिष्ठेनोक्तः दिवामृत्युप्रदाः पापदोषास्ते तेन रात्रिषु शु
भकार्ये प्रशस्तौ च सर्वदा परिवर्जयेदिति आवश्यककृत्ये दीपिकायाम् यमघंटे त्यजेदष्टौ मृत्यौ द्वादश नाडिका इति अन्ये पापयोगानां मध्याह्नात्परतः
शुभमिति ९ अथ चैत्रादिमासे शून्यतिथीः शार्दूलविक्रीडितेनाह्वातुष्टुभाह भाद्रे इति शुक्ला इति च भाद्रपदादिश्लोकोक्तमासेषु चंद्रदृशौ प्रतिपद्द्वितीये द्वा

ब्राह्मं करोऽर्काद्यमघंटका ह्यशुभे विवर्ज्या गमने त्ववश्यम् ९ भाद्रे चंद्रदृशौ नभस्यनलनेत्रे माधवे द्वादशी पौषे वेदशरा इषे दशशिवा
मार्गेऽद्रिनागा मधौ गोष्टौ चोभयपक्षगाश्च तिथयः शून्या बुधैः कीर्तिता ऊर्जाषाढतपस्यशुक्रतपसां कृष्णे शरांगाब्धयः १०

दिक्रमोक्ततिथयः उभयपक्षगाः शुक्लकृष्णपक्षगताः शून्यसंज्ञकाः बुधैः कीर्तिताः कथिताः यथा भाद्रपदे प्रतिपद्द्वितीये उभयपक्षे शून्ये एवं नभस्याश्विने
उभयपक्षे तृतीयाद्वितीये शून्ये इत्यादि अनुक्तमासानां ऊर्जाषाढतपस्यशुक्रतपसां कार्तिकाषाढज्येष्ठफाल्गुनमाघानां कृष्णपक्षे क्रमेण शरांगाब्धयः शक्रा
पंच एतास्तिथयः शून्याः यथा कार्तिककृष्णे पंचमी शून्या एवमाषाढकृष्णे षष्ठी फाल्गुनकृष्णे चतुर्थी ज्येष्ठकृष्णे चतुर्दशी माघकृष्णे पंचमी अथैषामेव
कार्तिकादिमासानां शुक्लपक्षे शक्राग्निविश्वरसाः क्रमाच्छून्याः यथा कार्तिकशुक्ले चतुर्दशी शून्या आषाढशुक्ले सप्तमी फाल्गुनशुक्ले तृतीया ज्येष्ठशुक्ले त्र
योदशी माघशुक्ले षष्ठी चेति वसिष्ठः अष्टमी नवमी चैत्रे पक्षयोरुभयोरपि माधवे द्वादशी त्याज्या पक्षयोरपि ज्येष्ठे त्रयोदशी निंद्या सिते कृष्णे चतुर्दशी आषा
ढे कृष्णे पक्षस्य षष्ठी शुक्ले तु सप्तमी द्वितीया च तृतीया च श्रावणे सितकृष्णयोः प्रथमा च द्वितीया च नभस्ये मासि निंदिते दशम्येकादशी निंद्या मार्गशीर्षे शुक्ले कृष्णा

ॐ ॥ चतुर्दशी शुक्लाकृष्णपक्षेतु पंचमी सप्तमी चाष्टमी सौम्येपक्षयोरुभयोरपि पौषे पक्षद्वयेचैव चतुर्थी पंचमी तथा माघेतु पंचमी षष्ठी शुक्लेकृष्णेयथा क्रमम् तृतीया च चतुर्थी च फाल्गुनेसितकृष्णयोः तिथयोमासशून्याख्या वंशविन्नविनाशनाः आसुश्राद्धं प्रकुर्वीत नैवमंगलमाचरेदिति १० अथन क्षत्रसंबंधिदोषान् सार्द्धानुष्टुब्द्वयेनाह तत्थेति अनुराधेति स्वातीतिच शुभेकृत्सेद्वादश्यां सार्पमास्लेषा निषिद्धा आदिमे प्रतिपदि वैश्वमुत्तराषाढा ए षसंमूलम् लग्नः द्वितीयया चानुराधास्युत्तरा च तृतीयाया पंचम्या च मघायुक्ता चित्रास्वात्योस्त्रयोदशी प्रतिपद्युत्तराषाढा नवम्यां कृत्तिका यदि सप्तम्या हस्तमूले च षष्ठ्यां वा ग्राम्हं भवेद्यदि पूर्वाभाद्रपदाष्टम्यामेकादश्यां च रोहिणी द्वादश्यां च यदाश्लेषा त्रयोदश्यां मघा यदि इत्यादि एषु कार्ये कृते चेत्स्यास्य घणासान्मरणं ध्रुवमिति ११ १२ १३ अथ चैत्रादिमासेषु शून्यनक्षत्राण्यनुष्टुब्द्वयेनाह कदास्रेति कदास्रभे रोहिण्यश्विन्यौ चैत्रे शून्यनक्षत्रे एवमुत्त

शक्राः पंचासिते शक्रान्ध्वग्निविश्वरसाः क्रमात् तथानिंद्यं शुभे सार्पं द्वादश्यां वैश्वमादिमे ११ अनुराधा द्वितीयायां पंचम्यां पि त्र्यभं तथा त्र्युत्तराश्च तृतीयायामेकादश्यां च रोहिणी १२ स्वाती चित्रे त्रयोदश्यां सप्तम्यां हस्तराक्षसे नवम्यां कृत्तिकाष्टम्यां पूभाप श्यां च रोहिणी १३ कदास्रभे त्वाष्ट्रवायू विश्वेज्यौ भगवासवौ वैश्वश्रुती पाशिपौष्णौ अजपाद्विग्निपित्र्यभे १४ चित्राद्वीशौ शिवा श्व्यर्काः श्रुतिमूले यमेंद्रभे चैत्रादिमासे शून्याख्यास्ताराविन्नविनाशदाः १५

भकार्येनकार्यम् यतोविन्नविनाशदाः धननाशकराइत्यर्थः एवं वैशाखे त्वाष्ट्रवायुचित्रास्वात्यौ शून्यभे पाशीवरुणस्तंद्रुशततारा अजपात्पूर्वाभाद्रपदा वह्निः अश्विनी रोहिणी चैत्रे शून्यभे परिकीर्तिते चित्रा स्वाती च वैशाखे ज्येष्ठे विश्वेज्यतारके भगवासवमाषाढे श्रावणे हरिविश्वभे नभस्ये वारुणास्यर्क्षमजपादश्च युज्यपि कार्तिके पितृवन्त्यर्क्षे सौम्ये विन्त्राहि दैवते पौषे दस्रकराद्राः सुर्मा घमूलं च विष्णुमम् तपस्ये शुक्रभरणी शून्यभान्याङ्गुरग्रजाः एषु यत्तु कृतं कर्म धनैः सह विनश्यतीति १४ १५ ॥ ६ ॥

अथ चैत्रादिमासेषु शून्यराशीननुष्टुभाह घटइति वसिष्ठः घटमत्स्यवृषायुग्ममेषकन्याः सवृश्चिकाः तुलाचापकुलीराख्यामृगसिंहाश्चराशयः चैत्रादौमासशून्याख्याः वंशविनाशनाइति १६ अथ विषमतिथिषु दग्धलग्नानींद्रवज्रयाह पक्षादितइति शुक्लपक्षे कृष्णपक्षादितः प्रतिपदमारभ्य ओजतिथौ विषमातिथौ प्रतिपत्तिथौ घटैणौ तुलामकरौ तृतीयायां मृगेंद्रनक्रौ सिंहमकरौ पंचम्यां मिथुनकन्ये सप्तम्यां चापेंदुभे धनुःकर्कौ नवम्यां कर्कहरी कर्कसिंहौ एकादश्यां हयांत्यौ धनुर्मीनौ त्रयोदश्यां गोंत्यौ वृषमीनौ एते तिथिशून्यलग्ने तस्यां तस्यां तिथौ नेष्टे निषिद्धे वसिष्ठः मृगसिंहौ तृतीयायां प्रथमायां तुलामृगौ पंचम्यां बुधराशी द्वौ सप्तम्यां चापचंद्रभे नवम्यां सिंहकीटाख्यावेकादश्यां गुरोर्गृहे वृषमीनौ त्रयोदश्यां दग्धसंज्ञास्त्वमी ग्रहाः दग्धसंज्ञानि यल्लग्नं मत्स्य

घटीन्मथो गोमिथुनं मेषकन्ये अलितौलिनः धनुःकर्कौ मृगः सिंहश्चैत्रादौ शून्यराशयः १६ पक्षादितस्त्वोजतिथौ घटैणौ
मृगेंद्रनक्रौ मिथुनांगने च चापेंदुभे कर्कहरी हयांत्यौ गोंत्यौ च नष्टे तिथिशून्यलग्ने १७ तिथयो मासशून्याश्च शून्यलग्नानि
यान्यपि मध्यदेशे विवर्ज्यानि न दूष्याणीतरेषु तु १८ पंग्वंधकाणलग्नानि मासशून्याश्च राशयः गौडमालवयोस्त्याज्या
अन्यदेशे न गर्हिताः १९ वर्ज्यं सर्वकार्येषु हस्तार्कं पंचमी तिथौ भौमाश्विनी च सप्तम्यां षष्ठ्यां चंद्रैंदवं तथा २० ॥ ६

त्सर्वं प्रणश्यति १७ अथैषां दुष्टयोगानां शुभकृत्यावश्यकत्वे सति परिहारमाह नारदः तिथयो मासशून्याइति द्वाभ्यां पंग्वंधकाण लग्नानि विवाहकरणे वर्ज्यंते चंद्रे चैव त्रिकोणे च शुभे ह्युपचयेऽपि वा एकोऽपि बलवांश्चापि शून्यतिथ्युडुनाशकइति १८ १९ अथ हस्तार्कादिसिद्धियोगानां तिथिविशेषेणातिनिंद्यत्वमनुष्टुब्द्वयेनाह वर्जयेदिति बुधानुराधामिति च श्रीपतिः हस्ते रवौ शशधरे च मृगोत्तमांगं भौमेऽश्विनी बुधदिने च तथानुराधा पुष्यो गुरौ भृगुसुते पि च पौष्ण्यधिष्ण्यं रोहिण्यथार्कतनये मृतसिद्धियोगाः एते पंचम्यादितिथिषु चेद्भवंति तदा वर्ज्याः यथा पंचम्यां हस्तार्को वर्ज्यः एवमग्रेऽपि षष्ठ्यादौ अन्येऽप्युक्तं च अर्के हस्तः पंचमी च सोमे षष्ठी च चंद्रभम् अश्विनी सप्तमी भौमे बुधे मैत्रं तथाष्टमी गुरौ पुष्यं च नवमी दशमी रेवती भृगौ एकादशी शनौ ब्राह्मं

अन्यदप्याह गृहप्रवेशइति ननु भौमाश्विन्यादीनां गृहप्रवेशादौ खल एव वा नक्षत्रदोषादप्राप्तेः किमर्थमिदं वचनं उच्यते यदि विष्टिर्व्यतीपातो दिनं वाप्य शुभं भवेत् हन्यतेऽमृतयोगेन भास्करेण तमो यथेति वचनात् कार्यमात्राभावशास्त्रप्राप्ते आवश्यत्वे प्रवेशादिसंभावनास्यात् तदर्थमपवादवचनमुक्तमेव २२ अथानंदादियोगान् शालिन्युपजातिकाभ्यामाह आनंदइति उत्पातइति च २३ २४ अथैषां गणनोपायमनुष्टुभाह दास्रादिति अथ नक्षत्राणां साभिजितां गणना कार्या यथाष्टाविंशतिर्योगाः यथार्कदिने आद्यदिननक्षत्रं श्रवणस्तद्दास्राश्विनीतः साभिजिद्गणनया त्रयोविंशतिसंख्यमस्ति तथा सप्तानं

बुधानुराधामष्टम्यां दशम्यां भृगुरेवतीं नवम्यां गुरुपुष्यं चैकादश्यां शनिरोहिणीम् २१ गृहप्रवेशे यात्रायां विवाहे च यथाक्रमं॥
भौमाश्विनी शनौ ब्राह्मं गुरौ पुष्यं विवर्जयेत् २२ आनंदाख्यः कालदंडश्च धूम्रो धाता सौम्यो ध्वांक्षकेतू क्रमेण श्रीवत्साख्यो वज्र
कं मुद्गरश्च छत्रं मित्रं मानसं पद्मलुंबौ २३ उत्पातमृत्यू किल काणसिद्धी शुभोऽमृताख्यो मुसलं गदश्च मातंगरक्षश्चरसुस्थिरा
ख्यः प्रवर्धमानाः फलदाः स्वनाम्ना २४ दास्रादर्के मृगादिंदौ सार्पाद्भौमे कराद्बुधे मैत्राद्गुरौ भृगौ वैश्वाद्गण्या मंदे च वारुणात्॥
२५ ध्वांक्षे वज्रे मुद्गरे चेषुनाड्यो वर्ज्या वेदाः पद्मलुंबे गदेऽश्वाः धूम्रे काणे मौसले भूर्द्वयं द्वे रक्षोमृत्यूत्पातकालाश्च सर्वे २६॥

दादियोगेषु त्रयोविंशतिसंख्यो गदयोगो जातः एवमिंदुवारे मृगशीर्षाद्गणनया आनंदादयो ज्ञेयाः २५ अथैतेषु क्रियतां दुष्टयोगानामावश्यककृत्ये परिहारं शालिन्याह ध्वांक्षइति ध्वांक्षवज्रमुद्गरयोगेषु आद्याइषुनाड्यः पंचघटिका वर्ज्याः पद्मलुंबयोर्वेदाश्चतस्रः एवं गदेऽश्वाः सप्त धूम्रे भूरेकैव काणे घटिद्वयं मुसले द्वे घटिके राक्षसमृत्यूत्पातकालाः सर्वे षष्टिघटिकात्मका वर्ज्याः कालः कालदंडः अत्रानुक्तेऽपि चरे योगे घटिकात्रयं वर्ज्याः उक्तं च ज्योतिः सागरे ध्वांक्षे वज्रायुधमुद्गरेषु घटिकाः त्याज्यास्तु पंचादितः पद्मलुंबकयोश्चतस्र उदिता धूम्रे सदैका पुनः द्वे काणे मुसलाह्वयेऽपि च गदे सप्तैव तिस्रश्चरे मृत्या

अथदोषापवादभूतान्नवयोगाननुष्टुभाह सूर्यभादिति सूर्योयत्रतन्नक्षत्रमारभ्यचंद्रर्क्षेदिननक्षत्रेचतुर्नवषट्दशत्रयोदशविंशतिसंख्याकेसतिरवियोगाः
स्युःतेचदोषसमूहानांनाशकराः उक्तंच सूर्यात्तुचतुर्थेदशमेचषष्ठेविश्वर्क्षकेविंशतिमेनवर्क्षे भवंति षड्भानुसहस्रयोगाःकुयोगविध्वंसकराःप्रदिष्टाः २७
अथसूर्यादिवारेषुनक्षत्रविशेषैःसिद्धियोगानिंद्रवज्रोपजातिकाभ्यामाह सूर्यइति जीवइतिच रविवारेहस्तमूलउत्तरपुष्याश्विनीनक्षत्राणिपूर्वैराचा
र्यैः सर्वार्थसिद्धौकथितानि एवंचंद्रेश्रवणादीनि एतेसिद्धियोगाःदासादर्केमृगादिंदावित्यादिप्रकारेण आनंदादिसमीचीनसयोगसंबंधिनक्षत्रैरूपनि
बद्धाःभीमपराक्रमेणकुयोगाअप्युक्ताःज्योष्ठावह्निमघाविशाखवसवोमित्रंयमाख्यंरवौ सोमेशैवविशाखपुष्यपवनाश्विन्यात्वषाढाहयं भौमेविश्वज
सूर्यभाद्वेदगोतर्कदिग्विश्वनखसंमिते चंद्रर्क्षेरवियोगास्युःदोषसंघविनाशकाः २७ सूर्येर्कमूलोत्तरपुष्यदास्रंचंद्रेश्रुतिब्राह्म
शशीज्यमैत्रं भौमेश्वहिर्बुध्न्यकृशानुसार्पंज्ञेब्राह्मभैत्रार्ककृशानुचांद्रं २८जीवेंत्यमैत्राश्व्यदितीज्यधिष्ण्यंशुक्रेंत्यमैत्राश्वादिति
श्रवोभं शनौश्रुतिब्राह्मसमीरभानिसर्वार्थसिद्ध्यैकथितानिपूर्वैः २९ द्वीशात्तोयाद्वासवात्सौम्यभाच्चब्राह्मात्पुष्यादर्यमर्क्षाच्चतुर्भैः
स्यादुत्पातोमृत्युकाणौचसिद्धिर्वारेऽर्काद्येतत्फलंनामतुल्यं ३० कुयोगास्तिथिवारोत्थास्तिथिभोत्थाभवारजाः हूणवंगखशेष्वेव ॥
लेशभिन्नवस्वः शाभ्भाङ्सार्पौशिवः मूलोरेवतिपूर्वयोनिभरणीवस्वविमूलाबुधे जीवेमूलमघाईयाम्यवरुणापूषाशशीशे ऽन्योस्त्रितयजास्तथा
हिणी शुक्रेस्वातिभुजंगदैवतमघा पुष्यान्तरारोहिणी सौरावर्यमम्लहस्तवरुणाषाढाह्वयंरेवतीचित्राविष्णुमघाश्वसर्वसमयत्साज्याअयोगाबुधैरिति २८
२९ अथवस्यकवर्ज्यलेनकदिस्युपस्थिसर्थंउत्पातमृत्युकाणसिद्धियोगान् शालिन्याह द्वीशादिति विशाखादिचतुर्नक्षत्रेरुत्पातमृत्युकाणसिद्धियोगाः र
विवारेस्युः यथारवौविशाखाउत्पातः अनुराधामृत्युःज्येष्ठाकाणःमूलंसिद्धिरिति एवंसोमवारादौपूर्वाषाढादितोज्ञेयम् तत्फलंनामसदृशं उत्पातमृत्युका
णानिषिद्धाः सिद्धिः शुभकार्ये नारदःविशाखादिचतुर्वर्गमर्कवारादिषुक्रमात् उत्पातमृत्युकाणाख्ययोगाश्चामृतसंयुताइति ३० अथदेशविशेषेणकु

तिथिवारोत्थाः कुयोगाः ककचादयः तिथिभोत्थाः अनुराधाद्वितीयायामित्यादयः भवारजाः याम्यंत्वाष्ट्रंवैश्वदेवमित्यादयः तथात्रितयजाः तिथिवारन
क्षत्रजाः वर्जयेत्सर्वकार्येषुहस्तार्केपंचमीतिथावित्येवमादयस्तेसर्वेहूणवंगखशदेशेष्वेववर्ज्याः अन्यदेशेननिषिद्धाइत्यर्थः नारदः तिथिवारोडु
वानेष्टायोगावारसंसंभवाः हूणवंगखशेभ्योन्यदेशेष्वेतेशुभप्रदाइति ३१ अथसमस्तशुभकृत्येवर्ज्यान् शार्दूलविक्रीडितेनाह सर्वस्मिन्निति सं
र्वस्मिन्शुभेकार्येएतानिवैनिश्चयेनत्यजपरिहरेत्यर्थः विधुनापापेनवापापैः क्षीणेंदुर्क्रमहीसुतार्कतनयैर्वायुजोयुक्तोतनुलवौ लग्ननवांशौत्या
ज्यौ पूर्णःक्षीणोपिवाचंद्रोलग्नेसर्वत्रगर्हितइतिकश्यपोक्तेः पापैर्द्यूलग्नगोवांशगतोवर्ज्योशुभेसदेतिच निशान्होरर्द्धरात्र्यर्थे दिनार्द्धेचघटीत्रयंशांविंश
तिपलानिदशपूर्वंदशपश्चाच्चपरिहरउक्तंच स्मृतेःकालोतिवसतिमहानिशायांचदिनदलेयस्मादृशपूर्वंदशपरेतस्तस्माद्वर्ज्यानिचपलानिकुनवांश
सर्वस्मिन्विधुपापयुक्तनुलवान्दृर्द्धेनिशान्होर्घटीत्र्यंशंवैकुनवांशकंग्रहणतः पूर्वंदिनानांत्रयम् उत्पातग्रहतोःसप्ताहंत्रिशु
भदोत्पातेऽब्दुष्टंदिनंषण्मासंग्रहभिन्नभंत्यजशुभेयोद्वंतयोत्पातभम् ३२ नेष्टंग्रहस्पर्शसकलाद्वंपादग्रासेक्रमान्तकंगुणेंदुमास ॥
कंपरिहर अथग्रहणतः पूर्वंदिनानांत्रयंपरिहर उत्पातग्रहतः उत्पाताःदिव्यभौमांतरिक्षास्त्रयस्मिन्दिनेभवंति ततोग्रहाच्चसप्तदिनानिवर्ज्यानि ग्र
होग्रहणंतस्मादपिसप्तदिनानिवर्ज्यानि उक्तंच चंद्रसूर्योपरागेषुत्र्यहंपूर्वंशुभेत्यजेत् सप्ताहमशुभंपश्चात्स्मृतंग्रहणसूतकम् त्रिविधोत्पाततश्चोर्ध्वंस्नि
हिकाम्रतुदर्शने सप्तरात्रंनकुर्वीतयात्रोद्वाहादिमंगलमिति अंगिराअपि सर्वग्रासेतुसप्ताहमर्द्धग्रासेदिनत्रयम् त्र्यंगुलंतोग्रासेदिनमेकंविवर्ज
येत् वसिष्ठः सर्वग्रासेदिनान्यष्टौसर्वकार्येविवर्जयेत् षट्द्विनानित्रिभागेनेअर्धग्रासेचतुर्दिनम् चतुर्थांशेत्रिरात्रंस्याद्ग्रहणेचंद्रसूर्ययोः अत्रकार्यस्या
वश्यकत्वेपरिहारोज्योतिर्निबंधे पंचदिनानिवसिष्ठस्त्रिदिनंगर्गस्त्वकौशिकस्त्वेकम् यवनाचार्यस्यमतंपंचमुहूर्तानिदूषयतिराहोरिति अयंचनिषेधोनि
त्यनैमित्तिकादिकृत्यातिरिक्तविषयःगुरुः नित्येनैमित्तिकेकाम्येजपहोमक्रियासुच उपाकर्मणिचोत्सर्गेग्रहवेधोनविद्यतइति शुभदोत्पातेऽब्दुष्टंदिनमिति

शुभदोस्यातावराहसंहितायाम् चंडाशनिमहीकंपसंध्यानिर्घातनिस्वनां परिवेषरजोधूमरक्तार्कास्तमनोदयाः दुर्भिक्षान्नरसस्नेहमधुपुष्पफलोद्गमाः गोप॰
क्षिमदवृद्धिश्च शुभाशुभमधुमाधवेष्वस्यादयः ऋतुपरत्वेनोक्ताः एतेयद्दिने भवंति तद्दिनमेव त्यजअथ ग्रहभिन्नभं ग्रहैर्भौमादिभिर्भिन्नं मध्ये रतं तथा येद्वेग्रह
योर्युद्धं यस्मिन् दिनन क्षत्रेयुद्धं जातं तथा उत्पातभं यस्मिन्नक्षत्रेदिव्यांतरिक्षभौमाख्यत्रिविधोत्पाताः संभूताः एतानि ग्रहभिन्नयोद्धोत्पातनक्षत्राणि षण्मा
सं त्यजेत् भेदस्ताराखेटयोर्यत्र वा स्यादिति विवाहवृंदावने नारदः ग्रहणोत्पातभे स्यान्यं मंगलेषु ऋतुत्रयमिति ननु नक्षत्रसंधौ जायमाने ग्रहणे किं नक्षत्रं दूष
येदित्यत्राह शार्ङ्गधरः यस्मिन् विधुं राहुरिनं चयधिष्ण्ये गृण्यातितत्स्याज्यमृतुत्रयं स्यात् पाणिग्रहे पुमरसां विधृते ह्ययोर्भयोश्चेद्द्वयमेव जह्यात् अन्यत्र ये॰
ष्णांतरेण ग्रहणं द्वयं स्यात् यदा तदांतं ग्रहणोपगमम् पश्चाद्धि शुद्धं भवति द्वितीयं पाणिग्रहे शुभ्रति भागषट्कादिति ३२ अथ ग्रहणनक्षत्रे शास्त्रभेदेन निषेधान्

पूर्वं परस्तादुभयोस्त्रिपक्षात्र्यहं तु गेवा प्युदिते द्वितंडे ३३ जन्मर्क्षमासतिथयोव्यतिपातभद्रावैधृत्यमापितृदिनानि तिथिक्षयर्द्धौ ॥

न्यूनाधिमासकुलिकग्रहराधपातविष्कंभवज्रघटिकात्रयमेव वर्ज्यं ३४ परिघार्द्धपंचमूलेषट्चगंडातिगंडयोःव्याघातेनवनाड्य
तद्दिवसांश्चेंद्रवज्रयाह नेष्टमिति ग्रहर्क्षे ग्रहणनक्षत्रं क्रमात्संपूर्णार्धचतुर्थांशग्रासे सति षट्त्र्येकमासान्नेष्टम् गुरुः सर्वथा ९ श्चवर्ज्याः सर्वेषु कर्मसु ३५
सेषु षण्मासांस्त्रीन्मासांस्तदलेग्रहे आपाद ग्रहणेपि च्छेत्मासमेकं विवर्जयेत् अथ क्रमाद्ग्रस्तस्तंगे ग्रहणार्धग्रासे उभयोः प्राक्पश्चाच्च त्रित्रिघस्रा नेष्टाः तथा अ
र्धखंडे ग्रस्तास्तग्रस्तोदययोरभावेपि अर्धग्रासे उभयोः प्राक्पश्चाच्च त्रित्रिघस्रानेष्टाः गुरुः ग्रस्तास्तेत्रिदिनं पूर्वं पश्चाद्ग्रस्तोदये तथा खंडग्रासे त्रित्रिदिनं निः॥
शेषेसप्तसप्तचेति कश्यपः ग्रस्तोदयेपरोदोषो ग्रस्तास्ते वाक्शशीनयोः पुनिशार्द्धं भयं तत्खंडे स्वंडमवस्थयोरिति ३२ अथ सामान्यतो वर्ज्यानि पंचांगद्
षणादीनि वसंततिलकानुष्टुभ्यामाह जन्मर्क्षेति परिघार्धेति च जन्मनक्षत्रजन्ममासजन्मतिथयः शुभकर्मसु वर्ज्याः अयं निषेध आद्यगर्भस्यैव नारदः नज
न्ममासे जन्मर्क्षे न जन्मदिवसेपि वा आद्यगर्भस्य तस्यापि दुहितुर्वा करग्रह इति जन्ममासः सविज्ञेयो वर्जितः सर्वकर्मसु वसंततक्षपक्षशुक्लादिचांद्रमासे चैत्रादौ

इद्वंगीयत्रहूयेतेमासादिः संप्रकीर्तितः अग्नीषोमौस्मृतौमध्येसमासः पित्र्यसोमकइतिहारीतोक्तमासलक्षणात् व्यतीपातादयश्चवर्ज्याः पितृदिनंमातापित्रो मरणादिनं श्राद्धदिनमित्यर्थः तिथिक्षयवृद्धीतिथिक्षयस्तिथिवृद्धिश्च तल्लक्षणमाहवसिष्ठः स्पृशतियास्तिथयोवारे एकस्मिन्नवमातिथिः तिथिर्वारत्रयेचै कास्तिथिस्त्र्यहस्पृक्सापिनिंदिते न्यूनमासः अधिमासश्चवर्ज्यः संक्रमद्वयसहितः क्षयमासः अधिकमासोऽसंक्रांतः कुलिकार्धप्रहरौवक्ष्यमाणौपातोमहापातः वि ष्कुंभयोगवज्रयोगयोराद्यं घटिकात्रयमेववर्ज्यम् एवंप्रकारेणकेचिद्वज्रयोगेनवघटिकावर्ज्याइत्युक्तं यथाविष्कुंभाद्यघटित्रयंचनवकंव्याघातवज्रोद्भवेद् ति रत्नशतेतया व्याघातेवज्रकेकाइति गणेशज्योतिर्विदुक्तिरपिनिरस्ता विष्कंभवज्रयोस्तिस्रः षट्चगंडातिगंडयोः व्याघातेनवमूलेतुपंचनाड्योविगर्हिता इतिकश्यपोक्तेःपरिघस्याद्यार्द्धंवर्ज्यं शूलस्याद्याः पंच गंडातिगंडयोराद्याःषट्षट्घटिकाः व्याघातेचादिमानवघटिकाःवर्ज्याः ३४ ३५ अथपक्षरंध्रतिथीराव॰

वेदांगाष्टनवार्कैद्रपक्षरंध्रतिथीस्त्यजेत् वस्वंकमनुतत्वाशाशरानाडीः पराःशुभाः ३६ कुलिकःकालवेलाचयमघंट

॥ श्चकंटकः वाराद्द्विघ्नेक्रमान्मंदे बुधेजीवेकुजेक्षणः ३७ सूर्येषट्स्वरेनागादिक्ष्वनुमिताश्चंद्रेऽग्निषट्कुंज

पृथक्त्वेतन्निष्टवर्ज्याघटीश्चानुष्टुभाह वेदांगेति चतुर्थीषष्ठीअष्टमीनवमीद्वादशी रौकार्कविश्वपुरंदरास्तितिस्रतेघव्यग्नितर्कादिशः शीचतुर्दशी एताः पक्षरंध्रतिथयोज्ञेयाः आसुशुभकृत्यस्यावश्यकत्वेसति आदिमाःक्रमात् वस्वंकमनुतत्वाशाशरानाडीस्त्यजेत् यथाचतुर्थ्याःआदिमाःअ ष्टघटिकाःषष्ठ्यांनव अष्टम्याचतुर्दश नवम्यांपंचविंशतिः द्वादश्यांदश चतुर्दश्यांपंचघटिकास्त्याज्याइत्यर्थः पराउर्वरिताःशुभाज्ञेयाःवसिष्ठः चतुर्दशीच र्थीच अष्टमीनवमीतथा षष्ठीचद्वादशीचैव पक्षच्छिद्राह्वयाइमाः क्रमादेतासुतिथिषुवर्जनीयाश्चनाडिकाः भूताष्टमनुतत्वाकदशशेषास्तुशोभनाः दोषाड्डीषुयत्कृतंसर्वंविनश्यतीत्यादि कश्यपेनसर्वसाधारण्येनदर्शीववर्जिताः ३८ अथकुलिककालवेलायमघंटककंटकदोषाननुष्टुभाह कुलिकइ ति वर्तमानवारान्मंदेशनैश्चरेगणितेसतियोंकोभवति तस्मिन्द्विगुणेयोंऽकस्तत्संख्यालक्षणोमुहूर्तःकुलिकोभवति एवंबुधेजीवे भौमेवर्तमानवारद्गणि

क्रमात्कालवेलायमघंटकंटकसंज्ञादुष्टमुहूर्ताः स्युः यथा रविजः शनिः सप्तसंख्याकः तस्मिन्द्विगुणे चतुर्दशजाताः तेन रवौ चतुर्दशो मुहूर्त्तः कुलिकः एवं बुधः संख्या चत्वारः तद्द्विगुणोऽष्टमो मुहूर्त्तः कालवेला जीवे पंच द्विघ्ने दशमो यमघंटः भौमे तृतीये द्विघ्ने षष्ठो मुहूर्त्तः कंटकसंज्ञ इत्यर्थः एवं सोमवारादावपि अथ मुख्यकृत्सावश्यकत्वे सति देशभेदेन कुलिकादिदोषपरिहारमाह गर्गः विंध्यस्योत्तरकूले तु यावत्तावत्तु हिमाचलम् यमघंटकदोषोऽस्ति नान्यदेशेषु विद्यते मत्स्यांगमागधांध्रेषु यमघंटस्य दोषकृत् काश्मीरे कुलिकं दुष्टमस्य सर्वत इति केचिन्मते सा कालवेला रवितः शराब्धितर्कानलांगौ बुधयो ५ २ ६ ३ ४ गजेंदू ८ १ दिने निषिद्धा मृतुवेदनेत्रनगेषुरामा ६ ४ २ ७ ५ ३ विधुदंतिनौ १ ८ च गजेंदू इत्यर्धप्रहरद्वयं शनौ यात्रायां मरणं काले वैधव्यं पाणिपीडने व्रते व्रतस्य वधः प्रोक्तः शुभकर्म तत्त्यजेत् गौडाः सूर्ये वेदशरौ ४ ५ चंद्रे हयपक्षौ ७ २ कुजे क्षितिभूः २ १ ज्ञे वाणाग्नी ५ ३ गुरौ दंतिहयौ ८ ७ शुक्रे त्रिवेदौ ३ ४ मंदे तर्कगजौ ६ ८ ज्ञेयौ यामार्द्धाव

सौम्ये धाब्धिगजांकदिङ्मनुमिता जीवे द्विषड्भास्कराः शुक्रास्मासियथः कला स्वभूगुजे वेदेषुतर्कग्रहाः ३८ दिग्भास्करामनुमिताः

स्वशनौ शशि द्विनागादिशो भव दिवाकरसंमिताश्च दुष्टक्षणाः कुलिककंटककालवेलाः स्युश्चार्द्धयामयमघंटगताः कलांशाः ३९॥

विपाशैरावतीतीरे शुतुद्र्याश्च त्रिपुष्करे विवाहादिशुभे नेष्टं होलिकाप्राग्दिनाष्टकम् ४० मृत्युक्रकचदग्धादीनिंदौ शस्ते शुभान् जगुः

शुभो सदेति ३७ अथ सूर्यादिवारेषु व्याणांसद्य एव दोषज्ञानार्थं दुर्मुहूर्तादिनामकान्मुहूर्तान् शार्दूलविक्रीडितवसंततिलकाभ्यामाह सूर्ये इति दिग्भास्करा इति च रविवारे षष्ठसप्ताष्टमदशमचतुर्दशमुहूर्त्ता निंद्याः एवं सर्वत्र अयमर्थो मूले न्यासतः स्पष्ट एव एषु मुहूर्तेषु कश्चिद्दुर्मुहूर्तः कश्चित्कुलिकः कंटकः कालवेलाख्यः अर्धयामाख्यः यमघंटाख्यः स्यात् तत्प्रमाणकालांशाः दिनमानस्य षोडशांशः ३८।३९ अथ विवाहादिशुभकृत्ये होलिकाष्टकनिषेधं देशपरत्वेनाह विपाशेति विपाशा इरावती शतद्रूः एताः पश्चिमदेशप्रसिद्धाः नद्यः तासां तीरे उभयतटवर्तिदेशे त्रिपुष्करे देशे च होलिका फाल्गुनशुक्लपौर्णिमा ततः प्राक् दिनाष्टकं विवाहादिशुभकृत्ये नेष्टं निषिद्धम् आर्यादन्यदेशे न निषिद्धम् ४० अथ मृत्युयोगादिदुष्टयोगपरिहारमनुष्टुभाह मृत्युक्रक

मु०चिं० मृत्युयोगादास्याद्र्केइत्यादिना आनंदादिषूक्ताः क्रकचाः षष्ठ्यादितिथयोमंदादिवारोमभित्युक्ताः दग्धादियोगाः सूर्येशपंचाग्नीत्यादिनोक्ताः चंद्रे शस्ते कर्तुर्गो
टी०१० चरेणसमौबीनेसति एतान्योगान् शुभान् शुभफलदान्जगुः अतुःराजमार्तंडः क्रकचामृत्युयोगास्यादिनंदग्धंतथैवच चंद्रेशुभेस्वयंयांतिरक्षावज्रहता॥ भ०भ०
इव अथकेचिदाचार्याः यामोत्तरंप्रहरोत्तरंमृत्युक्रकचदग्धादीन् शुभान् जगुः सएवाह उत्पातमृत्युकाणेचक्रकचेतथा तिथौदग्धेचकालेच याम
मात्परतःशुभमिति अथान्ये आचार्याः मृत्युक्रकचदग्धादीन्यात्रायामेवनिंदितान्जगुः विवाहादौतुनदोषः लल्लः वारर्क्षतिथियोगेषुयात्रामेवविवर्जयेत्
विवाहादीनिकुर्वीतगर्गादीनामिदंवचः नियोषितिशेषः अन्यच्च अयोगेषुचसर्वेषुवर्जयेद्घटिकाद्वयम् उत्पातमृत्युकाणानांपंचषट्सप्तनाडिकाः ४१॥
पुनरप्यपवादंभुजंगप्रयातेनाह अयोगइति अयोगेक्रकचादौसतिचेत्सुयोगःसिद्धियोगोपिस्यात् तदाएषःसिद्धियोगःअयोगफलंनिहत्यसिद्धिंतनोतिनि

केचिद्यामोत्तरंचान्येयात्रायामेवनिंदितान् ४१ अयोगेसुयोगोपिचेत्स्यात्तदादीमयोगंनिहत्यैषसिद्धिंतनोति परेलग्नशुद्ध्याकु
योगादिनाशंदिनार्द्धोत्तरंविष्टिपूर्वंचशस्तम् ४२ स्फुके पूर्वार्द्धेऽष्टमीपंचदश्योर्भद्रैकादश्यांचतुर्थ्यांपरार्द्धे कृष्णेऽन्त्यार्धे स्यात्तृ
तीयादशम्योःपूर्वेभागेसप्तमीशंभुतिथ्योः ४३ पंचघटीमितनाश्टरामरसभूयामादिघस्याःशराविष्टेरास्यमसद्गजेंदुरसरामाद्यश्वि बाणाब्धिषु॥

व्यादयति मार्तंडःअयोगःसिद्धियोगश्चद्वावेतौभवतोयदि अयोगोहन्यतेतत्रसिद्धियोगःप्रवर्तते परेआचार्याःलग्नशुध्याकुयोगा॥
दिनाशमाहुः यदाहएव यत्रलग्नंविनाकिंचित्क्रियतेशुभंत्स्यज्ञकम् तत्रतेषामयोगानांप्रभवाज्जायतेफलम् अथावश्यककृत्येकालांतराभावेपरिहार
माह विष्टिपूर्वमिति विष्टिर्भद्रासापूर्वार्द्धस्यविष्ट्यादिकंमध्यान्होत्तरंशस्तमाहुः उक्तंच विष्टिरंगारकश्चैवव्यतीपातःसवैधृतिः प्रत्यरंजन्मनक्षत्रंमध्यान्हा
त्परतःशुभमिति ४२ अथभद्रांशालिन्याह शुक्लेइति शुक्ले शुक्लपक्षेऽष्टम्यांपूर्णिमायांचपूर्वार्द्धेभद्रास्यात् एकादश्यांचतुर्थ्यांचतुत्तरार्द्धे भद्रा कृष्णपक्षेतृतीया
यांचदशम्यांचअंत्यार्द्धे उत्तरार्द्धे सप्तम्यांशंभुतिथौचतुर्दश्यांचपूर्वार्द्धे पूर्वभागेभद्रास्यात् भद्रास्वरूपंरत्नमालायाम् उक्तंहीडूतरेत्यादि ४३ अथचतुर्थ्यादि

मुख पुच्छ विभागं शार्दूलविक्रीडितेनाह पंचघट्टीति चतुर्थ्यादितिथीनां पंचादिप्रहरेषु आदिघट्यः शराः पंचसंख्या विष्टेर्भद्राया आस्यां मुखम् यथा चतुर्थ्याः पं
चमप्रहरे आदिभूताः पंच घट्यो भद्रामुखं एवमष्टम्यां द्वितीयप्रहरे एकादश्यां सप्तमप्रहरे पूर्णिमायां चतुर्थप्रहरे तृतीयायामष्टमे सप्तम्यां तृतीये दशम्यां षष्ठे च
तुर्दश्यां प्रथमे प्रहरे भद्रामुखं स्यात् तदसत् अशुभमित्यर्थः अथ पुनश्चतुर्थ्यादितिथीनां क्रमेण गजेंद्रादिप्रहरेषु अंसभवं घटीत्रयं पुच्छसंज्ञं तच्छुभकर
म् यथा चतुर्थ्या अष्टमप्रहरस्यांत्यघटीत्रयं भद्रापुच्छम् एवमष्टम्यादिषु प्रथमादिप्रहरस्यांत्यघटीत्रयं पुच्छं ज्ञेयम् तत्र भद्रा कर्माणि वसिष्ठः वधबंधवि
षाग्न्यस्त्रच्छेदनोच्चाटनादि यत् तुरंगमहिषोष्ट्रादि कर्म विष्ट्यां तु सिद्ध्यति अंगविभागः कश्यपसंहितायाम् मुखे पंच गले त्वेका वक्षस्येकादश स्मृताः नाभौ
चतस्रः षट् कट्यां तिस्रः पुच्छे तु नाडिकाः कार्यहानिर्मुखे मृत्युर्गले वक्षसि निःस्वता कट्यामुन्मत्तता नाभौ च्युतिः पुच्छे ध्रुवो जयः अथ विष्टीपरिहारमाह

यामेष्वंत्यघटीत्रयं शुभकरं पुच्छं तथा वासरे विष्टिस्तिथ्यपरार्द्धजा शुभकरी रात्रौ च पूर्वार्धजा ४४ कुंभकर्कद्वये मर्त्ये स्वर्गेऽब्जेजात्त्रयेऽ

लिगे स्त्रीधनुर्जूकनक्रेऽधो भद्रा तत्रैव तत्फलम् ४५ वाप्यारामतडागकूपभवनारंभप्रतिष्ठे व्रतारंभोत्सर्गवधूप्रवेशनमहादाना

नि सोमाष्टमे गोदानाग्रयणप्रपाप्रथमकोपाकर्मवेदव्रतं नीलोद्वाहमथातिपन्नशिशुसंस्कारान्सुरस्थापनम् ४६

तथेति तिथ्यपरार्द्धजाति थ्युत्तरार्धभूता विष्टिर्वासरे दिवसे यदि स्यात् तदा शुभकरी तथा तेनैव प्रकारेण तिथिपूर्वार्द्धोत्था रात्रौ शुभकरी नारदः निषेधमाह त
पूर्वार्द्धोत्था यदा निशि तदा विष्टिः शुभाये तिकमलासनभाषितम् ४४ अथ भद्रानिवासं तत्फलं चानुष्टुभाह कुंभकर्केति अंजो चंद्रे कुंभद्वये कुंभमीनस्थे कर्कद्वये क
र्कसिंहराशिस्थिते मनुष्यलोके तिष्ठति अथ मेषात्त्रये मेषवृषमिथुनस्थिते अलिगे वृश्चिकस्थे चंद्रे च स्वर्गलोके भद्रा तिष्ठति कन्यातुलाधनुर्मकरराशिषु चंद्रे अधः
पाताललोके भद्रा तिष्ठति तत्रैव मर्त्यस्वर्गपातालेषु फलं चोक्तं शुभाशुभं भद्रा ददातीत्यपवादद्वारा प्रयोजनमुक्तं भवति उक्तं च मेषोक्षकौर्प्यमिथुने घटसिंहमीन
कर्केषु चापमृगतौलिसकन्तासु चंद्रे स्वर्गमर्त्यनागनगरी क्रमशः प्रयाति विष्टिः फलान्यपि ददाति हि तत्र देशे उक्तं च भूपालवल्लभे कर्ककुंभद्वये मर्त्या के र्यजन्निव.

अथकालशुद्धौनिषेध्यवस्तूनिशार्दूलविक्रीडितेनाह वाप्यारामेति वापीदीर्घिका आरामउपवनम् तडागः पुष्करिणी कूपःप्रसिद्धःएतेषामारंभप्रतिष्ठा आरंभो निर्माणम् प्रतिष्ठाउत्सर्गः तत्रगृहप्रतिष्ठागृहप्रवेशोज्ञेयः व्रतानामनंतव्रतादीनामारंभःग्रहणंउत्सर्गउद्यापनम् महादानानितुलापुरुषादीनि सोमःसोमयागः अष्टकाअष्टकाश्राद्धंगोदानंकेशांतसंज्ञंकर्म आग्रयणंनवान्नेष्टिःप्रपाजलशाला प्रथमकोपाकर्मप्रथमारभ्यमाणंश्रावणीकर्म वेदव्रतं महानाम्न्यादित्रयं महानाम्नीव्रतं उपनिषद्व्रतंवेदव्रतंच नीलोद्वाहःकाम्यवृषोत्सर्गः अतिपन्नशिशुसंस्काराः अतिपन्नाः अतिक्रांताःजातकर्मादयःशिशूनां संस्काराः देवस्थापनं ४६ अथान्यानिशार्दूलविक्रीडितेनाह दीक्षामौंजीति दीक्षामंत्रग्रहणादिकामौंजीविवाहादौप्रसिद्धौ मुंडनंचौलम् अपूर्वंदेवक्षेत्रंतीर्थंस्नानंच संन्यासःप्रसिद्धः अग्निपरिग्रहःअग्निहोत्रम् अपूर्वराजदर्शनंराजाभिषेकश्च गमंगमनं अपूर्वमेव चातुर्मास्यंचातुर्मास्ययागःसमावृत्तिःमौं

दीक्षामौंजिविवाहमुंडनमपूर्वंदेवतीर्थेक्षणंसंन्यासाग्निपरिग्रहौनृपतिसंदर्शाभिषेकौगमम् चातुर्मास्यसमावृतीश्रवणयोर्वेधंप
रीक्षांत्यजेद्वृद्धत्वास्तशिशुत्वइज्यसितयोर्न्यूनाधिमासेतथा ४७

जीविसर्गःश्रवणयोर्वेधःकर्णवेधः परीक्षातत्समीसादिरूपादिव्य मितियावत् एतानिकर्माणिबुधोनकुर्यात् कदाइज्यसितयोर्बृहस्पतिशुक्रयोर्वृद्धत्वे अस्तेचशिशुत्वेबाल्येच तथान्यूनाधिकमासेक्षयमासे अधिकमासेचनकुर्यात् अत्रमूलवचनानि शातातपः अस्तंगतेगुरौशुक्रेबालेवृद्धेमलिम्लुचे उद्यापनमुपारंभंव्रतानांनैवकारयेत् ऋक्षोच्चयः वापीकूपतडागयागगमनंक्षौरंप्रतिष्ठाव्रतं विद्यामंदिरकर्णवेधनमहादानंवनेसेवनम् तीर्थस्नानविवाहदेवभवनंमंत्रादिदेवेक्षणंदूरेणैववजिजीविषुःपरिहरेदस्तंगतेभार्गवे उपनयनंगोदानंपाणिग्रहणंगृहप्रवेशगमनानि अस्तमितेषु नकुर्यात्क्रूरगुरुभृगुपुत्रचंद्रेषु अस्तमयादिफलमाहबादरायणःगुरोरस्तेपतिंहन्याच्छुक्रास्तेचैवकन्यकाम् चंद्रेनष्टेउभौहन्यात्तस्मादस्तंविवर्जयेत् बालभावेस्त्रियंहन्याद्वृद्धभावेनरंतथा तस्माद्बाल्येचवार्द्धक्ये चविवाहंनैवकारयेत् अथाधिमासेवर्ज्यानिगृह्यपरिशिष्टे सोमयागादिकर्माणिनित्यान्यपिमलिम्लुचे तथैवाग्रयणाधानचातुर्मास्यादिकान्यपि महालयाष्टकाश्राद्धोपाकर्माद्यपिकर्मयत् स्पष्टमासविशेषाख्यविहितंवर्जयेन्मले गर्गबृहस्पती अग्न्याधानंप्रतिष्ठांच

वेदव्रततपोत्सर्गचूडाकरणमेखला मांगल्यमभिषेकंचमलमासेविवर्जयेत् मरीचिः गृहप्रवेशगोदानस्नानाश्रयमहोत्सवम् नकुर्यान्मलमासेतु संसर्पांहस्पतौत
था वसिष्ठः वापीकूपतडागादिप्रतिष्ठायज्ञकर्मचनकुर्यान्मलमासेतु संसर्पांहस्पतौतथा यदाक्षयमासो भवतितदाक्षयगासस्य पूर्वोत्तरावधि मासौभवतः तत्राद्य
ः संसर्पः द्वितीयोंऽहस्पतिः एतानिगुरुशुक्रयोरस्तादावपिवर्ज्यानीत्याहुःगार्ग्यःबालेवाय दिवावृद्धे शुक्रेवास्तंगतेगुरौ मलमासइवैतानिवर्जयेद्देवदर्शन
म् अपूर्वदेवतांदृष्ट्वा प्रभवःस्पुनेष्टभागौवे मलमासेप्यनारब्धतीर्थयात्रांविवर्जयेत् अनावृत्ता अपूर्वतीर्थयात्रा अत्रनियतकालानिसीमंतनामकरणा
दीनिपूर्वोदस्तादिसत्वेपिस्वस्वकाल एवकार्याणिगुरुः मासप्रयुक्तकार्येषुमूढत्वंगुरुशुक्रयोः नदोषकृन्मलेमासेगुर्वादित्यादिकंतथा अन्यत्रापि सीमंतजा
तकादीनिप्राप्तानांतानियानिवै नदोषोमलमासस्यमौढ्यस्यगुरुशुक्रयोरिति वसिष्ठः अतीतकालान्यखिलानितानिकार्याणिसौम्यायनगेदिनेशे सितेगुरौ
वाप्यथदृश्यमानेतदुक्तपंचांगदिनेप्यखंडे अतएवातिपन्नशिशुसंस्कारानिस्कृतम् ४७ अथसिंहमकरस्थगुर्वादिप्रतिदेशमाह अस्तेवर्ज्यमिति यद्यपिगु

अस्तेवर्ज्यंसिंहनक्रस्थजीवेवर्ज्यंकेचिद्वक्रगेचातिचारे गुर्वादित्येविश्वघस्रेपिपक्षेप्राहुस्तद्वद्दंतरत्नादिभूषाम् ४८

वस्तेवर्ज्यानिषिद्धमुक्तंतत्सिंहस्थेगुरौमकरस्थेचगुरौवर्ज्यंनिषिद्धम् देवीपुराणे सिंहसंस्थेगुरौयत्नात्सर्वारंभान्विवर्जयेत् पुत्रभ्रातृकलत्राहिंहन्यात्स्त्रीघ्नंन
संशयः कारकोव्रजतेनाशंसंतानंम्रियतेचिरात् देवारामतडागानिप्रपोद्यानगृहाणिच विवाहयज्ञोपनयचूडादिनशिष्यति यथासिंहस्थितोजीवस्तथैव
मकरस्थितः अयमपिनिषेधोनियतकालानांनसंग्रहः वसिष्ठः नीचराशिगतोजीवः प्रवासःसर्वकर्मसु नीचेनीचांशकस्त्याज्योयस्मादंशेषुनीचता विशेषोमांड
व्येनोक्तः देवीपुराणे मकरस्थोयदाजीवोवर्जयेत्पंचमांशकम् शेषेष्वपिचभागेषुविवाहःशोभनोमतः नोडपनंदः अतिचारेसप्तदिनंवक्रेद्वादशमेवच नीचस्थि
तेपिवागीशेमासमेकंविवर्जयेत् ज्योतिर्निबंधे हरिनीचारिभागेपिव्रतोद्वाहादिमंगलम् ननिषिद्धंयदिस्वोच्चस्वभेवासंस्थितोगुरुः भयात्यक्ताय दागच्छेत्कालु
वींचबृहस्पतिः पुनः शीघ्रधनिनोकन्यासौभाग्यंसुखमश्नुते इति क्वचिदपूर्वतीर्थयात्रायांमौढ्यादिदोषोनास्ति गोदावर्यांगयायांचश्रीशैलेग्रहणद्वये सुराकरगांगु

वींष्वभौमदोषोनविद्यते

वायुपुराणेत्रिस्थलीसेतौ गयायांसर्वकालेषुपिंडंदद्याद्विधानतः अधिमासेजन्मदिनेह्यस्तेचगुरुशुक्रयोः नत्यक्तव्यंगयाश्राद्धंसिंहस्थेचबृहस्पतौ अधिमासे
सिंहगुरावस्तेचगुरुशुक्रयोः तीर्थयात्रानकर्तव्यागयागोदावरींविनेति अथगुर्वादिपूर्वस्तेयदुक्तंतदक्रगेगुरौ अतिचारगेपिगुरौवर्ज्यम् वासिष्ठःत्र्योद्वाहप्रतिष्ठाचप्र
हचूडाव्रतादिकम् वर्जयेद्यत्नतश्चैववक्रजीवेवक्रातिचागरे अस्यापवादोराजमार्तंडे वक्रातिचारगेजीवेवर्जयेच्चदिनत्रयम् व्रतोद्वाहादिचूडायामष्टाविंशतिवास
रान् दीपिकायाम् त्रिकोणजायाधनलाभराशौवक्रातिचारेणगुरुःप्रयातः यदातदाप्राहशुभंविलग्नंविवाहपाणिग्रहणंवसिष्ठः अथकेचिद्गुरुसहिते आदि
से एकराशिगतौगुरुसूर्याविति यावत् गुर्वादित्येपिसर्वंशुभकर्मवर्ज्यं शौनकः एकराशिगतौसूर्यजीवौस्यातांयदापुनः व्रतबंधविवाहादिशुभंकर्माखिलंत्यजेत् अ
थकेचिद्दिक्षयपक्षेपिपक्षे यस्मिन्पक्षेतिथिद्वयनाशः सत्रयोदशदिनः पक्षःसोतिनिंद्यः उक्तंच पक्षस्यमध्येद्वितिथीपतेतांतदाभवेद्रौरवकालयोगः पक्षेविनष्टे सक
लंविनष्टमित्याहुराचार्यवराःसमस्ताः तथा त्रयोदशदिनेपक्षेतदासंहरतेजगत् अपिवर्षसहस्रेणकालयोगःप्रकीर्तितइति तस्मिन्पक्षेशुभकर्मवर्ज्यमित्याहुः चेंडे

सिंहेगुरौसिंहलवेविवाहोनेष्टोऽथगोदोत्तरतश्चयावत् भागीरथीयाम्यतटंहिदोषोनान्यत्रदेशेतपनेऽपिमेषे ॥ ४९ ॥ २।

श्वरः त्रयोदशदिनेपक्षेविवाहादिनकारयेत् गर्गादिमुनयःप्राहुःकृतेमृत्युस्तदाभवेत् उपनयनंपरिणयनंवेश्मारंभादिशुभकर्माणियात्रादिक्षयपक्षे
कुर्यान्नजिजीविषुःपुरुषः अथतद्वर्जनप्रकारेणदंतरत्नादिभूषाम् दंताहस्तिदंतास्तत्संबंधिनींभूषाम् रत्नसंबंधिभूषांच आदिशब्दात् सुवर्णमणिसं
बंधिनींचभूषांवर्ज्यमाहुः पूर्वस्मिन्निषेधकालेइत्यर्थः राजमार्तंडः यात्राचूडाविवाहंश्रुतिविवरविधिंपाशसद्मप्रवेशप्रासादोद्यानहर्म्यंसुरनरभवनारंभ
विद्याविधाने मौंजीबंधंप्रतिष्ठांमणिकनकरदाधाररदाधारणंकुर्वतेयेमृत्युःसिंहस्थितेज्यागुरुदिनकरयोरेकराशिस्थयोश्चेति सिंहस्थगुरोरुपलक्षणत्वात् गु
र्वस्तादावपिप्रथमकर्तव्यसुवर्णादिधारणनिषेधइत्यर्थः ४९ अथसिंहस्थगुरोः प्रकारत्रयेणपरिहारंसुपेंद्रवज्रयाह सिंहेगुराविति अत्रप्रथमंदेशभेदेनपरि
हारःसिंहस्थेगुरौसत्यपिसिंहांशेसत्यंशत्रयोदशांशे १३ २० भ्योनंतरंसत्यंशत्रयम् ३ २० पंचमांनवांशाःसिंहांशास्तत्रगुरौसतिविवाहोनेष्टःसिंहांशोनुसिंहे

सर्वदेशेष्वयेसाञ्योदंपत्योर्निधनप्रदइतिराजमार्तंडोक्तेः अतोवसिष्ठांशेषुविवाहादिशुभंभवतीत्यर्थः सिंहेपिमगदेवस्थेगुरौशुभवतीभवेत् अत्रतुभगासाध्योपत्र
धान्यसमृद्धिदेत्यादितत्रैवोक्तेः अथदेशभेदेनद्वितीयपरिहारउच्यते अथगोदोत्तरतः गोदावरीनदीतस्याउत्तरतीरमारभ्यभागीरथीयाम्यतटंदक्षिणकूलंमर्या
दीकृत्ययोगोदावरीगंगांतरालवर्तीयोदेशः तत्रसिंहस्थगुरुर्वर्ज्यः नान्यदेशे लल्लः गोदावर्युत्तरतीरेयावद्भागीरथ्यातटयाम्यम् तत्रविवाहोनेष्टः सिंहस्थेदेवपतिपू
ज्ये अर्थाद्गोदावरीदक्षिणतटेभागीरथ्युत्तरदेशेचसिंहस्थगुरुदोषोनास्ति वसिष्ठः भागीरथ्युत्तरेकूलेगौतम्यादक्षिणेतथा विवाहोव्रतबंधोवासिंहस्थेज्येनदुष्य
तीति अत्रविवाहव्रतबंधावेवननिषिद्धौ आभ्यामन्यानिशुभकर्माणिनिषिद्धान्येव अपवादस्यसंकोचाश्रयत्वादुपलक्षणायोगात् अथतृतीयः परिहारः त
त्रनेसूर्येमेषराशौविद्यमानेसतिवासिंहस्थगुरोर्दोषोनास्ति ज्योतिर्निबंधे मंगलानीहकुर्वीतसिंहस्थोवाक्पतिर्यदा भानौमेषगतेसम्यगित्याहुः शौनकादय

मघादिपंचपादेषुगुरुः सर्वत्रनिंदितः गंगागोदांतरंहित्वाशेषांघ्रिषुनदोषकृत् ५० मेषेर्केसन्व्रतोद्वाहौगंगागोदांतरेपिच सर्वः

सिंहगुरुर्वर्ज्यः कलिंगेगौडगुर्जरे ५१ रेवापूर्वेगंडकीपश्चिमेचशोणस्योदग्दक्षिणेनीचइज्यः वर्ज्योनान्यकौंकणेमागधेचगौडेसिं

धौवर्जनीयः शुभेषु ५२ गोजांत्यकुंभेतरभेतिचारगोनोपूर्वराशिंगुरुरेतिवक्रितः॥ इति ४९ सिंहराशिगतगुरुनिषेधवाक्यानांप्रस्तवत्वा

नांच निर्गलितार्थमनुष्टुब्द्वयेनाहमघादिपंचपादेष्वित्यादि ५० मेषेर्केइत्यादिच ५१ अथमकरस्थगुरोः प्रकारद्वयेनपरिहारंशालिन्याह रेवापूर्वेइति रेवायाः
नर्मदायाः पूर्वदेशेगंडकीनद्याः पश्चिमेविभागेशोणनदस्यउत्तरदक्षिणभागेनीचइज्यः मकरस्थगुरुर्नवर्ज्यः लल्लः नर्मदापूर्वभागेतुशोणस्योत्तरदक्षिणे
गंडक्याः पश्चिमेभागेमकरस्थानदोषभाक् अन्यदेशेषुनिषिद्धस्तत्रनिषिद्धदेशानाह अथमिति अयंमकरस्थगुरुः कौंकणदेशगौडदेशसिंधुदेशेषुशुभ
कृत्येषुवर्ज्योनिषिद्धः उक्तंच मागधेगौडदेशेचकौंकणेव्रतचूडांविवाहंचवर्जयेन्मकरेगुरौ एभ्योन्यदेशेषुमंगलमर्थान्मध्यमम् ५२ अथलुप्तसंवत्सरदोषमा
पवादंचशालिन्याह गोजांत्येति गौर्वृषः अजोमेषः अंत्योमीनः कुंभः प्रसिद्धः एभ्याइतरभेअन्यराशौमिथुनादौअतिचारगोगुरुः महातिचारेणसमागतः

मु. चि.
टी. १३

सन्पश्चात्कियद्भिर्दिनैः वक्रितः यदा पूर्वराशिं नो एति भुक्तराशिं नागच्छति तदा विलुप्ताब्दः लुप्तसंवत्सर उच्यते स लुप्तसंवत्सरः शुभकृत्ये अतिनिंदितः निषि द्धः उक्तं च अतिचारगतो जीवस्तं राशिं नैति चेत्पुनः लुप्तः संवत्सरो ज्ञेयो गर्हितः सर्वकर्मसु यदा तु गोजांत्यकुंभेषु पूर्वराशेः सकाशान्महातिचारेणायाति पूर्वं राशिं च नैति तदा न लुप्तसंवत्सरदोषः गुरुः मेषवृषसिंहकुंभेषु यद्यतीचारेण गुरुः न तत्र काललोपः स्यादित्याह भगवान्यमः दशमासभोगानंतरं अतिचारे विलुप्ताब्ददोषो नास्ति च यवनः मासान्दशैकादश वा प्रभुज्य राशेर्यदा राशिमुपैति जीवः भुक्तेन पूर्वं च पुनस्तथापि न लुप्तसंवत्सरमाहुरार्याः पूर्वराशिभेदेन परिहारमुक्त्वेदानीं देशभेदेन परिहारमाह लुप्तसंवत्सरो रेवानर्मदा सुरनिम्नगाभागीरथी तयोर्नद्योरंतरेऽतिनिषिद्धः उक्तं च लुप्ताब्ददोषोऽतिमतेन मध्ये सोमोद्भवायाः सुरनिम्नगायाः इति नारदेन सप्तमसप्तकदोषो विवाहे वर्जितः समदृष्टिर्गुरोः शंके तन्मासे तु प्रयत्नतः विवाहादि न कुर्वीत नर्मदातीरमुच्यते ५३ अथ वारप्रवृत्तिमुप

तदा विलुप्ताब्द इहातिनिंदितः शुभेषु रेवासुरनिम्नगांतरे ५३ पादोनरेखापरपूर्वयोजनैः पलैर्युतोनास्त्वथ यो दिनार्द्धतः ऊनाधिका
स्तद्विवरोद्भवैः पलैरूर्ध्वं तथाधो दिनपप्रवेशनम् ५४ वारादेर्घटिका द्विघ्नाः स्वाक्षस्त्वे ... वर्जिताः

जातमाह पादोनेति रेखा भूमध्यरेखा पुरी लंकोदेवकन्याथ कांचीत्याद्युक्तालंकात आरभ्य सुमेरुमस्तकं तत्सूत्राधोवर्तिदेशास्ते मध्यरेखाशब्देनोच्यंते यस्मिन्देशे वारप्रवृत्तिश्चिकीर्षिता स देशो रेखातः प्राक् पश्चिमे या यावंति योजनानि भवंति तानि स्वचतुर्थांशोनानि कृत्वा तावद्भिः पलैः तिथ्यः पंचदशघटिकायुक्तोनाः कार्याः यदा मध्यरेखातः प्राग्योजनानि तदा युक्ताः यदा तु पश्चाद्योजनानि तदोनाः कार्याः अथ यद्दिने वारप्रवृत्तिरिष्टा तद्दिवसे यद्दिनार्द्धं चरपलयुतहीनानाडिकाः पंचदशादत्यादिप्रकारसिद्धम् तस्माद्दिनार्द्धात्संस्कारविशिष्टाः पंचदशऊनाधिका चेद्भवंति तदा तद्विवरोद्भवैः पलैर्दिनार्द्धस्य संस्कारविशिष्टपंचदशानां च यद्विवरं अंतरं तत्संबंधेनोत्थैः रसन्नैः पलैः ऊर्ध्वं तथाधो दिनपस्य वारस्य प्रवेशः यदा संस्कारविशिष्टाः पंचदश दिनार्द्धतश्चेदूनाः स्युस्तदा सूर्योदयादूर्ध्वं वारप्रवृत्तिः यदा संस्कारविशिष्टाः पंचदश दिनार्द्धतोऽभ्यधिकास्तदा सूर्योदयात्प्राक् वारप्रवृत्तिरित्यर्थः यथा वाराणसी रेखाभिधानात् कुरुक्षेत्रात् प्राक् त्रिषष्टियोजनानि ६३ पादेन चतुर्थांशेनोनानि ४७ १५॥

क. प्र.

प्रयोजनत्वादेतैः पलैरूनाः पंचदशघटिकाजाताः १४ १३ दिनार्द्धं १६ ३० अस्मान्न्यूनाइति विवरम् २ १७ तेनाभिर्घटिकाभिः सूर्योदयादूर्ध्वं वारप्रवृत्तिः यदा दिनार्द्धं १३ १५ अस्मादधिकाइति विवरम् ० २३ एताभिर्घटीभिः सूर्योदयात्प्राक् वारप्रवृत्तिरित्यर्थः ५४ अथावारप्रवृत्तिप्रयोजनमुक्तः सरकालहोरामनुष्टुभा ह वारादेरिति वारप्रवृत्तिप्रकारेण यस्मिन्क्षणे वारप्रवृत्तिर्जाता तत इष्टघट्यो द्विगुणाः कार्याः ता द्विस्थाने स्थाप्याः तत्र पंचभिर्भक्ते यल्लब्धं तत्याज्यम् पंचो यत्तद्विगुणघटीमध्ये वर्जितं कार्यम् एवं विधा घट्यः सैका एकयुक्ताः कार्याः सप्तभिस्तष्टा अवशिष्टाः कालहोरेशाः स्युः ते दिनपात्वारात्क्रमात्गणनीयाः यथा रविवारे इष्टघटिकाः ६ द्विगुणाः १२ पृथगस्था ५ प्रशेषा २ वर्जिता १० सैका ११ नगै ७ स्तष्टाशेषं ४ रविवारे क्रमाद्गणनया चतुर्थो बुधस्तस्य होरा इत्यादि विवाहवृंदावने उदयमारभ्य होरा उक्ताः यथा तत्कालार्कस्तनलग्नात् गृपिंडो भक्तः पंचसोणि भिर्भुक्तहोराः भास्वत्कुन्कजेंदुसौरेज्यभौमाः संख्यायेन्वारतः स्यैः

सैकास्तत्स्थानगैः कालहोरेशाद्दिनपात्क्रमात् ५५ वारे प्रोक्तं कालहोरास्तस्याधिपस्येयप्रोक्तं स्वामितिथ्यंशकेस्य कुर्याद्दिक्शूला

दिविंत्संक्षणेषु नैवोद्वयः पाशिघञ्चापिदंडः ५६ मन्वाद्याश्चितिथीमघोतिथिरवौ अर्जे गुरौ दिक् तिथौ ज्येष्ठे सवर्ति थिस्तिवैन-

नदीशाद्इति अनयोर्विषयविभागो वसिष्ठसंहितायाम् वारप्रवृत्तिविज्ञानं क्षणवारार्थमेव हि अखिले चान्यकार्येषु दिनादि ९ वतपस्याः सहस्येति

रुद्रयाइवेत्क्षणवारः कालहोरारूपः तदर्थं वारप्रवृत्तिः अन्यकार्येषु दिक्शूलादिषु तिथिवारप्रयुक्तेषु वा योगेषु च सूर्योदयादेव वारो ग्राह्यः ५५ अथ काल होराप्रयोजनं शालिन्याह वारे प्रोक्तमिति यत्कर्म यस्मिन्वारे प्रोक्तं तद्दिनस्य सदोषत्वादत्यावश्यकत्वे तस्य कालहोरायां कर्तव्यम् नारदः यस्य खेटस्य यत्कर्म वा-

रे प्रोक्तं विधीयते ग्रहस्य क्षणवारेपि तस्य तत्कर्म सर्वदा अत्र केचित् यस्य वारे कर्म प्रोक्तं तस्य वलिनो निर्बलो वा सूर्यश्चंद्रो वा बलिष्ठ इति दोतत्कर्म कार्यमित्याहुः उक्तं च

यस्य ग्रहदिने कर्म यत्किंचिदभिधीयते यस्यांशसंस्थिते चंद्रे सूर्ये वा तद्विधीयतइति अथ धिष्ण्येन वस्त्रे यत्कर्म वस्त्रपरिधानादिकमुक्तं तदत्यावश्यकत्वे अस्याधि

ष्ण्यस्य स्वामितिथ्यंशके स्वामिनो मुहूर्ते कुर्यात् नारदः यस्मिन्नृक्षे तु यत्कर्म निखिलं कथितं च यत् तद्दैवत्ये तन्मुहूर्ते कार्यं यात्रादिकं तथेति मुहूर्तस्वामिनो विवाह

क्षणेषुमुहूर्तेषुदिक्शूलाद्यदिक्शूलंवारशूलं नक्षत्रशूलंविंसंविचारणीयम् एवंपरिघोदंडः क्षणेषुमुहूर्त्तेषुनैवोल्लंघ्यः दिक्शूलादिकमखिलंपरिघदंडादिवि ज्ञेयमितिवसिष्ठोक्तेः ४६ अथमन्वादीन्युगादींश्चशार्दूलविक्रीडितेनाह मन्वाद्याइति सितेषु कृष्णपक्षेएतामन्वादयः मधौचैत्रेइतितिथौ तृतीयापौर्णिमेऊर्जेका र्तिके तिथिरवी पूर्णिमा द्वादशी शुचौ आषाढेदिक्तिथी दशमीपूर्णिमे ज्येष्ठेअंत्येफाल्गुनेचातिथिः उभयत्रपूर्णिमैव इषेआश्विनेनवमी तपसिमाघेअश्वाः सप्तमी सहस्येपौषेशिवाएकादशी भाद्रपदे अग्निस्तृतीयाद्युइतिपुनःनभसः श्रावणस्यकृष्णपक्षेअमावास्या अष्टमी अथयुगाद्याश्चत्वारः बाहुलराधयोः बाहुलःकार्त्तिकःराधोवैशाखः तयोः शुक्लपक्षेगोनवमीतृतीयेयुगादि कार्त्तिकशुक्लनवमीकृतयुगादिः वैशाखशुक्लतृतीयात्रेतादिः भाद्रमाघासितेमद नदर्शौयुगादि मदनस्त्रयोदशी दर्शः अमावास्या भाद्रकृष्णत्रयोदशीकलियुगादिःमाघकृष्णअमावास्याद्वापरादिःअत्रशुक्लादयोमासायाह्याः कार्त्तिकेशुक्ल

भाद्रेग्निश्वसितेत्वमाष्टनभसःकृष्णेयुगाद्याः सितेगोग्नीबाहुलराधयोर्मदनदर्शौभाद्रमाघासिते ४७ इतिमुहूर्तचिंतामणौप्रथमं
शुभाशुभप्रकरणंसमाप्तं ॥ अथनक्षत्रप्रकरणम् नासत्यांतकवह्निधातृशशभृद्रुद्रादितीज्यारगाऋक्षेशाःपितरोभगोऽर्यमर
वीत्वष्टासमीरःक्रमात् शक्राग्नीखलुमित्रइंद्रनिर्ऋतिःक्षीराणिविश्वेविधिर्गोविंदोवसुतोयपाजचरणाहिर्बुध्न्यपूषाभिधाः १ ॥

नवमीचादिःकृतयुगस्यसा त्रेतादिर्माधवेशुक्लातृतीयापुण्यसंमिता कृष्णापंचदशीमाघेद्वापरादिरुदीरिता कल्पादिःस्यात्कृष्णपक्षेनभस्येचत्रयोदशीति नारदोक्तेः ४७ इतिश्रीदैवज्ञानंतसुतदैवज्ञविरचितायांस्वकृतमुहूर्त्तचिंतामणिटीकायांप्रमिताक्षरायांशुभाशुभप्रकरणंसमाप्तम् १ अथनक्षत्रप्रकरणं व्याख्यायते तत्रादौनक्षत्रस्वामिनःशार्दूलविक्रीडितेनाह नासत्येति एतेनासत्यांतकादयःऋक्षेशानक्षत्रेशाःक्रमात्स्युः १ अथध्रुवनक्षत्राणितत्कृत्यंचानुष्टु माह उत्तरात्रयेति उत्तरात्रयंरोहिणीच एतानिनक्षत्राणि रविवारश्चध्रुवसंज्ञानिस्थिरसंज्ञानिचेतिसंज्ञाद्वयम् एवमुत्तरत्रापिव्याख्येयम् एषुनक्षत्रेषुस्थिरा दिकर्मकार्यम् आदिग्रहणान्मृदुनक्षत्रोक्तंयाह्यं वसिष्ठः मृदुध्रुवेदेकथितानिकार्याणीति २ अथचरभानितत्कृत्यंचानुष्टुभाहस्वात्यादित्येति आदिशब्दाल्लघुनक्ष

अथोग्रनक्षत्राणिचानुष्टुभाह पूर्वात्रयमिति आदिशब्दाद्दारुणनक्षत्रोक्तमपि ४ अथमिश्राण्यनुष्टुभाह विशाखेति आदिग्रहणादुग्रोक्तमपि ५ अथलघुनक्ष
त्राण्यनुष्टुभाह हस्तेति शिल्पवर्धकविक्रयादिकलानृत्यादिकाश्चतुःषष्टिः आदिशब्दाच्चरोक्तमपि ६ अथमृदुनक्षत्राण्यनुष्टुभाह मृगांत्येति ७ अथतीक्ष्णमा
ह मूलेति अभिचारःकर्मणांभयंकरकृत्यंमारणादि पशुदमः पशुशिक्षा आदिशब्दाद्बंधनादिकंस्थिरंच ८ अथाधोमुखोर्ध्वमुखतिर्यङ्मुखनक्षत्राणीन्द्रवज्र
याह मूलाहीति मूलंअहिःआश्लेषामिश्रंकृत्तिकाविशाखे उग्रंपूर्वात्रयमघाभरण्यः एतानिनवभानि अधोमुखानिज्ञेयानि आर्द्रापुष्यःश्रवणत्रयंरोहिणी
त्यात्रयंचनवभान्यूर्ध्वमुखानिमैत्राणिचित्रारेवत्यनुराधाः हस्तस्वातीपुनर्वसुज्येष्ठा अश्विनी एतानिनवभानितिर्यङ्मुखानि एषुअधोमुखोर्ध्वमुखतिर्यङ्

उत्तरात्रयरोहिण्योभास्करश्चध्रुवंस्थिरम् तत्रस्थिरंबीजगेहशांत्यारामादिसिद्धये २ स्वात्यादित्येश्रुतेःस्त्रीणिचंद्रश्चापिचरं
चलं तस्मिन्वाजादिकारोहोवाटिकागमनादिकम् ३ पूर्वात्रयंयाम्यमघेउग्रंक्रूरंकुजस्तथा तस्मिन्घाताग्निशाठ्यानिविष
शस्त्रादिसिध्यति ४ विशाखाग्नेयभेसौम्योमिश्रंसाधारणंस्मृतं तत्राग्निकार्यंमिश्रंचवृषोत्सर्गादिसिध्यति ५ हस्ताश्विपु
ष्याभिजितःक्षिप्रंलघुगुरुस्तथा तस्मिन्पण्यरतिज्ञानभूषाशिल्पकलादिकम् ६ मृगांत्यचित्रामित्रर्क्षंमृदुमैत्रंभृगुस्तथा

खेषुभेषुदृष्टांतत्वंअधोमुखोर्ध्वमुखतिर्यङ्मुखकृत्यंसत्भवति गरुडपुराणे भरणीकृत्तिकाश्लेषामघामूलविशाखिकाःतिस्रःपूर्वास्तथाचैवअ
धोवक्त्राःप्रकीर्तिताः एषुवापीतडागादिकूपभूमिन्दृणानिच देवागारस्यखननंनिधानखननंतथा गणितंज्योतिषारंभंखनीविलप्रवेशनम् कुर्यादधो
गतान्येवकार्याणिवृषभध्वज रोहिण्यार्द्रातथापुष्योधनिष्ठाचोत्तरात्रयम् वारुणंश्रवणंचैवनववोर्ध्वमुखास्तथा एषराज्याभिषेकंचपट्टबंधंचकार
येत् ऊर्ध्वमुखान्युच्छ्रितमुखानिसर्वाण्येषुचकारयेत् रेवतीचाश्विनीचित्रास्वातीहस्तःपुनर्वसुः अनुराधामृगोज्येष्ठाएतास्तिर्यङ्मुखाःस्मृताःगजो
ष्ट्राश्वबलीवर्ददमनंमाहिषस्यच बीजानांवपनंकुर्यादृसनागमनादिकम् चक्रयंत्ररथादीनांनौकादीनांप्रवाहणम् पार्श्वेषुयेनिकार्याणिकुर्यादेषुवतान्यपि

इदं च नक्षत्रविशेषविहितानां कर्मणामावश्यकर्त्तव्यत्वे मुहूर्त्तालब्धौ सत्यां कर्मणाः अधोमुखाद्याकारं ज्ञात्वा तत्तन्नक्षत्रेषु तानि कर्माणि कार्याणि यानि च सर्वथानो
क्तानि विलग्नवेशादीनि तान्येष्वेव नक्षत्रेषु कार्याणीत्यतदर्थमुक्तम् ९ अथ प्रवालादिधारणमुहूर्त्तं वसंततिलकेनाह पौष्णध्रुवेति रेवत्यादिनक्षत्रेषु तथारि
क्तातिथिशनिचंद्रभौमवर्जिते ऽन्हि दिवसे प्रवालं विद्रुमं शंखः शंखवलयादि वस्त्रं श्वेतम् एतानि धार्याणि रक्तं मंजिष्ठादिरंगेन रंजितं वस्त्रं भौमवारेपि धार्य
म् अथ सुभगा सभर्तृका ध्रुवादितियुगे रोहिण्युत्तरात्रयेषु अदितियुगे पुनर्वसौ पुष्ये च प्रवालादिकं नदध्यात् क्वचिच्छततारायां स्नानमपि निषिद्धम् उक्तं च
रोहिणीगुरुपुनर्वसूत्तरे या बिभर्त्ति नववस्त्रविभूषणम् स्नानयोषिदवलंवते पतिं स्नानमाचरति वारुणेपि या इति १० अथ नवधाविभक्तस्य वस्त्रस्य दग्धादि
दोषेशुभाशुभफलं शार्दूलविक्रीडितेनाह वस्त्राणामिति वस्त्राणां नवभागाः कार्याः कोणचतुष्टये अमरा देवाः स्थाप्याः राक्षसा मध्यगनांशगता ज्ञेयाः नराः दशा

तत्र गीतांबरक्रीडा मित्रकार्यविभूषणं ७ मूलेंद्राद्रौहि भैसौरिस्तौस्थं दारुणसंज्ञकम् तत्राभिचारघातोग्रभेदाः पश्वादमादिकं ८ मूला
हि मिश्रोग्रमधोमुखं भवेदूर्ध्वास्यमार्द्रेज्यहरित्रयं ध्रुवं तिर्यङ्मुखं मैत्रकरानिलादितिज्ये घाश्विभानीहृद्यास्त्यमेषुसत् ९ पौष्ण
ध्रुवाश्विकरपंचकवासवेज्यादित्ये प्रवालरदशंखसुवर्णवस्त्रम् धार्यं विरिक्तशनिचंद्रकुजेन्हि रक्तं भौमेध्रुवादितियुगे सुभगा नदद्यात्

सहिते पाशे च पुनर्मध्यायोरंत्यायोर्ज्ञेयाः तत्र चेद्रक्षोंशे नवतरे नूतने वस्त्रे दैवाद्दग्धे अग्निस्पृष्टे स्फुटिते पाषाणाद्याघातादिभिर्निर्हते पंकेन कर्दमेन आदिशब्दा
त् गोमयादिभिरुपहते सति तद्वस्त्रं न सत् शुभफलजनकं न भवतीत्यर्थः नृसुरांशयोः एवं वस्त्रदाहादिके सति शुभं कल्याणं स्यात् अथ सर्वांशके राक्षसमनुष्य
देवांशकेषु प्रांततः प्रांतभागे असत् अनिष्टफलगमकम् इदं सर्वं शय्यापादुकास्वपि ज्ञेयम् श्रीपतिः कज्जलकर्दमयलिप्तवाससि दग्धवति स्फटिते च चिंत
भिदं नवधा विहितेऽस्मिन्निष्टमनिष्टफलं च सुधीभिः अत्र राक्षसांशे ध्वजच्छत्रादिसदृशी छेददाकृतिः शुभफला ज्ञेया देवमनुष्यांशेऽपि काकोलूकसदृशी छे
दाकृतिरशुभफलदा कश्यपः शंखवस्त्राब्जच्छत्रध्वजतोरणसन्निभा श्रीवत्ससर्वतोभद्रनंद्यावर्त्तगृहोपमा वर्धमानस्वस्तिकेभमृगकूर्मझषाकृतिः छेदाकृतिर्दे

खरोष्ट्रोलूककाकादिजं कृकस्वर्कोयमा त्रिकोणस्थौकृतयोदेवभागेष्वशोभनाः निंदिनं वसनं दद्याद्द्विजेभ्यः स्वर्णसंयुते आशिषोवाचनं कृत्वाल्यन्यद्वस्त्रंच
धार्य्ये देति ११ अत्र क्वचिद्दुष्टदिनेपिवस्त्रपरिधानमनुष्टुभाह विप्राज्ञयेति धिष्ण्येन नक्षत्रेवारादौ वार तिथियोगादौ व्यतीपातभद्रादिदुष्टयोगे निषेधेपिवस्त्र
ल ब्राह्मणानुज्ञयातथोद्वाहे राज्ञाप्रीत्यासंतोषेणार्पितं दत्तं वस्त्रं धार्यमितिबुधा जगुः अथ पादपारोपणराजदर्शनमधगोविक्रयमुहूर्तान् शार्दूलविक्रीडि
तेनाह राधामूलेति राधाविशाखा एतदादि चतुर्दशनक्षत्रैर्लतानां वल्लीनां पादपानां वृक्षाणां चारोपो वा यः कार्यः अथराजदर्शनं ध्रुवमृदुक्षिप्रश्रवो वासवैः
त्रयोदशभैः कार्यम् अयमर्थमघारंभः तीक्ष्णोग्रांबुपभेषु उदितः कथितः अथगवां क्रयोमूल्येन परिस्माद्ग्रहणं विक्रयोमूल्यग्रहणपूर्वकं दानं क्षिप्रात्यव

वस्त्राणां नवभागकेषु च चतुष्कोणे ऽमरा राक्षसा मध्यं त्र्यंशगता नरास्तु सदृशौ पाशे च मध्यांशयोः दग्धे वा स्फुटिते ऽवरेन वतरे पंका
दिलिप्तेन सद्द्यांशेनृसुरांशयोः शुभमसत्सर्वांशकेप्यंततः ११ विप्राज्ञयाथोद्वाहे राज्ञाप्रीत्यार्पितं च यत् निंद्ये पि धिष्ण्ये वारादौ
वस्त्रं धार्यं जगुर्बुधाः १२ राधामूलमृदुध्रुवर्क्षवरुणक्षिप्रैर्लतापादपारोपो थो नृपदर्शनं ध्रुवमृदुक्षिप्रश्रवोवासवैः तीक्ष्णोग्रांबु
पभेषु मघमुदितं क्षिप्रांत्यवन्हींदुभादित्येंद्राबुपवासवेषु हि गवां शस्तः क्रयो विक्रयः १३ लग्ने शुभे वाष्टमशुद्धिसंयुते रक्षाप्रसूता

न्त्येंदुभादित्येंद्राबुपवासवेषु हि नवनक्षत्रेषु शस्तः अत्र भौमपराक्रमेण पंचदशभानि एनिजयोनिभेवरे रिक्ताष्टमीदर्शकुजश्रवोध्रुवत्वाष्ट्रेषु यानस्थि
आनेहितानि हस्तेन राधा त्रितयस पोष्णोमृगे च पूर्वाश्वि विशाखभेषु पुष्ये घनिष्ठादितेपि द्वितीशे गवां क्रयं विक्रयमामनंति १३ अथ प्रसूतारक्षामुहूर्तं स्थिति नि
वेशनिषेधमुहूर्तं चेंद्रवज्रयाह लग्नेशुभेइति शुभे शुभस्वामिके लग्ने अष्टमशुद्धिसंयुते शुभपापाक्रांताष्टमभावरहिते सति प्रसूतारक्षा रक्षणं प्रवेशादिकं वस
त् तथा स्त्रीयोनिनक्षत्रे चरभे च सत् यथा ऽश्वानां योनिभं अश्विनी ज्ञात तारके तत्र चतुष्पदानां रक्षा शस्ता तीक्ष्णोग्रपभूनां दमनं वरं स्थात् सस्तुपोषणामितिवचनात् अ
थरिक्ता ४९ १४ ऽष्टमी ८ दर्शोमावास्या कुजो भौमः श्रवः श्रवण ध्रुवाण्युत्तरात्रयरोहिण्यः त्वाष्टं चित्रा एषु पशूनां यानं गृहाद्बहिर्निःसारणं स्थितिर्गोष्ठादिवेशनं

मु. चि. क्रमेण अवहारोऽन्वये पूर्वाश्चयेधनिष्ठेंद्रपौष्णेष्वविशाखयोः आश्लेषायामयाम्यिन्यां यात्रासिद्धिश्चतुष्पदामिति १४ अथौषधसेव्यमुहूर्तं मंदाक्रांतयाह भैष
टी. १६ ज्यं सदिति भैषज्यं औषधं आरब्धं भक्षितं च सत् लघुमृदुचरनक्षत्रे मूले च मंगलचेद्विस्वभावराशिर्मिथुनकन्याधनुर्मीनेषु लग्नगतेषु सत्सु शुक्रेंदौ ज्ये न. प्र.
ष्ठेषु द्विस्वभावलग्नस्थेषु सत्सु चपुनस्तेषां शुक्रेंदौ ज्यबुधानां रवेश्चदिवसे वारे सन्ति थौरिक्तामारहितानि थौ भैषज्यं सत् शुभं स्यात् दीपिकायां धर्मोदयेगुरुर्लग्ने
दुस्थिते प्रशस्ते तेषां रवेश्च सुविधो सुतिथौ सुयोगे भैषूग्रपन्नगविशाखशिवेतरेषु जन्मर्क्षविष्टिरहितेषुकृतः शुभायइति अथवा फल्गुनमृतिगृहेलग्नात्द्वा
दशसप्तमाष्टमगृहेषु शुद्धेषु शुभपापग्रहरहितेषु सत्सु औषधं तु वर्षफलप्रश्नादिना आयुर्निश्चये च सत् शून्यान्तुनिधनव्ययशुद्धौ सद्भहेषुनितरां बलव
त्सु आयुषश्च हितकारिणि योगकीर्तितानि यत्नमौषधसेवेति श्रीपदमट्टोक्तेः अथ जनने भैषज्यं जन्मनक्षत्रेनो भैषज्यं सत् जन्मनक्षत्रगतश्चन्द्रः प्रशस्तः सर्वकर्मसु

भैषज्यं सल्लघुमृदुचरे मूलभे मंगलग्ने शुक्रेंदौ ज्ये विदिच दिवसे चापि तेषां रवेश्च शुद्धे रिःफ्फलगुनमृतिगृहे सन्तिथौ नो जनर्भे सूची
कर्माप्यदितिवसुभलाघुमित्राश्विपुष्ये १५ क्रयर्क्षे विक्रयो नेष्टो विक्रयर्क्षे क्रयोपि न पौष्णाम्बुपाश्विनीवातः श्रवश्चित्राः क्रये शुभाः

सौरभेषजवादाध्वकेतनेषु विवर्जयेत् इति वचनात् अथ सूचीकर्मसूयाः संबंधि कर्मघटनसीवनादि अदितिवसुभलाघुमित्राश्विपुष्येन क्षत्रेसत् स्यात् अ
वहारेऽन्वये अदितिर्वासवंलाघुमैत्रभेंदववाजिनः सूचीकर्मतनुत्राणमेभिर्ऋक्षैः प्रशस्यतइति १५ अथान्यदनुष्टुभाह क्रयर्क्षइति क्रयर्क्षेवक्ष्यमाणक्रय
नक्षत्रे विक्रयो न कार्यः तथा विक्रयनक्षत्रे क्रयोपि न कार्यः दीपिकायां यमाहिशक्राग्निविशाखपूर्वा नेष्टाः क्रयविक्रयणे नित्यशस्ताः पौष्णाश्विचित्रामृतविष्णुवा
ताः शस्ताः क्रये विक्रयणे निषिद्धाइति ननु यदा येन क्रयः कर्तव्यः तदा अन्येन विक्रयः कर्तव्यः तत्र क्रयविक्रयनक्षत्राणां महाभेदाद् भयविधमुहूर्तानुपपत्तिः उच्यते
विक्रेता यदा मुहूर्तं विक्रयार्थं गृह्णाति तदा वस्तु पृथक् क्रियते तत्कर्म विक्रयशब्दवाच्यम् यदा क्रयिणा क्रयार्थं मुहूर्तः प्रार्थ्यते तदा विक्रेतेमूल्यद्रव्यं दत्त्वा पृथक् कृतवि
क्रेतृवस्तुग्राहे तत्क्रयशब्दवाच्यमिति मत्वा पथा कथं चित्समाधेयं तत्र क्रयमुहूर्तः रेवतीशततारा अश्विनी स्वाती श्रवणचित्राएतानि भानि क्रये प्रशस्तानि विक्रये निषि

अथविक्रयविपण्योर्मुहूर्तंशार्दूलविक्रीडितेनाह पूर्वाह्नीशेति द्वीशांविशाखा पूर्वादिनक्षत्रेषुकेंद्रेषुप्रथमचतुर्थसप्तमेषुद्वितीयेकोणेनवपंचमेशुभैः सद्भिः
षट्त्र्यायेषुपापग्रहैःसद्भिःघटतनुंकुंभलग्नंविनात्यक्त्वा सन्तिथौ रिक्तामारहिततिथौ विक्रयः सन् शुभोऽव्ययः अथविपणिःपण्यवीथिकागृहेस्थित्वाक्रय
विक्रयाख्यंकर्मरिक्तातिथिभौमवारकुंभलग्नानिवर्जयित्वान्येषुतिथिवारलग्नेषु मित्राश्विमृगरेवतीचित्रानुराधाःध्रुवाणिरोहिण्युत्तरात्रयं क्षिप्राणिह
स्ताश्विपुष्याः एतैर्भैः लग्नेचंद्रस्थितेमूलोंचंद्रे सितेचसति अयाष्टरहितैःपापग्रहैःसद्भिः शुभैर्व्यायस्वेद्वितीयैकादशदशमेषुसद्भिर्विपणिःशुभास्यात् १७
अथाश्वगजमुहूर्तमिंद्रवज्रयाह क्षिप्रांसेति क्षिप्रादिनक्षत्रेषुरिक्ताभौमव्यतिरिक्तदिनेवाजिहस्तमश्वानांक्रयविक्रयशिक्षास्थानाभरणादिकार्यंप्रशस्तंस्यात् श्रो
पतिःपुष्यश्रविष्ठाश्विनिसौम्यभेषुपौष्णानलादित्यकराब्दभेषु सवारुणर्क्षेषुबुधैःस्मृतानिसर्वाणिकार्याणितुरंगमाणां अश्वारोहणेचक्रं अश्वाकारंलिखे

पूर्वाह्नीशाकृतानुसार्यमभेकेंद्रत्रिकोणेशुभैः षट्त्र्यायेष्वशुभैर्विनाघटतनुंसन्विक्रयःसत्तिथौ रिक्ताभौमघटान्विनाचविपणिर्मि
त्रध्रुवक्षिप्रभैर्लग्नेचंद्रसितेव्ययाष्टरहितैःपापैःशुभैर्व्यायस्वे १७ क्षिप्रांसवविंदुमरुज्जलेशादित्येष्वरिक्तारदिनेप्रशस्तं स्याद्वा
जिकृत्यंत्वथहस्तिकार्यंकुर्यान्मृदुक्षिप्रवरेषुविद्वान् १८ स्याद्भूषाघटनंत्रिपुष्करचरक्षिप्रध्रुवेरत्नयुक्वतीक्ष्णोग्रविहीनभेर

त्यक्त्वासाभिजिद्धानिविन्यसेत् स्कंधेतुसूर्यभात्पंचपृष्ठेचदशभानिच पुच्छेद्वेस्योपयेस्यात्स्यात्तुपादेचतुष्टयंउदरेवि १९ विकुजेमेषालिसिंहेतनौ
न्यसेत्संवमुखेद्वेतुरगस्यच अर्थलाभोमुखेसम्यग्वाजीनश्यतिचोदरे चरणस्थैरणेभंगःपुच्छेपत्नीविनश्यति अर्थासद्भिर्भवेत्पृष्ठेस्कंधेस्कंधपतिर्भवेदिति अ
थविद्वान्ज्ञातामृदुक्षिप्रचरनक्षत्रेषुरिक्तामाभौमवर्जितदिनेचहस्तिकृत्यंगजानांकार्यंक्रयविक्रयभूतादिकुर्यात् वसिष्ठः हस्तत्रयेसौम्यहरित्रयेचपौष्णाद्वयेपु
ष्यपुनर्वसौच मैत्रेचसर्वाण्यपिकुंजराणांकर्माणिशस्तान्यरिवलानिधानीति १८ अथभूषणघटनमुहूर्तंशार्दूलविक्रीडितेनाह स्याद्भूषेति त्रिपुष्करादिनत्व
क्षणं भद्रातिथौरविजेज्योदिनावस्यति एवंविधेत्रिपुष्करदिनेचरक्षिप्रध्रुवनक्षत्रेषुभूषाघटनमाभरणघटनंशुभंस्यात् वसिष्ठःक्षिप्राचरेत्तरःत्र्यक्षेरिक्तामावांजे

मु॰वि॰ अथतद्भूषणंरत्नयुक्तंमाणिक्यादियुक्तंचेन्नदातीक्ष्णोग्रविहीनभे तीक्ष्णानिमूलज्येष्ठार्द्राश्लेषास्तान्युग्राणिपूर्वात्रयमघाभरण्यः एतद्व्यतिरिक्ते स्वष्टादशनक्षत्रेषुत न॰प्र॰
टी॰१७ थारविभौमवारेपिकार्यं तथामेषवृश्चिकसिंहलग्नेषुच वसिष्ठः स्थिरसाधारणचरभेलघुभेग्नेष्वर्ककुजवारे तेषामेवविलग्नेमाणिक्यमयभूषणंकार्यमिति क
र्कवृषतुलालग्नेषुकार्यमित्यपिज्ञेयम् वसिष्ठः क्षिप्रमृदुध्रुवचरभे शशिसितयोर्वासरे शुक्लपक्षे मुक्ताफलरजतमयंभूषणमखिलंसवज्रकंकार्यम् अथती
क्ष्णानिमूलज्येष्ठार्द्राश्लेषाः उग्राणिच पूर्वात्रयभरणीमघाः अश्विनीमृगीद्विदैवंविशाखास्याद्दहनः कृत्तिका एषुनक्षत्रेषुघटितंशस्त्रंशुभंस्यात् अदितिर्वासव
त्वष्ट्रमैत्रमैंद्रवाजिनः सूचीकर्मतनुत्राणामेभिर्भैः प्रशस्यतइतिकश्चोच्चयोक्तेः अथस्वर्णरूप्यादिपात्रेभोजनमुहूर्त्तमाह वसिष्ठः लघुमैत्रध्रुवचरभे
सितेंदुबुधजीववारेषुहेमरजतादिभाजनभोजनमारोग्यामृतयोगेषु १९ अथमुद्रापातनमुहूर्त्तंवस्त्रक्षालनमुहूर्त्तंचस्रग्धरयाह मुद्राणामितिध्रुवमृ

तन्मुक्तासहितंचरध्रुवमृदुक्षिप्रेशुभेसज्जनैर्नोतीक्ष्णोग्रेऽश्विमृगेद्विदैवदहनेशस्त्रंशुभंघट्टितम् १९ मुद्राणांपातनेसद्ध्रुवमृदु
चरभक्षिप्रभैर्वींदुसौरेघस्रे पूर्णाजयाख्येनचगुरुभृगुजास्तेविलग्नेशुभैः स्यात् वस्त्राणांक्षालनंसद्वसुहयदिनकृत्त्वाष्ट्रकादि २०

दुचरक्षिप्रसंज्ञकैर्नक्षत्रैः कृत्वाराज्यमुद्राणांतुसुवर्णरूप्यादिनिष्पादनंमुद्रापातनमि (त्यपुष्येनोरिक्तापर्वषष्ठीपितृदिनरविजज्ञेषुकार्यंकदापि
त्युच्यते टंकसालेतिभाषयावींदुसौरेघस्रेचंद्रशनैश्चरवर्जितवारे तथापूर्णाजयाख्ये पूर्णाः पंचमीदशमीपूर्णिमाः जयास्तृतीयाष्टमीत्रयोदश्यः एतासुतिथि
ष्वित्यर्थः शुभंस्यात् तथागुरुशुक्रास्तेनशुभम् विलग्नेशुभैः लग्नेशुभग्रहैः सद्भिरित्यर्थः उक्तंच मृदुध्रुवक्षिप्रचरेशुभेषुयोगेप्रशस्तेशनिचंद्रवर्ज्येवारेतिथौ
पूर्णजयाह्वये चमुद्राप्रतिष्ठाशुभदानराणाम् गुर्वस्तेवासितास्तेवा मुद्राणांघटनंक्वचित् क्रूरग्रहस्यांशलग्नेनकार्यंभूतिमिच्छता अथवस्त्रेति वसुहयोश्विनीदि
नकृत्हस्तः तस्मात्संचकेहस्तचित्रास्वातीविशाखानुराधासु आदित्यंपुनर्वसुः पुष्यवस्त्राणांक्षालनंरजकाधीनार्थदानंसत् शुभंस्यात् रिक्तापर्वाणि
पूर्वोक्तानितिथिप्रकरणे षष्ठीपितृदिनंश्राद्धदिनंएतेषुरविजज्ञेषुशनिबुधवारेषुकदापिवस्त्रक्षालनंनोकार्यम् २० अथवस्त्रादिधारणशय्याद्युपभोगमुहूर्त्तंचस्र

संधार्याइति विरिक्तेरिक्तावर्जितशुभवारे रविवारे तथा मैत्र ध्रुवलघुसंज्ञकनक्षत्रसहितपुनर्वसुज्येष्ठा विशाखानक्षत्रेषु कुंतादयः संधार्याः कुंतो भल्लः वर्म कवच
म् इषवो बाणा अस्यते अनेनेती ष्वसनं धनुः शरो बाणः खड्गः असि पुत्री छुरिका सन्नाहोपीति केचित् तथा स्थिरराशे वृषसिंहवृश्चिककुंभाख्ये लग्ने चंद्रे अपि
शब्दात् लग्नेपि शुभग्रह दृष्टे शुभैः केंद्रगैः सद्भिः कुंतादिधारणं हितम् ऋक्षोच्चये पुष्येचादिति चित्रपदस्तनये शक्रो नरारेवती वाजी हस्त विशाखमित्रासहिते
भानौ गुरौ भार्गवे कुंभे कीटगृहे वृषे मृगपतौ चंद्रे शुभे वीक्षिते शस्त्राहं शरखड्ग कुंतछुरिका धार्या नृपाणां हितेति यत्तु दीपिकायाम् मूलेंद्र पूर्वात्रय याम्य विश्व
शक्राग्नि सार्पानलसूलिनश्च शस्त्रादि संधारणमेषु कुर्यान्तिथौ विलग्ने च शुभे शुभाहे इति तदासन्नयुद्धादिविषयम् अथ ध्रुवमृदुलघुनक्षत्रेषु हरौ श्रव

संधार्याः कुंतवर्म ष्वसनशरकृपाणासिपुत्र्यो विरिक्ते शुक्रेज्यार्के न्हि मैत्रध्रुवलघुभृहिताद्दित्य शाक्रे द्विदैवे स्युर्लग्ने हि स्थिराख्ये श
शिनि च शुभदृष्टे शुभैः केंद्रगैः स्याद्भोगः शय्यासनादेर्ध्रुवमृदुलघुहर्यंतकादित्य इष्टः २१ अंघ्रांसेवसुपुष्यधातृजलभद्वीशार्यमा
श्विनिचसुभदृष्टे शुभैः केंद्रगैः स्याद्भोगः शय्यासनादेर्ध्रुवमृदुलघु हर्यंतकादित्य इष्टः

त्याभिधमंदास्रंरविविष्वमित्रजलपाख्येषाग्निचांद्रेभवेत् मध्याक्षे शिवपित्र्यजेकचरणत्वाष्ट्रेंद्रविध्यंतकं स्वस्त्स्वात्यदितिश्रवो
त्याभिधं मंदास्रं रविविश्वमित्रजलपाश्लेषाग्निचांद्रे भवेत् मध्याक्षे शिवपित्र्यजैकचरणत्वाष्ट्रेंद्रविध्यंतकं स्वस्त्स्वात्यदितिश्रवो दहनभाहिर्बुध्न्यरक्षोभगम् २२ विनष्टार्थस्य लाभोंऽघ्रे शीघ्रं मंदे प्रयत्नतः स्याद्दूरे श्रवणं मध्ये श्रुत्याप्तीन सुलोचने २३ । ९ ।

दहनभाहिर्बुध्न्यरक्षोभगम् २२ विनष्टार्थस्य लाभोंऽघ्रे शीघ्रं मंदे प्रयत्नतः स्याद्दूरे श्रवणं मध्ये श्रुत्याप्तीन सुलोचने २३ । ९ ।

ति अंतके भरण्यां आदित्ये पुनर्वसौ एषु शय्यासनादेः शय्या खट्वादिरूपा आसनं पीठमृगत्वगादि आदिशब्दात्पादुका तेषामुपभोगः इष्टः हितः दीपिकायाम्
मैत्रेंद्रपुष्यय मभादितिवर्जि चित्राहस्तोत्तरात्रयहरीज्यविधातृभानि एतेष्वतीवशयनासनपादुकानां संभोगकार्यमुदितं मुनिभिः शुभाहे इति २१ अथांधा
दिनक्षत्राणि शार्दूलविक्रीडितेनाह अंधाक्षमिति धातारोहिणी विधिरभिजित् दहनभं कृत्तिका भगः पूर्वाफाल्गुनी अन्यत्स्पष्टम् २२ अथादिनक्षत्राणांफ
लमनुष्टुभाह विनष्टार्थइति अंधनक्षत्रेषु विनष्टस्यापहृतस्यार्थस्य लाभः शीघ्रं भवति मंदनक्षत्रेषु विनष्टार्थस्य प्रयत्नात् लाभो भवति मध्यनक्षत्रे वि
नष्टार्थस्य दूरं स्वनगरादतीवदूरदेशे श्रवणं तदीयद्रव्यममुकेन हृतं अमुकस्थले तिष्ठतीति लोकवार्ता भवति लब्धिस्तु नास्ति सुलोचननक्षत्रेषु श्रुत्याप्तीन श्रवणम्

अथधनप्रयोगेनिषिद्धनक्षत्राण्यनुष्टुभाह तीक्ष्णेति एतैस्तीक्ष्णादिनक्षत्रैर्यद्द्रव्यंसुवर्णादिदत्तंकालांतरंविनादत्तंनस्वसत्तापरित्यागेननिवेशितंस्वेष्टसमीपे
प्रत्ययार्थंस्थापितं प्रयुक्तंकालांतरीतिपुरःसरम् कस्मैचिद्दत्तं विनष्टंचौरादिनाहृतं स्वयमेववाक्वचित्यक्तंइदंद्रव्यंनिश्चयेनकदापिनाप्यतेतथाविष्ट्याम
द्वायांपातेव्यतीपातेमहापातेवाहृतंद्रव्यंनाप्यते चकारात्ग्रहणेपि वसिष्ठः ध्रुवाग्रसाधारणदारुणर्क्षेनिक्षिप्तमर्थंलथवाप्रनष्टम् चौरैर्हृतंदत्तमुपप्लवं
वाविष्ट्यांचपातेननलभ्यतेतदिति अत्रेदमनुसंधेयम् तीक्ष्णमिश्रादिपंचदशभेषुमध्येरोहिण्यार्थविशवजलभद्वीशेषुदत्तनिवेशितप्रयुक्तद्रव्यस्यैवाऽप्राप्तिः
चौरापहृतस्यस्वतोगतस्यवाधनस्यलाभएव तेषांरोहिण्यादीनांमध्यलोचनभेषुपाठसामर्थ्यादितिभावः २४ अथजलाशयखननृत्यारंभयोर्मुहूर्त्तंशार्दूल
विक्रीडितेनाह मित्रार्केति अनुराधादित्रयोदशनक्षत्रैःसद्भिःपापग्रहैर्हीनवलैर्बलरहितैःसद्भिः तनौलग्नेसुरगुरौसतिबुधेवाऽसतिचुधेवाऽसतिसितेवाशुभेष्टगौ

तीक्ष्णमिश्रध्रुवोग्रैर्यद्द्रव्यंदत्तंनिवेशितं प्रयुक्तंचविनष्टंचविष्ट्यांपातेनच नाप्यते २४ मित्रार्कध्रुववासवांबुपमघातोयांत्यपु
ष्येंदुभिः पापैर्हीनवलैस्तनौसुरगुरौज्ञेवाभृगौखेविधौ आप्यसर्वजलाशयस्यखननंत्र्यंभोमघैःसेंद्रभैर्लग्नेनृत्यंहिवुकेशुभैर्ल
ग्नगृहेज्ञेऽजेज्ञराशौशुभं २५ क्षिप्रमैत्रेविद्वित्तार्केज्यवारेसौम्येलग्नेर्केकुजेवाखलाभे योनेमैत्र्यांराशिपोश्चापिमैत्र्यांसेवाकार्या
शुक्रेसति आप्येजलराशौविधौसतिसर्वतोयाशयानांवापीकूपतडागादीनांतोयाधाराणांखननंहितंस्यात् आप्यांबुपांत्यपित्र्य सामिनःसेवकेन २६
मित्रवसूत्तराकंकेह्रीज्यभेषुखननंसलिलाशयानामितिव्यवहारतत्त्वोक्तेः श्रीपतिः लग्नेजीवेज्ञेथवादुर्वलेश्वक्रूरैःशुक्रेवापिमेषूरणस्थे आप्येचंद्रेसर्वतोयाशया
पानामारंभाःस्फःक्षिद्दयेनिर्विकल्पमिति अथनृत्यारंभः तैःप्रागुक्तैर्नक्षत्रैर्र्यंभोमघैःपूर्वाषाढामघारहितैःसेंद्रभैर्ज्येष्ठासहितैःमित्रार्कध्रुववासवांबुपांत्यपु
ष्येंदुज्येष्ठानक्षत्रैःनृत्यारंभःशुभःस्यात् शुभैर्हिवुकेचतुर्थस्थानेलग्नेज्ञेसति अजेवंद्वेज्ञराशौमिथुनकन्यास्थेसतीत्यर्थः २५ अथसेवकस्यस्वामिसेवायांमुहूर्त्तं
शालिन्याह क्षिप्रेति क्षिप्राणिहस्ताभिजिदश्विपुष्याःमैत्राणिमृगरेवतीचित्रानुराधाःएतेषुनक्षत्रेषुबुधशुक्रसूर्यगुरुवारेसौम्येशुभग्रहेलग्नगेसति अर्केभौमेवा

सेवाकार्या तत्र स्वामिसेवकनक्षत्रयोरन्योन्यमैत्र्यां च पुनः राशिपोः सेव्यसेवकयो राशिस्वामिनोर्मैत्र्यां प्रीतौ सत्यां सेवा कार्या अन्यथा न कार्या २६ अथ द्रव्यप्रयोगऋणग्रह
णमुहूर्त्तं शार्दूलविक्रीडितेनाह स्वात्यादित्येति स्वात्यादिकादशनक्षत्रेषु चरे मेषकर्कतुलामकराणामन्यतमे लग्ने धर्मे नवमम् अष्टमम् एतेषां शुद्धिः नवमंचर्मप
पापग्रहरहितम् अष्टमे तु शुभेऽपि पापरहितत्वमेवं रूपा शुद्धिस्तया सहिते लग्ने द्रव्यप्रयोगः ऋणदानं शुभं स्यात् भौमपराक्रमे मृदुपुष्याश्विनीचैव विशाखाश्रवण
त्रयम् पुनर्वसौ च शंसंति धनादिनिधिवर्त्तनम् वर्त्तनं ऋणादिरूपेण दानम् मिश्रनक्षत्रवाहि शाखायां निषेधमाहे ऋणदाने एव विधिः स्वृतेन श्वादौ निषिद्धे व
शुद्धे बुधे धर्मात्मजनैधनेषु चरे विलग्ने द्रविणप्रयोग इति अथारे भौमवारे ऋणं न ग्राह्यम् ऋणं भौमेन गृह्णीयान्न दद्यं बुधवासरे ऋणच्छेदं कुजे कुर्यात् संचयं सो
मनंदने अथ तु विशेषे संक्रमदिने संक्रान्तिदिवसे वृद्धौ वृद्धियोगे करे हस्तनक्षत्रे अर्केऽह्नि रविवारे इति वत् तत्रापि न ग्राह्यमित्यन्वयसंबंधः यत् यस्माद्धेतोः

स्वात्यादित्यमृदु द्विदैवगुरुभे कर्णत्रयाश्वे चरे लग्ने धर्मसुताष्टशुद्धिसहिते द्रव्यप्रयोगः शुभः नारे ग्राह्यमृणं तु संक्रमदिने वृद्धौ क
रेऽर्कोह्नि यत्तद्वंशेषु भवेद्दृणं न च बुधे देयं कदाचिद्धनम् २७ मूलद्वीशमघाचरध्रुवमृदु क्षिप्रे विनार्कं शनिं पापे हीनबलैर्वि
धौ जललवे शुक्रे विधौ मांसले लग्ने देवगुरौ हलप्रवहणं शस्तं न सिंहे घटे कर्कोजैणधटे तनौ क्षयकरं रिक्तासु षष्ठ्यां तथा २८।

तद्दृणं तद्वंशेषु ऋणगृहीतुः कुलेषु भवेत् तत्पुत्रपौत्रादिभिरपि परिहर्तुमशक्यमित्यर्थः हस्तेऽर्कवारे संक्रान्तौ यद् ऋणं स्यात् कुलेषु तत् वृद्धियोगे तथाज्ञेयमृणं छे
दं तु कारयेदिति ज्योतिःप्रकाशोक्तेः बुधवारे ऋणं कदापि न देयम् २७ अथ हलप्रवाहमुहूर्त्तं शार्दूलविक्रीडितेनाह मूलद्वीशेति एतैः मूलादिभिरेकोनविंश
तिनक्षत्रैः विनार्कं शनिं रविशनिवारौ वर्जयित्वान्यवारेषु तत्र पापे हीनबलैर्निर्बलैः चंद्रे जलराशिनवांशके सति शुक्रे चंद्रे च मांसले पुष्टे शस्तिः इति तदित्यर्थः गुरौ
लग्ने वसति तदा प्रथमं हलप्रवहणं शस्तं स्यात् कश्यपः गुरौ लग्नगते शुक्रे वलिन्याप्योदये विधौ शस्ता कृषिक्रिया तत्र दुर्बलैः क्रूरखेचरैः अथ सिंहे घटे कुंभे कर्के अ
जे मेषे एणे मकरे घटे तुलायाम् तथा रिक्तासु षष्ठ्याम् तथा शब्दोऽनुक्तसमुच्चयार्थस्तेनाष्टम्यामपि न शस्तम् यस्मात् क्षयकरम् २८ ॥ ॥ ॥

अथबीजोप्तिमुहूर्त्तं फणिचक्रं च शार्दूलविक्रीडितेनाह एतेष्विति पूर्वोक्तनक्षत्रेषु श्रुतिवारुणादितिविशाखोडूनि विनाश्रवणादिवर्जितेषु मूलमघाध्रुवमृदुक्षि
प्रथनिष्ठास्वातीषु भौमं विनाभौमवारमतिरिक्तवारेषु बीजोप्तिः बीजवापनं शुभं ज्ञेयम् नारदः मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु पितृवायुवसूडुषु समूलभेषु बीजोप्तिरत्युत्कृष्ट
फलप्रदा रवौरौद्राद्यपादस्थे भूमौ संजायते रजः तस्माद्दिनत्रयं तत्र बीजवापं परित्यजेदिति राजमार्तंडे आर्द्राप्रथमदिनत्रयनिषेधः अथबीजोप्तौ फणिचक्रम्
अशुभत्वेन विंद्यते गावो यस्येति अगुः राहुः तस्य भं तदाक्रांतं ततक्षत्रं तस्मादादौ अष्टभानि असंति असमीचीनानि ततस्त्रीणि शुभकराणि ततएकमशुभम् तत
स्त्रीणि शुकं ततस्त्रीणि शुभकं ततएकम० ततस्त्रीणि शुभ० ततश्चत्वारि क्रमभानि एवं बीजोप्तौ सप्तविंशतिनक्षत्राणां शुभाशुभत्वमुक्तम् रत्नमालायाम् मृत्र्भि
णिगलेत्र यच्चजठरे धिष्ण्यानि चद्वादश त्रस्यादिलग्नफद्भिमाह वसिष्ठः भवारिपुसहजेपापैस्त्रिकोणकेंद्रस्थितेश्च शुभैः कथितेशुभधिष्ण्ये पिचशुभलग्नेबीज

एतेषुश्रुतिवारुणादितिविशाखोडूनि भौमं विनाबीजोप्तिर्गदिता शुभातगुमतोष्टाग्नौ दुरामेंदवः रामेंद्वग्नियुगान्यसच्छुभकरा॥
पयुष्मौहलेकौज्झिताद्वाद्धामाष्टनवाष्टभानि मुनिभिः प्रोक्तान्यसत्संतिच २९ वापनं कार्यम् अथ हलचक्रमुच्यते हले इति हलचक्रे अर्का

द्विसितात्भात्नक्षत्रात् क्रमेणत्रीअसंति शुभानि ततोऽष्टभानि संति शुभानि ततोनवभानि असंति ततोऽष्टौभानि संति यथासूर्य आर्द्रायां भुक्तभं मृगः तत आरभ्य
त्रीणि अशुभानि तत पुष्यतोऽष्टभानि शुभानि ततो विशाखातो नवभान्यशुभानि ततः शततारकातोऽष्टभानि शुभानि एवमष्टाविंशतिभानिजातानि तथावसिष्ठः
अर्कगतागतसंस्थभत्रितयं नेष्टमुभयत्र त्रिष्टम् षोडशधिष्ण्यं नवकं शिष्टमनिष्टं च लांगले चक्रे कश्यपेपि त्रिष्वष्टसूनवस्वाष्टसप्तस्वर्कविमुक्तभात् हानिर्वृद्धिः
कर्दनाशोलक्ष्मीप्राप्तिर्यथाक्रमादिति एवंबहुमुनिसंवादे सति इनप्रोज्झितर्क्षात् त्रिवन्हिगोषुगोषुत्रिरामा ३ ३ ३ ५ ३ ५ ३३ ग्यशुभदशुभानि क्रमात्स्युर्गलां
ग्मेरितिपद्युक्तं गणेशदैवज्ञैर्मुहूर्त्ततत्वेतत् चिंत्यं ऋषिवाक्यमूलाभावात् ननु श्रीपतिवाक्यम् अर्कक्रांतगतागतान्यनडुहांनाशायभान्यग्रतोष्टौभत्रितयंतत
स्तत्रिकंतयातापमूलत्रयं धिष्ण्यानां नवकं तदंतरगतेसानातिश्रियेपंचकेयच्चान्यत्रितयं तदग्रगदितं चक्रेशुभेलांगलेइतिमूलदेत नह्यपाश्रयतिवाक्येशब्द

किंतुमूलवाक्यावबोधेनस्वाज्ञानप्रकाशकःतस्यार्थस्तु अर्काक्रांतगतानित्रीणिभानिदूषणनाशकराणिस्युः ततस्त्रीणिहृत्स्थे ततःपंचनक्षत्राण्यपास्य अग्रिमाणिन
वभानिशूलत्रयेत्रिकंत्रिकंकृषिकृद्धातायस्याप्यानि नन्वत्रपंचनक्षत्रत्यागेकाहेतुरित्यतआह तदंतरगतेपंचकइति तच्छब्देनहलोर्ध्वदंडःमूलोर्ध्वदंडानुच्यते
अर्काक्रांतगतागतान्यनडुहांनाशायभान्यग्रतोहृत्स्थेभत्रितयं अयमंतरस्यपूर्वावधिःमध्येततःपदोपादानात् तुशब्दस्तु आनंतर्यद्योतनार्थःतुअनंतरंशूलत्रयेत्रि
णपानांनवकंकृषिकृद्धातायेति अंतरस्योत्तरावधिःतदंतरगतेमध्येविद्यमानानांधिष्ण्यानांपंचकंचपंचकंचश्रियैस्याध्येनक्षत्रदशकमितियावत् यत्त्वान्यत्रित
यंहलदंडोर्ध्वभागेशुभफलदंलेखम् एवंसतिकृषिवाक्यैःसहास्यैकार्थत्वंसंपद्यते अनेनसहेश्वरादयोपिप्रसक्ताः २९ अथशिरामोचनविरेचनादिमुहूर्तं
शार्दूलविक्रीडितेनाह त्वाष्ट्रादिति द्वाष्ट्राद्रूयेचित्रास्वातीमित्रभाहूये अनुराधाज्येष्ठकभाहूयेरोहिणीमृगौ श्रोत्रंश्रवणःचित्रादिषु एकादशसुनक्षत्रेषुभौम

त्वाष्ट्रान्मित्रकभाह्वयेऽनुपलघुश्रोत्रेशिरामोक्षणंभौमार्केज्यदिनेविरेकवमनाद्यंस्याद्बुधार्कौविना मित्रक्षिप्रचरध्रुवेरविशुभा
हेलग्नवर्गेविदोजीवस्यापितनौगुरौनिगदिताधर्मक्रियातद्बले ३० तीक्ष्णाजपादकरवह्निवसुश्रुतीन्दुस्वातीमघोत्तरजलांतक
तक्षपुष्येमंदाररिक्तरहितेदिवसेऽतिशस्ताधान्यच्छिदानिगदितास्थिरभेविलग्ने ३१

कंगुरुवारेशिरामोक्षणंरुधिरवाहिनीनाडिकाशि
रातस्याःसूक्ष्मशस्त्राघातेनरुधिरतोरक्तमोक्षणंकुर्यात् अथबुधार्कौविनाबुधशनिवारौत्यक्त्वान्यवारेषुचविरेकवमनाद्यम् औषधेनसुखप्रवृत्तिर्विरेकःवम
नंवांतंएतदाद्यंकुर्यात् मित्रक्षिप्रचरध्रुवेषुत्रयोदशनक्षत्रेषुरविवारेशुभग्रहवारेचविदोबुधस्यलग्नवर्गेजीवस्यापिलग्नवर्गेयस्मिन्कस्मिंश्चिल्लग्नेपिगु
रुबुधयोःषड्वर्गसत्तितनौलग्नेगुरौचसतिकर्तुर्गुरुबलेचसतिधर्मक्रियाकोटिहोमरुद्रानुष्ठानादिरूपानिगदिताकथिता ३० अथधान्यच्छेदनंवसंततिलकयाह
तीक्ष्णाजपादेति एतेष्वेकोनविंशतिनक्षत्रेषु तथाभौमशनिरिक्तावर्जितदिनेस्थिरलग्नेसतिधान्यादीनांयवादीनांछिदाछेदनंनिगदिताकथिता ३१ अथकण
मर्दनंसस्यारोपणंचवसंततिलकयाहभाग्येति विधिःरोहिणीअंत्यंरेवतीउत्तरासुनवभेषुकणानांचणकादीनांमर्दनंयष्टियानादिनावितुषीकरणंतत्समीचीनंस्यात्

अथविशाखादिषण्णाक्षत्रैः स्यार्किकुजौविनाशनिभौमतोऽन्यवारेषुसस्यस्यधान्यस्यरोपणंसत्शुभम् ३२ अथधान्यस्थितिंधान्यवृद्धिंचवसंततिलकयाह मिश्रो
येति मिश्रोग्रादिविभिन्नेषुमिश्रादिदशनक्षत्रेभ्योऽन्येषुसप्तदशनक्षत्रेषुतथाकर्कमेषतुलारहितेलग्नेमकरस्थिरद्विस्वभावलग्नेषुशुभाहेचंद्रबुधगुरुशुक्र
वारेधान्यानांस्थितिः एकत्रस्थलेस्थापनंसाशुभकरीनिगदिता अन्यच्चश्रवणादित्रयोदशनक्षत्रेषुधान्यवृद्धिः महाभेताबद्धानंदेहितस्तोमासद्यानंतरंसपादं
सार्द्धवाद्विसामीत्येवंरूपावृद्धिर्निगदिता ३३ अथशांतिकपौष्टिकादिकंवसंततिलकयाह क्षिप्रेति क्षिप्रादिनक्षत्रेषुपौष्टिकमंगलाभ्यां सहपौष्टिककर्मणाग्रह
शांत्यांमंगलकर्मणाविनायकशांत्यासहशांतिकेतुष्टफलदंमूलादिनक्षत्रोत्पन्नंशांत्यादिशुभंस्यात् लग्नात्खेदशमेर्केसतिविधौचंद्रेशुखगतेचतुर्थेगुरौल

भाग्यार्यमश्रुतिमघेंद्रविधातृमूलमैत्रांत्यभेषुकथितंकणमर्दनंसत् हीनाङ्गजान्त्यनिधनेतरशातरेसस्यरोपणमिहार्किकुजौ
विनासत् ३२ मिश्रोग्ररौद्रभुजगेंद्रविभिन्नभेषुकर्कोजतौलिरहितेचतनौशुभाहे धान्यस्थितिः शुभकरीगदिताश्रवेन्यहोरं॥
द्वदसूत्वरभेषुचधान्यवृद्धिः ३३ क्षिप्रध्रुवान्त्यचरमैत्रमघाशुभास्त्यात्शांतिकंसहचमंगलपौष्टिकाभ्याम् खेर्केविधौसुखगतेत
नुगेगुरौनोभौमास्यादिदुष्टसमयेशुभदंनिमित्ते ३४ सूर्यभान्त्रित्रिभेवांद्रेसूर्यविच्छुक्रपंगवः चंद्रारेज्यागुशिखिनोनेष्टाहोमाहुतिःख

गसैसतितत् शांतिकंभौमास्यादिदुष्टसमयेगुरुशुक्रास्तादिदुष्टकालेनोशुभदम् तथानिमित्तेकेलाद्युत्पातदर्शनेसतिगुरुशुक्रास्तादावपिशुभंस्यात्उक्तंच॥
शान्तिकर्माणिकुर्वीतरोगेनैमित्तिकेतथा गुरुभार्गवमौढ्यादिदोषस्तत्रनविद्यते ३४ अथहोमाहुतिशुद्धिमनुष्टुभाह सूर्यभादिति सूर्याक्रांतनक्षत्रात्त्रित्रिभे
नक्षत्रत्रयमध्येचांद्रेचंद्रनक्षत्रेदिननक्षत्रसत्क्रमात्सूर्यादिमुखेहोमाहुतिः पतति यथासूर्याक्रांतनक्षत्रात् नक्षत्रत्रयमध्येहोमारंभसूर्यमुखेहोमाहुति
पातः ततोनक्षत्रत्रयेषुबुधस्य ततः शुक्रस्य ततःपंगोःशनेः ततश्चंद्रस्य ततःआरस्यभौमस्य ततइज्यस्यगुरोः ततः अगोःराहोः ततः शिखिनःकेतोः एवंसतियदि
नेखलेपापग्रहमुखेहोमाहुतिःपततिसानेष्टानशुभदा अर्थाच्छुभग्रहमुखेशुभासूर्यनक्षत्राच्चंद्रनक्षत्रपर्यंतंगणना ३५ ॥ ॥ ॥

अथ यद्दिने होममग्निकीर्षितस्तद्दिने वन्हिनिवासवशेन शुभाशुभफलमिंद्रवज्रयाह सैकेति शुक्लादिगणनया वर्तमानतिथिर्गण्या एकयुता वर्तमानवारयुता
वतुर्भक्ता यच्छेषं तत्रैकं शून्यं वित्तं त्रिमितं शून्यमितं च तदा विभूमौ वन्हेर्वासो वसतिः फलमाह सौख्यायहोमे होमदिने भूमावग्नेर्वासे सति सौख्यं भवति अ
थ शशियुग्मशेषे एकमित शेषे ऽग्निवासो दिवि स्वर्गे फलकर्तुः प्राणाशः द्विमिते शेषे ऽग्निवासो भूतले तत्फलं कर्तुरर्थनाशः उक्तंच तिथिवारैर्युतिः सैकावे
दभक्तावशेषकात् निवासोऽग्नेर्ञ्ज्ञेयोऽग्निरूपे वित्तप्राणविनाशदः पाताले द्विकशेषेण धनसंचयनाशनः गुणवेदावशेषेण भूमौ विपुलसौख्यदः संस्कारेषु वि
वाहेषु न कार्यो नापि वैध्यावे नित्ये नैमित्तिके कार्ये न चाब्देषु निमिभिः स्मृतः केचित्त्वेदशुभमपि होमे वर्ज्यमित्यूचुः तद्यथा अर्कश्चंद्रादष्टमे ज्ञाश्चतुर्थे मंदः शु
क्रादष्टमे गारकश्च राहुर्धर्मे जीववतः खेटसुते होमे नाशः पुत्रदाराधनानामिति ३६ अथ प्रतिवर्षोत्पन्ननवान्नभक्षणमनुष्टुभाह नवान्नमिति चराद्विद्वार

सैका तिथिर्वारयुता कृताप्ता शेषे गुणेऽभ्रे भुवि वन्हिवासः सौख्याय होमे शशियुग्मशेषे प्राणार्थनाशो दिविभूतले च ३६ नवान्नं स्या
च्चरक्षिप्रमृदुभे सत्तनौ शुभम् विनानंदा विषघटी मधुपौष्णार्किभूमिजान् ३७ याम्यत्रयविशाखेंद्रसार्पपित्र्यघ्नाभिन्नभे भृग्वी
ज्यार्कदिने नौकाघटनं सत्तनौ शुभम् ३८ मूलार्द्राभरणीपित्र्यमृगे सौम्ये घटे तनौ सुखे शुक्रेऽष्टमे शुद्धे सिद्धिर्वीराभिचारयोः ३९

शुभेषु सत्तनौ समीचीनलग्ने शुभं यहेर्युते दृष्टे वेत्यर्थः नंदा तिथयः १ ६ ११ विषघटी विवाहप्रकरणोक्ताः मधुश्चैत्रः पौषः आर्किः शनिः भूमिजो भौमः एतान्विना
वर्जयित्वा नवान्नभक्षणं शुभम् ३७ अथ नौकाघटनमनुष्टुभाह याम्यत्रयेति याम्यत्रयं भरणीकृत्तिका रोहिण्यः ईशा आर्द्रा अन्यानि प्रसिद्धानि एभ्यो भिन्नन
क्षत्रेषु शुक्रगुरुरविवारे सत्तनौ शुभग्रहयुते लग्ने नौकाघटनं नौकानिर्माणं शुभम् नौकाचालननौकागमनमुहूर्तौ दीपिकायां शुभाहे विष्णुयुग्मेंदुभगाभिजा
श्विपौष्णेषु चालनं घटनस्थानान्नावः शुभतिथौ दुष्ट अश्विकरेज्यमघानिधि पूर्वामित्र धनाश्रुतभे शुभलग्ने तारकयोगतिथौ द्विशुद्धौ नौकागमनं तु भवेद्यु
भवासे ३८ अथ वीरसाधनाभिचारयोर्मुहूर्तमनुष्टुभाह मूलेति मूलादिनक्षत्रपंचके तथा घटे तनौ कुंभलग्ने सौम्ये बुधे सति तथा शुक्रे सुखे चतुर्थे अष्टमे शुद्धे

ग्रहरहिते लग्ने वीरस्य यजनस्य अभिचारस्य कर्मणः सिद्धिः निष्पत्तिः ३९ अथ रोगनिर्मुक्तस्नानं वसंततिलकयाह अंत्येति विभवान्त्यादौ निरेवत्यादीनि

नवधिष्ण्यानि येभ्यस्तेषु षष्ठाद्द्वादशिष्टनक्षत्रेषु तथा रिक्तासंज्ञास्तिथिषु चरलग्ने तथा शुक्रचंद्रवर्जितवारे तथा विधौ चंद्रे हीनेति विद्धस्थानस्थे निषि
द्धस्थानानि गोचरप्रकरणे तथा पापग्रहे भवे एकादशे केंद्रे प्रथमचतुर्थसप्तमदशमे १ ४ ७ १० कोणे नवपंचमे स्थाने स्थिते सति एवंविधे लग्ने रुजा
विरहितस्य रोगनिर्मुक्तस्य जनस्य स्नानं आरोग्यस्नानं शस्तं शुभम् नारदः स्थिरेज्यादितिसार्पान्त्यपित्र्यवारुणभेषु च नकुर्याद्रोगमुक्तस्य स्नानं वारेऽर्कशुक्र
योरिति ४० अथ शिल्पविद्यामनुष्टुभाह मृदुध्रुवेति मृदुध्रुवादिनक्षत्रेषु बुधे दशमे लग्ने वा सति अथवा गुरौ दशमे लग्ने वा सति तथा विधौ चंद्रे बुधगुरुषड्वर्ग
स्थे च सति शिल्पविद्यानानावर्णादिनिर्मितं मूर्त्यादिकं तद्विद्यायाः आरंभः प्रशस्यते ४१ अथ संधानमनुष्टुभाह स्थिरेज्येति पुष्यादिनक्षत्रे तथा षष्ठ्यां तिथौ ह

अंत्यादितिध्रुवमघानिलसार्पधिष्ण्ये रिक्तेतिथौ चरतनौ विकवींदुवारे स्नानं रुजा विरहितस्य जनस्य शस्तं हीने विधौ खलख
गे भवकेंद्रकोणे ४० मृदुध्रुवक्षिप्रचरे ज्ञगुरौ वा खलग्नगे विधौ ज्ञजीववर्गस्थे शिल्पविद्या प्रशस्यते ४१ सुरेज्यमित्रभाग्येषु चा
ष्टम्यां तैतिले हरौ शुक्रदृष्टे तनौ सौम्यवारे संधानमिष्यते ४२ त्यक्त्वाष्टभूत१४ दर्शनिविजिकुजान् र्भमासौ मृतौ रविविधू अपि

रोहादश्यां च तिथौ तैतिलकरणे च तथा शुक्रदृष्टे पुते लग्ने तथा शुभग्रहाणां वारे संधाने संधिर्मैत्री इति यावत् इष्यते तथा च कश्यपः ९ भानिलनाड्याः।
भाग्यपुष्ये समैत्रे च लग्ने शुक्रेक्षिते युते करणे तैतिले षष्ठ्यां द्वादश्यां संधिरिष्यते ४२ अथ परीक्षां मुहूर्तं वसंततिलकयाह त्यक्त्वेति भूतश्चतुर्दशी जन्मभ
मासो जन्मर्क्षं जन्ममासश्च जन्मराशेरष्टमं सूर्यं चंद्रं च नाड्याः आनि जन्मभं कर्मभं आदिनक्षत्राणि नाडीनक्षत्राणि एतानि त्यक्त्वा युगे द्विस्वभावे चरलग्ने वा तन्व
वांशे च चंद्रशुद्धौ ताराशुद्धौ गुरुशुद्धौ च सत्यां करो हस्तः अदितिः पुनर्वसुः हरिः श्रवः इन्द्रो ज्येष्ठा कंजस्तत्स्वामी वरुणः तस्य नक्षत्रं शततारका एषु भेषु परी
क्षा कार्या अन्यत्स्पष्टम् परीक्षानाम सुवर्णस्तेयादिपातकाभिशस्तस्य शुद्ध्यर्थं दिव्यविचारपूर्वकं तप्तमाषादिदिव्यादिस्थमिति यावत् उक्तं च दीपिकायाम्॥

नोमुक्तास्तेः ष्टमार्कगुरुसहित्त रवीजन्मामासे ष्टमेंदोविशेषोमासेमलाख्येकुजशनिदिवसेजन्मतारासुचाथ नीडीनक्षत्रहीनेसुरगुरुरजनीनाथताराविशुद्धौमातः
कार्यापरीक्षाहित्तनुचरगृहांशोदयेशास्तलग्ने इतिव्यवहारोच्चये अष्टम्याच चतुर्दश्याभायंश्चित्त परीक्षणे नपरीक्षाधिवासश्चाश्ानिभौमदिने भवेत् ज्येष्ठाश्व
ण हस्त श्वत याश्चेषः पुनर्वसुः तद्दच्छतभिषाप्रोक्तास्यभियुक्त विचारणेइतिनाडीनक्षत्राणिदीपिकाकारवचनात् जन्मर्क्षमाद्यंदशमंचकर्मसंघातिकं षोडशभ
चमानसम् स्यात्संचविंशंसमुदायमष्टादशंत्रयोविंशतिभंविनाशकम् एवंषड्भोजनः सर्वोजातिदेशाभिषेकभैः नवभोनृपतिर्ज्ञेयोनाडीताराः स्मृताअमू
रिति नृजातिनक्षत्राणि वराहसंहितायाम् पूर्वात्रयंसानलमग्रजानांराज्ञांचपुष्येणसहोत्तराव सपौष्णमैत्रंपितृदेवतंच प्रजापतेर्भंचकृषीवलानाम् आदि
सहस्ताभिजिदश्विनानिवणिग्जनस्याम्यमुपागतानि मूलत्रिनेत्रानिलवारुणानिभान्यग्रजातेःप्रभविष्णुतायाः सौम्येंद्रचित्रावसुदेवतानिसेवाजनस्याम्य

हंगेचरेत्तनुलवेशशिजीवताराशुद्धोकरादितिहरींद्रकपेप दीक्षा ४३ अयाष्टशुद्धोपचयेलग्नगेशुभदृग्युते चंद्रेत्रिषट्दशा
यस्थे सर्वारंभः प्रसिध्यति ४४ स्वातींद्रपूर्वाशिवसार्पभेमृतिर्ज्वरेंत्यमैत्रेस्थिरताभवेद्रुजःयाम्यश्रवोवारुणतक्षभेशिवा ११ य

सुपागतानि सार्पविशाखाश्रवणेभरण्याश्चांडालजातेरभिनिर्दिशंतीति द्वैशोवाराणस्यादिकस्तन्नक्षत्रंशत १ स्वाहिपक्षो१५द्धिपार्कवासवाः४५
पट्चक्रोक्तम् यथावाराणस्याः नक्षत्रंरोहिणीति अभिषेकभे यस्मिन्नुष्यादिकेनक्षत्रेराजाभिषेकोजातस्तदभिषेकर्क्षमितिराज्ञांनवभानि ४३ अथसामान्य
तः शुभकार्येषुलग्नशुद्धिमनुष्टुभाह अयेति व्य योद्वादशमष्टमंएतस्थानद्वयंशुभंग्रहरहितंयस्मिन् एतादृशेस्वजन्मराशेर्जन्मलग्नाद्वाउपचयभवने त्रिषडेका
दश दशमराशीलग्नगतेशुभैर्दृष्टेयुतेच तथाचंद्रेत्रिषट्दशायस्थेसति सर्वेषांशुभकार्याणामारंभः सिध्यति तथाचवसिष्ठः उपचयभेलग्नगतेव्ययनैधनशुद्धिसं
युतलग्नेउपचयगेशीतकरेमंगलकर्माणि कार्याणीति ४४ अथनक्षत्रेषुज्वरोत्पत्तौसंतानत्निवृत्तौ दिनसंख्यांहितोपोपजातिकयोपेंद्रवज्रयाचाह स्वातींद्रेति मृ
लास्त्रीति स्वातीज्येष्ठापूर्वात्रयार्द्राश्लेषासुज्वरोज्वरोत्पत्तौसत्यांमृतिर्मरणंस्यात् अर्थात्यमैत्रेरेवत्यनुराधयोज्वरोत्पत्तौरुजोरोगस्यस्थिरताबहुकालेनरोगनिवृत्तिः

तथाभरणीश्रवणशततारा: तत्सर्भंचित्राएतेषुनक्षत्रेषुशिवाघस्राः एकादशदिवसाः रोगः अधिपं विशाखा अर्को हस्तः वासवं धनिष्ठा एतेषु त्रिषु भेषु पंचदशदिवसाः
४२ मूलं अग्निः कृत्तिका दादास्रमश्विनी एषु नवदिवसा रोगः पित्र्यभं मघा याम्यं नखाः विंशतिर्दिवसाः बुध्न्यभं उत्तराभाद्रपदा अर्यमा उत्तराफाल्गुनी पुष्य पुनर्व
सु रोहिणीषु नगाः सप्तदिवसा रोगः अब्जं वैश्वं मृगोत्तराषाढयोः मासस्त्रिंशद्दिनानि रोगस्थैर्यं ततो रोगनिवृत्तिः अत्र शांतिर्वसिष्ठोक्ता रुक्षेशरूपं कनकेनकृत्वा
तल्लिंगमंत्रैश्च सुगंधपुष्पैः वस्त्रासितैर्गुग्गुलधूपदीपनैवेद्यतांबूलफलैश्च सम्यक् पूजां च कृत्वामयनाशनाय द्विजाय दद्याद्दतुलं शिवाय आमयो रोगः अतु
लमपरिमितद्रव्यम् अथानंतरं यमाहि मूलभे भरण्याश्लेषामूलेषु कृत्तिकाविशाद्रीमघासु च सप्तनक्षत्रेषु यस्य कस्यचित्फणिदंशने सर्पदंशने मृतिर्भवेत् अत्र
सर्पदंशे यस्य एतेषु गोचरवशेन चंद्रबलं न भवति तस्यैव सर्पदंशेन यदत्र चंद्रस्तस्यैव गोचरे वाऽशुभप्रदः तदा नूनं भवेन्मृत्युः स्यात्संस्तिके देहिनः इति ४६ ॥

मूलाग्निदास्त्रेन्दपित्र्यभेनखा २० बुध्न्यार्यमेज्यादितिधातृभे नगाः ७ मासेऽब्जवैश्वे श्रयमाहिमूलभे मिश्रे शवायिन्द्रे फणिदंशने मृ
तिः ४६ रौद्राहिशाक्रांबुपयाम्यपूर्वाद्विदैववस्वग्निषु पापवारे रिक्ताहरिस्कंददिने च रोगे शीघ्रं भवेद्रोगिजनस्य मृत्युः ४७ क्षि
प्राहिमूले दुहरौ शवायुभेषु तत्क्रियास्याज्झषकुंभगे विधौ

अथ शीघ्रं रोगिमरणे विशिष्टयोगं द्वितीयोपजातिकयाह रौद्राहीति रौद्रादिनक्षत्रेषु
पापवारे सति रिक्ताः प्रसिद्धाः हरिर्द्वादशी स्कंददिनं षष्ठी एतासु तिथिषु एवंविधे विशिष्टयोगे यस्य रोगोत्पत्तिर्भवति तस्य रोगिजनस्य शीघ्रं मृत्युर्भवेदिति ४७
अथ प्रेतदाह मुहूर्तं प्रेतदाहादिनिषेधं चोपेंद्रवज्रयाह क्षिप्रेति क्षिप्रादिनक्षत्रेषु प्रेतक्रिया प्रेतानां मृतानां क्रिया उत्तमलोकप्राप्त्यर्थं श्राद्धादिक्रिया स्यात् तत् य
द्दाहसमये कारणवशान्नारभ्या अथ झषकुंभगे विधौ मीनकुंभस्थिते चंद्रे धनिष्ठोत्तरार्धादि पंचनक्षत्रे प्रेतस्य दाहो ज्वालनं त्यजेत् च पुनः याम्यदिग्गमनं द
क्षिणदिशिगमनं यात्राम् तथा शय्यायाः खट्वायाः वितानां वयनम् तथा गृहगोपनं गृहाच्छादनं आदिशब्देन तृणकाष्ठसंग्रहं च त्यजेत् ब्रह्मपुराणे पंचकमरण
मपि निषिद्धम् कुंभमीनस्थिते चंद्रे मरणं यस्य जायते न तस्योर्ध्वगतिर्दृष्टा संतते नैशुभं भवेदिति तेन पंचके मृतस्य पंचके दाहप्राप्तौ सत्यां तत्सुतलविधिं तत्रा

पक्षाद्दाशौचनिवृत्त्यनंतरं शांतिकं कार्यम् यदि पंचकप्रवृत्तेः प्रागेव मृतः प्रतिबंधवशात्संचके दाहप्राप्तौ उक्तलविधिं कृत्वा दाहः कार्यः आशौचनिवृत्त्यनंतरं शांतिर्न कार्या एवं रेवत्यंतमृतस्य रेवतीमप्राप्य दाहः कार्यः न पुत्तलविधिः आशौचनिवृत्त्यनंतरं शांतिरेव कार्या मरणनिषेधदाहनिषेधप्रतिपादकवचनद्वयसद्भावादिति ४८ अथ काष्ठानां गोमयपिंडानां च संग्रहमुहूर्तं शार्दूलविक्रीडितेनाह सूर्यर्क्षाद्दसभैरिति स्पष्टार्थम् ४९ अथ त्रिपुष्करयोगं सफलं वसंततिलकयाह भद्रातिथिरिति भद्रासंज्ञकतिथिर्द्वितीया सप्तमी द्वादशी शनिभौमसूर्यवारे भवति तथा द्वीशं विशाखा अर्यमोत्तराफाल्गुनी अजचरणः पूर्वाभाद्रपदा अदितिः पुनर्वसुः वन्हिः कृत्तिका वैश्वमुत्तराषाढा एषु नक्षत्रेषु उक्तातिथिवारनक्षत्ररूपे विशिष्टयोगे सति त्रैपुष्करः त्रिपुष्कर एव त्रैपुष्करः स्वार्थेऽण् त्रिपुष्करसंज्ञको योगो भवति कीदृशः मृत्युविनाशवृद्धौ त्रैगुण्यदः तद्दिने यदि कश्चिन्म्रियेत तदा यावदाद्यलयोम्रियेरन् यदि किंचिद्वस्तु विनष्टं तदा तस्य तद्वस्तुनः पुनर्नाशः तं यदि किंचिद्वस्तु लब्धं तदा त्रिगु

प्रेतस्य दाहं यमदिग्गमं त्यजेच्छय्याविताननगृहगोपनादि च ४८ सूर्यर्क्षाद्दसभैर्ध्रुवस्थलगतैः पाकोरसैः संयुतः शीर्षेपुष्ट्समन्वितैः शवस्य दहनं मध्येयुगैः सार्पभैः प्रागाशादिषु वेदभैः स्वसुहृदां स्यात्संगमो रोगभैः क्वाथादेः करणं क्रमेण च गदितं काष्ठादिसंस्थापने ४९ भद्रातिथीरविजभूतनयार्कवारे द्वीशार्यमाजचरणादितिवन्हिवैश्वे त्रैपुष्करो भवति मृत्युविनाशवृद्धौ त्रैगुण्यदो द्विगुणवृद्धिकरस्त्वयं हि ५०

णस्य वस्तुलाभः वसिष्ठः रविरविजभौमवारे भद्रायां विषमपादभं चेत् त्रैपुष्करस्त्वयोगस्त्रिगुणफलो युगलभे द्विगुणं ९ वृद्धस्तस्य वादे ५०॥ पदानि यन्नक्षत्रस्यैव चरणः पूर्वराशौ चरणत्रयमपरराशौ भवति तानि विषमचरणानि द्वीशार्यमेत्यादीनि अथ वसुधनिष्ठा तक्षचित्रा चांद्रमृगः एतानि भानि भद्रातिथयः रविशनिभौमवाराश्च अत्रापि विशिष्टयोगे द्विपुष्करनामयोगो भवति तत्फलं मृत्युविनाशवृद्धौ द्वैगुण्यप्रदं तत्र शांतिमाह नारदः रपात्तदोषनाशाय गोत्रयं मूल्यमेव वा द्विपुष्करे द्वयं दद्यान्न दोषस्त्वृक्षमात्रतः इति अत्र त्रिपुष्करे कश्यपेन रविस्थाने बृहस्पतिवारो युक्तः भद्रातिथिः शनीज्यारवारे चेद्विषमांघ्रिभम् त्रिपुष्करस्त्रिगुणदो द्विगुणो द्यंघ्रिभं मृतावितिति इदमेव दक्षिणात्योपत्तिनाप्युक्तम् विषयचरणं धिष्ण्यमित्यादि अत्र केचिदयथावाक्यं स्मृताविव

ग्रंथकृतातु श्रीपतिवाक्यानुरोधान्मृतकविनाशस्त्वाविस्युक्तम् ५० अथ शवप्रतिकृतिदाहे निषिद्धकालं शार्दूलविक्रीडितेनाह शुक्रारेति एवंविधेदिने शवस्य प्रतिकृतिः पर्णशरादिनासावयवकल्पनं तस्य दाहो न कार्यः कुतः द्विविधो हि प्रेतसंस्कारः प्रत्यक्षशरीरस्यैकः तत्प्रतिकृतेरन्यः ध्वस्य प्रत्यक्षशरीरसंस्कारे दिनविचाराभावः प्रत्यक्षशवसंस्कारे दिनं नैव विशोधयेदिति प्रतिकृतिसंस्कारे कालत्रयं आशौचमध्ये वर्षमध्ये वर्षानंतरं चेत् आशौचमध्ये क्रियते पुनः संस्कारस्तर्हि तेन शोधनीयं दिनं तत्र यथासंभवमेव तु आशौचविनिवृत्तौ चेत्पुनः संस्क्रियते मृतः संशोध्यैव दिनं ग्राह्यमूर्ध्वं संवत्सराद्यदीति गार्ग्यवचनादिति न फ्रूद्विरुच्यते शुक्रार्किदिने शुक्र भौमशनिवारे शवप्रतिकृतेर्दाहो न कार्य इति प्रत्येकं संबंधः दर्शोमावास्या भूतश्चतुर्दशी मदनस्त्रयोदशी नंदाः प्रतिपत्षष्ठ्येकादश्यः आसु तिथिषु तथा नौध्ये ग्रमे मूलार्द्राज्येष्ठाश्लेषास्तीक्ष्णानि पूर्वात्रयमघाभरण्युग्राणि पौष्णं रेवती वरुणं शततारा पूर्वोक्तेत्रिपुष्करदिने न्यूनाधिमासे क्षयमासे अधिकमासे अयने याम्ये अब्दा

शुक्रार्किक्षुदर्शभूतमदनेनंदासु तीक्ष्णोग्रभे पौष्णे वारुणभे त्रिपुष्करदिने न्यूनाधिमासेयने याम्येऽब्दात्परतश्च पातपरिघे दैवे
ज्यशुक्रास्तके भद्रावैधृतयोः शवप्रतिकृतेर्दाहो न पक्षे सिते ५१ जन्मप्रत्यरितारयोर्मृतिसुखास्येऽन्त्ये च कर्तुर्न सन्मध्यमैत्रभगादि

त्यरतः अब्दमध्ये याम्यायनेपि कार्यः नंदामदनभूतामापातवैधृतिविष्टिषु शुक्रार्किभौमपरिघध्रुवमिश्रो ९ति क्षवविशाखाधांघ्रिभेद्वे पिच॥

ग्रमैत्रभैः कर्तुश्चंद्रश्चवेदांत्येजन्मप्रत्यरितारके त्रिपादभेसिते पक्षेऽयने याम्येऽब्दतः परम् शवप्रतिकृतेर्दाहः शुक्रेज्यास्ताधिमासके नष्टे सध्योद्विपान्येन्रहीणादितिभगध्रुवेइतिनिबंधोक्तेः दिनक्षयोपि वर्ज्यः वर्जयेत्तु दिनक्षयमिति गार्ग्योक्तेः पातपरिघे पातो व्यतीपातो महापातश्च परिघश्च एतेषु दाहो न कार्यः देवेज्यशुक्रास्तके दाहो न कार्यः भद्रायां वैधृतौ च तथा सिते शुक्लपक्षे इति ५१ अथ तत्रैव वक्तुं द्रसावर्ज्यो तराण्याह जन्मप्रत्यरितारयोरिति कर्तुः जन्मप्रत्यरितारयोः जन्मतारा उत्पत्तिनक्षत्रं दशमैकोनविंशं चेति प्रत्यरितारा जन्मभात्पंचमचतुर्दशत्रयोविंशनक्षत्रम् तयोः कर्तुर्मृतिसुखास्येऽन्त्ये अष्टमचतुर्थद्वादशस्थे चंद्रे सति दाहो न सत् न प्रशस्तः मध्यमध्य नक्षत्राणि मैत्रमनुराधा भगः पूर्वाफाल्गुनी अदितिः पुनर्वसुः ध्रुवाणि रोहिण्युत्तरात्रयम् विशाखा घांघ्रिभं सं

शवदाहोमध्यमः अथोत्तमानि अर्केज्याभ्यांसहितोविधुः अर्कगुरुचंद्रवारेतथाश्रवणहस्तस्वात्यश्विनीपुष्येषु पंचनक्षत्रेषु शवप्रतिकृतेर्दाहः श्रेष्ठः इदमखिलमा
शौचावसरतः अनंतरम् मध्येतु यथासंभवं किंचिद्गुणांगीकारेण विचार्यम् ५२ अथमूलनक्षत्रजातस्यविशेषमुपजातिकयाह अभुक्तमिति नारदः अभुक्तमूल
लक्षणंज्येष्ठांत्यमूलादिभवं घटीचतुष्टयंजगौ ज्येष्ठांत्यघटीचतुष्टयंमूलादिघटीचतुष्टयंचेत्यर्थः नारदः योज्येष्ठामूलयोरंतरालप्रहरजः शिशुः अभुक्तमूलजः
सार्पमघानक्षत्रयोरपि अयमेवमुख्यः पक्षः कश्यपादिबहुमुनिसंवादात्तु कश्यपः ज्येष्ठांत्यमूलयोरंतरालयामोद्भवः शिशुः अभुक्तमूलजः सोयत्वाश्लेषापित्र्ययो
रपि वसिष्ठोपि भुजंगपौरंदरपौष्णभानां तदग्रभानां च तदंतरालम् अभुक्तमूलंप्रहरप्रमाणंत्यजेत्स्तत्रभवांसुतांचेति वसिष्ठएकद्विघटीमितंजगौ ज्येष्ठांते
एकघटिकामूलाद्यंघटिकाद्वयमित्यर्थः इदंवसिष्ठेनकेचिन्मतमुक्तं यतस्तद्वाक्येकेचित् अपरेइतिपदोक्तेः तद्वाक्यंच ज्येष्ठांत्यपादघटिकामितमेवकेचिन्मूलं

श्रेष्ठोर्केज्यविधोर्दिनेश्रुतिकरस्वात्यश्विपुष्येतथात्वाशौचावसरतोविचार्यमखिलंमध्येयथासंभवम् ५२ अभुक्तमूलंघटिकाचतुष्टयं
ज्येष्ठांत्यमूलादिभवंहिनारदः वसिष्ठएकद्विघटीमितंजगौबृहस्पतिस्त्वेकघटीप्रमाणकम् ५३ अथाचार्यमतेनप्रथमाष्टघटयोमू
ह्यभुक्तमपरेपुनरामनंति मूलाद्यपादघटिकाद्वितयेनसार्द्धमष्टौसमाः परिहरेदिहजन्मभाजमिति बृहस्पति ।। लस्यशाक्रांतिमपंचनाड्यः

स्तुएकघटीप्रमाणकंजगौ ज्येष्ठांत्यार्धघटिकामूलाद्यावार्धघटिकेत्यर्थः गुरुः ज्येष्ठांत्यघटिकार्द्धंचमूलादौघटिकार्धकम् तयोरंतर्गतनाडीत्यभुक्तंमूलउ
क्तेइति ५३ अथान्येआचार्याउपजातिकयाहुः अयोत्वन्यद् इति आचार्याः प्रोचुः मूलस्यप्रथमा अष्टघटिकाः शाक्रस्यज्येष्ठायाः अंतिमाः पंचनाडिका
एवमुभयोरंतरालेत्रयोदशघटिका अभुक्तसंज्ञकाः प्रत्नुः उक्तंचज्येष्ठांत्याघटिकाः पंचमूलाद्यावसुनाडिकाः अभुक्तमितितज्ज्ञेयंतत्रजातंशिशुंत्यजेदिति
तत्फलमाह तत्राभुक्तमूलेजातंशिशुंबालंबालांवापितापरित्यजेत् त्यागाशक्तौवापिताअस्यबालस्याष्टसमाः अष्टौवर्षाणिमुखंनपश्येत् नारदः अभुक्तमूलं
जंपुत्रंपुत्रीमपिपरित्यजेत् अथवाब्दाष्टकंतातस्तन्मुखंनविलोकयेदिति अत्रघटीनांन्यूनाधिक्यकथनंदोषस्याधिक्याल्पत्वकथनार्थंज्ञेयम् ५४ ।। ।।

अथमूलाश्लेषाजातस्यचरणवशेनफलमुपजातिकयाह आद्येपित्तेति मूलप्रथमचरणेजातस्यबालस्यपितानाशंप्राप्नोति द्वितीयचरणेजननी मातानाशंप्रा
प्नोति सापत्नमातरिमातृशब्दोगौणः तेनगौणमुख्ययोर्मुख्येकार्यसंप्रत्ययइतिजननीपदप्रयोगः तृतीयचरणेधनंनश्यति चतुर्थचरणेबालस्यशुभः अ
त्रविशेषोनारदेनोक्तः दिवाजातस्तुपितरंरात्रौतुजननींतथा आत्मानंसंध्ययोर्हंतिनास्तिगंडोनिरामयः वसिष्ठस्तु मूलाद्यपादोयदिरात्रिभागेतदात्मनोना
स्तिपितुर्विनाशम् द्वितीयपादोदिनगोयदिस्यान्नमातुरल्पापितरास्तिदोषः अथानंतरंशांत्यामूलाश्लेषाशांत्या स्वनुष्ठितयासर्वेषुचरणचतुष्टयेपिशुभ
म् अनिष्टफलनाशकंकल्याणंस्यात् शान्त्याकरोत्सास्वलुसूतकांतेमासेतृतीयेप्यथवत्सरांतेइतिकालत्रयंवसिष्ठेनोक्तम् गंडेतुविशेषःमातृगंडेसूतेजा
तेसूतकांतेविचक्षणः कुर्याच्छांतिंतदक्षेवातद्दोषस्यानुपत्तयेशिशुस्तुसर्वंनापिपयन्नक्षत्रेजन्मतन्नक्षत्रएवशांतिरितिव्यवहरंति अथाहिभेविलोम
मिति आश्लेषायांमूलपादोक्तंफलंफलंविलोमंविपरीतंज्ञेयम् मूलस्यप्रथमपादेपितृनाशइत्युक्तंसआश्लेषाचतुर्थपादोत्पन्नस्य द्वितीयपादेमातृनाशः स

जातंशिशुंतत्रपरित्यजेद्वामुखंपितास्याष्टसमानपश्येत् २४ आद्येपितानाशमुपैतिमूलपादेद्वितीयेजननीतृतीये ॥

आश्लेषान्तृतीयचरणे तृतीयचरणेधननाशउक्तः सआश्लेषाद्वितीयचरणे चतुर्थचरणेशुभमुक्तं तदाश्लेषाप्रथमचरणेज्ञेयम् अत्रबहुविचारोस्तिग्रंथभूयस्त्व
भयात् नलिख्यते अथकेश्चिन्मूलवृक्षादिविचारउक्तःजयार्णवे मूलंस्तंभंत्वचाशाखापत्रंपुष्पंफलंशिखा मुनयोष्टौदिशोरुद्राःसूर्याःपंचाब्धयोग्नयःमू
लेतुमूलनाशःस्यात्स्तंभेवंशविनाशनम् त्वचिमातुर्भवेत्क्लेशःशाखायांमातुलस्यच पत्रेराज्यंविजानीयात् पुष्पेमंत्रिपदंस्मृतम् फलेचविपुलालक्ष्मीः
शिखायामल्पजीवितम् अथमूलपुरुषयोगेघटीन्यासस्तत्रैव मूलस्यघटिकान्यासोमूर्ध्निपंचनृपोभवेत् मुखेसप्तमृतिःपित्राःस्कंधेवेदामहाबलःबाह्वो
रष्टौबलीपाण्योस्तिस्रोहत्यान्वितोभवेत् हृदिदशरा भूमिपत्नीनाभौद्वौब्रह्मविद्भवेत् गुह्येदशातिकामीस्याज्जानुनोःषण्महामतिःपादयोःषण्मृतिस्तस्यैवं
कवान्कमलासनइति अथमूलोद्भूतकन्यायाःफलायमूलांगविभागस्तत्रैव चतस्रोनाडिकाःशीर्षेकुर्वेतिपसनाशनम् मुखेषट्धनहानिःस्यात्कंठेपंचधनाग

कौटिल्यं हृदये पंचवाह्वोर्विं नागमेत ततः वेदाः पाण्योर्दं शाथमें वेद गुह्ये तिकामिनी ज्येष्ठमातुलनाश श्च जंघयोर्युग्मः नाडिका ज्येष्ठभ्रातृविनाश श्च ततस्तो जानुयुग्मके पादयोर्दशनाड्य श्च तत्र वैधव्यमादिशेत् इति मूलप्रसूतायामुनिभिः फलमीरितम् अथाश्लेषाजातयोः पुत्रकन्ययोरंगविभागेन फलं तत्रैव मूर्ध्नि पंच ससू राज्याप्तिर्मुखे सप्त पितृक्षयः नेत्रे द्वे जननीनाशो ग्रीवायां स्त्रीषु लंपटः स्कंधे वेदा गुरौ भक्तिर्हस्ते ष्टौ च वली भवेत् हृदये का दशभिश्चात्मघाती संजायते नरः स्त्रीवा नाभौ भ्रमः षड्गुह्ये नवतपोधनः पादे पंच धनं हंति सार्पादेतत्फलं क्रमात् अथाश्लेषादृक्षापि तत्रैवोक्तः फलं पुण्यं दलं शास्त्रात्वग्लता लं ध एवं च सार्पवल्यां दशाक्षांकस्वर विश्वार्कसागराः नाडिका स्तद्भवे बाले फलं ज्ञेयं यथाक्रमम् श्रीः श्री राजभयं हानिर्मातृपित्रात्मसंक्षय इति अयं विभागो नक्षत्रस्य षष्टिघटिकात्मको ज्ञेयः न्यूनातिरिक्ते अनुपातः ५३ अथ मूलनिवासं सफलमिंद्रवज्रयाह स्वर्ग इति शुचिरा षाढः प्रोष्ठपदो भाद्रपदः इष आ

धनं चतुर्थोस्य फ भोथ शांत्या सर्वत्र सत्स्या दहिभे विलोमम् ५४ स्वर्गेश चि प्रोष्ठपदेष माघे भूमौ नभः कार्तिक चैत्र पौषे

मूलं त्व धस्तात्तु तपस्य मार्गवैशाख शक्रेष्व शफं च तत्र ५५॥ श्विनः माघः प्रसिद्धः एषु मासेषु मूलनक्षत्रं स्वर्गेस्ति श्रावणका

र्तिक चैत्र पौषेषु भूमौ तिष्ठति तपस्यः फाल्गुनः शुक्रो ज्येष्ठः फाल्गुनमार्गशीर्ष वैशाख ज्येष्ठेषु अधः पाताले मूलं तिष्ठति तत्फलं च यदा मूलनक्षत्रं यस्मिन्मासे पन्न भवति तत्रैव स्वर्गमृत्यु पाताले ष्वेव प्रोक्तं शुभाशुभफलं ददाति तेन इत्याद्य भावे स्वर्ग पाताल स्थे मूले दोषाभावात् शांतेरनावश्यकत्वं ज्ञेयम् यदा तु भूमा वेव मूलं तदा शांतिरवश्यं विधेयेति शक्तेन उक्तं च ज्योतिषार्णवे भूमिष्ठं दोषबहुलं स्वल्पमन्यत्र संस्थितमिति ज्योतिर्निबंधे मूलाश्विपित्र्य चरणे प्रथमे च तूलं पौष्ण्यां द्वयोस्त्र फणिनश्च तुरीयपादे मातुः पितुः स्ववपुषोपि करोति नाशं जातो यदा निशि दिने प्यथ संध्ययोर्वेति तत्रापि शांत्या शुभं भवतीति ज्ञेयम् ५५ अथ मूलप्रसंगा दुष्टेषु गंडांतादि निमित्तेषु जातस्यारिष्टपरिहारं च शार्दूलविक्रीडितेनाह गंडांतेंद्रभेति एतेषु शिशोरुत्पत्तिर्नो शस्ता दुष्टफलदा गंडांत इति त्रिविधस्य लग्नानां संधिः तल्लक्षणं ज्येष्ठापौष्णभेत्यादिनावक्ष्यति इंद्रभं ज्येष्ठानक्षत्रं शूलयोगः पातो महापातः परिघव्याघातगंडयोगाः अवमस्तिथिक्षयः संक्रांतिः

मु·चि· सूर्यसंक्रमणपुण्यकालः व्यतीपातवैधृतीयोगौ सिनीवालीदृष्टेंदुरमावास्या कुहूर्नष्टेंदुरमावास्या सादृष्टेंदुः सिनीवालीसानष्टेंदुकलाकुहूरित्यभिधानात् दर्शश्च न·भ·
टी·२४ इंदुदर्शनरहितामावास्या एतद्भेदोग्रेप्रतिपादयिष्यते वज्रेवज्रयोगे कृष्णपक्षचतुर्दश्याम् यमघंटेमघाविशाखेत्यत्रकेदग्धयोगे सूर्यशापेचाग्निरक्षाऽष्टनेदाद्दल
कः मृतौहीशान्तोपादिष्टकत्ते मृत्युयोगेविष्टौभद्रायाम् सोदरस्यभ्रातुर्भगिन्यावानक्षत्रेपितृभेमाताचपिताचपितरौतयोर्भे मातृभेपितृभेच एषुनिमित्तेषुसुत
स्यसुतायावाजन्मचेत्स्यात्तदाऽनिष्टकृत्स्यादित्यर्थः दुष्टनिमित्तस्योपलक्षणत्वात् गौतरजन्माप्यनिष्टम् सजातीयापत्यप्रसवानंतरंविजातीयापत्यप्रसवस्त्री
तरः यथापुत्रत्रयप्रसवानंतरंकन्याजन्म कन्यात्रयप्रसवानंतरंपुत्रजन्म साजनिः शांतितः वसिष्ठादिप्रोक्तशांत्यासम्यगनुष्ठितयाशस्ता परिणामसुखदायिनीत्यर्थः
५७ अथशांतयोलिख्यंते तत्रप्रथमंमूलशांतिरुच्यते शौनकउवाच अथातःसंप्रवक्ष्यामिमूलजातहितायच मातापित्रोर्धनस्यापिकुलेशांतिहितायच जातस्य

गंडांतेंद्रभमूलपातपरिघव्याघातगंडावमेसंक्रांतिव्यतिपातवैधृतिसिनीवालीकुहूदर्शके वज्रेकृष्णचतुर्दशीषुयमघंटेद

ग्धयोगेमृतौविष्टौसोदरभेजनिर्नेपितृभेशस्ताशुभाशांतितः ५७९ द्वादशाहेतुजन्मर्क्षेवाशुभेदिने समाहूकेवामतिमान्कुर्याद्वाशांतिमा

तिमादरात् वसिष्ठः सुसमेपुण्यदेशेतुमंडपंकारयेद्बुधः कुंडंचतद्बहिःकुर्यात्कुर्याद्ग्रहयज्ञोक्तमार्गतः पंचामृतंपंचगव्यंपंचत्वक्पल्लवानिच उदुंबरवटाश्वत्थप्लक्ष
क्षाम्रत्वक्सपल्लवाः शतौषधीमूलशंखनवरत्नानिमृत्तिकाः कुष्ठंमांसीहरिद्रेद्वेमुराशैलेयचंदनम् वचाचंपकमुस्ताचसर्वौषध्योदशैवहि गजाश्वरथ्या
वल्मीकसंगमस्थानसंभवाः हृदगोराजनगरद्वारतश्चाष्टमृत्तिकाः शतौषधीमूलानिच अश्मरी १ सहदेवी २ अपराजिता ३ मुंडा ४ उशीर ५ वाला ६
अधःपुष्पी ७ शंखपुष्पी ८ ज्येष्ठीमधु ९ कोरकः १० चक्रांकिता ११ विष्णुक्रांता १२ शिवक्रांता १३ मयूरशिखा १४ काकजंघा १५ भृंगराज १६ कुमारी १७ य
ह १८ कर्णिकार १९ अपामार्ग २० विल्व २१ षण्मूला २२ अंबुज २३ उत्तरा २४ पुनर्नव २५ दूर्वा २६ काश २७ कुश २८ साल २९ नाल ३० चक्रमर्द ३१ सिंही ३२
माघी ३३ अर्क ३४ प्लक्ष ३५ पलाश ३६ पिप्पल ३७ वट ३८ उदुंबर ३९ तुलसी ४० उत्पल ४१ शतपत्र ४२ अतसी ४३ सारिवा ४४ कदंब ४५ वकुल ४६ शमी ४७

रोहिक ४८ निर्गुंडी ४९ मुंडी ५० दंडी ५१ ब्राम्ही ५२ अशोक ५३ सूर्यभक्ता ५४ रुद्रजटा ५५ कदली ५६ बीजपूरक ५७ दमदनक ५८ मुसली ५९ पुनर्नवा ६० आम्र
६१ पाटल ६२ श्रीपर्णी ६३ करवीर ६४ चंपक ६५ गुडुची ६६ देवदारू ६७ अगरू ६८ चंदन ६९ कुटज ७० शिग्रु ७१ हरिद्रा ७२ जटामांसी ७३ वचा ७४ कुष्ठ ७५
तज ७६ दारुहरिद्रा ७७ बंधुजीव ७८ सिंधुवार ७९ सटी ८० अश्वगंधा ८१ मुस्ता ८२ कुरंटक ८३ पनस ८४ जीवक ८५ जाती ८६ मालती ८७ मधूक ८८ खदिर
८९ सप्तच्छद ९० शिरीष ९१ काकमाची ९२ शतावरी ९३ केतकी ९४ जंबू ९५ पाखा ९६ वेतस ९७ आमलक ९८ सरल ९९ गिरिकर्णी १०० इति तिल
माषयवव्रीहिगोधूमानि प्रियंगवः चणकैः सहिताः सप्तसहीजानि च सर्वदा वज्रमौक्तिकवैडूर्यं पुष्परागेंद्रनीलकम् पंचरत्नमिदं प्रोक्तं मंत्रैः कुंभेषु निक्षिपेत्
सुवर्णेन प्रमाणेन तदर्धार्द्धेन वा पुनः निष्कत्रिप्रतिमां कुर्याद्वित्तशाठ्यविवर्जितः अत्र विशेषः शौनकेन पलमानेन वार्द्धेन पादेनाथ स्वशक्तितः न सन्न देवतारूपं
कारयित्वा विचक्षणः यद्वा मूल्यं सुवर्णस्य स्थापयित्वा प्रपूजयेत् सुवर्णं सर्वदैवत्यं सर्वदेवात्मकोऽनलः सर्वदेवात्मको विप्रः सर्वदेवमयो हरिरिति वस्त्राणि
षोडशाष्टौ च शुक्लसूक्ष्माण्यतद्वितः ब्राम्हणान्वरयेत्पश्चात्स्वस्तिवाचनपूर्वकम् आग्नेयादिचतुरो वाऽष्टौ द्वादश वा षोडश वा प्रधानाचार्यमेतेषां श्रेष्ठतमनिभा
र्वेने ईशानादिचतुष्कोणेष्वव्रणाञ्जलपूरितान् पूर्वोक्तद्रव्यसंयुक्तान्स्थापयेद्रक्तवर्णकान् विप्रान्पृथक्पृथग्वापि मधुपर्कादिनार्चयेत् द्वारेषु जापकान् श्रे
द्वौ द्वौ च वरयेत्पुनः अब्लिंगैर्वारुणैर्मंत्रैः फलपुष्पाक्षतादिभिः तत्कुंभे जलं स्पृष्ट्वा कुशाकूर्चैर्जपेदिति रुद्रसूक्तं च भद्राग्नेरनो भद्रा इति क्रमात् पुरुषसूक्तं च
तन्मंत्रैर्देवान्ध्यात्वा प्रयत्नतः गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकम् पंचगव्यमिदं कुंभे क्षिपेद्गजमदान्वितम् रजतं कांचनं ताम्रं विद्रुमं तीर्थवारि च निक्षि
पेद्धेममूलवद्दशाष्टयवनिर्मितम् देवदारु च शैलेयं पद्मनीलोत्पलं तथा वचां लोध्रं प्रियंगुं च प्रातच्छिद्रे घटे क्षिपेत् वस्त्रपात्रोपरिन्यस्तं शतच्छिद्रे घटे स्थितम्
तत्र स्वनिर्ऋतिं देवमर्चयेत्पश्चिमामुखम् मोषुणस्त्विति मंत्रेण फलपुष्पाक्षतादिभिः मूलरूपं विधातव्यं श्यामं कुणपवाहनम् खड्गखेटधरं चोग्रं द्विभुजं वर
काननं स्थापयेत्तत्र ग्रहांश्चैव वस्त्रगंधादिभिर्यजेत् चरुं च श्रपयेत्तत्र नैर्ऋतं दुष्कृतापहम् तत्र चत्वारः कुंभाश्चतुर्दिक्षु स्थाप्याः एकः कुंभो रुद्रस्थापनार्थमन्यस्मा

प्यः एकः शतछिद्रः कुंभः तस्मिन्कुंभे देवदारुशैलेयमिसाद्यौषधानि तथा सुवर्णं मूले अष्टादशयवपरिमितं निक्षिप्य तदुपरि वंशादिपात्रं निधाय तदुपरि वस्त्रं
निधाय तत्र निर्ऋतिप्रतिमां द्रुप्रतिमां जलप्रतिमासहितां स्थापयेत् ततः षोडशोपचारैः पंचोपचारैर्वा पूजयेत् उक्तं च शौनकेन पुण्यभिर्मंत्रितैस्तोयैः
प्रोक्षिता यास्थितौ ततः तत्रोदकुंभं सुश्लक्ष्णं रक्तं व्रणविवर्जितम् अकृष्णमूलं निर्णिक्तं पूरयेन्निर्मलांभसा आकलशेष्वित्यनया कलशस्थापनं शुभम् इ
मंमइति मंत्रेण पूरयेत्तीर्थवारिणा कुंभं च वस्त्रगंधाद्यैस्तन्मंत्रैः प्रपूजयेत् याः फलिनीरित्यनया क्षिपेद्दत्तोषधादिकम् वस्त्रावगुंठितं कुर्यात्सूत्रयेत्तीर्थवा
रिणाः कूर्चं हेमसमायुक्तं चूतपल्लवसंयुतं स्वस्तिकोपरि विन्यस्य क्षीरद्रुमसपल्लवैः द्रोणव्रीहींश्च निक्षिप्य ईशाने च निधापयेत् पंचरत्नानि निक्षिप्य सर्वौ
षधिसमन्वितं अर्चितं गंधपुष्पाद्यैः श्रीरुद्रं तत्र संजपेत् तथाप्रतिरथं सूक्तं शतरुद्रानुवाककम् रक्षामंत्रं तथा पुण्यं रक्षोघ्नं च स्पृशन् जपेत् त्र्यंबकं जपेत्तस्य
गष्टोत्तरसहस्रकम् एकवारं तथा जातवेदसमानीस्पृशन् जपेत् जपस्य पंचकुंभाश्चद्वयं वा तदलाभतः श्रीरुद्रस्यैककुंभं च सर्वसूक्तानि तत्र तु तथान्यं पंचमं
कुंभं पूर्वोक्तं लक्षणैर्युतम् चतुःप्रस्थवर्णं कुर्यात् संचवन्कं च तद्भवेत् वस्त्रावगुंठितं कुर्यात्सूत्रयेत्तीर्थवारिणा पंचरत्नसमायुक्तमाम्रपल्लवसंयुतं एतस्मिन्नपि पंच
रत्नसप्तमृत्तिका शतमूलदेवदारुप्रभृत्यौषधहेममूलानि निक्षिपेत् तच्छतमूलालाभे विष्णुक्रांतसिहदेवीतुलसीच शतावरी मूलानी तानि गृह्णीयाच्छतालला
भे विशषेतः तस्योपरि न्यसेत्पात्रं स्वर्णं वा रौप्यमृन्मयम् शुद्धवस्त्रेण संछाद्य शतमूलानि निक्षिप्त कुंभोपरि न्यसेद्विद्वान्मूलनक्षत्रदैवतं अधिप्रत्यधिदेवौ
च दक्षिणोत्तरदेशयोः अधिदेवं जपेदादौ ज्येष्ठानक्षत्रदैवतं एवं प्रत्यधिदेवं च पूर्वाषाढर्क्षदैवतम् स्वलिंगोक्तैश्च मंत्रैश्च प्रधानादीन्प्रपूजयेत् पंचामृतेन संस्ना
प्य आवाहस्थाय समर्चयेत् उपचारैः षोडशभिर्यद्वा पंचोपचारकैः रक्तचंदनगंधाद्यैः पुष्पैः कृष्णासितादिभिः मेषशृंगादिधूपैश्च घृतदीपैस्तथैव च सुराश्च तिल
मांसाद्यैर्नैवेद्यैर्भोजनादिभिः मत्स्यमांससुराद्दीनि ब्राह्मणानां विवर्जयेत् सुरास्थाने प्रदातव्यं क्षीरं सैंधवमिश्रितम् पायसं लवणोपेतं मांसस्थाने प्रकल्पयेत् उ
क्तगंधाद्यलाभे तु यथालाभं समर्पयेत् पुष्पांतं तु समभ्यर्च्य होमं कुर्याद्यथोदितम् निर्वापप्रोक्षणादीन्वरौ कुर्याद्यथाविधि हविर्गृहीत्वा विधिना नैर्ऋते वेदि

माहुवेत् अत्रवसिष्ठेनविशेषोभिहितः मूलंप्रजामितिमंत्रद्वयस्यकण्वऋषिः निर्ऋतिर्देवता अनुष्टुप्छंदः मूलायस्वाहा प्रजापतयेस्वाहेत्यपहोममंत्रौ पलाशस
मिदाज्येनचरुणाष्टसहस्रकम् अथवाष्टोत्तरशतंप्रत्येकंजुहुयात्ततः मूलंप्रजामित्यष्टाभिर्वाक्यैर्मंत्रद्वयेनच सावित्रसौम्यनैर्ऋत्यमंत्रैरश्वत्थसंभवैः समिद्भि
श्चतिलव्रीहीन्हुत्वाव्याहृतिभिस्ततः मूलंप्रजामित्यष्टौचवाक्यान्याचार्यकोजपेत् अष्टोत्तरसहस्रंवाशतंवानियतात्मवान् जयहोमप्रकारस्तुशास्त्रांतरवि
षयोज्ञेयः मोषुणःपरापरेतियत्तेदेवेतिवापुनः पायसंघृतसंमिश्रंहुनेदष्टोत्तरंशतम् समिदाज्यचरून्पश्चाद्धुतिःसंख्ययाहुनेत् अधिदैवतयोश्चैवजुहुयात्स
स्वमंत्रकैः नक्षत्रदेवताभ्यश्चपायसेनतुहोमयेत् शृणुष्वेतिपंचदशभिर्जुहुयात्कसरंततः गायत्र्याजातवेदसेत्र्यंबकमितिक्रमात् सीरायुंजंतितासमिश्रिवास्ताप्रत्य
ग्निमेवच क्षेत्रस्यपतिनागृणानाभिंदूतंतथैवच श्रीसूक्तेनतथाविद्वान्समिदाज्यचरून्क्रमात् अष्टोत्तरशतैर्वाथअष्टाविंशतिभिःक्रमात् अष्टाष्टसंख्यायावाग्नि
ज्जुहुयाद्धुतितोबुधः त्वंनःसोमेनपायसंजुहुयात्तुत्रयोदश चतुर्गृहीतमाज्यंचयात्तेरुद्रेतिमंत्रतः स्रुवेणजुहुयादाज्यंमहाव्याहृतिभिःक्रमात् हुत्वास्विष्टकृ
तंपश्चात्प्रायश्चित्ताहुतीर्हुनेत् आचार्योयजमानोवाअग्नौपूर्णाहुतिंहुनेत् होमशेषंसमाप्याथवन्हिमारोपयेत्ततः कुंभाभिमंत्रणंकुर्याद्दक्षिणेनाभिमंत्रयेत्
मृत्युप्रशमनार्थायजपेत्त्र्यंबकंशतम् रुद्रकुंभोक्तमार्गेणरुद्रमंत्रंस्पृशन्जपेत् धूपंदीपंचनैवेद्यंकुंभस्थेनिवेदयेत् प्रसादयेत्ततोदेवमभिषेकार्थमाद
रात् भद्रासनोपविष्टस्ययजमानस्यऋत्विजः दारपुत्रसमेतस्यकुर्युः सर्वेभिषेचनम् अक्षीभ्यामिति सूक्तेनपावमानीभिरेवच आपोहिष्ठेतिनवभिरपइद्द
तृचेनच सहस्राक्षदृचेनापिदेवस्यत्वेतिमंत्रकैः शिवसंकल्पमंत्रेणवक्ष्यमाणैश्चमंत्रकैः योसौवज्रधरोदेवीमहेंद्रोगजवाहनः मूलजातशिशोर्दोषंमातापित्रो
र्व्यपोहतु योसौशक्तिधरोदेवोहुतभुङ्मेषवाहनः सप्तजिह्वश्चदेवोग्निर्मूलदोषंव्यपोहतु योसौदंडधरोदेवोधर्मोमहिषवाहनः मूलजातशिशोर्दोषंव्यपोह
तुपन्नोमम योसौखड्गधरोदेवोनिर्ऋतीराक्षसाधिपः प्रशामयतुमूलोत्थंदोषंगंडांतसंभवम् योसौपाशधरोदेवोवरुणश्चजलेश्वरः नक्रवाहः प्रचेतान्होमूलो
त्थाघंव्यपोहतु योसौदेवोजगत्प्राणोमारुतोमृगवाहनः प्रशामयतुमूलोत्थंदोषंबालस्यशांतिदः योसौनिधिपतिर्देवः खड्गभृन्नरवाहनः मातापित्रोः शिशोश्चैव

म॰ चिं॰ मूलदोषंव्यपोहतु योसौपशुपतिर्देवः पिनाकीवृषवाहनः आश्लेषामूलगंडांतंदोषमाशुअपोहतु विघ्नेशः क्षेत्रपोदुर्गालोकपालानवग्रहाः सर्वदोषप्रशमनंसर्वेकुर्वंतुशां न॰ प्र॰
टी॰ तिदाः तच्छुद्धयोरभिषेकंतुसर्वदोषोपशांतिदम् सर्वकामप्रदंदिव्यंमंगलानांचमंगलम् वस्त्रांतरितकुंभाभ्यांपश्चात्स्नापयेद्बुधः ततःशुक्लांबरधरःशुक्लमाल्यानु
२७ लेपनः यजमानोदक्षिणाभिस्तोषयेदृत्विगादिकान् धेनुंपयस्विनींदद्यादाचार्यायसवत्सकाम् निर्ऋतिप्रतिमांकुंभंवस्त्रंहेमंचदापयेत् ग्रहार्थंवस्त्रप्रतिमास
मेदद्यात्प्रयत्नतः श्रीरुद्रजापिनेदेयः कृष्णोनड्वान्प्रयत्नतः तंकुंभवस्त्रप्रतिमास्तस्मैदद्यात्प्रयत्नतः उक्तालाभेततोदद्यादाचार्यब्रह्मऋत्विजाम् तत्तन्मूल्यंप्रद
नव्यंशक्त्यावाथप्रदापयेत् दद्यादन्नंपायसादिब्राह्मणान्भोजयेच्छुतम् अलाभेसतिपंचाशद्शकेतदलाभतःसर्वशांतेश्चपठनमाशिषांग्रहणंतथा गृ
होस्समायेद्विद्वान्निर्ऋतिःप्रीयतामिति इतिशौनकीयमूलशांतिः अथाश्लेषाशांतिरप्येवमेवकार्या तत्रविभवेपूर्वोक्तवत्संचकुंभाःस्थाप्याः असंभवेकुंभद्वयम्
एकत्ररुद्रस्थापनम् द्वितीये आश्लेषाप्रतिमास्थापनम् अभिमंत्रादिपूर्ववत् तत्राश्लेषाप्रतिमासर्पाकारा अधिदैवतबृहस्पतिप्रतिमा प्रत्यधिदेवतपितृप्र
तिमास्थाप्यापूज्याच नमोअस्तुसर्पेभ्यइतिपूजामंत्रइतीरितः सर्पोरक्तस्त्रिनेत्रश्चद्विभुजः पीतवस्त्रकः फणकाधिपरत्नोरूपोदिव्याभरणभूषितः एवंध्यात्वा
नोभ्यर्च्यहोमकर्मसमारभेत् अभिषेकेविशेषतः आश्लेषाऋक्षजातस्यमातापित्रोर्धनस्यच भ्रातृज्ञातिकुलस्थानांदोषंसर्वंव्यपोहतु पितरःसर्वभूतानांरक्षंतुपि
तरःसदा सार्पनक्षत्रजातस्यविघ्नंचज्ञातिबांधवान् सर्पाधीशनमस्तुभ्यंनागानांचगणाधिपगृहाणार्घ्यंमयादत्तंसर्वारिष्टप्रशांतयेइत्यर्घ्यमंत्रः मूलनक्षत्रवत्कुर्या
त्सर्वदोषोस्त्वनामतः एतच्चमूलाश्लेषाशांतिकद्वयंविवाहेउपस्थितेश्वशुरस्यश्वश्र्वाश्चसतेमूलाश्लेषोत्पन्नयोरपिवधूवरयोस्तत्तदरिष्टनिवृत्त्यर्थंविधेयम् उपल
क्षणत्वाज्ज्येष्ठाविशाखोत्पन्नायावध्वावरस्यज्येष्ठबंधुकष्टशांतयेच नारदः मूलजाश्वशुरंहंतिव्यालजाचतदंगनाम् ऐंद्रीपत्यग्रजंहंतिदेवरंतुद्विदैवजा शां
तिर्वापुष्कलाचेत्स्यान्नहिदोषोनकश्चनेति इत्याश्लेषाशांतिः अथगंडांतशांतिः गंडशांतिंप्रवक्ष्यामिसोममंत्रेणमंत्रिमान् कांस्यपात्रंप्रकुर्वीतपलैःषोडशभिर्न
वम् अष्टाभिश्चचतुर्भिर्वाद्वाभ्यांवाशोभनंतथा तन्मध्येपायसंशंखेननवनीतेनपूरिते राजतंचंद्रमभ्यर्च्यसितपुष्पसहस्रकैः देवत्रशुक्लवासास्तुशुक्लमाल्यांब

रान्वितः सोमेहमितिसंचिंत्यपूजांकुर्यादतंद्रितः दद्याद्दक्षिणामिष्टांगंडदोषप्रशांतये स्वकुंभवागीश्वरंचैवताम्रपात्रसमन्वितम् गंडदोषोपशांत्यर्थं दद्याद्वेदविदे द्वि
जे: अत्रापिपूर्ववत्प्रतिमाकलशहोमाभिषेकादिकंकार्यम् तिथिगंडेत्वनड्वाहंनाक्षत्रेधेनुरुच्यते कांचनंलग्नगंडेतुगंडदोषोविनश्यति आद्यभागेपितुर्गंडेत्वन्या
पामभिषेचनम् इतरत्रशिशोर्मातुरभिषेकंचकारयेत् अन्यच्च उत्तरात्रिष्यचित्रासुपूर्वाषाढोद्भवस्यच कुर्याच्छांतिंप्रयत्नेननक्षत्राकारजांबुधैः चित्राद्यर्द्धेपुष्यपा
दे द्वितीयेपूर्वाषाढाधिष्ण्यपादे द्वितीये जातःपुष्यश्चोत्तराद्ये विघातीमातापित्रोर्भ्रातुरप्यात्मनश्च द्विमासश्चोत्तरादोषःपुष्यश्चैवत्रिमासकः पूर्वाषाढाष्टमासि
चित्राषण्मासिकंफलम् नवमासंतथाश्लेषामूलेचाष्टौसमाःस्मृताः ज्येष्ठामासेपंचदशेपुत्रदर्शनवर्जिता उत्तरेतिलपात्रंस्यात्तिष्यगोदानमिष्यते अजाचित्रा
सुवैदेयापूर्वाषाढेतुकांचनम् यवांश्चव्रीहिमाषांश्चतिलमुद्गांश्चदापयेत् यथावित्तानुसारेणकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् पितुरायुष्यवृद्ध्यर्थे शांतिरत्रविधीयते
इतिगंडांतादिशांतिः अथज्येष्ठाशांतिः भरद्वाजः ज्येष्ठादौमातृजननींमातामहंद्वितीयके तृतीयेमातुलंहंतिचतुर्थेजननींतथा आत्मानंपंचमेहंतिषष्ठेगोत्रक्ष
यमवेत् सप्तमेकुलनाशःस्यादष्टमेज्येष्ठसोदरं नवमेश्वशुरंहंतिसर्वस्वंदशमेतथा इतिप्रत्येकंघटिकाषट्कस्यफलमुक्तम् अत्रापिमूलशांतिवत्सर्वंकार्यम् तत्रवि
शेषःघटिकेकाचमेत्रांतेज्येष्ठादौघटिकाद्वयम् तयोःसंधिरितिज्ञेयंशिशुगंडांतमीरितम् ज्येष्ठांत्यपादस्तुपितुःस्वस्यचाभिविनाशकः ज्येष्ठर्क्षेकन्यकाजाताहंति
शीघ्रंधवाग्रजम् शांतिंतस्यप्रवक्ष्यामिगंडदोषप्रशांतये तत्रचतुर्दिक्षुकुंभचतुष्टयंसंस्थाप्यतन्मध्येशतच्छिद्रंपंचमंकुंभंसंस्थाप्यपूर्ववत्पूजादिविधाय तत्रकन्याकु
शधरंदेवमैरावतगजान्वितम् कुर्याच्छचीपतिरम्यंदेवेंद्रंसुरनायकम् शालितंडुलसंपूर्णकुंभस्योपरिपूजयेत् इंद्रायेंद्रोमरुत्वतइतिमंत्रेणवाग्यतः पूजयेद्विधिनास
म्यग्लोकपालगणान्वितम् रक्तवस्त्रद्वयोपेतंदेवराजंशचीपतिम् पूजयेद्वारुणैर्मंत्रैःकुंभान्श्रीमान्प्रयत्नतः त्वंनोअग्नइतिजपेदाद्येसत्वन्नोपिद्वितीयके समुद्रज्येष्ठाइ
ति चेमंमेगंगेचतुर्थकम् पूजयेद्दलगंधाद्यैश्चतुरःकलशानपि आनोभद्राजपंचादौभद्राअग्नेद्वितीयकम् इंद्रसूक्तंरुद्रजाप्यंजपेन्मृत्युंजयंततः समिद्भिर्वेतसस्य
स्यष्टतमष्टोत्तरंशतम् सर्षपांश्चरुणाचैवमूलमंत्रेणवाग्यतः हुत्वाजाप्यंचतेनैवयतइंद्रभयेत्यृचि तिलान्व्याहृतिभिर्हुत्वाशतमष्टोत्तरंपृथक् ततोभिषेकःतत्रो

रूपंरूपमितिमंत्रेण तत्त्वस्युरितिमंत्रेणआज्यावलोकनम् पुनर्देवतापूजनंकृत्वा नमोस्त्वस्तुरनाथायनमस्तुभ्यंशचीपते गृहाणार्घ्यंमयादत्तंगंडदोषप्रशांतये अष्टो
त्तरशतसंख्याकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् अन्यत्सर्वंतुपूर्ववत् इतिनेष्टशांतिः दिनक्षयेव्यतीपातेव्याघातेविष्टिवैधृतौ शूलेगंडेचपरिघेवज्रेचयमघंटके कालदंड
मृत्युयोगेदग्धयोगसमन्विते तस्मिन्नाडदिनेप्राप्तेप्रसूतिर्यदिजायते अतिदोषकरीप्रोक्तातत्पापयुतेसति विचार्यतत्रदैवज्ञः शांतिंकुर्याद्यथाविधि यजनंदेवतानां
चग्रहाणांचैवपूजनम् दीपंशिवालयेभक्त्यागोघृतेनप्रदापयेत् अभिषेकंशंकरस्यअश्वत्थस्यप्रदक्षिणाम् अभीष्टफलसिध्यर्थंकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् गायत्र
त्र्यंपुरुषसूक्तंसौरंमृत्युंजयंशुभम् शांतिजाप्यंपुनश्चैवकृत्वामृत्युंजयीभवेत् इत्युत्तरगार्ग्येदुष्टयोगशांतिः कुमारजन्मकालेतुव्यतीपातश्चवैधृतिः संक्रांति
श्चरवेस्तत्रजातोदारिद्र्यकारकः नवग्रहमखंकुर्यात्तस्यदोषस्यशांतये प्रथमंगोमुखाज्जन्मततः शांतिंसमाचरेत् गृहस्यपूर्वदिग्भागेगोमयेनानुलिप्यच अलं
कृतस्वदेशेतुव्रीहिराशिंप्रकल्पयेत् धनद्रोणमितंधान्यंतदर्धंतंदुलेनच तदर्धंतुतिलैःकुर्यादन्योन्योपरिकल्पयेत् इत्यंत्रितयराशौतुअष्टपत्रंलिखेद्बुधः पुण्या
हंवाचयित्वातुआचार्यंवरयेत्गुरु राशौप्रतिष्ठितंकुंभमव्रणंसुमनोहरम् तीर्थोदकेनसंपूर्यसर्वौषधिपल्लवम् पंचगव्यंपंचरत्नंवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् तस्योपरि
न्यसेत्पात्रंसूक्ष्मवस्त्रेणसंयुतम् प्रतिमांस्थापयेत्तस्मिन् अधिप्रत्यधिदेवताम् चंद्रादित्याकृतीपार्श्वेमध्येवैधृतिमर्चयेत् एवमेवव्यतीपातशांतौसंक्रमणस्यच
अधिदेवंभवेभवेत्सूर्यश्चंद्रः प्रत्यधिदैवतम् ततव्याहृतिपूर्वंयाततन्नाम्नेणपूजयेत् त्र्यंबकेनमंत्रेणरुद्रपूजांसमाचरेत् उदुत्यंइतिमंत्रेणसूर्यपूजांसमा
चरेत् आप्यायस्वेतिमंत्रेणसोमपूजांसमाचरेत् तत्राष्टोत्तरसहस्रं अष्टोत्तरशतंवा अष्टाविंशतिसंख्याजपंसर्वंसौरजपंच आनोभद्राअग्नेरितिसूक्तंपुरुषसूक्तं
त्र्यंबकं एतान्मंत्रान्कुंभान्स्पृष्ट्वाचतुर्दिक्षुजपंकुर्युः त्र्यंबकेतिमंत्रेणसमिदाज्यचरून्हुनेत् अष्टोत्तरसहस्रकम् अष्टोत्तरशतम् अष्टाविंशतिर्वा मृत्यु
जयेनमंत्रेणतिलहोमंसमाचरेत् ततःसमुद्रज्येष्ठाश्चआपोहिष्ठेत्यृचेनच अक्षीभ्यामितिसूक्तेनपावमानीभिः त्र्यंबकेन उदुत्येति आप्यायस्वेतिवैदिकमंत्रैः॥
सुरास्त्वामभिषिंचंतित्यादिकैःपौराणमंत्रैश्चाभिषेकंकुर्यात् ततआज्यावेक्षणम् अन्यद्दक्षिणादानादिकंपूर्ववत् इत्युत्तरगार्ग्येव्यतीपातवैधृतिसंक्रांतिशांतिः॥

अथकुहूसिनीवालीदर्शशांतिः तत्रयस्याः कस्याश्चिदमावास्यायाः अष्टमेभागान्कलाप्रथमविभागे चंद्रदर्शनमस्तिनवेतिविचार्यम् यदाचंद्रदर्शनंतदासिनीवाली
यदाचंद्रादर्शनंतदादर्शः सकलचंद्रक्षयस्तदाकुहूरित्यर्थः तदुक्तंछंदोगपरिशिष्टे इंदुक्षयकालः श्राद्धकालइति प्रसक्तेरिंदुक्षयकालपरिगणनमुक्तम् अष्टमेंशे
चतुर्दश्याः क्षीणो भवति चंद्रमाः अमावास्याष्टमभागेपुनः किलभवेदणुः अत्रैंहुरायेप्रहरेचतिष्ठेत् चतुर्थभागोनकलावशिष्टः तदंतएवक्षयमेतिकृत्स्न
एवंहिज्योतिश्शक्रविदोवदंतीति एतत्कारिकाव्याख्यानंतद्भाष्यकारेणकृतम् प्रहरत्रवात्मकश्चेंदुक्षयकालइति तत्राभायाःसप्तमाष्टमप्रहरोकृत्स्नक्षयकालःच
तुर्दशीशेषयामदर्शादिपामेोचचंद्रसूक्ष्मताकालइति तत्रायंमत्रविषयविवेकः यस्याममावास्यायांप्रथमप्रहरेशास्त्रात्प्रत्यक्षतोवाचंद्रदर्शनंस्यात्तासिनीवा
लीसर्वदासिद्धा तत्रोत्पन्नस्यसिनीवालीशांतिर्विधेया अथतस्यामेवामावास्यायांयदानष्टेंदुकलात्वंतत्वकृत्स्नक्षयकालोमावास्यायांअंतिमक्षणएवत
स्यचसंक्रांतिसमयवदितिसूक्ष्मत्वेनदुर्ज्ञेयत्वात् अमावास्यायाःसप्तमाष्टमप्रहरयोःकृत्स्नक्षयकालस्यभाष्यकारेणपरिभाषितत्वात् सप्तमाष्टमप्रहरात्मकः
कालःकुहूशब्दवाच्यस्तत्रोत्पन्नस्यकुहूशांतिः पुनस्तस्यामेवामावास्यायांप्रथमप्रहरानंतरंसप्तमप्रहरादर्वाक्प्रहरपंचात्मकः कालोदर्शशब्दवाच्यइति त
त्रोत्पन्नस्यदर्शशांतिर्विधेयेति एवमेकस्यामेवामावास्यायांकालभेदेनत्रयंसंभवति यदातमावास्यायांचंद्रदर्शनाभावः तदाद्वयमेवदर्शत्वकुहूत्वरूपंसंभव
तीति अत्रकेचिच्चतुर्दशीशेषेचंद्रदर्शनेसतिप रदिनेयाःमावास्यासासिनीवालीइत्याहुस्तन्न दृष्टचंद्रेयस्यामिति अन्यपदार्थस्य अमावास्यारूपस्यैवसामा
नाधिकरण्येनग्रहणात् किंच सिनीशब्देनश्वेतात्वंद्रकलावर्णवाचिनः श्वेतशब्दाद्वर्णादनुदात्तान्तोपधात्तोनइतिङीपुनकारो सिनीतांवलतेप्राप्नोतीतिसिनीवाली
तिव्युत्पत्तिश्च चतुर्दश्युदितचंद्राश्रयायाममावास्यायांनयुज्यतेइतिच तस्माद्दृष्टेंदुःसिनीवालीत्यमावास्यैवाभिधीयतइत्येवन्यायःअथगोलगणितविदोऽन्य
थासमादधुः तत्रस्याद्दृष्टेंदुःसिनीवालीत्यादौउदयास्ताधिकारोक्तरीत्याद्दृक्कर्मद्वयसंस्कृतस्यदर्शनयोग्यत्वेसतिप्राक्क्षितिजक्रांतिरत्तसंबंधवत्वंग्रहादेर्दर्शन
शब्दवाच्यमेघाद्यावरणेतुशास्त्रीयदर्शनेदृष्टिर्वर्तते आत्माद्रष्टव्यइत्यादिवत् तथैवदर्शनायोग्यत्वेसतिप्राक्क्षितिजसंबंधवत्वमदर्शनशब्दवाच्यमितिदर्शनलक्षणम्

अतश्चंद्रदर्शनलक्षणत्वममावास्यासिनीवालीनाम चंद्रादर्शनलक्षणत्वममावास्याकुहूर्नाम लक्षणद्वयेनाक्रांताऽमावास्यादर्शशब्दवाच्य इति अयमाशयः यदामा
वास्यासूर्योदयात्प्राक्घटिकात्रयवतीतदादृष्टकर्मसंस्कारवशेन चंद्रस्यदृश्यत्वमागतं चेत्तदासासंपूर्णाऽमावास्यासिनीवालीनाम तादृश्याममायांद्वितीयसूर्योदया
वधिकायासुसत्त्वस्यारिष्टप्रशांतयेसिनीवालीशांतिस्तत्फलंचादेश्यम् अथतिथिवृद्धौवातस्याअमावास्यायाद्वितीयसूर्योदयानंतरमवशिष्टामावास्याघटीभूत्य
नस्यकुहूशांतिरेव चंद्रादर्शनलक्षणत्वात् यदिसैवामावास्यासूर्योदयात्प्राक्घटिकात्रयचतुष्टयंवाप्रतिपत्संवेधा तदासिनीवाल्येव अथतादृश्यांन्यू
नायमधिकायांवाऽमावास्यायांतुदृष्टकर्मसंस्कारवशेनचंद्रस्यादृश्यत्वमागतंसामावास्यासंपूर्णाकुहूर्नाम चंद्रादर्शनलक्षणसत्त्वात् तत्रापिकुहूशांतिरादेश्या
यदातुसूर्योदयानंतरंकियतीषुचिद्द्वित्रिघटीषु अतिक्रांतासु अमावास्याप्रवृत्तिः पूर्वंचतुर्दश्येवास्थितातस्यामुषसिदृष्टकर्मवशतश्चंद्रोदृष्टोमावादर्शे तथाप्यमा
वास्यायांचंद्रदर्शनलक्षणानाक्रांतत्वात्सासंपूर्णामावास्यादर्शोनाम तत्रदर्शजननशांतिर्विधेयेति एवममावास्याभेदेनसिनीवालीकुहूदर्शरूपपक्षत्रयंसावका
शमितिगोलज्ञानामत अथप्रकारांतरेणसिनीवालीसर्ववादिसिद्धासैव कुहूस्तुपारिभाषिकी यदाहवसिष्ठः नक्षत्रेयस्यदर्शांतोविषनाड्योभवेद्यदि कुहूयोग इ
तिख्यातोव्याधिमृत्युभयादिकृत अयमर्थः तस्मिन्नक्षत्रेयाविषनाड्योउक्तास्तस्मिन्कालेयदिदर्शस्यचरमघटिकाभवेत्तन्नक्षत्रंचयस्यपुरुषस्यजन्मनक्षत्रंजन्म
कालेकालांतरेवास्यात्तस्यपुंसोव्याधिमृत्युकृत्कुहूयोगोज्ञेयः तत्रकुहूजननफलंशांतिश्चस्यात् कालांतरेपिकुहूयोगसंभवेशांतिर्विधेया अतएवजगन्मोहनेयस्य
जन्मर्क्षगश्चंद्रोविषनाड्यांकुहूर्भवेत् अभिचारेणकिंतस्यस्वयमेवमरिष्यतीति अतोविषघटीकातःपूर्वकालोदर्शशब्दवाच्यइति एवंप्रकारत्रयेणसिनीवालीकुहूदर्श
नांभेदउपपादितस्तत्रयथासंप्रदायंव्यवस्थेत्यलमतिप्रसंगेन अथशांतिप्रकारः सिनीवाल्यांप्रसूतास्यात्यस्यभार्यापशुस्तथा गवाश्वमहिषीचैवशक्रस्यापिश्रि
यंहरेत् येवसंतिद्विजाश्चान्येस्वप्रसादोपजीविनः वर्जयेत्तानशेषांस्तुपशुपक्षिमृगादिकान् द्विजःपक्षिणःकुहूप्रसूतिरित्यर्थःसर्वदोषकरीमता यस्यप्रसूतिरेतेषां
तस्यायुर्धननाशिनी नारीविनाचशेषाणांपरित्यागोविधीयते परित्यागात्तत्रशांतिंकुर्याद्वुत्याविचक्षणः प्रतिमाकारयेत्सौम्योंचतुर्भुजसमन्विताम् त्रिशूलखड्गवर

दाभयहस्तां यथाक्रमात् श्वेतवर्णांश्चितपुष्पांश्चेतांबरवृषस्थितम् त्र्यंबकेनमंत्रेणपूजांकुर्याद्यथाविधि इंद्रश्चतुर्भुजोवज्रांकुशचापससायकः रक्तवर्णोगजारूढो
यत्तइंद्रेति मंत्रतः पितरःकृष्णवर्णाश्चचतुर्हस्ता विमानगाः यज्ञसूत्रकमंडल्वभयानांचधारिणः येसत्याइतिमंत्रेणपूजांकुर्यादनंतरम् कलशस्थापनपूजादि
दिवत् समिदाज्यचरोहोमंतिलमाषैश्चसर्षपैः अश्वत्थप्लक्षपालशसमिद्भिः खादिरैः शुभैः अष्टोत्तरशतंमुख्यमष्टैकंजुहुयाद्बुधः त्र्यंबकेनमंत्रेणतिलान्या
हुतिभिर्हुनेत् शंकरस्याभिषेकंचकुर्याद्राज्यावलोकनम् अन्यत्सर्वमभिषेकादिपूर्ववत् इतिसिनीवालीकुहूशांतिः अथदर्शशांतिः अथातोदर्शजातानांमा
तापित्रोर्दरिद्रता तद्दोषपरिहाराय शांतिंवक्ष्यामिनारद तत्रसंकल्पंविधाय तन्मध्येकलशंसंस्थाप्यतन्मध्येनिक्षिपेद्द्रव्यंदधिक्षीरघृतादिकम् न्यग्रोधोदुंबरेश्व
त्थःसचूतानिंबकास्तथा एतेषांवृक्षमूलानांत्वगादिन् पल्लवांस्तथा पंचरत्नानिनिक्षिप्यवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् तत्सर्वंसमुद्राइति आपोहिष्ठादृचेनेतिकयानश्चि
त्रइत्यृचा यत्किंचेदमृचाचैवसमुद्रज्येष्ठाइत्यृचा अभिमंत्र्योदकुंभंतमग्नेःपूर्वेनिधापयेत् दर्शस्यदेवतायाश्चसोमसूर्यस्वरूपकाः प्रतिमांस्वर्णजांनिसंरजतांता
म्रजांतथा आप्यायस्वेतिमंत्रेण सवितापश्चात्तमेवच उपचारैःसमाराध्यततोहोमंसमाचरेत् समिधश्चचरुद्रव्यंक्रमेणजुहुयाद्बुधः सवितृमंत्रेणसोमोधे
नुचमंत्रतः अष्टोत्तरशतंवापि अष्टाविंशतिसंख्यया अभिषेकादिपूर्ववत् हिरण्यरजतंचैवकृष्णाधेनुश्चदक्षिणा ब्राह्मणान्भोजयेत्तत्रकारयेत्स्वस्तिवाचनम्
इतिदर्शशांतिः कृष्णपक्षेचतुर्दश्यांप्रसूतेःषड्विधंफलम् चतुर्दशींचषड्भागांकुर्यादादौशुभंस्मृतम् द्वितीयेपितरंहंतितृतीयेमातरंतथा चतुर्थेमातुलंहंतिपंचमेवं
शनाशनम् षष्ठेतुधनहानिःस्यादात्मनोवंशनाशनम् तस्मात्सर्वप्रयत्नेनशांतिंकुर्याद्विधानतः प्रतिमांकारयेच्छंभोःकर्षमात्रसुवर्णतः तदर्द्धार्द्धेनवाकुर्यात्सर्वल
क्षणसंयुताम् वृषभेचसमासीनंवरदाभयपाणिकम् शुद्धस्फटिकसंकाशंश्वेतमाल्यांबरान्वितम् त्र्यंबकेनमंत्रेणपूजांकुर्याद्विधानतः तत्रमूलशांतिवत्कलश
स्थापनादिकृत्वा तत्रशंभुपूजांविधाय तत्रावाह्यवारुणेमंत्रेणचविधानतः इमंमेवरुणेत्यनयातत्वायामीत्यृचातथा त्वन्नोअग्नेइत्यनेनइतिमंत्रतः आग्नेयकुंभसा
स्यपूजांकुर्याद्यथाक्रमं आनोभद्राश्चसूक्तेनभद्राअग्नेश्चसूक्तम् जपेत्पुरुषसूक्तंचरुद्रंतुक्रमाज्जपेत् ईश्वरस्याभिषेकंचग्रहपूजांचकारयेत् समिदाज्यचरूंस्तै

मु·चि·
टी·
३०

वतिलमाषांश्चसर्षपान् अश्वत्थप्लक्षपालाशसमिद्भिः खादिरैः शुभैः अष्टोत्तरसहस्रं वा अष्टोत्तरशतं तु वा अष्टविंशतिभिर्वापि होमं कुर्यात्पृथक्पृथक् चैवं वक्रेन मं न·प्र·
त्रेण तिलान् व्याहृतिभिः क्रमात् ग्रहाएवंच होतव्याश्चास्मदुक्तविधानतः अन्यत्सर्वमाज्यावलोकनादिपूर्ववत् इतिकृष्णचतुर्दशीजननशान्तिः एकस्मिन्नेव नक्षत्रे भ्रा
त्रोर्वापितृपुत्रयोः प्रसूतिश्चेत्तयोर्मृत्युर्भवेदेकस्य निश्चयात् तत्र शान्तिं प्रवक्ष्यामि सर्वाचार्यमतेन तु अग्नेरीशानभागे तु नक्षत्रप्रतिमां ततः तन्नक्षत्रोक्तमंत्रेणावा
चयेत्कलशोपरि रक्तवस्त्रेण संछाद्य वस्त्रयुग्मेन वेष्टयेत् स्वस्वशाखोक्तमार्गेण कुर्यादग्निमुखं ततः अनेनैव तु मंत्रेण हुनेदष्टोत्तरं शतम् प्रत्येकं समिदन्नाद्यैः
प्रायश्चित्तान्तमेवच अभिषेकं ततः कुर्यादाचार्यः पितृपुत्रयोः वस्त्रालंकारगोदानैराचार्यं पूजयेत्ततः ऋत्विग्भ्यो दक्षिणां दद्यान्माषत्रयसुवर्णकम् देवताप्रतिमादानं
धान्यवस्त्रादिभिः सह यानशय्यासनादींश्च दद्यात्तद्दोषशान्तये भोजयेद्ब्राह्मणान् सर्वान् वित्तशाठ्यविवर्जितः इत्येकनक्षत्रशान्तिः अनेकस्मिन्नेव नक्षत्रे भ्रात्रो
र्वा पितृपुत्रयोरित्यत्र भ्राता च भ्राता च भ्रातरौ इति भ्रातृपुत्रौ स्वसृदुहितृभ्यामिति एकशेषे सोदर्योर्भ्रातृभगिन्योरेव निषेधः स्यान्न तु पुत्रभ्रात्रोः एवं पितृपुत्रयो
रित्यत्रापि पिता च पुत्रश्चेति द्वंद्वे पितापुत्रयोरेकनक्षत्रजनननिषेधः स्यान्न तु मातृपुत्रयोः न च माता च पिता च पितरौ मातापित्रेत्येकशेषे तथा पुत्रश्च दुहिता च पुत्रौ
पितरौ च पुत्रौ चेति द्वंद्वे पितृपुत्राणामिति बहुवचनं स्यात् तथापि वचनान्तरानुरोधात् इष्टविषयोपि संगृहीतो भविष्यति यदाह वसिष्ठः पित्रोस्तु जन्मनक्षत्रे जा
तस्तु पितृमातृहा जन्मर्क्षेशे च तल्लग्ने जातः सद्योमृतिप्रदः देवकीर्तिः यद्येकस्मिन्धिष्ण्ये जायन्ते दुहितरोऽथवा पुत्राः पित्रोरन्तकराः स्युर्यद्यपरेऽपीति तुल्यासा
न् अपरे अन्यनक्षत्रे गर्गः यस्यैकजन्मनक्षत्रे जायेद्भ्रातास्तुतोऽपि वा सजातीयः सजातावासौ स्वप्राणान् प्रसाधयेदिति अथ मूलउपलक्षणत्वेन सर्वशान्तिशेषभूतो गोमु
खप्रसवोऽभिधीयते गर्गः प्रणिपत्य रविं वक्ष्ये प्रायश्चित्तमनुस्मरन् सर्वारिष्टविनाशाय यदुक्तं ज्योतिषार्णवे पित्ररिष्टकृतारिष्टे मात्ररिष्टे तथैव च पौष्णाश्विन्योर्गण्डे सार्पमघा
चित्रेन्द्रमूलभेषु ऋक्षेषु जातस्य कुर्याद्ग्राजननं तथा जन्मर्क्षे वा त्रिजन्मर्क्षे शुभवारे शुभे दिने कृत्वाभ्यंगादिकं सर्वं गृहालंकारपूर्वकम् गोमयेनोपलिप्याथ यथाविन्नानुसा
रतः नवसूर्पं तु तन्मध्ये रक्तवस्त्रं प्रसारयेत् स्थापयित्वा शिशुं तत्र पुनः सूत्रेण वेष्टयेत् प्राङ्मुखस्तत्समदाक्यादस्तिलदर्भगतं शिशुम् गोमुखं दर्शयित्वा तु पुनर्जातं तु गोमुखा

विष्णुर्योनीतिसूक्तेन गव्येन स्नापयेच्छिशुं गवामंगेषु मंत्रेण गवामंगेषु संस्पृशेत् विष्णोः श्रेष्ठेन मंत्रेण गोप्रसूतं तु बालकम् आचार्यस्तं समादाय पश्चान्मात्रे ददा
तदा माता जघन्यभागस्था शिशुमानीय तन्मुखात् ततः पित्रे तदाद्यात्ततो मात्रे प्रदापयेत् वस्त्रे संस्थाप्य तु पिता पुत्रस्य मुखमीक्षयेत् गोमूत्रं गोमयं क्षीरं द
धि सर्पिः कुशोदकं आपोहिष्ठादिभिर्मंत्रैरभिषिंचेत्ततः शिशुं मूर्ध्नि चाघ्राय तं पुत्रं तन्मंत्रेण तत्पिता अंगादंगात्संभवसि हृदयादधिजायसे आत्मा वै पुत्र
नामासि स जीव शरदः शतं मूर्ध्नि त्रिरवघ्राय तं शिशुं स्थापयेत्ततः पुण्याहं वाचयेत्स्वाब्राह्मणैर्वेदपारगैः दरिद्रायार्थविप्राय तां गां चाप्य प्रदापयेत् गोव
स्त्रस्वर्णधान्यादि दद्यादत्कीदितः क्रमात् यथाशक्ति धनं दद्याद्ब्राह्मणेभ्यस्तथा पिता ततो होमं प्रकुर्वीत स्वस्वशाखोक्तमार्गतः उल्लेखनादिकं कृत्वा वाज्य
भागांतमाचरेत् होमस्यैशानदिग्भागे धान्योपरि शुभं घटं सपंचगव्यं संस्थाप्य तिलांस्तत्र विनिक्षिपेत् क्षीरद्रुमकषायांश्च पंचरत्नानि निक्षिपेत् वस्त्रयुग्मेन
संछाद्य क्षीरादिभिरथार्चयेत् विष्णुं वरुणमभ्यर्च्य प्रतिमां च विधानतः आपो हि ष्ठेति तिसृभिरप्सु मे सोम इत्यथ तद्विष्णोः परमं पदमस्तोभ्यामिति सूक्ततः ऋग्भि
राभिः प्रत्येकं अष्टाविंशतिसंख्यया अशक्तौ चाष्टसंख्यं वा दधिमध्वाज्यसंयुतं आदित्यादिग्रहाणां च होमं कुर्यात्समं ततः इति गोमुखप्रसवशांतिः अथ प्रसवा
न्त्रीतरशांतिः सुतत्रये सुता चेत्स्यात्तत्त्रये वा सुतो यदि मातापित्रोः कुलस्यापि दारिद्र्यं महद्भवेत् जातस्यैकादशे वापि द्वादशाहे शुभे दिने आचार्यमृत्विजान्वृ
त्वा ग्रहयज्ञपुरःसरम् ब्रह्मविष्णुमहेशेंद्रप्रतिमाः स्वर्णतः कृताः पूजयेद्धान्यराशिस्थकलशोपरि शक्तितः पंचमे कलशे रुद्रं पूजयेद्रुद्रसंख्यया रुद्रसूक्तानि च
त्वारि शांतिसूक्तानि सर्वशः द्विज एको जपेद्धोमकाले शुचिः समाहितः आचार्यो जुहुयादत्र समिदाज्यतिलांश्चरून् अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं वा विंशतिं तु वा देवताभ्य
श्चतुर्वक्त्रादिभ्यो ग्रहपुरःसरम् कांस्याज्यवीक्षणं कृत्वा शेषं पूर्ववदाचरेत् इति त्रीतरशांतिः अथ चंद्रसूर्यग्रहणसमयजननशांतिः ग्रहणे चंद्रसूर्यस्य प्रसूतिर्यदि
जायते व्याधिपीडा तदा स्त्रीणामादौ तु मृत्युदर्शनात् शांतिस्तेषां प्रवक्ष्यामि नराणां हितकाम्यया यस्मिन् ऋक्षे विशेषेण ग्रहणं संप्रजायते तदृक्षाधिपतेरूपं स्वर्णेन प्रक
ल्पयेत् यथाशक्त्यनुसारेण वित्तशाठ्यं न कारयेत् सूर्यग्रहे सूर्यरूपं सुवर्णेन स्वशक्तितः चांद्रं चंद्रग्रहे धीमान् रजतेन विशेषतः राहुरूपं प्रकुर्वीत नागेनैव विचक्षणः ना

गेन सीसकेन कृचौदेशे प्रयत्नेन गोमयेन प्रलेपयेत् तस्योपरि न्यसेद्धीमान्नीलवस्त्रं सुशोभनम् त्रयाणां चैव रूपाणां स्थापनं तत्र कारयेत् रक्ताक्षतं रक्तगंधं रक्त
पुष्पांबराणि च सूर्यग्रहे प्रदातव्यं सूर्यप्रीतिकरं च यत् श्वेतवस्त्रं श्वेतमाल्यं श्वेतगंधाक्षतादिकम् चंद्रग्रहे प्रदातव्यं चंद्रप्रीतिकरं च यत् राहवे चैव दातव्यं कृष्णा
पुष्पांबराणि च दद्यान्नक्षत्रनाथाय श्वेतगंधानुलेपनम् सूर्यं संपूजयेद्धीमानाकृष्णेनेति मंत्रतश्चंद्रग्रहेशपालाशैः समिद्भिर्जुहुयान्नरः दूर्वाभिर्जुहुयाद्धी
मान् राहोः संप्रीणनाय च सयवाः समिद्भिर्बल्वजक्षोत्थैर्भेशाय जुहुयाद्बुधः भेशाय नक्षत्राधिपतये आज्येन चरुणा चैव तिलैश्च जुहुयात्ततः पंचगव्यैः पंचरत्नैः पं
चवल्कपंचपल्लवैः जलैरोषधिकल्कैश्च सहितैः कलशोदकैः औषधिकल्कैः सर्वौषधिकल्कैः अभिषेकं प्रकुर्वीत यजमाने प्रयत्नतः मंत्रैर्वारुणदैवत्यैरापोहि
ष्ठादिभिः सह इमं मे गंगे पितरस्तत्त्वायामीति मंत्रकैः अभिषेके निवृत्ते तु यजमानः समाहितः अनेन विधिना शांतिं कृत्वा सम्यग्विशेषतः आकालमृत्युशोकं
च व्याधिपीडां च नाप्नुयात् सौख्यं सौमनस्यं नित्यं सौभाग्यं लभते नरः इत्थं ग्रहणजातानां सर्वारिष्टविनाशनम् कथितं भार्गवेनेदं शौनकाय महात्मने इति शौन
कोक्तग्रहणजननशांतिः अथ ज्वराद्युत्पत्तिकालीननक्षत्रशांतिः तत्र साधारणो विधिः यस्मिन्नक्षत्रे ज्वरादिपीडा भवति तन्नक्षत्राधिदेवताप्रतिमां सुवर्णेन
कारयित्वा अमुकनक्षत्रसंभूतव्याधिशांत्यर्थं नक्षत्रशांतिं करिष्ये इति संकल्प्य शुचिप्रदेशे गोमयेनोपलिप्ते तंडुलैश्चतुरस्रं मंडलं निर्माय तन्मध्ये तत्र देवता
वर्णवस्त्रद्वयवेष्टितं गंधचंदनादिचर्चितं कलशं धान्यस्योपरि विन्यस्य तत्र सर्वौषधीः पंचरत्नानि पंचगव्यानि सप्तमृत्तिकाः पंचपल्लवान् स्वस्वमंत्रेण कलशे
निक्षिप्य सर्वे समुद्रा इति तत्र तीर्थान्यावाह्य तत्त्वायामीति वरुणमावाह्य संपूज्य स्वस्वगृह्योक्तविधिनाग्निं प्रतिष्ठाप्य आज्यभागांते तत्तन्नक्षत्राधिदेवतामंत्रे
ण तत्तन्नक्षत्रपूर्वोत्तरनक्षत्रदेवतामंत्रेण तत्तद्द्रुमेण च होमं कृत्वा तेन वरुणकलशेन यजमानाभिषेके विहिते तां प्रतिमां रोगी ब्राह्मणाय दद्यात् अस्यैव साधार
णो विधिः उक्तं च यस्मिन्नृक्षे भवेत्पीडा तन्नक्षत्रस्य देवताम् सुवर्णनिर्मितां कृत्वा पूजयेत्प्रयतः शुचिः गोमयेनानुलिप्ते वै मंडले शुभलक्षणम् कारितं चतुरस्रं च
तंडुलैश्च कृतांकितैः कृत्वा तु स्थंडिलं तत्र यत्नतः कृष्णया मुदा मृत्स्यां चैव सुधीः कुर्यात्तंडुलानां महत्त्रयम् तत्प्रमाणं खारी वा द्रोणा वा दशा शक्तितः अभावे पंच वा द्रोणा

द्रोणंवातदभावतः ईशानकोणदेशेतुकलशंस्थापयेत्सुधीः निधायद्रविणंतत्रकलशेशक्त्यपेक्षया पीठंतुपूर्ववतः स्थाप्यंनववस्त्रेणसंयुतम् स्वस्तिकंतंडुलानांच ग्र॰
भानांतत्रसंलिखेत् तन्मध्येदेवतास्तिस्रोनक्षत्रस्थितयस्यचै यस्मिन्नृक्षेभवेद्रोगस्तस्यपूर्वापरेसुधीः उडुनिपूजयेद्यत्नादधिप्रत्यधिदैवते देवतायस्यऋक्षस्यमंत्र
स्तल्लिंगएवच इत्थंचतस्ययत्प्रोक्तंप्रभवंप्रकृतंतथा तत्सर्वंविदुषानीयहोमंतत्रप्रकल्पयेत् स्वगृह्योक्तविधानेनकुर्यादग्निमुखंसुधीः कलशंजलपूर्णंचवस्त्रयुग्मे
नवेष्टितम् निधायचौषधीस्तत्रपंचपल्लवसंयुताः सप्तस्थानमृदःकुंभे आक्तवालंप्रकल्पयेत् इमंमेवरुणइत्येवंजलंमंत्रेणवापुनः सर्वेसमुद्राःसरितइतिमंत्रे
वसंस्मरेत् यच्चिद्धितेविशोयथेत्यादिसूक्तंजपेत्पुनः आवाहयेद्गृहेदेवंवरुणंयादसांपतिम् एवंनक्षत्रशांत्यर्थेविदध्यात्पूर्वपीठकाम् सामान्योऽयंविधिःप्रोक्तो
नक्षत्राणांप्रपूजने सर्वौषधीनांदुःप्राप्तौभवेदेकाशतावरी सर्वेषामपिगंधानांमभावेचंदनंमतम् शतपत्रंसुमनसांधूपाभावेचगुग्गुलुः नैवेद्यानामभावेतु
पायसंसघृतंस्मृतम् मंत्राणामप्यभावेतुगायत्रीमंत्रउत्तमः होमद्रव्यस्यदुःप्राप्तौतिलाःप्रोक्तामनीषिभिः अष्टोत्तरसहस्रंचतथाशतमुदाहृतमिति अथन
क्षत्रदेवताध्यानानि देवतेअश्विनौतत्रद्विभुजौशुक्लवर्णकौ सुधाकलशसंयुक्तौकमंडलुधरौशुभौ १ यमस्तुदेवतातत्रकृष्णवर्णोद्विबाहुकः लुलायवाहनः
श्रीमान्पाशदंडधरप्रभुः २ अग्निस्तुदेवतातत्ररक्तवर्णोऽजवाहनः चतुर्भुजोधृतामात्रस्रुग्वस्रुवरदाभयः ३ रक्तवर्णश्चतुर्बाहुर्हंसारूढश्चतुर्मुखः पद्मासूत्र
वरदाभयहस्तोनिरामयः ४ सोमोहिदेवतातस्यश्वेतवर्णःशुभाकृतिः दशाश्वरथमारूढःश्वेताश्वोपिनिगद्यते ५ रुद्रोहिदेवतायस्यवृषारूढश्चतुर्भुजः त्रि
शूलखड्गावरदाभयहस्तश्चकीर्तितः ६ चतुर्भुजादितिःपीतसाक्षसूत्रकमंडलुःवरदाभयहस्तासाकार्यास्वर्णमयीशुभा ७ चतुर्भुजःपीतवर्णोदेवतास्यबृहस्प॰
तिःदंडाक्षसूत्रपाणिस्तुसाभयःसकमंडलुः ८ सर्पस्तुदेवतातत्रमहामंडलरूपधृक् सुविस्तृतशिरश्चुंडीमकपिंगललोचनः ९ पितरोदेवतास्तत्रकृष्णावर्णाश्च
तुर्भुजाःभद्राक्षसूत्राभयदाःकमंडलुधराःशुभाः १० पूर्वाफाल्गुनिकायांचभगोदेवःप्रकीर्तितःरक्तवर्णोऽबुजासीनोद्विभुजोभयपद्मकः ११ अर्यमादेवतापद्मस
धस्थः पद्मवर्णकः पद्माभयकरःश्रीमान्स्वर्णमूर्तिर्महाद्युतिः १२ सवितादेवतातस्यसप्ताश्वरथवाहनःद्विभुजोरक्तवर्णःस्यात्पद्मासनसमाश्रयः १३ त्वष्टापद्म॰

स्थितश्चित्रवर्णः स्यात्सचतुर्भुजः पद्मासस्सूत्रवलयः पद्मालः पद्मकरः प्रभुः १४ वायुश्चदेवतातत्रमृगारूढश्चमोचकः अजाचर्मधरः श्रीमान्द्विभुजः परिकीर्तितः
१५ इंद्राग्नीदेवतातत्रगजाजावाहनावुभौ चतुर्बाहूरक्तवर्णौनिजशस्त्रधरौतथा १६ चापांकुशाभयैर्युक्तौतथासमविराजितौ पद्मासनोरक्तवर्णोमित्रस्त
स्यानुदेवता पद्माभयकरः श्रीमान्द्विभुजः परिकीर्तितः १७ शक्रऐरावतारूढोद्विमसिंहासनोविभुः श्वेतवर्णोवज्रधरोऽभयपाणिर्महाभुजः १८ निर्ऋ
तिर्देवतातत्रप्रेतारूढश्चमोचकः खड्गखेटकधारीचद्विभुजः परिकीर्तितः १९ जलंतुदेवतातस्यशंकुवर्णाशंखभाकृतिः वरुणोऽस्यजलस्यापिस्वामीपूज्य
तमोमतः २० मकरेवाहनेविष्टोभवेत्पद्मकरोऽक्षवम् विश्वेदेवादेवताश्चश्वेतवर्णाश्चतुर्भुजाः वरदाभयहस्ताश्चसाक्षसूत्रांबुभाजनाः २१ विष्णुस्तुकृष्ण
वर्णस्यात्सन्नगाशनवाहनः शंखचक्रगदापाणिः पीतवासाश्चतुर्भुजः २२ वसवोदेवतास्तत्रश्वेतवर्णाश्चतुर्भुजाः वरदाभयहस्ताश्चसाक्षसूत्रांबुजासनाः २३ व
रुणोदेवतातत्रमकरोपरिसंस्थितः यष्टिपाशधरः श्रीमान्गदापद्मधरस्तथा २४ अजैकचरणोरुद्रोदेवतास्यप्रकीर्तिता खड्गचर्मधरोवामोभुजद्वयसमाहृतः २५
अहिर्बुध्न्याभिधोरुद्रोदेवतास्यप्रकीर्तिता श्वेतश्चतुष्करः पद्मवरदाभयपाशभृत् २६ पूषातुदेवतातत्रपद्मवर्णोऽबुजासनः द्विभुजः पद्मपाणिः स्यात्सयोगभे
प्रियोविभुः २७ इतिनक्षत्रदेवताध्यानम् अथोपयुक्तत्वान्नारदीयोक्ताकाकमैथुनस्य सनरोमृत्युमाप्नोतिह्यथवास्थाननाशनम् काकघातव्रतंयद्वाविदधीता
पवत्सरम् पितॄन्देवान्द्विजान्भक्त्याप्रत्यहंवाभिवादयेत् जितेंद्रियोजितक्रोधः सत्यधर्मपरायणः तद्दोषशमनार्थायशांतिकर्मसमारभेत् गृहस्येशानदिग्भा
गेहोमस्थानंप्रकल्पयेत् गृह्योक्तविधिनातत्रप्रतिष्ठाप्यहुताशनम् प्रतिमंत्रंत्र्यंबकेनअथमृत्युंजयेनच व्याहृत्याभिर्व्रीहितिलैर्जपाघृतंप्रकल्पयेत् पूर्णाहुतिं
चजुहुयाकर्ताशक्तविरलंकृतः स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांकृष्णांधेनुंपयस्विनीम् वस्त्रालंकारसंयुक्तांनिष्कद्वादशसंयुताम् तदर्धेनतदर्धेनदद्याद्दक्षिणयायुताम् य
थावित्तानुसारेणन्यूनाधिकत्वकल्पना आचार्यायश्रोत्रियायतांगांदद्यात्कुटुंबिने यस्मात्त्वंपृथिवीसर्वाधेनोवैकृष्णसन्निभे सर्वमृत्युहरानित्यमतःशांतिंप्रयच्छमे
ब्राह्मणेभ्योविशिष्टेभ्योयथाशक्त्याचदक्षिणाम् ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्स्वस्तिवाचनपूर्वकम् एवंयःकुरुतेसम्यक्तस्माद्दोषात्प्रमुच्यते इतिकाकमैथुनदर्शनशांतिः

तत्रैवकपोतादिशांतिः आरोहयेद्गृहंयस्यकपोतोवाप्रवेशयेत् स्थानहानिर्भवेत्तस्ययद्वानर्थपरंपरा शेषायधनिनांगेहेदरिद्राणांशिवायच तस्यशांतिश्चकर्तव्याज
पहोमविधानतः ब्राम्हणान्वरयेत्तत्रस्वस्तिवाचनपूर्वकम् षोडशद्वादशाष्टौवाश्रौतस्मार्तक्रियापरान् देवाः कपोतइत्यादिऋचाभिःपंचभिर्जप लक्षंकृत्वाप्रयत्नेन
स्वगृह्योक्तविधानतः इशान्यांस्थापयेद्वन्हिंमुखांतेऽष्टोत्तरंशतम् प्रत्येकंसमिदाज्यान्नैः प्रतिप्रणवपूर्वकम् यतइंद्रभयामहेस्वस्तिदेतिनिर्यवकैः त्रिभिर्मं
त्रैश्चजुहुयात्तिलान्व्याहृतिभिस्ततः जपाहुतीस्ततोहुत्वाकुर्यात्पूर्णाहुतिंस्वयम् विप्रेभ्योदक्षिणांदद्याद्यौःशांतिंचततोजपेत् ब्राम्हणान्भोजयेत्पश्चात्स्व
यंभुंजीतबंधुभिः एवंकुरुतेसम्यक्तस्माद्दोषात्प्रमुच्यते पिंगलायाःस्वरेप्येवंमधुवल्मीकयोरपि संपूर्णमंदिरेहानिः शून्यसद्मनिमंगलम् प्राकारेचपुरद्वा
रेदेवागारेचवीथिषु ग्रामस्यतत्फलंचैवगुरुकल्पनयाततः शांतिकर्माखिलंकार्यंपूर्वोक्तेनक्रमेणतु इतिकपोतपिंगलामधुवल्मीकादिशांतिः अथप॰
ल्याःपतनेसरठस्यवारोहणेफलंशांतिश्च पादयोर्जघनेपाण्योर्गुदेगुह्येचजंघयोः पल्याःपातेतथारोहेसरठस्यफलंनसत् अन्यत्रशुभदंपश्चात्सचैलंस्नानमा
चरेत् दत्वाशिवालयेदीपंमुखमाज्येविलोकयेत् पल्लीसरठयोरूपंस्वर्णेनविनिर्मितम् तदर्धार्धप्रमाणेनवित्तशाठ्यविवर्जितः वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यश्रो॰
त्रियायनिवेदयेत् इतिपल्लीसरठयोःशांतिः ५७ अथनक्षत्रप्रसंगादश्विन्यादीनांतारकाउपजातिकयाह त्रित्र्यंगेति तथाचश्रीपतिः वन्हित्रिऋत्वि॰
षुगुणेंदुकृताग्निभूतबाणाश्विनेत्रशरभूकुयुगाब्धिरामाः रुद्राब्धिरामगुणवेदशतद्वियुग्मदंताबुधैर्निगदिताःक्रमशोभताराइति नन्वत्रसंमतिवाक्येसप्त
विंशतिमानिप्रतीयंते मूलेचसप्तविंशतिरितिविरोधःउच्यते उत्तराषाढाभिजितोःसत्वात्तत्रचतस्रस्ताराः पूर्वाषाढोत्तराषाढयोर्ज्ञेयाः इपूर्वाषाढायामितिनारदे
नापितथैवाभिधानात् तत्राश्विन्यास्तिस्रस्ताराः एवंभरण्यादीनांसाभिजितम् ताराःसंज्ञाज्ञेया ताराःमानोक्तिप्रयोजनमाहवराहः नक्षत्रजमुद्वाहेफलमब्देस्तार
काभितैः सदसद्विवसैर्ज्वरस्यनाशोव्याधेरन्यस्यवावाच्यइति ५८ अथाश्विन्यादीनामाकृतिमुपजातिकयोद्धृताभ्यामाह अश्व्यादिरूपमिति अश्विन्या
दिनक्षत्राणांरूपमाकृतिरुच्यते तत्राश्विन्यास्तुरगास्यं आश्वमुखसदृशंरूपंभरण्यायोनिर्भगसदृशं कृत्तिकायानापितक्षुरसदृशंरोहिण्याशनः ॥ ९ ॥

शकटसदृशंमृगस्यएणास्यंहरिणमुखसदृशं आर्द्रायामणिसदृशं पुनर्वसोर्गृहसदृशं पुष्यस्यपृषत्कोवाणस्तत्सदृशं आश्लेषायाश्चक्राकारंमघायाभवनंगृहसदृशं पू
र्वाफाल्गुन्याःमंचःखट्वाकारंउत्तराफाल्गुन्यःशय्याकारंहस्तस्यहस्ताकारंचित्रायामौक्तिकाकारं स्वाताविद्रुमंप्रवालसदृशम् ५० तोरणंवलिनिभमिति विशाखाया
स्तोरणाकारम् अनूराधायावलिनिभंभुक्तपुंजाकारम्ज्येष्ठायाःकुंडलाकृतिः मूलस्यसिंहपुच्छाकारम् पूर्वाषाढायागजदंतसदृशम् उत्तराषाढायामंचकसदृ
शम् अभिजितस्त्रिकोणाकारम् श्रवणस्यत्रिचरणसदृशम् धनिष्ठायामर्दलसदृशम् शततारायाश्चवर्तुलम् पूर्वाभाद्रपदायामंचकसदृशम् उत्तराभाद्रपदा
यायमलाभम् रेवत्यामर्दलःमृदंगाकारंस्वरूपमित्यर्थः ६० अथजलाशयारामदेव प्रतिष्ठामूहूर्त्तंसामान्यतोलग्नशुद्धिंदेवताविशेषेणलग्नशुद्धिंनक्षत्रविशेषंचाप

त्रिव्यंगपंचाग्निकुवेदवन्हयःशरेषुनेत्राश्विशरेंदुभूकृताः वेदाग्निरुद्राश्वियमाग्निवन्हयोऽब्धयःशतंद्विद्विरदाभतारकाः ५८ अश्वा
दिरूपंतुरगस्ययोनिःक्षुरोमएणास्यमणिर्गृहंच पृषत्कचक्रेभवनंचमंचःशय्याकरोमौक्तिकविद्रुमंच ५९ तोरणंवलिनिभंचकुंडलं
सिंहपुच्छगजदंतमंचकाःत्र्यस्त्रिचत्रिचरणाभमर्दलोवृत्तमंचकयमाभमर्दलाः ६० जलाशयारामसुरप्रतिष्ठासौम्यायनेजीवशशां
कशुक्रे दृश्येमृदुक्षिप्रचरध्रुवेस्यात्पक्षेसितेस्वर्क्षतिथिक्षणेवा ६१ रिक्तारवर्जेदिवसेऽतिशस्ताशशांकपापैस्त्रिभवांगसंस्थैः ॥

जातिकान्वयेणाह जलाशयेति रिक्तारेति श्लिवेनृपुग्मेतिच जलाशयाःवापीकूपतडागादयःतेषांप्रतिष्ठाउत्सर्गः आराममुपवनम् तस्याप्युत्सर्गः सुरादेवाविष्ण्वाद
यःतेषांप्रतिष्ठापनम् सौम्यायनेउत्तरायणे तथाजीवशशांकशुक्रेदृश्येउदितेसति तथामृदुध्रुवक्षिप्रचरनक्षत्रे तथासितेशुक्लेपक्षे तथास्वर्क्षतिथिक्षणेवा ६१ तथा
रिक्तारवर्जेदिवसेरिक्तातिथिभौमवारव्यतिरिक्ततिथिवारेयुएवंविधेदिनेप्रतिष्ठा जलाशयारामदेवानांक्रमेणाकर्माहस्तोपभोग्यपूजायोग्यत्वरूपाअतिशस्ता
स्यात् तथाचगार्ग्यः देवतारामवाप्यादिप्रतिष्ठात्तुत्तरायणे माघादिपंचमासेषुकृष्णेप्याप्यंचमीदिनम् दक्षिणेत्वयनेकुर्वन्ननतत्फलमवाप्नुयात् यदातुदक्षि
णायनएवजलस्थितिसंभवः तदानकालनियमः नकालनियमस्तत्रकारणमितिभविष्यपुराणोक्तेः अथक्रूरप्रकृतीनांदक्षिणायनेपिस्थापनंकार्यमित्युक्त

मालभैरववाराहनरसिंहनरसिंहत्रिविक्रमाः महिषासुरहंत्रीचस्थाप्यावैदक्षिणायने नारदः विचैत्रेष्वेवमासेषु माघादिषु च पंचसु यद्दिनं यस्य देवस्य तद्दिनं तस्य सं
स्थितम् अथलग्नशुद्धिः शशांकपापैः चंद्रसूर्यभौमशनिराहुकेतुभिः त्रिभवांगसंस्थैः ततोयषष्ठैकादशस्थानस्थितैरुपलक्षितेलग्नेतथासततचरैः शुक्रबुधगु
रुभिः व्यायास्तगैः द्वादशाष्टमव्यतिरिक्ताखिलस्थानस्थैः सद्भिः देवाधिप्रतिष्ठा अतिशस्ता अथसूर्योमृगेंद्रेसिंहलग्नेस्थाप्यः तथाकोव्रह्माघटेकुंभेविष्णुर्युवतौक
न्यायाम् ६२ शिवोमहादेवोनृयुग्मेमिथुनेचपुनर्देव्योदुर्गादयोद्विस्वभावराशौमिथुनकन्याधनुर्मीनलग्नेषुस्थाप्यस्त्रुः षष्टियोगिनीप्रभृतयः चरलग्नेमेष
कर्कतुलामकरेषुसर्वेदुमिउक्तानुक्ताश्चस्थिरक्षेवृषसिंहवृश्चिककुंभेषु अथपुष्येग्रहादिति ग्रहाश्चंद्रादयोऽशेषुष्यनक्षत्रेस्थाप्याः उपलक्षणमेतत् सूर्यस्यहस्तनक्ष
त्रेस्थापनम् इंद्रब्रह्मणोः पुष्यश्रवणाभिजित्सुकुबेरस्कंदयोरनुराधायाम् दुर्गादीनांमूलेसप्तर्षीणांतास्वाधिष्ठितनक्षत्रेलक्ष्मीव्यासवाल्मीक्यगस्त्यानांपुष्येस्थाप

अंत्याष्टगैः सत्तवचरैर्मृगेंद्रेसूर्योघटेकेयुवतौचविष्णुः ६२ शिवोनृयुग्मेद्वितनौचदेव्यः क्षुद्राश्चरेसर्वइमेस्थिरर्क्षे पुष्येग्रहाविघ्नप

यक्षसर्पभूतादयोंत्येश्रवणेजिनश्च ६३ इतिमुहूर्त्तचिंतामणौद्वितीयंनक्षत्रप्रकरणंसमाप्तम् २ पनम् तदुक्तंरत्नमालायां पुष्यश्रुत

भिजित्सुचेषुवरकयोर्विज्ञाधिषस्कंदयोर्मैत्रेतिग्मरुचेः करेनिर्ऋतिभेदुर्गादिकानांशुभम् सप्तर्षयोयत्रवसंतिधिष्ण्येकार्याप्रतिष्ठाखलुतत्रतेषाम् अंत्यासवा
लमीकियटोद्भवानांतथास्मृतावाक्पतिभेग्रहाणामिति अथविघ्नपोगणेशः यक्षोदेवयोनिः सर्पावासुक्याद्यः भूतोदेवयोनिः विद्याधराप्सरोयक्षरक्षोगंध
र्वकिन्नराः पिशाचोगुह्यकः सिद्धोभूतोमीदेवयोनयइत्यमरः आदिशब्देनराक्षसासुरप्रथमसरस्वतीप्रभृतयःअंत्येरेवत्यांस्थाप्याः तथाश्रवणेजिनोबौधश्चस्था
प्याः उपलक्षणंचैतत् इंद्रकुबेरवर्जितानांलोकपालानांधनिष्ठायांस्थापनं तथावश्रीपतिः गणपरिवृढरक्षोयक्षभूतासुराणांप्रथमफणिसरस्वत्यादिकानांचपौष्णे
श्रवसिसुगतनाम्नोवासवेलोकपानांनिगदितमखिलानांस्थापनंहिस्थिरेषु ६३ इतिश्रीदैवज्ञानंतसुतदैवज्ञरामविरचितायांस्वकृतमुहूर्त्तचिंतामणिटीकायांप्र
मिताक्षरायांनक्षत्रप्रकरणंसमाप्तम् २ ॐ अथसंक्रांतिप्रकरणंव्याख्यायते तत्रादौराशितोपरराशौसंक्रमणंनामगमनंसंक्रांतिस्तस्याः ॥ ॥

नक्षत्रविशेषवशेनवारवशेनचसंज्ञांफलंचसार्द्धवसंततिलकयाह घोरार्केति विप्रांश्चेति अर्कसंक्रमणमर्कसंक्रांतिः उग्ररवौउग्रनक्षत्रेषुरविवारेचेत्स्यात्तदा
घोरेतिसंज्ञा साशूद्रान्सुखयेत् सुखमुत्पादयेत् उग्ररवाविति उग्रैः सहितोरविः उग्ररविः तस्मिन्नुग्ररवाविति मध्यमपदलोपीतत्पुरुषः ततः सप्तम्येकवचनम् स·१
अथवासमाहारद्वंद्वे अनित्यसागमशासनमितिनुमभावः एवंलघुविधावित्यादिष्वपिसमाधेयम् अथलघुनक्षत्रेषुविधौसोमवारेसूर्यसंक्रांतिर्ध्वांक्षीना
म्नीविशोवैश्यान् सुखयेत् चरर्क्षभौमेचरनक्षत्रेभौमवारेवासूर्यसंक्रमणंचेन्महोदरयुतामहोदरीसंज्ञकाचोरान्सुखयेत् ज्ञमैत्रेबुधवारेमैत्रसंज्ञानक्षत्रेषुवा
ऽर्कसंक्रांतिर्मंदाकिनीनाम्नीनृपतीन्राज्ञःसुखयेत् स्थिरगुरौस्थिरनक्षत्रेषुगुरुवारेवार्कसंक्रांतिर्मंदानाम्नीविप्रान् ब्राह्मणान्सुखयेत् मिश्रभभृगौमिश्रनक्ष
त्रेषुभृगुवारेवाऽर्कसंक्रांतिर्मिश्रानाम्नीपशून्सुखयेत् तीक्ष्णार्कजेतीक्ष्णसंज्ञकनक्षत्रेषु अर्कजेशनिवारेवाराक्षसीनाम्नीअत्यंजसुखा अंत्यजान् चांडालान्सुख

घोरार्कसंक्रमणमुग्ररवौहिशूद्रान्ध्वांक्षीविशोलघुविधौचचरर्क्षभौमे चोरान्महोदरयुतान्नृपतीन्ज्ञमैत्रेमंदाकिनीस्थिरगुरौसुखये
च्चमंदा १ विप्रांश्चमिश्रभभृगौतुपशूंश्चमिश्रातीक्ष्णार्कजेंत्यजसुखाखलुराक्षसीच अंशेदिनस्यनृपतीन्प्रथमेनिहंतिमध्येद्वि
जानपिविशोऽपरकेचशूद्रान् २ अस्तेनिशाप्रहरकेषुपिशाचकादीन्नक्तंचरान्पिनटान्पशुपालकांश्च ॥ यतीति अंत्यजसुखास्यात् १

अथदिनरात्रिविभागेनसंक्रांत्यशुभंफलंउत्तरायणदक्षिणायनसंज्ञांचसार्द्धवसंततिलकयाह अंशेइति अस्तेइति अत्रार्कसंक्रमणमित्यनुवर्तते दिनमानेत्रिभिर्भ
क्तेंऽशोभवति तत्रदिनस्यप्रथमेंऽशेऽर्कसंक्रमणंनृपतीन्हंति मध्येद्वितीयेंऽशेद्विजान्ब्राह्मणान्हंति अपरेतृतीयेंऽशेवैश्यान्हंतिइत्येवंसर्वत्रव्याख्येयम् अस्ते
सूर्यास्तमयेऽर्कसंक्रमणंशूद्रान्हंति २ अथरात्रिसंक्रांतिफलम् रात्रिप्रथमप्रहरेपिशाचकान् आदिशब्देनभूतान् द्वितीयप्रहरेनक्तंचरान्राक्षसान् तृतीयप्रहरे
नटान्नर्तकान् चतुर्थप्रहरेपशुपालकान्आभीरान् सूर्योदयेसमकालेऽर्कसंक्रमणंसकललिंगिजनंयासंख्यादिकंहंतीत्यर्थः पाखंडाःसर्वलिंगिजनइत्यभिधानात्॥
क्रूरसौम्यवारभफलेनफलमाहवसिष्ठः रविरविजभौमवारेसंक्रांतौदिनकरस्यतन्मासे पित्तकफानिलजामयनरपतिकलहस्त्ववृष्टिश्च बुधगुरुसितचंद्राहेसतिसंक्रांता

क्षितिपतिनिकरक्षेमं सस्यविवृद्धिर्विधर्मिणांपीडा जन्मनक्षत्रे संक्रांतिफलं दीपिकायाम् यस्य जन्मर्क्षमासाद्य रविसंक्रमणं भवेत् तन्मासाभ्यंतरे तस्य रोग
क्लेशधनक्षयाः नगरसरोरुहजनीसिद्धार्थलोध्रसंयुक्तैः स्नानं जन्मर्क्षे रविसंक्रांतौ नृणां शुभदम् अन्यच्च वसिष्ठः अजकन्याझषकर्किणि संक्रांतौ यदि नवे
दुर्भिक्षम् आमयमरणंभूभृद्युद्धमनर्घ्यं सवृष्टिश्च वृषवृश्चिककुलामकरो वृष्टिः स्यात्संक्रमविषये विस्तेदामयतस्करपीडावृष्टिः क्षणानुभयम् अथ सौम्ययाम्या
यनमिति मकरकर्कटयोः संक्रांतिश्चेत्तदा क्रमेण सौम्ययाम्यायनं निरुक्तम् मकरे उत्तरायणं कर्केयाम्यायनं स्यात् ३ अथावाधेशसंक्रांतिषु षडशीत्यादि संज्ञा अ
नुष्टुभाह षडशीत्याननमिति धनुर्मिथुनकन्यामीनेषु अर्कसंक्रमणं षडशीत्याननं षडशीमुखसंज्ञं स्यात् तुलामेषयोः संक्रांतिर्विषुवसंज्ञा वृषसिंहवृश्चिककुंभेषु
कसंक्रांतिर्विष्णुपदसंज्ञका ४ संक्रांतौ गौणमुख्यकालउपजातिराह संक्रांतिकालादिति गणितमार्गेण यस्मिन्काले सूर्यस्य संक्रांतिकाल आगतः तत उभयत्र पूर्वतः

सूर्योदये सकलसिंगिजनं च सौम्ययाम्यायनं मकरकर्कटयोर्निरुक्तम् ३ षडशीत्याननं चापनृयुक्कन्याझषे भवेत् तुलाजौ विषुवं वि
ष्णुपदं सिंहालिगोघटं ४ संक्रांतिकालादुभयत्र नाडिकाः पुण्या मता षोडश षोडशोष्णगोः निशीथतोऽर्वागपरत्र संक्रमे पूर्वापरे

परतश्च षोडश षोडश वा ज्ञेया घटिकाः पुण्यसंपादकत्वात् पुण्या मताः ब्रह्मसिद्धांते संक्रांतेः प्राक्परत्राश्च सार्द्धाः षोडश नाडि ११ ह्यंतिमपुण्यभागयोः ५
काः त्रयस्त्रिंशत्क्रमस्य पुण्याः सर्वस्य नाडिकाः अनेन संक्रांतेः पुण्यकालस्तु षोडशोक्तः यतः कलाद्वितिस्मृतिवाक्ये पूर्वतः परतश्च अष्टौ अष्टौ घटिका इत्येवं षोडशघ
तिमाख्यातं तदपाकृतं भवति सूर्यसिद्धांतेपि अर्कमानकलाः षष्ट्या गुणिता भुक्तिभाजिताः तदर्धनाड्यः संक्रांतेरर्वाक्पुण्यं तथापरे इति अथ निशीथ इति निशीथ
नोऽर्धरात्रात् अर्वाक्पूर्वं परत्र पश्चात्संक्रांतिकाले सति पूर्वापराह्णांतिमपूर्वभागयोः पूर्वापरयोरह्नोः क्रमेणांतिमपूर्वभागयोरुभयत्र षोडश षोडश घटिकाः पुण्या
इति पूर्वेण संबंधः अयमर्थः अर्धरात्रात् प्राक् संक्रांतिस्तदा पूर्वदिनस्य उत्तरार्द्धे पुण्यम् यद्यर्द्धरात्रादुपरि संक्रांतिस्तदोत्तरदिनस्य पूर्वार्द्धमेव पुण्यमित्यर्थः ५
अथार्द्धरात्रसंक्रमणे मकरकर्कटयोश्च विशेषमुपजातिकयाह पूर्णे इति पूर्णे निशीथे अर्द्धरात्रे यदि संक्रमः स्यात्तदा दिनद्वयं पूर्वदिनं परदिनं च पुण्यमुक्तम् उक्तं च

पश्चार्धरात्र एव स्यात्संपूर्णसंक्रमो रवेः तदा दिनद्वयं पुण्यं स्नानदानादिकर्मसु अथेति अथानंतरमुदयास्तात्सूर्योदयात्सूर्यास्ताच्च पूर्वं परस्ताच्च यदि याम्यसौम्या
यने कर्कमकरसंक्रांतौ भवतः तदा पूर्वदिने पुण्ये स्यातां अयमर्थः सूर्योदयात्पूर्वं कर्कसंक्रमणं स्यात्तदा पूर्वदिन एव पुण्यकालो नोत्तरदिने तथा यदि सूर्यास्तानं
तरं मकरसंक्रांतिः स्यात्तदोत्तरदिन एव पुण्यकालो न पूर्वदिने गार्ग्यः यदास्तमानवेलायां मकरं याति भास्करः प्रदोषे वार्द्धरात्रे वा स्नानं दानं परेऽहनि अर्धरात्रे तदू
र्ध्वे वा संक्रांतौ दक्षिणायने पूर्वमेव दिनं ग्राह्यं यावन्नोदयते रविरिति वाङ्वार्थे प्रदोषलक्षणं स्कंदे त्रिमुहूर्तः प्रदोषः स्याद्रवावस्तंगते सतीति दे अथोदयास्तौ
दिति वचनस्यापवादमिंद्रवज्रयाह संध्येति अर्कमंडलादर्धोदितादर्धास्ताच्चाथऊर्ध्वं क्रमात्त्रिभिर्नाडीभिर्मिता संध्या संध्याकालः स्यात् अर्धोदितार्कबिं
बात्पूर्वं त्रिनाडीमिता प्रातः संध्या तथार्धास्तादर्कबिंबादुपरि त्रिनाडीमिता सायंसंध्येत्यर्थः तस्य योजनमाह अत्रेति अत्र प्रातः संध्यायां सायंसंध्यायां च क्रमात्
याम्यसौम्ये अयने स्तः तदानीं परपूर्वदिवसौ पुण्यौ यदि प्रातः संध्यायां दक्षिणायनप्रवृत्तिः तदा सूर्योदयानंतरं संपूर्णमहः पुण्यम् तथा यदि सायंसंध्यायामुत्त

पूर्णे निशीथे यदि संक्रमः स्याद्दिनद्वयं पुण्यमथोदयास्तात् पूर्वं परस्ताद्यदि याम्यसौम्यायने दिने पूर्वपरे तु पुण्ये दे संध्या त्रिनाडीप्रमितार्कबिं
बादर्धोदितास्तादधऊर्ध्वमत्र चेद्याम्यसौम्ये अयने क्रमात्स्तः पुण्यौ तदानीं परपूर्वघस्रौ ७९ रायणप्रवृत्तिस्तदा सूर्यास्तात्पूर्वं संपूर्णमहः पु

ण्यं स्यादित्यर्थः तदाह नारदः सूर्यास्तमनसंध्यायां यदि सौम्यायनं भवेत् तदोदयादहः पुण्यं पूर्वाह्णः परतो यदीति उदग्संध्यास्तसंध्ययोर्लक्षणं तत्रैव अर्धास्तकाल
म नास्तं ध्यायघटिकात्रयं संमिता तथैवार्धोदयात्प्रातर्घटिकात्रयसंमितेति एवं सत्यर्कबिंबस्यार्धास्तादर्धोदयाद्वा क्रमात् पश्चात्प्राक् त्रिघटीमिता अस्तसंध्योदयसंध्य
वोच्यते तत्रास्तसंध्यायां यदि मकरसंक्रमः स्यात्तदा तद्दिन एव पुण्यकालो नोत्तरदिने यद्यस्तसंध्यामतिक्रम्य मकरसंक्रांतिस्तदोत्तरदिन एव पुण्यकालो न पूर्वदिने एवं य
घुदयसंध्यायां कर्कसंक्रांतिस्तदा सूर्योदयानंतरमेव पुण्यकालो न प्राग्दिने यद्युदसंध्यातः प्राक् कर्कसंक्रमस्तदा प्राग्दिन एव पुण्यकालो नोत्तरदिने इति निष्कृष्टोर्थः
अथ रात्रौ स्नानं न कुर्वीत दानं चैव विशेषेण इति रात्रौ स्नानदानादिनिषेधेपि नैमित्तिकं तु कुर्वीत स्नानं दानं च रात्रिष्विति सुमंतुवाक्यशेषात् सुतजनने संक्रांतावुपरागेस्तू

रात्रावपि कर्तव्यं स्नानं दानं विशेषतो नृणां भिन्नं वसिष्ठवचनात् राहुदर्शनसंक्रांति विवाहात्ययवृद्धिषु स्नानदानादिकं कार्यं निशि काम्यव्रतेषु चेति रात्रौ संक्रमणे रात्रौ स्ना
नं प्रासं तत्र कर्कमकरसंक्रांतौ स्नानदानादौ देशप्रसिद्धशिष्टाचारेण व्यवस्थावगंतव्या तत्र गौर्जरास्तु ग्रहणवद्रयन इति स्वीयसूत्रे स्नानं दानं ग्रहणवत्सौम्ययाम्यायन
द्वय इति कश्यपसंहितोक्तं चानुसृत्य रात्रावयनसंभवे सति रात्रावेव स्नानादिकं कुर्वंति दाक्षिणात्यास्तु कार्मुकं तु परित्यज्य झषं याति दिवाकर इत्यादि भविष्योत्तरादि
वाक्यमंगीकृत्य दिवस एव स्नानादिकं कुर्वंति तत्रापि नारदोक्तसंध्याकालसंक्रमे विशेषो ध्येयस्तल्लम् ७ अथ पूर्वपराः षोडश घटिकाः पुण्या इति पूर्वं सामान्येनोक्त
मिदानीं विष्णुपदादिविशेषमनुष्टुभाह याम्यायन इति कर्कसंक्रांतौ विष्णुपदे वृषसिंहवृश्चिककुंभसंक्रांतिषु संक्रांतिकालाद्याः प्रथमाः षोडश घटिकाः अतिपु
ण्यदाः स्नानदानादौ अनंतपुण्यदास्तेयाः अग्रिमास्तु नतथा तुलाजयोः तुलामेषयोः मध्याउभयतः षोडश घटिकाः संक्रांतिकालात्प्रागष्टौ परतश्चाष्टा विति दीपिका

याम्यायने विष्णुपदे चाद्यामध्यास्तुलाजयोः षडशीत्यानने सौम्ये परा नाड्योतिपुण्यदाः ८ तथायनांशाः स्वस्वाहृताश्च स्वसाष्टार्कगत्या

विहृता दिनाद्यैः मेषादितः प्राक् चलसंक्रमाः स्युर्दानेजपादौ बहुपुण्यदास्ते ९ कारेयव्याख्यातं यदुक्तं गुरूणां वर्धमाने तु लामेषेनाड्यस्तूभयतो
दशेति मध्यमतृतीयांशाभिप्रायेणेतिज्ञेयं तथा षडशीत्यानने मिथुनकन्याधनुर्मीनसंक्रांतिषु सौम्यायने मकरसंक्रांतौ च संक्रांतिकालात्पराः षोडश घटिका अतिपुण्याः
पथमास्तु नतथा एवं निर्णीते पुण्यकाले स्नानाद्यवश्यं विधेयम् तत्र स्नानाद्यकुर्वतः प्रत्यवायमाह वसिष्ठः विषुवत्ययने ग्रहणे संक्रांतौ पुण्यदिवसे वा पितृत सिंनक
रोति हि दत्वा शापं व्रजति तस्य पिता षडशीत्यां तु यद्दानं विषुवद्द्वये दृश्यते सागरस्यांतस्तस्यांतो नैव दृश्यत इति भरद्वाजोक्तेः अयं च निर्णयश्चंद्रादीनामपि संक्र
मेज्ञेयः तत्र हेमाद्र्यादौ कालनिर्णयकारादिभिः याः पुण्यकालघटिकाः उपनिबद्धास्ताः स्थूलास्तेन षष्टिघ्नविंबं ग्रहभुक्तिभक्तमित्यादि प्रकारेण ग्रहमध्ये तु
भुक्तिमध्यमविवरानीताः सूक्ष्मा घटिका लिख्यंते स्फुटमतिस्फुटं विंबैश्चेत्साध्यंते ता अतिसूक्ष्मास्तासामतिपातत्वात् श्लोकं अनुपातिवधः मध्यमास्तुप
या नाड्योरामगुणा ३३ रवेरथ विधोः षड्दोः पलैर्युग्द्वयं २ ३६ भौमस्याब्धिपलैर्युता नव ९४ विदो युताः पलैः खाब्धिभिः षण्णाड्यो ६ २० इगाजा ८८ गुरोर

पुण्याः स्युः खनृपाः ॥९॥ अनेकभयतीराश्युक्षयोः संक्रमैरिति ॥ निरयनांशसंक्रांतिमभिधायेदानीं सायनांशसंक्रांतिं तत्पुण्यकालांश्चोपजात्याह तद्येति यथाराशिसं
क्रमा बहुपुण्यदास्तथा चलसंक्रमा अपीति व्यवहितस्तथा शब्दः अयनांशाः षष्ट्या गुण्याः स्पष्टसूर्ये गतावित्तु तालब्धैर्दिनाद्यैः दिनघटीपलैः कृत्वा मेषादिद्वादश
संक्रमाः स्युस्ते चलसंक्रमा दानेजपादौ जपश्राद्धहोमादौ बहुपुण्यदा भवंति पुलस्त्यः अयनांशसंस्कृतो भानुर्गोले चरति सर्वदा अस्मादाशिसंक्रांतिः कल्पकाल
लविधिस्तयोः स्नानदानजपश्राद्धव्रतहोमादिकर्मभिः सुकृतं चलसंक्रांतावक्षयं पुरुषोऽश्नुत इति ज्ञावालिरपि संक्रांतिपुण्यकालस्तु दीयेप्यपनेनपा अयनेवि
षुवतिः पूर्वा मकरे विंशतिः परेति अत्र मकरायणे पूर्वा विंशतिर्घटिकाः पुण्याः मकरसंक्रांतौ तु परा विंशतिर्घटिकाः पुण्यकालः मकरव्यतिरिक्तैकादशसंक्रांतिषु तत्तत्सं
क्रमवत्पुण्यकालो ज्ञेयः अयनांशानयनादिविचारः सिद्धांतादवगंतव्यः ईश्वरेच्छा लोकादृष्टवशात्तत्तद्राश्यादिविभागस्य सूर्यतेजः संपर्कश्चलसंक्रमः मंडलसंक्र

समं मृदुक्षिप्रवसुश्रवोऽग्निमघानि पूर्वास्त्रयभं बृहत्स्यात् ध्रुवद्विदैवादितिभं जघन्यं सार्पांबुपार्द्रानिलशाक्रयाम्यम् ॥१०॥ जघन्यभे सं
क्रमणे मुहूर्ताः शरेंदवो बाणकृताश्च बृहत्सु खरामसंख्याः समभे महर्घं समर्घसाम्यं विधुदर्शनेऽपि ॥११॥ मध्वराशिसंक्रमइतिविषयविवेकः ननि

रयनगणनयैव सकलव्यवहारः स्यात् सायनगणनातु नियतविषयैव अयनांशैः प्रदातव्यस्तत्संक्रांतौ चरागमे विनिर्भेसन्निभपाते तथार्कक्रमपानयोरिति एवं द्वयो
रपि मानयोरसंकीर्णो व्यवहार इति सर्वमनाकुलम् पुण्यकालस्तूभयविधसंक्रमेपि ज्ञेयः पूर्वलिखितवाक्यस्य स्वरसात् ॥९॥ अथ संक्रांत्युपयोगाय जघन्यबृहत्स
मनक्षत्राण्युपजात्याह समभिति मृदुक्षिप्रवसुश्रवोऽग्निमघानि पूर्वास्त्रयभं समम् अस्य पर्यंमूलः एतानि पंचदशभानि समसंज्ञेयानि ध्रुवद्विदैवादितिभं बृहत्स्या
त् ध्रुवादिषड्भानि बृहत्संज्ञकानि सार्पांबुपार्द्रानिलशाक्रयाम्यं जघन्यं स्यात् आश्लेषादिषड्भानि जघन्यसंज्ञानि ॥१०॥ अथ संज्ञाप्रयोजनमुपेंद्रवज्रयाह जघ
न्यभे सतीति जघन्यनक्षत्रेऽर्कसंक्रमणे पंचदशमुहूर्ता ज्ञेयाः बृहन्नक्षत्रेऽर्कसंक्रमणे बाणकृताः पंचचत्वारिंशन्मुहूर्ता ज्ञेयाः समनक्षत्रेऽर्कसंक्रमणे खरामसंख्या
स्त्रिंशन्मुहूर्ता ज्ञेयाः उक्तं च नारदेन नासां प्रमाणं घटिकास्त्रिंशन्नवति षष्टय इति फलमाह महर्घं समर्घं साम्यमिति पंचदशमुहूर्तायां संक्रांतौ सर्वमन्नं महर्घं दुष्प्रा

पंचचत्वारिंशन्मुहूर्त्तेसंक्रांतौसमर्घंत्रिंशन्मुहूर्त्तायांसंक्रांतौसमंयथास्थितंभवति विधुदर्शनेपीति चंद्रदर्शनेप्येवमेवफलंवाच्यम् अयमर्थः जघन्यभेचंद्रदर्शनेमहर्घम् बृहन्नक्षत्रेचंद्रदर्शनेसमर्घम् समभेचंद्रदर्शनेसाम्यम् ११ अथप्रसंगात्कर्कसंक्रांतौमेघविंशोपकानुष्टुभाह आर्कादीति कर्कसंक्रांतौअर्कादिवारेसति एतेशब्दविंशोपकाज्ञेयाः यथारविवारेकर्कसंक्रांतौदशविंशोपकाः एवंसोमेविंशतिः भौमेष्टौज्ञेद्वादश गुरौधृत्याष्टादश शुक्रेष्टादश शनौपंचेत्यर्थः १२ अथकीदृशस्यरवेः संक्रमोजातस्तत्फलमिंद्रवज्रयाह स्यान्नैतिलेइति रविस्तैतिलेकरणेनागकरणेचतुष्पदेचकरणेसुप्तः संक्रमितःस्यात् गरादिपंचकेगरवणिजभद्राबवबालवाख्येचनिविष्टः संक्रमितःस्यात् किंस्तुघ्नस्कौलवेशकुनौच ऊर्ध्वस्थितःसंक्रमितःस्यात् इहकरणाधिकरणकसंक्रांतौरवि अर्घवृष्टौ अर्घम्ल्पवर्षणेदृष्टे उपलक्षणत्वादन्नेपिक्रमात्निष्टःसमःश्रेष्ठःस्यात् अयमर्थःसुप्तरविसंक्रमा अर्घवर्षणधान्येषुनिष्टःमहार्घत्वस्याभावधान्याभावकारकाः एवंवि

अर्कादिवारेसंक्रांतौकर्केस्याद्विंशोपकाः दिग्नोनखागज्ञाः सूर्याधृत्योष्टादशसायकाः १२ स्यात्तैतिलेनागचतुष्पदेरविः सुप्तोनिविष्ट

स्तुगरादिपंचके किंस्तुघ्नऊर्ध्वः शकुनौसकौलवे निष्टःसमःश्रेष्ठमहार्घवर्षणे १३ सिंहव्याघ्रवराहरासभगजावाहद्विपट्घोटकाः

श्वाजोगौश्चरणायुधश्चबवतौवाहारवेःसंक्रमे ९ निष्टःसमःतयोर्ध्वेः श्रेष्ठः उक्तंचश्रीपतिनाधान्यार्घवृष्टिषुभवेत्क्रमशस्तुनिष्टसमश्रेष्ठतेति १३

अथरविसंक्रांतेकरणपरत्वेनवाहनवस्त्रायुधभक्ष्यलेपनजातिपुष्पाणिसफलानिशार्दूलविक्रीडितत्रयेणोपजातिकयाचाह सिंहेति खड्गेति यावश्वेति स्यान्महिकेति बवतोबवमारभ्यैकादशकरणेषुक्रमेणवाहनादीनिस्फुः वाहनानिसिंहादीनि राजसभोगर्दभः वाहद्विषन्महिषः लुलायोमहिषोवाहद्विषत्कासरसैरिभाइसमरः अजोमेषःचरणायुधःकुक्कुटः नारदेनतुविशेषउक्तः खशबाल्हीकवंगेषुसंक्रांतौर्धिष्ण्यवाहनम् अन्यदेशेषुतिथ्यर्धवाहनाःस्युर्बवादयइति अश्विन्यादौसंक्रांतिस्तदाश्विन्याःयोअश्वस्तद्वाहनंस्यात् खशादिदेशेषु एवंसर्वनक्षत्रेषु अथवस्त्रंश्वेतादि हारितकेनीलवर्णं पांडु अरुणवर्णम् कालंश्यामलम् असितम्श्वेतवर्णरहितम् गर्दभवर्णमित्यर्थः दिग्वस्त्राभावः घनाभंमेघवर्णम् अथशस्त्रम् भुशुंड्यादीनिआयुधानिप्रसिद्धानि अथभक्ष्यम् अन्नंभक्तः परमान्नंपायसम् ॥

भक्ष्यं भिक्षासमूहः पक्वान्नमपूपादि चित्रितान्नं हरिद्रादिरंजितम् अथ लेपो विलेपनं मृगनाभिः कस्तूरी कुंकुमं केशरं पाटीरं चंदनं मृत प्रसिद्धा रोचनं गोरोचनमिति १४ सं॰ग्र॰
१५ यावो ऽलक्तकः ओतुर्मदो मार्जारघर्मः भाषया जवादिरिति निशा हरिद्रा अंजनं कज्जलम् कालागरुः अगरुविशेषः चंद्रकः कर्पूरः अथ जातिः संकरभवा अनुलोम
जाः प्रतिलोमजाश्च अथ पुष्पम् पुन्नागकं नागकेशरपुष्पम् मल्लिका वेल्लिः जपा ओंड्रपुष्पम् जासवनम् शेषाणि प्रसिद्धानि सर्वत्र क्वचिद्रूपोप्युक्तम् शिशुः कुमारश्च
तालका युवा प्रौढा प्रगल्भा वृतश्च वृद्धा वंध्या तिवंध्या चरूतार्थिनी च प्रव्राजिका नामेति तथा क्वचिज्जनपात्रमप्युक्तम् सुवर्णरौप्यताम्राणि लोहं सीसं त्रपुस्तथा
कांस्यपाषाणकाष्ठं च मृत्पात्रं वेणुपात्रकमिति एवं संक्रमकाले यानि वस्त्राशनवाहनादीन्यभिहितानि आदिशब्दे नायुधलेपनजातिपुष्पाणि तेषां नाशो भवेत्
वपुनस्तद्दृक्तपजीविनां वस्त्रादिवृत्त्युपजीविनां नाशो भवेत् स्थितोपविष्टः स्वपतांवस्यान्ते तिलेइत्यादिना रूप्यतादीन्युक्तानि तद्गुणविशिष्टानां नाशः स्यादित्यर्थः

वस्त्रं श्वेतसुपीतहारितकपांडुरक्तकालासितं चित्रं कंबलदिग्घनाभमथ शस्त्रं स्याद्भुशुंडी गदा १४ खड्गो दंडशरासतोमरमयो
कुंतश्च पाशांकुशौ स्त्रं वाणस्तथ भक्ष्यमन्नपरमान्नं भैक्ष्यपक्वान्नकम् दुग्धं दध्यपि चित्रितान्नगुडमध्वाज्यं तथा शर्करा ऽथो
लेपो मृगनाभिकुंकुमम थोपाटीरमृद्रोचनम् १५ यावश्चौतुमदो निशांजनमथो कालागरुश्चंद्रको जातिर्देवतभूतसर्पविहगाः
१६।१७ अथ संक्रांतिवशेन प्रतिमनुष्यं शुभाशुभमुपजात्याह संक्रांतीति संक्रांतिर्यस्मिन्नक्षत्रे स्यात्ततोऽधरधिष्ण्यं पूर्वनक्षत्रं ऽऽ पञ्च व्यविभ्रासततः
तस्मात्स्वजन्मनक्षत्रगणयम् तत्त्वे सयसपि भेभवति तदा गमनं यात्रा स्यात् ततः प्रथमनिकानंतरं अंगभेषु षण्णक्षत्रेषु यदि स्वभे तदा क्लेशः स्यात् ततस्त्रिभे पीड
न शारीरपीडा पुनरंगभे अंशुकं वस्त्रादिप्राप्तिः ततः त्रिभेस्वभेऽर्थहानिः ततो रसभे स्वभे धनागमो यनप्राप्तिः स्यादित्यर्थः अशुभफलदायां संक्रांतौ दानमाह
नारदः तिलोपरि लिखेच्चक्रं त्रिनिम्नं तत्त्रिकोणकम् तत्र हेम विनिक्षिप्य दद्याद्दोषापनुत्तये इति १८ अथ कार्यविशेषग्रहविशेषवलं सामान्यतो ग्रहवलं चोपजा
साह नृपेक्षणमिति रवौ रिसल्लक्षोपेपंचमी सूर्यवले सति एतानि कार्याणि यथा रवेः अर्कवले वा रेवान्नृपेक्षणं राजदर्शनं विधेयम् एवं चंद्रादावपि व्याख्येयम्

चंद्रे सर्वकृतिः सर्वकृत्यानि भौमे संगरे युद्धम् बुधे शास्त्रमध्येयम् अध्यायं वा गुरौ विवाहः शुक्रे गमनम् शनौ दीक्षणाभ्यागमादि दीक्षाविधेयाइत्यर्थः अयेति
चंद्रे सर्वकृतिः सर्वकृत्यानि भौमे संगरे युद्धम् बुधे शास्त्रमध्येयम् अध्यायं वा गुरौ विवाहः शुक्रे गमनम् शनौ दीक्षणाभ्यागमादि दीक्षाविधेयाइत्यर्थः अथेति
तारावलतो विधुः शुभो ज्ञेयः यदा चंद्रसंक्रमणं स्यात्तदा तारावलं चेत्तदा स पादं दिनद्वयं चंद्रोऽशुभोपि शुभः तारादौष्ट्ये शुभोप्यशुभः एवं विधो वलाद्रविः संक्रम
णेऽशुभोपि मास पर्यंतं शुभः शुभस्तु सुतरां स्मोचीन एवं चंद्रदौष्ट्ये शुभोप्यशुभ इत्यर्थः परे भौमादयः संक्रांति विकीर्षवस्तत्तद्वलतः सूर्यवलाच्छुभा अपि शुभा
ज्ञेयाः रविदौष्ट्ये तु शुभा अप्यशुभाः १९ अथाधिमासक्षयमासयोर्लक्षणमुपजात्याह स्पष्टार्केति शुक्लप्रतिपदि दर्शांतश्चांद्रोमासः स्पष्टसूर्यसंक्रांत्या
विहीनो रहितो भवेत्तदाधिमास उक्तः चांद्रोमासोत्यसंक्रांतो मलमासः प्रकीर्तितइति ब्रह्मसिद्धांतोक्तेः तु विशेषे कदाचित्स चांद्रोमासो द्विसंक्रमः द्वौ संक्रमौ यत्र
क्षत्रावैश्यक शूद्रसंकरभवाः पुष्पं च पुन्नागकं जातीवाकुलकेतकानि च तथा विल्वार्कदूर्वांबुजम् १६ स्यान्मल्लिका पाटलिकाज
पावसंक्रांतिवस्त्राशनवाहनादेः नाशश्च तत्कृत्स्न प्रजीविनां च स्थितोपविष्टः स्वपतां च नाशः १७ संक्रांतिधिष्ण्याधरधिष्ण्यतः
स्लिभेस्वभेनिरुक्तं गमनं ततोऽगभे सुखं त्रिभे पीडनमंगभे शुभं त्रिभे र्थहानी रसभे धनागमः १८ नृपेक्षणं सर्वकृति स्वसंगरः
शास्त्रं विवाहो गमदीक्षणे रवेः वीर्येऽथ तारावलतः शुभो विधुर्विधोर्वलेऽ कौ ऽ केवलेकुजादयः १९ स्पष्टार्कसंक्रांति विहीन
उक्तो मासोऽधिमासः क्षयमासकस्तु द्विसंक्रमस्तत्र विभागयोस्तिथ्यर्धैर्हि मासौ प्रथमांत्यसंज्ञौ २०११ स्मिन्मासो द्विसंक्रमः स्पष्टसूर्यसंक्रांति
द्वययुतस्तदा क्षयमाससंज्ञक उक्तः आद्यंतदर्शयोर्मध्ये भानो रेवतयोर्यदा संक्रांतिद्वितयं चेत्स्यात्क्षयमासः स उच्यते इति वसिष्ठोक्तेः तत्र क्षयमासे जातानां
वर्धापने मृतानां श्राद्धे च तिथ्यर्धविभागयोः पूर्वोत्तरदलयोः संबंधेन प्रथमांत्यसंज्ञौ मासौ स्तः स्याताम् तिथिपूर्वार्द्धे जातानां मृतानां च पूर्वमासे वर्धापनं श्राद्धं च
विधेयम् तिथ्युत्तरार्द्धे जातानां मृतानां चोत्तरमासे वर्धापनं श्राद्धं च विधेयम् तिथ्यर्द्धे प्रथमे पूर्वोऽपरस्मिन्नपरस्तथा मासाविति बुधैश्चिंत्यौ क्षयमासस्य सम
ध्यगाविति मासादिलक्षणभेदविचारस्तु ग्रंथगौरवभयान्न लिखितः २० इति श्रीदैवज्ञानंतसुतदैवज्ञरामविरचिते प्रमिताक्षरायां संक्रांतिप्रकरणं

अथ ग्रंथांतरसंग्रहः योगिनीस्थितकाष्ठातः संक्रांतेरागमो मतः चंद्रस्थदिशि दृष्टिः स्याद्गमनं वारदिक्स्मृतमिति क्वचित् रवौ संक्रमणे पूर्वे मुखं जीवे तु उत्तरे प्रसङ्मु खं शनौ सौमे शेषं दक्षिणतो मुखमिति ववे पूर्वमुखं प्रोक्तं बालवे यमदिङ्मुखम् कौलवे पश्चिममुखं तैतिले चोत्तरे मुखम् गरे वायव्यदिक् चैव वणिजाग्नेयदिङ्मुख म् भद्रायामीशदिक् चैव शकुनौ नैर्ऋतो मुखम् चतुष्पादे च पाताले नागे चोर्ध्वमुखी भवेत् किंस्तुघ्ने सर्वदिक् चैव संक्रांतिमुखलक्षणम् अथ दृष्टिः चंद्रे शुक्रे दृष्टिर्विदिक्षु शनौ सूर्ये सिते नैर्ऋत्ये त्रिकोणगा दृक् धात्रीसुते दृक् पवने निरुक्ता बुधे शनौ रुद्रदिशीक्षणं भवेत् अथ गमनम् मंदे चंद्रे गमः सौम्ये बुधे भौमे च वारु णे रवौ शक्रे गमो याम्ये गुरौ प्रागमनं स्मृतमिति ७ अथ गोचरप्रकरणं व्याख्यायते तत्र जन्मराशेः सकाशात् ग्रहाणां चारवशेन यच्छुभाशुभफलं तद्गोचरफ लमित्युच्यते तत्र रविचंद्रयोर्गोचरफलमुपजातिकयाह सूर्य इति रसांसेइत्यादौ क्षमाहारद्वंद्वः शिवाक्षयोरित्यादावितरेतरयोगः अंबराश्वा वित्यत्रागमशासन

इति मुहूर्तचिंतामणौ तृतीयं संक्रांतिप्रकरणं समाप्तम् ३ अथ गोचरप्रकरणं प्रारंभः सूर्यो रसांसे स्वसुगो ग्निनंदे शिवाक्षयोर्भौमश नीतमश्च रसांकयोर्लाभशरे गुणांत्ये चंद्रो ंबराश्वो गुणनंदयोश्च १ लाभाष्टमे चाद्यशरे रसांत्ये नगद्वये ज्ञो ऽब्धिशरे ऽब्धिरामे ॥ ९ ॥

मनित्यमभावो ध्येयः एवं सर्वत्र स्वजन्मराशेस्त्रिपंचमश्लोकस्थमप्याध्याहार्यम् ततः सूर्यः क्रमात् रसांत्ये शुभो विद्धश्च स्यात् सूर्यो जन्मराशेः सकाशात् षष्ठस्थाने शु भः षष्ठितत एव जन्मराशेर्द्वादशस्थानस्था अन्ये ग्रहाः तदाविद्धः सूर्यः शुभोप्यशुभफलदाता अत्र शनेः सूर्यपुत्रत्वात्तद्वेधो नांगीकृतः यतः पितुर्जनकस्य सुतसंबं धिवेधनं वेधं नाहुः कृतस्यापि पितृसंबंधिनं वेधं नाहुः तथा स्वसुगे जन्मराशेर्दशमे सूर्यः शुभश्चेच्चतुर्थस्थाने शनिवर्जिता अन्ये ग्रहाः स्युस्तदा विद्धः एवं श्लोक त्रयस्य सम्यग्व्याख्येयम् तथाग्निनंदे तृतीयनवमयोः शिवाक्षयोरेकादशपंचमयोः क्रमाच्छुभो विद्धश्च ज्ञेयः भौमेति भौमशनी तमो राहुश्च त्रयोपि जन्मराशितः रसां कयोः लाभशरे गुणांत्ये क्रमाच्छुभा विद्धाश्चेत्यर्थः परंतु शनेः सूर्यवेधो नास्तीत्युक्तं प्राक् चंद्रों बराश्वोइत्यग्रे १ अथ बुधगुरुशुक्राणां गोचरफलं उपजातिकेंद्र वज्राभ्यामुपजातिका पूर्वार्द्धेनाह चंद्र इति जन्मभात् अंबराश्वौ गुणनंदयोः लाभाष्टमे आद्यशरे रसांत्ये नगद्वये चंद्रः क्रमाच्छुभो विद्धश्च ज्ञेयः चंद्रस्य बुधवेधो ना

अयन्नइतिद्विशरे अग्निरमेरसांकयोः नागविधौ खनागे लाभअये जीबुधः क्रमाच्छुभो विद्धश्चज्ञेयः अत्र चंद्रवेधोनास्ति अथदेवगुरुरिति जन्मभात् शराब्धौ खंत्येन
वांशे अद्रिगुणे शिवाहो देवगुरुर्बृहस्पतिः क्रमाच्छुभो विद्धश्चज्ञेयः अथशुक्र इति जन्मराशेः सकाशात् कुनागे द्विनगे अग्निरूपे वेदांबरे पंचनिधौ गजेषौ नंदेषा
योः भानुरसे शिवाग्नौ शुक्रः क्रमाच्छुभो विद्धश्चज्ञेयः अत्रेदंतात्पर्यम् सूर्यारसांकेइत्यादिप्राक्पठितस्थानेषु विद्यमानः सन्ग्रहः शुभदः तदनंतरं पठितस्थानेषुस्थि
तोः शुभफलदाता अर्थादेवानुक्तस्थानेषु नशुभोनाप्यशुभइति २।३ अथवामवेधं शुक्लपक्षेचंद्रबलं चोपदाशन्नराईनाह दुष्टोपीति दुष्टोपिस्वजन्मराशेः
सकाशादनंतरं पठितविरुद्धस्थानस्थितोपि विपरीतवेधाद्वामवेधाच्छुभः यथासूर्योद्वादशेः निष्टइत्युक्तं प्राक्सयदिशनिवर्जितैर्ग्रहैः षष्ठस्थानस्थितैर्वि
द्धः सन्शुभफलदाता एवमुत्तरस्थानस्थितोपः कश्चिद्ग्रहः प्राक्पठितस्थानस्थितैर्ग्रहैः विद्धः शुभइतिसर्वत्रज्ञातव्यम् अयमेववामवेधइत्युच्यते कश्य
रसांकयोर्नागविधौ खनागेलाभअयेदेवगुरुः शराब्धौ २ घंत्येनवांशेद्रिगुणेशिवाहो शुक्रः कुनागेद्विनगेग्निरूपे वेदांबरेपंचनि
धौगजेषौनंदेषुयोर्भानुरसेशिवाग्नौ ३ क्रमाच्छुभोविद्धइतिग्रहः स्यात्पितुः क्रतस्थानवेधमाहुः दुष्टोपिखेटोविपरीतवे
धाच्छुभोद्विकोणे शुभदः सितेब्जः ४ स्वजन्मराशेरिहवेधमाहुरन्येग्रहाधिष्ठितराशितः सः पः अपविद्धोग्रहः किंचिन्नददातिशुभंफ
लम् वामवेधविधानेनत्वेशुभोपिशुभप्रदः द्विकोणेइति सितेशुक्लपक्षे अब्जश्चंद्रोद्वितीयनवपंचमेषुस्थितः शुभदः अत्रापिक्रमेणषष्ठाष्टमचतुर्थस्थानस्थि
तैर्वेधवर्जितैर्ग्रहैर्यदिनविद्धः तदाशुभइतिध्येयम् नारदः शुक्लपक्षेशुभश्चंद्रो द्वितीयनवपंचमे रिपुमृत्युसुखस्थेश्चनविद्धोगगनेचरैरिति ४ अथद्विविध
मतमुपजातिकयाह स्वजन्मराशेरिति इह द्विविधवेधविधौ अन्येनारदादयः स्वजन्मराशेः सकाशात्द्विविधमपिवेधमाहुः तथावामपत्रापिनारदेनजन्मतइत्यु
क्तम् अन्येकश्यपादयः सपुनर्द्विविधोग्रहाधिष्ठितराशितः ग्रहोयस्मिन्राशौतिष्ठतिततएवक्रमाद्वेधोवामवेधश्चभवति यथासूर्योजन्मराशेः षष्ठस्थितः शुभः स
सूर्याक्रांतराशेः द्वादशस्थानस्थितैः शनिवर्जितैर्ग्रहैर्नविद्धः तथासूर्योद्वादशस्थानस्थितोनिष्टः सूर्यस्वाक्रांतराशेः षष्ठस्थानस्थितैः शनिवर्जितैर्ग्रहैर्विद्धश्चेत्तदा

अथद्विविधवेधस्यैवविषयकल्पनोच्यतेहिमाद्रीतिहिमाचलविंध्याचलयोर्मध्यवर्तिन्येवदेशेसवेधोज्ञेयः नसर्वदेशेष्विति काश्यपोक्तिः काश्यपवचनेयदा
ह ज्ञातव्यंजन्मराशेस्तु निखिलंयद्दलावले हिमाद्रिविंध्ययोर्मध्येवेधजं तद्ग्रहालयम् अपरेतु सूर्योरसांसाद्रितिकाभिकेवेधोजन्मराशेरेवज्ञेयः विपरीतवेध
स्तुग्रहाधिष्ठितराशितएवेतिवदंतिगुरुः जन्मतः क्रमवेधः स्याद्वामवेधोग्रहालयादिति इदमपिहिमाद्रिविंध्यांतरविषयमेवेत्यन्ये एवंज्ञानंइष्टंदिमित्याह
नारदः अज्ञात्वाद्विविधंवेधंयोग्रहज्ञोवलंवदेत् समृषावचनाभाषीहास्यंयातिजनेसदेति एवंगोचरदौष्ट्येयात्रादिनकार्यम् तत्रशांतिमाहनारदः ग्रहेषुविष
मस्थेषुशांतिंयत्नात्समाचरेदिति सौम्येक्षितेनिष्टफलः शुभदः पापवीक्षितः निष्फलौतौग्रहौस्वेनशत्रुणाचावलोकितः नीचराशिगतः स्वस्यशत्रुः क्षेत्रगतोपिवा
शुभाशुभफलंनैवदद्यादस्तंगतोपिवेति एतादृशस्थलेदुष्टत्वाभावादेवशांत्याभावइतिफलितोर्थः ५ अथगोचरप्रस्तावात् ग्रहणीयनक्षत्रफलंग्रहणीयरहु

हिमाद्रिविंध्यांतरएववेधोनसर्वदेशेष्वितिकाश्यपोक्तेः ५ जन्मर्क्षेनिधनंग्रहेजनिभत्तोघातक्षितिः श्रीर्व्यथाचिंतासौख्यकलत्रदौः

स्थ्यमृतयः स्युर्माननाशः सुखम् ९ गोचरफलंग्रहणाशुभप्रतीकारंचदुष्टंचग्रहणदर्शननिषेधंचशार्दूलविक्रीडितेनाहजन्मर्क्षेइति यस्यजन्मन
क्षत्रेग्रहेग्रहणेसतिनिधनंमरणंस्यात् वसिष्ठः यस्यवजन्मनक्षत्रेग्रस्यतेशशिभास्करौ तस्यव्याधिभयंघोरंजन्मराशौधनक्षयइति विशेषोभार्गवीयेयस्यराज्यस्यन
क्षत्रेस्वर्भानुरुपरज्यते राजभंगंसुहृन्नाशंमरणंवात्रनिर्दिशेत्इति राज्यनक्षत्रेराज्याभिषेकनक्षत्रे अथराशिफलम् जनिभत्तइति जन्मराशेरारभ्यग्रहणेसति
क्रमेणघातादिकंफलंभवति यथाजन्मराशौग्रहणेसतिघातः शरीरपीडा द्वितीयराशौक्षितिर्द्रव्यनाशः तृतीयराशौश्रीर्लक्ष्मीप्राप्तिः चतुर्थराशौव्यथाशरीरपीडापं
चमराशौचिंतापुत्रादीनाम् षष्ठराशौसौख्यं सप्तमराशौकलत्रदौःस्थ्यंस्त्रीकष्टम् अष्टमराशौमृतिर्मरणम् नवमराशौमाननाशः दशमराशौसुखम् एकादशराशौ
लाभः प्राप्तिः द्वादशराशौअपायोनाशः आत्मनइतिकेचित् द्रव्यस्येत्यपरे इदंषण्मासपर्यंतमितिज्ञेयम् तदनंतरंग्रहणांतरसंभावनाय उक्तंचदैवज्ञमनोहरे यावंतो
निमषाश्चयज्जननभात्खस्तिंचचिंताक्रमात्सौख्यंदारवियोजनंचकुरुतेव्याधिंचमानक्षयंसिद्धिंलाभमपायकर्मशशिनोः षण्मासमध्येग्रहइति अथाशुभसूचकग्रहणप्र

तदशुभेति तस्य ग्रहणाशुभस्य ध्वंसो नाशो यज्जपस्वर्णगोदानं जपो गायत्र्यादिमंत्राणां स्वर्णं सुवर्णं गौर्धेनुः भूमिर्वा उपलक्षणत्वादन्येषां रूप्यादीनां यथाशक्त्या दानं
कार्यमिति शेषः तद्दोषस्य प्रणुकदुत्वज्ञ पविधिस्वर्णादिदानं भवेदित्युक्तेः दानं ज्योतिर्निबंधे सुवर्णनिर्मितं नागं सतिलं ताम्रभाजने सदक्षिणं सवस्त्रं च श्रोत्रियाय नि
वेदयेत् मंत्रश्च सर्पोमय महाभीम सोमसूर्यविमर्दन हेमनागप्रदानेन मम शांतिप्रदो भवेति स्कांदे गोदानं भूमिदानं च स्वर्णदानं विशेषतः ग्रहणे क्लेशनाशाय दैवज्ञा
य निवेदयेत् इति व्यासेनोक्तम् सर्वं गंगासमं तोयं सर्वे ब्रह्मसमा द्विजाः सर्वं भूमिसमं दानं ग्रहणे चंद्रसूर्ययोरिति अन्यच्च ग्रस्यमाने भवेत्स्नानं ग्रस्ते होमो विधी
यते मुच्यमाने भवेद्दानं मुक्ते स्नानं विधीयत इति सूर्येंदुग्रहणं यावत्तावत्कुर्याज्जपादिकमिति शिवरहस्योक्तेः जपमादिशब्दाद्देवार्चनादिकार्यम् अथ स्नानविशे
षेण ग्रहणमरिष्टजनकमित्युक्तम् तद्दृष्टमुपादृष्टमपीति संशये निर्णयमाह अयोग्ये इति तु विशेषे परे आचार्याः अशुभदं ग्रहणं तु नो वीक्ष्यं नद्रष्टव्यमित्या
हुः उक्तं च जन्मसप्ताष्टरिःफांकदशामस्थे निशाकरे दृष्टोरिष्टप्रदो राहुर्जन्मर्क्षे निधनं तथा जन्मर्क्षं जन्मनक्षत्रं निधनं वधतारा सप्तमी अयोग्ये इति पदस्य व्याख्या
ना उक्ताः परे ६

॥ लाभोपायइतिक्रमात्तदशुभध्वंसो जपः स्वर्णगोदानं शांतिरयोग्ये ग्रहेत्वशुभदं नो वीक्ष्यमाहुः परे ६

दर्शनं चाक्षुषं विवक्षितमिति तेषामाशयश्चाक्षुषज्ञान एवादृष्टशेषमुत्पत्स्यत इति परेषां मतम् तदसत् अदृश्यरूपाः कालस्य मूर्तयो भगणाश्रिताः शीघ्रमंदोच्चपाता
ख्या ग्रहाणां गतिहेतव इति सूर्यसिद्धांते पातानामदृश्यतोक्तेः पातो राहुश्च पर्यायः दक्षिणोत्तरयोरेवं पातो राहुश्च रंहसा विक्षिपत्येव विक्षेपश्चंद्रादीनामपक्रमा
दिति सूर्यसिद्धांतोक्तेः अतः पातानामदृश्यत्वात् राहोर्दर्शनमेवानुपपन्नम् ननु ग्रहणे चंद्रसूर्ययोश्छादको राहुर्दृश्यत एव अत एव राहुग्रस्ते निशाकरे इत्या
दिप्रयोगोपि तिरपीति चेन्न भानोर्भार्धे महीछायातत्तुल्येर्कसमेपि वा शशांकपाते ग्रहणं कियद्भागाधिकोनके इत्युपक्रम्य छादको भास्करस्येंदुरधस्थो घनवद्भवेत्
भूछायां प्राङ्मुखश्चंद्रो विशत्यस्य भवेदसौ अतो भूछाया अस्य चंद्रस्य छादका भवेदित्यर्थः सूर्यसिद्धांते छाद्यछादकभावोऽभिहितः स एव पुराणविरोधपरि
हारायाचार्यैरुक्तः कुभामंडलगः शशांकमित्यादिनोक्तं वराहेणापि तस्मिन्काले सान्निध्यमस्यतेनोपचर्यते राहुरित्युक्तत्वात् राहोर्दर्शनं नास्त्येव तन्मतेऽ

एवं च राहोर्दर्शनं राहुदर्शनमिति तत्पुरुषोऽनुपपन्नः तस्माद्दर्शनशब्देनोपरागो लक्ष्यते राहुदर्शनं राहूपरागस्तस्मिन् राहुदर्शने इति अयमर्थः राहुर्नाम पातस्त
त्संबंधेन दर्शनमुपराग इति न च राहुरेव लक्षणयोपरागपरस्तस्य दर्शनमिति पूर्वं पक्षाभिमतार्थसिद्धिरिति वाच्यम् लक्षणया तु अर्थांतरासंभवे सति वक्तव्याः अस्त
तादर्शनाराहोत यावासे तद्दर्शने प्रजापीडा विनिर्दिश्या व्याधिदुर्भिक्षकारकैरिति विष्णुधर्मोत्तरादिवाक्येषु परोऽतश्च सन्निधानाद्राहुशब्देनोपरागो लक्ष्यते इ
ह च राहोः पातात्मग्रहगतिरूपस्यार्थांतरस्यासतो राहुदर्शनग्रहपातयोः समानार्थकेनास्तीत्येव सिद्धमिति महत्तानां सर्ववचसंग्रहणे स्नानादित्येकवाक्यार्थः
फलितो भवति केचित्तु दर्शनादर्शनविषयकयोरुक्तविध्योरल्पबलत्वात्सकृद्दृष्टस्नायादिति वदंति तदसत् जन्मसप्ताष्टरिःफांकेष्वादिना सामान्यतो निषिद्ध
स्य उपरक्तदर्शनस्य नेक्षेतोद्यंतमादित्यं नास्तं यांतं कदाचन नोपरक्तं न वारिस्थं न मध्यं नभसो गतमिति मनूक्तोपरक्तदर्शनस्य पुनर्निषेधानुपपत्तेः प्रयुक्तश्च शा
राहुदर्शनपदस्य राहूपरागलक्षकत्वेन तुल्यबलत्वाभावात्तस्मादुपरक्तयोः सूर्याचंद्रमसोर्यस्य कस्यापि दर्शननिषेधसत्त्वात् ग्रहणे च स्नानदानाद्युक्तेस्तद्दानं च भाति:
शास्त्रैकदेशगोचरितग्रंथेभ्यो बुध्वा तस्मिन्काले दानादि विधेयमिति सिद्धांतः अत एव मेधातिथ्यादयस्तेषूपरागे स्नानादिविधिमेव रात्रौ सूर्योपरागे दिवा चंद्रोपरागे
वस्नानादिकं तु वचनान्न भवति तदुक्तं निगमे सूर्यग्रहो यदा रात्रौ दिवा चंद्रग्रहो यदि तत्र स्नानं न कुर्वीत दद्याद्दानं न च क्वचिदिति तादृशे ग्रहणे दृष्टेपि दोषो ना
स्तीत्यपि सूचितम् जाबालिवचनं तु संक्रांतेः पुण्यकालस्तु षोडशोभयतः कलाः चंद्रसूर्योपरागे तु यावद्दर्शनगोचर इति ग्रस्तस्यास्तमयनपर्यंतं दर्शनगोचरत्वा
त्तावत्कालः पुण्यकालो भवतीत्याचख्युः तदुक्तं विश्वरूपनिबंधे दिवा चंद्रग्रहो रात्रौ सूर्यपर्वन पुण्यदम् संधिस्थं पुण्यदं ज्ञेयं यावद्दर्शनगोचर इति अन्ये
तु सूर्यस्यादर्शनं रात्रिर्दिनं तद्दर्शनात्मकम् भुजहृतादुपरि विस्थितोऽर्को दर्शनं स्मृतमिति वसिष्ठसिद्धांतवचनाद्रात्रेर्नाडिते चोपरागे गणितागतस्थितिप्र
दिकाः पुण्यकाल इत्याहुः यत्राकाशो भूम्यासह संलग्नमिव दृश्यते स प्रदेशो भुजशब्दवाच्यः अर्कइत्युपलक्षणं चंद्रादिग्रहनक्षत्राणाम् विष्णुधर्मोत्तरे अहोरा
त्रं न भोक्तव्यं चंद्रसूर्यग्रहो यदा मुक्तिं दृष्ट्वा तु भोक्तव्यं स्नानं कृत्वा ततः परमिति ग्रस्तास्ते गुरुः ग्रस्तावेवास्तमाने तु रवींदू प्राप्नुतो यदि तयोः परेद्युरुदये स्नात्वाभ्यवहरेन्नर

दृष्टनयोर्वाक्ययोर्दर्शनोदयघ्रावेव भुजङ्गतो परिस्थितत्तल्लक्षको अन्यथा मेघाद्यावरणेन शरदिवसेपि दर्शनाभावे उपवासः प्रसज्येत तथा यन्नस्य पूर्वकाले ग्रहणं दृष्टा
स्नानं विहितं तत्रांतरे मेघावरणाद्रविचंद्रयोर्दर्शनाभावो दिवसद्वयं नयेवास्यात्तत्राप्युपवासप्रसंगः स्यात् नच शिष्टास्तथाचरंति तस्माद्दृग्दर्शनार्थ एव तस्मा
च्छास्त्रीयग्रहणज्ञाने सति मेघानावृत्तेपि ग्रहणे ग्रहणमदृष्ट्वैव चक्षुष्मता अंधेन गंतुमशक्तेन चवृद्धादादिनास्नछास्त्रोविधेयःक्षिनितास्यार्थः अतएवभा
गवते कुरुक्षेत्रे स्नानार्थं मिलितानां पांडवीयलोकानां मध्ये धृतराष्ट्रोपि परिमिणत इति शिष्टाचारोप्येवमेवास्ति एवं चारिष्टजनकत्वेन स्माज्जन्मसप्तांकेति पद्यं निर्मू
लत्वादुपेक्ष्यम् किंच मत्स्यक्षोक्तत्वव्यवसिष्टमत्स्यपुराणादिवाक्ये दर्शपदाभावाच्च अतएव मूलेपरे इति पदं प्रयुक्तं शांतिस्तु दर्शनाभावेपि विधेया यतोरि
ष्टयोगानां स्वरूपसत्तामेवारिष्टजनकत्वात् अथ ग्रहणशांतिः येषां तु विषमस्थाने राहुश्चंद्रमुपक्रमेत् कर्मक्षयपरिक्लेशान् प्राप्नुवंतिच ते जनाः पितृपक्षे विनाश्य
यसूर्यस्थाने भवेद्ग्रहः होरापंचदशांते यस्य नक्षत्रे वा निशाकरः प्राणसंदेहमाप्नोति अथवा रणमृच्छति यस्य त्रिजन्मनक्षत्रे ग्रहणे शशिभास्करे तज्जातानां भवेत्पी
डा येन राः शांतिवर्जिताः संक्रमइनस्य येषां जन्मतृतीये थवा ग्रहणम् बहुरोगमृत्युजननोकदानाहृतयोजपास्वकर्तव्याः तस्माद्दानं च होमं च देवार्चनजपौ तथा उ
परागाभिषेकं च कुर्याच्छांतिर्भविष्यति नक्षत्रदानं यथा रूपं विधायभुजगस्य तु कांचनेन पिष्टेन वाहिमकरे दिवसाधिपे च ग्रस्ते त्रिजन्मदिवसे तमसा प्रदद्याद्द्विप्राय
वेदविदुषे सुपरीक्षिताय यस्य राशिं समासाद्य भवेद्ग्रहणसंभवः तत्र स्नानं प्रवक्ष्यामि मंत्रौषधिसमन्वितम् चंद्रोपरागं संप्राप्य कुर्याद्ब्राह्मणवाचनम् संपूज्य चतुरो वि
प्रान् शुक्लमाल्यानुलेपनैः पूर्वमेवोपरागस्यासमानीयौषधादिकम् स्थापयेच्चतुरः कुंभानग्रतः सागरानिव गजाश्वरथ्यावल्मीकसंगमाद्ध्रदगोकुलात् राजद्वारप्रदे
शाच्च मृदमानीय निक्षिपेत् पंचगव्यं च कुंभेषु शुद्धमुक्ताफलानि च रोचनं पद्मकं शंखं पंचरत्नसमन्वितम् स्फटिकं चंदनं श्वेतं तीर्थवारि च पल्लवान् गजदंतं कुंकु
मं च सर्षपोशीरगुग्गुलून् तत्सर्वं निक्षिपेत्पूर्वं कुंभेष्वावाहयेत्क्रमात् सर्वे समुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदा नदाः आयांतु मम शांत्यर्थं दुरितक्षयकारकाः तिलहोम आहु
तिभिः सहस्रं चाष्टसंयुतम् एवं कृत्वा प्रयत्नेन स्नानकर्म समारभेत् आमंत्र्य नवभिर्मंत्रैः कुंभान् संकल्पपूर्वकम् योसौ वज्रधरो देवो आदित्यानां प्रभुर्मतः सहस्र

शक्रोग्रहपीडांव्यपोहतु मुखंयःसर्वदेवानांसप्तार्चिरमितद्युतिःचंद्रोपरागसंभूतामग्निःपीडांव्यपोहतु यःकर्मसाक्षीलोकानांधर्मोमहिषवाहनःयमश्चंद्रोपरागोत्थांग्र
हपीडांव्यपोहतु निर्ऋतिःकोणपोदेवःभलयानलसन्निभःखड्गव्यग्रोतिभीमश्चरक्षःपीडांव्यपोहतु नागपाशधरोदेवःसदामकरवाहनःसजलाधिपतिश्चंद्रोग्रह
पीडांव्यपोहतु प्राणरूपोहिलोकानांसदाकृष्णमृगप्रियःवायुश्चंद्रोपरागोत्थांग्रहपीडांव्यपोहतु योसौनिधिपतिर्देवःखड्गशूलगदाधरःचंद्रोपरागकलुषंधनदो
त्रव्यपोहतु योसाविंदुधृतोदेवोभवानीपतिरीश्वरः चंद्रोपरागजांपीडांसनाशयतुशंकरः त्रैलोक्येयानिभूतानिचततोमंत्रान्विलिख्यकान्वितान् वस्त्रेपट्टे ऽ
यवाभूर्जेपंचरत्नसमन्वितान् यजमानस्यशिरसिनिदध्युस्तेद्विजोत्तमाः ततोतिवाहयेत्कालमुपरागानुमानिनी प्राङ्मुखःपूजयित्वातेनतानभीष्टदेवते
चंद्रग्रहेविनिर्वृत्तेकृतगोदानमंगलःकृतस्नानश्चतत्सर्वं ब्राह्मणायनिवेदयेत् अनेनविधिनायस्तुग्रहस्नानंसमाचरेत् नतस्यग्रहपीडास्यान्नचबंधुधन
क्षयःसूर्यग्रहेसूर्यनामसदामंत्रेषुकीर्तयेत् यइदंशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वापिवानरः सर्वपापविनिर्मुक्तःसर्वत्रसुखवान्भवेदिति इतिमत्स्यपुराणोक्तग्रहय

पापांतःपापयुग्द्यूनेपापाच्चंद्रःशुभोप्यसत् शुभांशेवाधिमित्रांशेगुरुदृष्टोऽशुभोपिसत् ७ सितासितादौसदुष्टेचंद्रेपक्षौशुभाशुभौ

शांतिः अथौषधीभिर्ग्रहणशांतिः रोचनंपद्मकंशंखंकुंकुमंरक्तचंदनम् शुक्तिस्फटिकतीर्थांबु

अत्यासेचाशुभौप्रोक्तौसंकटेज्ञबलंत्विदम् ८

नसर्षपगुग्गुलून् मधुकंदेवदारुंचविष्णुक्रांताशतावरी बेलांचसहदेवींचनिशाद्वितयमेवच दूर्वांकुरोशीरशमीशिलाजित्सर्वार्थसर्वौषधिपंचमृद्भिः
स्नानंविदध्याद्ग्रहणेरवींद्वोःपीडाकरंशांतिकरंचयस्येति ९ अथचंद्रबलोविशेषमनुष्टुब्भ्यांद्वाभ्यामाह पापांतरिति शुभफलदोपिचंद्रःपापांतःपापद्वयमध्य
वर्ती पापयुक्पापग्रहयुक्तःपापात्द्यूनेसप्तमेवर्तमानःसदाशुभोपिअसत् अशुभएव यद्यत्रशुभोपिचंद्रःशुभांशेशुभग्रहनवांशेअथवाधिमित्रनवांशेत
थागुरुणादृष्टःसन्शुभफलदाताभवेत् ७ अन्यदप्यनुष्टुभाहसितेति शुक्लपक्षादौप्रतिपदिसमीचीनचंद्रेसतिसंपूर्णःशुक्लःशुभः असितादौकृष्णपक्षप्रतिप
दिदुष्टेचंद्रेसतिसंपूर्णःकृष्णःशुभःव्यत्यासेचपूर्वोक्तादर्थाद्विपरीतेद्वावपिपक्षावनिष्टौ यदिशुक्लप्रतिपदिचंद्रोदुष्टश्चेत्तदासकलपक्षोऽनिष्टःकृष्णप्रतिपदिचंद्रः

शुभमश्विन्यादा संपूर्णः कृष्णपक्षे निष्टः इदमेतावत् अत्र बलं चंद्रबलं संक्रान्ते विवाहयात्रादौ अवश्यकर्तव्ये तात्कालिकचंद्रबलाभावे च ग्राह्यम् नान्यथेत्यर्थः ८ अथ ग्रहदोषपरिहारपूर्वकं तुष्टिसंपादनार्थं नवरत्नसमुदायधारणं शालिन्याह वज्रमिति अत्र सुवर्णमुद्रिकायां नवधा भक्तायां प्रागादिक्रमेण नव रत्नानि निधेयानि तत्र प्रागिति पंचम्यंतं मध्य पंचमी वे पंत्यल्लोपे तेन प्रागादिदिक्षु इत्यर्थो जातः तत्र शुक्रप्रीतये पूर्वस्यां दिशि वज्रं हीरकं निधेयम् एवं चंद्रप्रीतये सुमुक्ता शोभनमुक्ताफलमाग्नेय्याम् भौमप्रीत्यर्थं दक्षिणस्यां प्रवालम् अगोः राहोः नैर्ऋत्यां गोमेदम् आर्कोः शनेः पश्चिमायां शोभनं नीलं केतोः वायव्यां वैडूर्यम् गुरोः उत्तरस्यां पुष्परागम् बुधे ईशान्यां पाचिः मध्ये मध्यमकोष्ठे अर्कप्रीत्यै माणिक्यं निधेयम् ९ अथ सति सामर्थ्ये तत्तद्रत्नसमुदायधारणमुक्तम् इदानीमसति सामर्थ्ये यद्ग्रहकृतदोषः तद्ग्रहरत्नधारणमिंद्रवज्रयाह माणिक्येति सूर्यप्रीत्यर्थं माणिक्यं धार्यम् एवं चंद्रस्य मुक्ताफलम् भौमस्य विद्रुमं प्रवालम् बुधस्य गारुत्मकं गारुडः पाचिः

वज्रं शुक्रेऽब्जे सुमुक्ता प्रवालं भौमेऽगौ गोमेदमार्कौ सुनीलं केतौ वैडूर्यं गुरौ पुष्पकं ज्ञे पाचिः प्राङ्माणिक्यमर्के तु मध्ये ९ माणिक्यमुक्ताफलविद्रुमाणि गारुत्मकं पुष्पकवज्रनीलम् गोमेदवैडूर्यकमर्कतः स्यू रत्नान्यथो ज्ञस्य मुदे सुवर्णम् १० धार्यं लाजावर्तकं राहुकेत्वोः रौप्यं शुक्रेंद्वोश्च मुक्ता गुरोस्तु लोहं मंदस्यारभान्वोः प्रवालं तारा जन्मर्क्षात् त्रिरावृत्ता ततः स्यात् ११

गुरोः पुष्पकं पुष्पराजः शुक्रस्य वज्रं हीरकः शनेर्नीलं लसहसुणिया राहोर्गोमेदं केतोर्वैडूर्यमित्येवमर्कतोऽर्कादीनां ग्रहाणां रत्नानि धार्याणि स्युः तत्र यद्ग्रहकृतदोषः तत्तद्ग्रहस्य तुष्ट्यै तद्रत्नमेव धार्यमित्यर्थः अथो ज्ञस्य मुदे सुवर्णमित्यग्रिमश्लोकेन संबंधः १० अथ महामूल्यरत्नधारणस्यासामर्थ्ये अल्पमूल्यानि रत्नानि तारावलं च शालिन्याह धार्यमिति अथो ज्ञस्य बुधस्य मुदे संतोषार्थं सुवर्णं यथाशक्ति धार्यम् राहुकेत्वोस्तुष्ट्यै लाजावर्तकं मणिविशेषो धार्यः शुक्रेंद्वोस्तुष्ट्यै रूप्यम् गुरोस्तुष्ट्यै मुक्ताफलम् शनेस्तुष्ट्यै लोहम् आरभान्वोस्तुष्ट्यै प्रवालं धार्यम् तारेति यद्दिने तारावलं चिकीर्षितं तद्दिने या तारा सा जन्मनक्षत्रात् त्रिरावृत्तितः पुनः पुनरावृत्तिक्रमेण गणनीया स्यात् त्रिरिति सुजंतमव्ययं जन्मनक्षत्रात् दिननक्षत्रगणितेन नवभिर्भक्ते निरस्त आवृत्तयो भवंति अवशिष्टतारा याः शुभमशुभं च आख्यातमिति फलं

अथशेषक्रमेणसकलास्ताराःसंज्ञाअनुष्टुभाह जन्माख्येति स्पष्टोर्थः ११ अथावश्यकत्वेदुष्टताराणांप्रकारद्वयेनपरिहारंशार्दूलविक्रीडितेनाह मृत्यौस्वर्णतिला
निति मृत्यौवधताराणांस्वर्णतिलान् यथाशक्तिब्राह्मणाय दद्यात् विपदिविपत्तारायांगुडमिश्रंघृतविकारंदद्यात् त्रिजन्मसुत्रिसंख्यजन्मताराखुशाकंवृंताकादिद
द्यात् अथोप्रत्यरितारकासुपंचमताराणांलवणंदद्यात् नारदः जन्मत्रिपंचसप्तमाख्याताराअनिष्टफलाः स्मृताः शाकंगुडंचलवणंसतिलान्कांचनंक्रमात् अनि
ष्टपरिहारायदद्यादानंद्विजातये इति अथद्वितीयःपरिहारः तत्रादिमपर्ययेप्रथमावृत्तौविपत्प्रत्यरिमृत्युश्चतृतीयपंचमीसप्तम्यस्ताराःसर्वाअपिसामान्य
तःषष्टिघटिकात्मिकाअशुभदाःस्युः अथद्वितीयपर्ययेद्वितीयावृत्तौविपत्प्रत्यरिमृत्यूनांआदिमांत्यतृतीयकाअंशाअशुभदाः विपत्तारायामाद्यांशः प्रथमच
रणोनिषिद्धःप्रत्यरितारायांप्रान्त्यांशश्चतुर्थचरणस्त्याज्यः मृत्युतारायांतृतीयोंशः तृतीयश्चरणस्त्याज्यइति अथतृतीयावृत्तौविपत्प्रत्यरिमृत्युश्चैतेसर्वेषां

जन्माख्यसंपद्विपदःक्षेमप्रत्यरिसाधकाः वधमैत्रातिमैत्राःस्युस्तारानामसदृक्फलाः १२ मृत्यौस्वर्णंतिलान्विपद्यपिगुडंशा
कं त्रिजन्मस्वथोदद्यात्प्रत्यरितारकासुलवणंसर्वाविपत्प्रत्यरिः मृत्युश्चादिमपर्ययेनशुभदोथोद्वितीयेंशकानादिमांत्यतृती
यकानथशुभाःसर्वेतृतीयेस्मृताः १३ षष्टिः ६० घ्नंगतभंभुक्तघटीयुक्तंयुगा ४ हतम् शराग्निहृल्लब्धतोऽर्कशेषेवस्थाःक्रियाद्धि

घटिकात्मिकाअपिशुभाः उक्तंचदीपिकायाम् पर्यायेप्रथमेवर्ज्याविपत्प्रत्यरिनैधनाइति १३ अथचंद्रावस्थागणनोपायमनुष्टुभाह षष्टिघ्नमिति अश्विनीप्रार
भ्यगतभानिषष्ट्यागुण्यानिवर्तमाननक्षत्रभुक्तघटीयुतानितानिपुनर्युगैश्चतुर्भिराहतानि शराग्निहृत् ४५ पंचचत्वारिंशताभाज्यानि यल्लब्धमागतंगतावस्था
स्ताःशेषंवर्तमानावस्थायाः तत्रलब्धांकस्याधिद्वादशाधिक्ये द्वादशभिर्भागशेषंप्रवासाद्यवस्थांकस्यगताःताअवस्थामेषराशेःपुंसःप्रवासादिसंज्ञाः वृ
षराशेर्नष्टादिसंज्ञाः एवंमिथुनादिदशराशिषुमृतादिसंज्ञावस्थादितोद्वादशावस्थाःक्रमेणभवंतीत्यर्थः १४ अथद्वादशावस्थानामानिसफलान्याह प्रवा
सनाशाविति स्पष्टार्थम् १५ अथग्रहाणांवैकृतपरिहारार्थमौषधस्नानंदक्षिणांचशार्दूलविक्रीडितेनाह लाजाकुष्ठेति लाजाःभ्रष्टशालयःइतिकेचित्॥

वस्कतस्कऔषधीसाहचर्यात्तुलाजाशब्देनलज्जावतीगृह्यते कुष्ठंप्रसिद्धम् वलावरियाप्रियंगुः कल्लिनी घनोमुस्ता सिद्धार्थाः सर्षपाः निशाहरिद्रादारुःदेवदारुः
पुंखाशरपुंखालोध्रंप्रसिद्धम् एतैरौषधैर्युतैर्जलैः स्नानंग्रहोत्थाघहृत् दुष्टग्रहसूचितारिष्टनाशकंस्यात् सप्रियंगुजरजनीद्वयमांसीकुष्ठलाजतिलसर्षपखंडैः
वारिभिः सहवचैः सहलोध्रैः स्नानमितिनिखिलग्रहपीडामिरुक्तैः अथखेः रविमारभ्यदक्षिणाउच्यंते सूर्यायधेनुम् चंद्रायकंबुः शंखः शंखस्यालंबुरस्मि
याभिस्मरःभौमायारुणोवृषः बुधायसुवर्णम् गुरवेपीतांवरम् तच्चयथाविभवकार्पासंकौशजंवा शुक्रायश्वेतोघोटकः शनयेकृष्णमवर्णागौः राहवेमहा
सिर्महामूल्यखड्गम् केतवेछागोमेषः एताःदक्षिणाः १६ अथग्रहाःगंतव्यराशेःप्राक्कियद्भिर्दिनैःफलंदद्युरित्येतदुपजात्याह सूर्यारेति जिगमिषि
तराशेःपुरस्तात्सूर्वंतत्तस्यपंचघटीदिवसमासान् शुभाशुभफलदाः स्युः यायासूर्योगंतव्यराशेःप्राक्पंचदिनानिफलप्रदःभौमोष्टदिवसान् बुधःसप्तदि
प्रवासनाशोमरणंजयश्चहास्यारतिःक्रीडितरुग्णभक्ताःज्वरास्यकंपस्थिरताअवस्थामेषातक्रमान्नामसदृक्फलाःस्युः १५
लाजाकुष्ठवलाप्रियंगुघनसिद्धार्थैनिशादारुभिःपुंखालोध्रयुतैर्जलैर्निगदितंस्नानंग्रहोत्थाघहृत् धेनुःकंबुरुणोवृषश्च
नकंपीतांवरघोटकःश्वेतगौरसितामहासिरजइत्येतारवेर्दक्षिणाः १६ सूर्यारसौम्यास्फुजितोक्षनागसप्ताद्रिपक्षान्विधुरग्नि
नाडीःतमोयमेज्यास्त्रिरसाब्धिमासान्गंतव्यराशेःफलदाःपुरस्तात् १७ दुष्टेयोगेहेमचदेयंचशंखंधान्यंतिथ्यर्द्धेतियोतदुलाश्व
वसान् शुक्रोपिसप्तदिवसान् चंद्रोग्निनाडीत्रयम् राहुःगंतव्यराशेःपूर्वंत्रिमासान् शनिःषण्मासान् गुरुर्मासद्वयम् पूर्वंफलंदद्युरित्यर्थः १७ अथावश्यकतो
तिथ्यादौशालिन्यादानमाह दुष्टेयोगइति राजादुष्टेव्यतीपातादियोगे तथानाड्यांघटिकायांदुर्मुहूर्तादिदुष्टायांसुवर्णंयथाशक्तिदद्यात् एवंसर्वत्र योयस्य
म् १८ अथवसंततिलकयान्यदाह रात्र्यादीति पूर्वार्धंस्पष्टम् अध्वानेति यस्मिन्मासेस्वजन्मनक्षत्रप्रवेशःसूर्यादिवाराश्चेत्स्युस्तस्मिन्मासे अष्टौदीनि
फलानिवाच्यानि यत्रमासिरविवारजन्मनक्षत्रेसति अध्वामार्गोभवति एवंचंद्रवारेअन्नंभक्ष्यप्राप्तिरित्यादि॥ ॥ ॥

१९ इतिश्रीदैवज्ञानंतकृतदैव॰ प्रमिताक्षरायांचतुर्थंगोचरप्रकरणंसमाप्तं ४ अथसंस्कारप्रकरणंव्याख्यायते तत्रसंस्क्रियते अनेनश्रौतस्मार्त्तनवाकर्मणोपुरुष
इतिसंस्कारः सोपस्तोपजातो सामान्यविशेषविहितवैदिकस्मार्तकर्मानुष्ठानद्वारादृष्टविशेषाधायकइतियावत् लक्षणयातदर्थोक्तादिनसुश्रूषादिसंस्का
रशब्देनोच्यते तस्यप्रकरणमुपक्रमः तेचसंस्कारागर्भाधानादयोऽष्टचत्वारिंशत् तत्रगर्भाधानेप्रथमसंस्कारः सचरजस्वलास्त्रियोनः ततोरजोदर्शनाद्
भाद्र भफलमुक्तंवसिष्ठेन प्रथमरजोदर्शनतः शुभाशुभंभवतिसर्वलोकानामिति तत्रशुभरजस्वलारजोदर्शनमनुष्टुभाह आद्यमिति राधोवैशाखः इष
आश्विनः अन्येप्रसिद्धाः एषुमासेषु आद्यरजः प्रथमोद्भवरजोदर्शनंस्त्रीधर्मः शुभंभविष्यच्छुभसूचकं तथाशुक्ले शुक्लपक्षेकृष्णपक्षेतुदशमीपर्यंतम
वारे रवेर्भे चगोहे मनाड्यादयास्तिं धृत्यंचताराशुराजा १८ राध्यादिगोरविकुजोफलदौसितेज्योमध्यसदाशशिकृतश्चरमेलमे
दौ अध्वान्नवन्हिभयसन्मतिवस्त्रसौख्यदुःखानिमासिजनिभेरविवासरादौ १९ इतिचतुर्थेगोचरप्रकरणंसमाप्तम् ॥ ॥
अथसंस्कारप्रकरणंप्रारभ्यते आद्यरजः शुभंमाघमार्गराधेषफाल्गुने ज्येष्ठश्रावणयोः शुक्लेसद्वारेसत्तनौदिवा १ श्रुतित्रयमृ
दुक्षिप्रधवस्वातौसितांवरे मध्यंचमूलादितिभेपितृमिश्रेपरेष्वसत् २ भद्रानिद्रासंक्रमेदर्शरिक्तासंध्याषष्ठीद्वादशीवैधृतेषु
धमंद्येपम् कृष्णापक्षस्यदशमीमध्यंफलमादिशेदिति यावदितिशेषः सद्वारेसतांचंद्रबुधगुरुशुक्राणांवारे सत्तनौशुभोदीनलग्नेशुभस्वामिकलग्नेदिवादि
वसेआद्यरजोदर्शनंशुभमित्यर्थः अत्राशुभफलापवादमाहवसिष्ठः अशुभमपिसमस्तं चार्तवसंप्रसूतंकरगुरुसितयुक्तेवीक्षितेवाथलग्ने तिमिरमिवकठोर
ज्योतिरुत्पत्तिकालेक्षयमथसमुपैतिप्राशुपादोप्यितानि कठोरज्योतिः सूर्यः १ अथानशुभमृथ्वाशमनक्षत्राण्यनुष्टुभाह श्रुतित्रयेति श्रवणत्रयमृदुक्षिप्रध्रु
वस्वातीनक्षत्रेषु सितांवरेश्वेतवस्त्रेचाद्यंरजः शुभमिति पूर्वेणसंबंधः मूलेदितिभंपुनर्वसुः पितरोमघा मिश्रेकृत्तिकाविशाखेएतेषुनक्षत्रेषुमध्यमम् परे
शुभरणीज्येष्ठार्द्राश्लेषापूर्वात्रयेषु असत् अनिष्टम् अत्रविशाखामूलयोः मध्यमत्वाभिधानंवसिष्ठवाक्येदुष्टफलश्रवणात् द्विदैवभमुष्य व तीप्रमताहवै

मूले भकामाधिकहीनसत्वान्यस्मूर्तुभुक्तोद्भुतदोषचिन्नेति २ अथानिंद्यरजोदर्शनं शालिन्याह भद्रेति भद्राप्रसिद्धा निद्रा निद्रावस्थायाम् संध्या प्रातर्मध्यान्ह सायंसंध्याउपरागे ग्रहणे पाते व्यतीपाते महापाते च. शेषं स्पष्टम् आद्यं रजोदर्शनं नो सत् अनिष्टफलमित्यर्थः ३ अथ रजस्वलास्नानमुहूर्तं वसंततिलकयाह हस्तानिलेति एषु एकादशनक्षत्रेषु शुभतिथौ रिक्तामारहिततिथौ शुभवारे चंद्रबुधगुरुशुक्रवारे आर्तववती ऋतुमती स्त्री स्नायात् अथ विशेषमाह मृगेति मृगरेवतीस्वातीहस्ताश्विनीरोहिणीनक्षत्रैः स्नाता ऋतुमती अरं शीघ्रं गर्भं लभते लघु क्षिप्रमरं द्रुतमित्यमरोक्तेः दाक्षिणात्यास्तु चतुर्थदिवस एवं स्नानं कुर्वंति अन्ये विहितदिने कुर्वंति तत्र देशाचारतो व्यवस्थाद्इति ४ अथ गर्भाधानं शार्दूलविक्रीडितशालिनीभ्यामाह गंडांतमिति अत्र स्वपत्नीगमे गर्भाधाने एता

रोगे श्रस्यां चंद्रसूर्योपरागे पाते चाद्यं नो रजोदर्शनं सत् ३ हस्तानिलाश्विमृगमैत्रवसूग्रवारुणैः शाक्रान्वितैः शुभतिथौ शुभवासरे
च स्नात्वा पादद्यार्त्तववती मृगपौष्णवायुहस्ताश्विधातृभिररं लभते च गर्भम् ४ गंडांतं त्रिविधं त्यजेन्निधनजन्मर्क्षे च मूलांतकं दा
स्रं पौष्णमघोपरागदिवसान् पातं तथा वैधृतिम् पित्रोः श्राद्धदिनं दिवा च परिघाद्यर्धं स्वपत्नीगमे भान्युत्पातहतानि मृत्युभवनं
जन्मर्क्षतः पापभम् ५ भद्राषष्ठीपर्वरिक्ताश्च संध्याभौमार्कार्कीनाद्यरात्रीश्चतस्रः गर्भाधानं त्युत्तरेंदुर्कमैत्रब्राह्मस्वातीविष्णुवस्वं

न्देषां स्त्यजेदिति संबंधः एतान्कान् त्रिविधं तिथिनक्षत्रलग्नानां गंडांतं श्रीपतिः नक्षत्रतिथिलग्नानां गंडांतं त्रिविधं स्मृतम् न ९ बुपेसत् ६॥

नव पंच चतुर्घटिकानां घेकार्ध घटिकामितमिति निधनजन्मर्क्षे निधनतारां जन्मतारां च मूलं अंतकं भरणी दास्रमश्विनी पौष्णं रेवती मघाम् उपरागं ग्रहणम् पातं व्यतीपातं महापातं च वैधृतिम् पित्रोः मातापित्रोः श्राद्धदिनम् दिवा दिवसे परिघयोगस्याद्यार्धम् उत्पातहतानि दिव्यभौमांतरिक्षैस्त्रिविधोत्पातैर्हतानि दूषितानि भानि जन्मर्क्षतः जन्मराशेर्जन्मलग्नाद्वा मृत्युभवनं अष्टमलग्नं पापयुतं भम् ५ भद्रा षष्ठीति पर्वाणि विष्णुपुराणे चतुर्दश्यष्टमी चैव अमावास्या च पूर्णिमा पर्वाण्येतानि राजेंद्र रविसंक्रांतिरेव चेति स्कांदे तु कृष्णाष्टमी चतुर्दश्यौ पूर्णिमादर्शसंक्रमाइति संध्याद्वयम् भौमसूर्यशनिवारान् आद्यरात्री

एजोदर्शनमारभ्यदिनचतुष्टयंसजेत् कालविधाने षष्ठ्यष्टमीपंचदशी चतुर्दशीमप्युभयत्रहित्वा शेषाः शुभाःस्मृतास्तिथयोनिषेकेवाराः शशांकार्यसितेज्यजेनामि ति गर्भाधानमिति त्र्युत्तराः इंदुर्मृगः अर्कोहस्तः मैत्रमनुराधारोहिणीस्वातीश्रवणधनिष्ठाशततारकासुगर्भाधानंसत्तमम् गुरुः हरिहस्तानुराधाश्च स्वातीवरुणवासवम् उत्तरात्रितयंसौम्यंरोहिणीचशुभाःस्मृताः आधानेमूलसार्पेत्यमश्रुभंसममन्यभमिति ६ अथगर्भाधानेलग्नमिदुवज्ञयाह केंद्रे ति शुभैः केंद्रत्रिकोणेषुसद्भिः पापग्रहेस्त्र्यायारिगैःसद्भिः पुंग्रहैः रविभौमगुरुभिर्दृष्टेलग्नेसति तथा ओजेचंद्रे ओजांशगेविषमराशीनांनवांशगेसति॥ अपिशब्दाल्लग्नेपिविषमांशगे युग्मरात्रौसमरात्रौगर्भाधानंकार्यम् मध्यमभान्याह चित्रादितीज्याश्विषुतद्गर्भाधानंमध्यमंस्यात् गुरुः चित्रादितिस्तथापुष्ये तुरगेचेतिमध्यमा शेषाण्यृक्षाणिदुष्टानिस्युर्निषेकाख्यकर्मणीति एवंगर्भाधानंविधायपुंसांकिंकार्यमित्याह विष्णुः निद्रासमयमासाद्यतांबूलंवदनात्त्यजेत्

केंद्रत्रिकोणेषुशुभैश्चपापैस्त्र्यायारिगैःपुंग्रहदृष्टलग्ने ओजांशगेऽब्जेपिचयुग्मरात्रौचित्रादितीज्याश्विषुमध्यमंस्यात् ७ जीवा
कारदिनेमृगेज्यनिर्ऋतिश्रोत्राश्विनित्र्यभ्रभे रिक्तामार्करसाष्टवर्ज्यतिथिभिर्मासाधिपेपीवरे

पर्यंकात्समदंपालात्संडूमुष्याणिमस्तकात् इतिग र्भाधानम् ७ अथसीमंतोन्नयनं शार्दूलविक्रीडितेनाह जीवार्केति गुरुरविभौमवारे निर्ऋतिमूलं त्र्यभ्रंहस्तः एतैर्नक्षत्रैः रिक्ता ४ ९ १४ अमा ३० अर्को १२ रसाः ६ अष्ट अष्टमी अभिवर्जिततिथिभिः उपलक्षितेदिने मासाधिपेपीवरेपुष्टेसतीत्यर्थः एवंविधसमये अष्टमषष्ठमासि अष्टममासेषष्ठमासेवासीमंतः सीमं तकर्माख्योगर्भसंस्कारःकार्यः तत्रशुभग्रहैः केंद्रत्रिकोणेसद्भिः खलैः पापैः त्र्यायारिषुसद्भिः पुंनांशकेलग्ने पुरुषराशौविषमराशौलग्नेनवांशेचविषमराशौसति तदासीमंतःशुभः अत्रविशेषमाह कश्यपः चंद्रोपिशुभदोनित्यस्त्यक्त्वाषष्ठाष्टमव्ययान् सीमंतलग्नादेःकोपिक्रूरःपंचाष्टरिःफगः हंतिसीमंतिनींसोपिगर्भंवानसं शयः नैधनेतयोर्लग्नेनैधनेशुद्धिसंयुते तयोःस्त्रीपुंसयोः अस्यापवादः लग्नादष्टमराशौशःकेंद्रगःशुभवीक्षितः यद्यष्टमभस्योक्तंदोषपापंव्य पोहति गर्गः सीमंतोन्नयनंकार्यंशुभांशेशुभलग्नगे कुलीरयुगकन्याश्चवर्ज्याःशेषाश्चशोभनाइति अत्रग्रहवलेसतिकुलीरमिथुनकन्या अपिग्राह्याइतिनियम् अतएवसूत्रेल्ग्न

कारिकायाम् पुन्नक्षत्राणि चैतानि तिष्योहस्तः पुनर्वसुः अभिजित्सोष्टपश्चैव अनूराधाग्नियुक्तथा अस्मस्य मध्यमे पादे द्वये सीमंतइष्यते इत्युक्तम् अथ मतांतरं च। श्रवणे तु सदर्हे श्रवणिरोहिण्युत्तरात्रयम् अंत्रं रेवती एषु तथा सतां शुभग्रहाणां चंद्रतगुरुशुक्राणां वारे वा कार्यम् गुरुः रोहिण्यैंद्रमादित्यं पुष्यहस्तोत्तरात्रयम् पौष्णं वैष्णवभं चैव सीमंते सौम्यवासरा इति सीमंतादिषु शोभनाइत्यर्थः जन्मभं सीमंते निषिद्धमाह वसिष्ठः बालान्नभुक्तौ व्रतबंधने च राज्ञाभिषेके खलु जन्म। धिष्ण्यम् शुभं त्व निष्टं सततं विवाह सीमंत यात्रादि शुभमंगलेषु गुरुः मासप्रयुक्त कार्येषु मूढत्वं गुरुशुक्रयोः न दोष कृन्मलो मासो गुर्वादित्यादिकं तथा यद्यपि पुंस॰ वनस्य प्रथमकर्तव्यत्वात्तत्पूर्वं निरूपणमावश्यकम् तथापि क्वचित् सीमंतेन सहैव विधानात् बहुषु तथैवाचारदर्शनात् सीमंतमुहूर्त एव प्रथममुक्तः नृसिंहः सीमंतोन्नपनस्योक्ततिथिवारभराशिषु पुंसं च कारयेद्विद्वान्सह वैकदिने थवा इति ८ अथ मासेश्वराः स्त्रीणां चंद्रबलं च वसंततिलकयाह मासेश्वरा इति अ॰

सीमंतोष्टमषष्ठमासि शुभदैः केंद्रत्रिकोणे खलैर्लाभारित्रिषु वाध्रुवांत्यसदहे लग्ने च पुंभांशके ८ मासेश्वराः सितकुजेज्यरवींदु॰

सौरचंद्रात्मजात्तनुपचंद्रदिवाकराः स्युः स्त्रीणां विधोर्बलमुशंति विवाहगर्भसंस्कारयोरितरकर्मसु भर्तुरेव ९ पूर्वोदितैः पुं

सवनं विधेयं मासे तृतीये त्वथ विष्णुपूजा मासेऽष्टमे विष्णुविधातृजीवैर्लग्ने शुभे मृत्युगृहे च शुद्धे १० मासेश्वराः आधानलग्नाधिपः स्त्रीणामि

ति विवाहे गर्भसंस्कारे गर्भाधानपुंसवनसीमंतादिरूपे स्त्रीणामपि चंद्रबलं ग्राह्यम् इतरकर्मसु वस्त्रालंकारादिधारणादिषु भर्तुरेव चंद्रबलं ग्राह्यं यदाभर्तारम् तत्सदा पुनः स्त्रीणामेव राजमार्तंडः विवाहकार्ये कुलमप्रतिष्ठा गर्भप्रतिष्ठा वनिता विशुद्धौ अन्यानि कार्याणि धवस्य चंद्रे पत्नी विहीने प्रमदा तु शुद्ध्या ९ अ थ येषां पृथगेव पुंसवनमित्याचारः तदर्थं पुंसवनमुहूर्तं विष्णुपूजामुहूर्तं चेंद्रवज्रयाह पूर्वोदितैरिति पूर्वोदितैः सीमंतकर्मण्युदितैस्तिथ्यादिभिरुपलक्षितत तीये मासि पुंसवनाख्यं कर्म विधेयम् पुमान्सूयतेऽनेनेति पुंसवनं कर्मणः पुंस्त्वहेतुना अथेति सीमंतानंतरमष्टमे मासि विष्णुविधातृजीवैः श्रवणरोहिणीपु ष्यैः उपलक्षिते दिवे तथा लग्ने शुभे शुभस्वामिके शुभयुते दृष्टे वा मृत्युगृहे अष्टमस्थाने शुद्धे सर्वग्रहरहिते च सति विष्णुपूजा कार्या १० अथ जातकर्मनामकरणयोर्मु

तज्जातकर्मादीति जातकर्मप्रथपि जन्मनोनंतरमेव विहितं तथापि संक्रांतिव्यतीपातादिदुष्टदिवसे तथापित्राद्येसन्निधावेचत्तन्नकृतं तदा मुहूर्तविचारेणकार्यम् गर्गः व्यतीपातेचसंक्रांतौग्रहणेवैधृतावपि श्राद्धंविनाशुभंकर्मप्राप्तेकालेपिनाचरेदिति अत एवकालविकल्पोनोनारदेन तस्मिन् जन्मिनजन्ममुहूर्तेतुसू तकांतेसदाशिशोः जातकर्मचकर्तव्यंपितृष्ठजनसूर्यंचकर्मिति अत एवजातकर्मादीनि जातकर्मादीनितस्यजातस्यशिशोर्जातकर्म आदिशब्दान्नामकर्माच्य ते पर्वाणिचतुर्दश्यष्टमीकृष्णेत्यादिपूर्वोक्तानि रिक्तामिश्रकजातिविवर्जिततिथौ शुभेन्हिशुभवारे तथाएकादशेद्वादशेवापिघस्रेदिवसे तथामृदुध्रुव क्षिप्रचरनक्षत्रेषु शस्तंस्यादितिक्रांतंजातकर्मादिविधेयं कर्तव्यम् तच्चश्रवणानंतरंसचैलं स्नानंकृत्वाकार्यम् वसिष्ठः श्रुत्वाजातंपितापुत्रंसचैलंस्नानमाचरे त उत्तराभिमुखोभूत्वानद्यांवादेवखातके तच्चशीतोदकेन कुर्यान्नैमित्तिकंस्नानंशीताभिःकाम्यमेवचेति रात्रावपिकार्यम् वसिष्ठः पुत्रजन्मनियज्ञेचतथा

तज्जातकर्मादिशिशोर्विधेयंपर्वाख्यरिक्तोनतिथौशुभेन्हि एकादशेद्वादशकेपिघस्रेमृदुध्रुवक्षिप्रचरोडुषुस्यात् ११ पौष्णाश्वि

वेंदुकरत्वाष्ट्रहयेषुसूतीस्नानंहमित्रश्रवणीज्यकुजेषुशस्तम् नार्द्रान्त्यपस्तुतिमघांतकमिश्रमूलत्वाष्ट्रेज्ञसौरिवसुषड्विरिक्ततिथ्यां १२

संक्रमणेरवेः राहोश्चदर्शनेस्नानंप्रशस्तंनान्यथानिशीति सूतकेतुसमुत्पन्नेपुनर्जन्मयदाभवेत् कर्तुस्तात्कालिकीशुद्धिःपूर्वाशौचेनशुध्यति रात्रौजलाशयेगमना शक्तौसांस्थामनः दिवायदाहृतंतोयंकृत्वास्वर्णयुतंततः एभिःस्नानेतुसंप्राप्तेस्नायादत्रसन्निधाविति जातकर्मप्रयोजनमाहगुरुः जातकर्मक्रियांकुर्यात्पुत्रायुः श्रीविवृद्धये ग्रहदोषविनाशायसूतकाशुभविच्छिदे कुमारग्रहनाशायपुंसांसत्वविवृद्धयइति वसिष्ठः एकादशेन्हिविप्राणांक्षत्रियाणांत्रयोदशे वैश्यानांषोडशे नाममासांतेशूद्रजन्मनइति वसिष्ठेनमासानामानुक्तानि चैत्रादिमासनामानिवैकुंठोथजनार्दनः उपेंद्रोयज्ञपुरुषोवासुदेवस्त्रिविक्रमः योगीशःपुंडरीकाक्षःकृष्णोऽनंतोऽच्युतस्तथा चक्रधारीतिचैतानिक्रमादाहुर्मनीषिणइति ११ अथसूतिकास्नानमुहूर्तंचसंग्रहतिलकयाह पौष्णाश्विहस्तेऽश्विनी एषुरेवत्यां दिनक्षत्रेषुमित्रभरवीज्यकुजेषु अनूराधानक्षत्रसूर्यगुरुभौमवारसहितेषुसूत्याः प्रसूतायाःस्त्रियाःस्नानंशस्तम् आर्द्रात्रयेश्रवणमघाभरणीमिश्रकृत्तिकावि

बुधवारे शनिवारे वसुरुद्रभोषट्षष्ठोर्विद्वांदशीरिक्तातिथिषु च नः शस्तं स्तन्यपानमुहूर्तं दैवज्ञवल्लभे रिक्तांभौमं परित्यज्य विष्टिंपातं सवैधृतिम् मृदुध्रुवक्षिप्रभेषुस्त
नपानं हितं शिशोरिति १२ अथ प्रसंगात्प्रथमादिमासोत्पन्नदंतफलं शार्दूलविक्रीडितेनाह मासे चेदिति बालश्चेज्जन्मानंतरं प्रथमे मासे चेत्सदशनो दंतयुक्तो भवेत्
तदा स्वयं बालो नश्येत् ततो द्व्यादिके द्वितीयादिमासे अनुजातभगिनी मातृग्रजान् क्रमाद्धंति द्वितीयमासि यदि दंतोत्पत्तिस्तदाऽनुजातं कनिष्ठभ्रातरं हंति एवं तृतीये
भगिनीम् चतुर्थे मातरं पंचमे ज्येष्ठभ्रातरं षष्ठादिमासेषु अतुलं भोगं लभते सप्तमे तातं पितुः सुखम् अष्टमे पुष्टताम् नवमे लक्ष्मीम् दशमे सौख्यम् अन्येपि सुखा
धिक्यमेव अथोद्गति अथोजनौजन्मकाल एव सदशनः दंतयुक्तः स्वपित्रादिहा स्वमात्मानं पितरं च आदिशब्दान्मातरमपि नाशयतीति स्वपित्रादिहा वोर्ध्वमिति
वा अथवा ऊर्ध्वे ऊर्ध्वपंक्तौ जन्मानंतरं विहिते निषिद्धेपि काले सदशनश्चेत्स्यात् तदापि स्वपित्रादिहा आत्मपितृनाशक इति उक्तं च विष्णुधर्मोत्तरे उपरि प्रथमं य

मासे चेत्प्रथमे भवेत्सदशनो बालो विनश्येत्स्वयं हन्यात्स क्रमतोऽनुजातभगिनीमातृग्रजान् द्व्यादिके षष्ठादौ लभते हि भोगमतुलंता
तत्सुखं पुष्टतां लक्ष्मीं सौख्यमथोजनौ सदशनो वोर्ध्वे सपित्रादिहा १३ दोलारोहेऽर्कभास्यं च शरपंचेषु सप्तभैः नैरुज्यं मरणं कार्श्यमा
धिः सौख्यं क्रमाद्धि शोः १४ दंतार्कभूपद्युतिरिग्जिनवासरे स्यात्द्वारे शुभे मृदुलघुध्रुवभैः शिशूनाम् स्याज्जायंते तु शिशोर्द्विजाः तैर्वा सह च य

स्य स्याज्जन्मभार्गवसत्तम मातरं पितरं चाथ स्वदेहात्मानमेव चेति तन्नैव शांतिरपि गजपृष्ठगतं बालं नौस्थं वा स्नापयेद्द्विजः तदभावे तु धर्मज्ञ कांचने तु वरासने सर्वौष
धैः सर्वगंधैर्बीजैः पुष्पैः फलैस्तथा पंचगव्येन रत्नैश्च मृत्तिकाभिश्च भार्गव स्थालीपाकेन धातारं पूजयेत्तदनंतरम् सप्ताहं चात्र कर्तव्यं तथा ब्राह्मणभोजनम् अष्टमे
ह्नि विप्राणां तथा देया च दक्षिणा कांचनं रजतं गावो भुवं वा सनमेव च इति १३ अथ दोलाचक्रमनुष्टुभाह दोलेति तत्र बालस्य दोलायां रोहे दोलारोहणे अर्कभात्
सूर्याक्रांतनक्षत्रात् पंचनक्षत्रैर्नैरुज्यम् तदग्रिमपंचनक्षत्रैर्मरणम् तदग्रिमपंचनक्षत्रैर्देहकार्श्यम् कृशत्वं स्यात् तदग्रिमैरिषुभिः पंचनक्षत्रैराधिः रोगः ततः सप्त
नक्षत्रैः सौख्यम् शिशोरेवं फलं संस्कार्यत्वात् उक्तं च सूर्यभाद्भं भंपावत्पंचपंचचतुर्दिशाम् मध्ये तु सप्तमे यानि दोलिकाचक्रमुत्तमम् पूर्वभागे निरोगित्वं दक्षिणे मरणं

मु॰चिं॰ टी॰ ४६

पश्चिमे तु कुर्वीत बालश्चेत्र्याधिसंभवः शेषेषु सप्तधिष्ण्येषु बालकः शयने सुखी १४ अथ दोलारोहणमुहूर्तं वसंततिलकापूर्वार्द्धेनोत्तरार्द्धेन निष्क्रमणमुहूर्तं चाह दं
तार्केति दंता द्वात्रिंशत् अर्का द्वादश भूपाः षोडश धृतयः अष्टादश दिशो दश एतस्मिन् दिवसे तथा शुभवारे मृदुलघुध्रुवनक्षत्रैरुपलक्षिते बालानां दोलाधिरूढिः
दोलायामधिरूढिरारोहः स्यात् अथ चतुर्थमासे गमोक्तसमये यात्राप्रकरणोक्तसमीचीनकाले शिशूनां निष्क्रमणाख्यं संस्कारपूर्वकं गृहाद्बहिर्गमनं स्यात् वा अथवा न
कमितेऽह्नि द्वादशदिवसे कुर्यात् गृहान्निष्क्रमणं सूनोश्चतुर्थे मासि कारयेत् यात्रोक्तसमये मासि तृतीये वा द्वादशेऽह्नि वेति गुरुवचनात् १५ अथ जलपूजामुहूर्तं भु
जंगप्रयातेनाह कवीज्य इति शुक्रगुरुवारे अस्ते चैत्रे अधिमासे पौषमासे समाप्तौ सूतिका प्रसूता स्त्री जलं न पूजयेत् एतदतिरिक्तकाले तथा बुधचंद्रगुरुवारे रिक्ता
वर्जिततिथौ हि निश्चितं श्रवणपुष्यपुनर्वसुमृगहस्तमूलानुराधा एभिर्नक्षत्रैः सहिते दिने जलं पूजयेत् अथ क्वचिद्दुग्धपानमुहूर्तः एकत्रिंशे वासरे वा द्वितीये

दोलाधिरूढिरथ निष्क्रमणं चतुर्थे मासे गमोक्तसमयेऽर्कमितेऽह्नि वा स्यात् १५ कवीज्यास्तचैत्राधिमासे न पौषे जलं पूजयेत्सू
तिकामासपूर्तौ बुधेंद्वीज्यवारे विरिक्ते तिथौ हि श्रुतीज्यादितीन्द्वर्कनैर्ऋत्यमैत्रे १६ रिक्तानंदाष्टदर्शं हरिदिवसमथो सौरिभौमार्कवारा

जन्मर्क्षे वा शुभे लग्नेऽनुकूले शंखे क्षीरं सन्निदध्याच्छिशूनां चक्रे धात्रीपूज्यपूजां विधाय १६ अथान्नप्राशनस्य लग्नं जन्मर्क्षलग्नाष्टमगृहलवगं मी
ग्धरयाह रिक्तानंदेति अथो निष्क्रमणानन्तरमेव विधेः काले बालकानामन्नप्राशनं सत् शुभं स्यात् तत्रैतान् हित्वा एते वर्ज्याः रिक्तानंदाष्टदर्शाः ४ ९ १४ १६ ११
८ ३० हरिदिवसो द्वादशी उपलक्षणत्वात्तिथिक्षयं हित्वा शनिभौमरविवारांश्च हित्वा जन्मर्क्षलग्नाष्टमगृहलवगं लग्नं च हित्वा जन्मर्क्षे जन्मलग्ने ताभ्यामष्ट
मलवोऽष्टमगृहं अष्टमलवोऽष्टमनवांशः सो गच्छति प्राप्नोति एवंविधं लग्नं त्यजेदित्यर्थः जन्मराशिविलग्नाभ्यां निधने च वर्जयेदिति कश्यपोक्तेः तथा मीनमेषा
लिकं च अलिर्वृश्चिकः एतानि लग्नानि हित्वा गोयुक्कुंभतुलाकन्यासिंहकर्कनृयुग्मकाः शुभदाः प्राशने स्युः तेन मीनमेषवृश्चिका इति कश्यपोक्तेः षष्ठादिति षष्ठमास
मारभ्य सममासे षष्ठाष्टमदशद्वादशमासेषु बालानामन्नप्राशनं कार्यम् पुंबालविषयमेतत् अथानंतरं हि निश्चयेन मृगदृशां कन्यानां पंचमादौ जन्मासे पंचमासम

तथाचवसिष्ठः युग्मेषुमासेषुच षष्ठमासात्संवत्सरेवानियतंशिशूनाम् अयुग्ममासेषुचकन्यकानांनवान्नसंप्राशनमिष्टमेतदिति अत्रानेककालाभिधानेपिस्
गृह्योक्तकालोमुख्यस्तत्र शुक्रास्तादिविचारोनास्ति इतरेषुगौणकालेषुशुक्रास्तविचारआवश्यकएवेति नक्षत्रैरितिमृदुलघुचरसहितैः स्थिरनक्षत्रैः कुर्या
त् १७लग्नबलंवसंततिलकयाह केंद्रत्रिकोणइति लग्नेखदशमशुद्धसहितेसर्वग्रहरहितेदशमेइत्यर्थः केंद्रत्रिकोणसहजेषुशुभैः एभिः त्रिलाभरिपुगैः
पापैः सद्भिःलग्नाष्टषष्ठ स्थानरहितंचंद्रंच अन्नप्राशनेप्रशस्तंवदंति नारदः दशमशुद्धिसंयुक्तेशुभलग्नेधनांशके शुक्लपक्षेवपूर्वाह्णेसौम्ययुक्तनिरीक्षिते त्रि
षष्ठलाभगैः पापैः केंद्रकोणधर्मगैःशुभैः व्ययारिनिधनस्थेनचंद्रेणप्राशनंशुभम् विशेषमाहगुरुः शुक्राखज्ञाःक्रमाद्याताःसप्तमाष्टमधर्मगाःभोक्तुर्नवंते
तुसर्वदामरणप्रदाइति भोज्यमन्नंगोधूमादितस्यनवत्वेनभक्षणीयत्वेसति भोक्तुरन्नप्राशनकर्तुर्वालस्यनवत्वेसतिवाशुक्रःसप्तमःभौमोऽष्टमःबुधोनवम

हित्वाषष्ठात्समेमास्यथहिमगृहदशापंचमाद्वोजमासेनक्षत्रैः स्यात्स्थिराद्यैःसमृदुलघुचरैर्बालकान्नाशनंसत् १७ केंद्रत्रिकोण

सहजेषुशुभैःखशुद्धेलग्नेत्रिलाभरिपुगैश्चवदंतिपापैः लग्नाष्टषष्ठरहितंशशिनंप्रशस्तंमैत्राम्बुपानिलजनुर्भमसच्चकेचित् १८

क्षीणेंदुपूर्णचंद्रेज्यज्ञभौमार्कार्किभार्गवैः त्रिकोणव्ययकेंद्राष्टस्थितैरुक्तफलंग्रहैः १९ एतेग्रहाःमरणप्रदाइत्यर्थः मैत्रेति अनुराधाशतता
रकास्वातीजन्मनक्षत्राणिकेचित् असदूदंति श्रीपतिनाअनुक्तत्वादितिभावः जन्मनक्षत्रनिषेधोगुरुणोक्तः जन्मर्क्षेकर्मनक्षत्रेआधानर्क्षेचवर्जयेत् कर्णवेधं
तथापानक्षुरकर्मान्नभोजनमिति जन्मनक्षत्रान्नस्यभोजनमिति तत्रान्नस्यभोजनमितिमुख्यस्यावार्षिकनवान्नभोजनविषयमेतत् नपुनर्बालान्नप्राशनपर
म् तत्रनारदेनातिप्राशस्त्याभिधानात् तथाचनारदः पट्टबंधनचौलान्नप्राशनेचोपनायने शुभदंजन्मनक्षत्रमशुभंत्वन्यकर्मणीति १८ अथग्रहाणांस्थानवशा
त्फलान्यनुष्टुब्रूपेणाह क्षीणेंद्विति त्रिकोणव्ययकेंद्राणिदशमरहितानि ९ ५ १२ १ ४ ७ अष्टौ ८ एषुस्थितैः क्षीणेंद्वादिभिः अष्टभिर्भिक्षाशीत्यादिफलंभवति
यथा एषुस्थानेषुस्थितः क्षीणचंद्रश्चेत्तदान्नप्राशनकृत् बालोभिक्षाशीदरिद्रःस्यात् पूर्णचंद्रश्चेत्तदाज्योतिष्टोमादियज्ञकृत् गुरुश्चेद्दीर्घजीवी बुधश्चेज्ज्ञानीभौमश्चे

भिन्नरुतारुगस्यासौपित्तरुक् अर्कश्चेत्कुष्ठी आर्किः शनिश्चेदन्नाभावसंबंधीक्लेशोऽन्नक्लेशः वातप्रधानोव्याधिर्वातव्याधिः एतौविद्येतेयस्यसोऽन्नक्लेशवातव्याधि
मान्स्यात् राहुकेत्वोरप्येतदेव फलम् शुक्रश्चेद्भागभाक्स्यात् क्षीणचंद्रपूर्णचंद्रयोर्लक्षणमाह वसिष्ठः संपूर्णेंदुप्रभयाष्टम्योर्मध्येंदुः पूर्णसंज्ञकः विनष्टेंदुप्रभया
ष्टम्योर्मध्येऽक्षीः क्षीणसंज्ञकइति १९ २० अथभूम्युपवेशनंवसंततिलकयाह पृथ्वीमिति कुजेविशुद्धेभौमबलेसति रिक्तावर्जितेतिथौपंचममासिव्रजति
लग्नेसतिशुभेऽह्निशुभग्रहवारेतथाध्रुवमृगेज्यानुराधालघुनक्षत्रैरुपलक्षितेकालेकटिसूत्रंपट्टसूत्रादिनिर्मितंकटिस्थलेवध्वाबालंपृथिव्यांबालमुपवेश
येत् मंत्रपाठपुरःसरमुपवेशनाख्यंसंस्कारंकुर्यात् मंत्रश्चपद्मपुराणेरक्षैनंवसुधेदेविसदासर्वगतेशुभे आयुःप्रमाणंसकलंनिक्षिपस्वहरिप्रिये अचिराद

भिक्षाशीयज्ञकृद्दीर्घजीवीज्ञानीचपित्तरुक् कुष्ठीचान्नक्लेशवातव्याधिमान्भोगभागिति २० पृथ्वींवराहमभिपूज्यकुजेविशु
द्धे रिक्तेतिथौव्रजतिपंचममासिबालम् वध्वाशुभेऽह्निकटिसूत्रमथध्रुवेंदुज्येष्ठर्क्षमैत्रलघुभैरुपवेशयेत्तौ २१ तस्मिन्कालेस्था
पयेत्तत्पुरस्ताद्वस्त्रंशस्त्रंपुस्तकंलेखनींच स्वर्णरौप्यंयच्चगृण्हातिबालस्तैराजीवैस्तस्यवृत्तिः प्रदिष्टा २२ वारेभौमार्किहीनेध्रु
वमृदुलघुभैर्विष्णुमूलादितींद्रस्वातीवस्वत्युपेतैर्मिथुनमृगसुताकुंभगोमीनलग्ने सौम्येकेंद्रत्रिकोणेरशुभगगनगैःशत्रुलाभ

पुष्टलस्थैर्येकेचित्परिपंथिनःजीवितारोग्यवित्तेषुनिर्दहत्याचिरेणतान् धात्रि त्रिसंस्थैस्तांबूलंसार्द्धमासद्वयमितसमयेप्राक्तमन्नाशनेवा २३॥
ण्यशेषभूतानांमातस्त्वमधिकात्यसि कुमारंपाहिमातस्त्वंब्रह्मातदनुमन्यताम् तस्योपवेशनंकृत्वाभूमौब्राम्हणभोजनं ततःकृत्वाततःकुर्यादुत्सवंपूर्ववद्द्विजइति
उत्सवोनीराजनादिः इदंकन्यापुत्रयोःसाधारणम् विशेषभावात् इतिभूम्युपवेशनम् २१ अथजीविकापरीक्षांभूम्युपवेशनकालएवशालिन्याह तस्मिन्काल
इतिस्पष्टार्थम् आजीवैर्जीविकाभिः आजीवोजीविकावार्ताद्वृत्यभिधानात् २२ अथशिशोस्तांबूलमुहूर्तंस्रग्धरयाह वारेभौमार्कहीनेइति भौमशनि
वर्जितेवारेश्रवणमूलपुनर्वसुज्येष्ठास्वातीधनिष्ठासहितैः ध्रुवमृदुलघुनक्षत्रैरुपलक्षितेकालेमिथुनमकरकन्याकुंभवृषमीनानां अन्यतमेलग्नेसौम्यग्रहैः

केंद्रत्रिकोणगतैःअशुभगगनैः पापग्रहैःषष्ठैकादशतृतीयगैः सार्द्धमासद्वये समयेबालकस्यातांबूलं दानंप्रोक्तम् वा अथवा अन्नाशने अन्नप्राशनसमये प्रोक्तः
म् २३ अथकर्णवेधमुहूर्त्तंस्रग्धरयाह हित्वैतानिति एतान्पदार्थान् हित्वाकर्णवेधः प्रशस्तइत्यन्वयः हरिशयने आषाढशुक्लैकादशीमारभ्यकार्तिकशु
क्लैकादशीपर्यंतम् जन्ममासंयस्मिन् चांद्रमासे चैत्रादौजन्मसजन्ममासः केचित् आरभ्यजन्मदिवसंयावत्त्रिंशद्दिनंभवेत्तज्जन्ममासःसविज्ञेयोवर्जितःसर्वक
र्मसुइति लक्ष्मणलक्षितंवर्जयंति रिक्ताम् ४ ९ १४ युग्माब्दंसमवर्षंद्वितीयचतुर्थादिकम् जन्मताराप्रथमदशमैकोनविंशात्मिकांचहित्वा कस्मिन्नित्यत्र
मुनिवसुभिःसंमितेमासि षष्ठसप्तमाष्टममासेषु अथवा जन्माहात्सूर्यैःद्वादशभिःभूपैःषोडशभिःपरिगणिते दिवसे सौरसावनेबुधगुरुशुक्रचंद्रवारे॥
ओजाब्दे विषमवर्षे विष्णुयुग्मंश्रवणधनिष्ठेपुनर्वसूमृदूनिमृगरेवतीचित्रानुराधाः लघूनिहस्ताश्विपुष्याभिजित एतैर्नक्षत्रैःकर्णवेधःप्रशस्तः२४ अथ

हित्वैतांश्चैत्रपौषावमहरिशयनंजन्ममासंचरिक्तांयुग्माब्दंजन्मताराम्रृतुमुनिवसुभिःसंमितेमास्यथोवा जन्माहात्सूर्यभूपैः प
रिमितदिवसेज्ञेज्यशुक्रेंदुवारेथोजाब्देविष्णुयुग्मादितिमृदुलघुभैःकर्णवेधःप्रशस्तः २४ संशुद्धेमृतिभवनेत्रिकोणकेंद्रायस्थैः
शुभखवरैःकवीज्यलग्ने पापाख्यैररिसहजायगेहसंस्थैर्लग्नस्थेत्रिदशगुरौशुभावहःस्यात् २५॥ कर्णवेधेलग्नशुद्धिंप्रहर्षिण्याह संशु

द्धइति मृतिभवनेऽष्टमस्थाने संशुद्धेग्रहरहितेसति शुभग्रहैः त्रिकोणकेंद्रायाय ९ ५ १४७ १० ३ ११ स्थैः सद्भिःकवीज्यलग्नेशुक्रगुर्वोर्लग्नेवृषतुलाधनुर्मीना
त्मि पापाख्यैःग्रहैःतृतीयषष्ठैकादशीस्थानस्थैःगुरौलग्नस्थेसति कर्णवेधःशुभावहःशुभजनकःस्यात् अथाब्दपूर्तिमुहूर्त्तंःप्रसंगात् विधिरत्ने अब्देनसौरेण
शिशोःसमाप्तेबालंसुसंस्नाप्यचजन्मधिष्ण्येकृत्वाशुभेवृद्धिकरंचकर्मतद्धारयेद्दस्तसुवर्णसूत्रम् तत्रखंडनक्षत्रेगर्गःउदयव्यापिजन्मर्क्षंतस्माद्ग्राह्यंतुजन्मतःसं
गवव्यापिखंडर्क्षंतत्रजन्मकरंशुभम् दाक्षिणात्यास्तुजन्ममासीयजन्मतिथावब्दपूर्त्तिंकुर्वंतीति २६ अथचूडाकर्ममुहूर्त्तंविवक्षुस्तन्निषेधकंप्रसंगतोऽन्यकर्मनि मु० ४७
षेधकंचकालंस्रग्धरयाह गीर्वाणेति गीर्वाणाःदेवाःअंबुजलंजलाशयःतयोःप्रतिष्ठाउत्सर्गःपरिणयोविवाहःदहनाधानमग्न्याधानम् गेहप्रवेशोगृहप्र

चौलराजाभिषेकौ प्रसिद्धौ व्रतमुपनयनं इदं सर्वं याम्यायने दक्षिणायने शुभदं न स्यात् तथा गुरुशुक्रयोर्बाल्ये अस्ते वार्धक्ये च पूर्वोक्तं न शुभदं स्यात् अथ केतूदये धूमकेतोरुदये पि पूर्वोक्तं न शुभं स्यात् चंडेश्वरः केतोरस्तदिनादूर्ध्वं सप्ताहं मंगलं त्यजेत् यावत्केतूदयस्तावदशुद्धः समयो हि सः अत्र केचित्केतूदये जाते सति पक्षं पंचदश दिनानि जहति वर्जयंति वराहः दृष्टः षोडशवासरान्न शुभदः केश्चित्प्रसादष्टः शिखीति केचित्तु पक्षांतरे अर्द्धपक्षार्द्धं सप्तदिनानि केतूदयानंतरं जहति इदमपि तन्नैव केतूदये सप्तदिनानि चोर्ध्वं विहाय यात्रादिशुभं हि तानि दिनानि शेषाणि शुभानि नूनं वदंति रैभ्यप्रमुखा मुनींद्राः तमिति अपरे आचार्याः तं केतुं यावद्दीक्षा यावद्दर्शनं यज्जहति तदुग्रे केतौ हि त्रिचूडो नामसकीलकादावति दुष्टफलं दृष्टवान् तेषां लक्षणमाह गर्गः त्रिशिखाश्च त्रिताराश्च रक्तलोहितरश्मयः प्रायशस्तु नराणां सच्चते निधनमेव हीति वयं तु यावद्दर्शनं केतूदये निषिद्धमित्युक्तं तदुग्रे ब्रह्मपुत्राख्ये केतौ ज्ञेयम् ज्योतिर्निबंधे केतोरस्तदिनादूर्-

गीर्वाणांबुप्रतिष्ठापरिणयदहनाधानगेहप्रवेशाश्चौलं राजाभिषेको व्रतमपि शुभदं नैव याम्यायने स्यात् नो वा बाल्यास्तवार्धे सुर-
गुरुसितयोर्नैव केतूदये स्यात्पक्षं वार्द्धे च केचिज्जहति तमपरे यावदीक्षां तदुग्रे २६ पुरः पश्चाद्भृगोर्बाल्यं त्रिदशाहं च वार्द्धकम् ॥
पक्षं पंच दिनं ते द्वे गुरोः पक्षमुदाहृते २७ ते दशाहं द्वयोः प्रोक्ते केश्चित्सप्तदिनं परैः

ध्वंसप्तरात्राणि वर्जयेत् ब्रह्मपुत्रोद्गमे वर्ज्यं व्रतयात्रावमंगलम् तल्लक्षणमाह वराहः ब्रह्मसुत एव त्रिशिखो वर्णैस्त्रिभिर्युगांतकरः अनियतदिवसप्रभवो विज्ञेयो ब्रह्मदंडाख्य इति २६ अथ शुक्रगुर्वोर्बाल्यवार्धक्ययोर्दिनसंख्यामनुष्टुभाह पुरः पश्चादिति भृगोः शुक्रस्य पुरः पूर्वस्यां दिश्युदितस्य पश्चिमदिक्स्थस्य च यथासंख्यं त्रिदशाहं बालत्वं स्यात् पूर्वस्यां त्रिदिनं पश्चाद्दशदिनमित्यर्थः च पुनः भृगोर्वार्द्धकं पूर्वस्यामस्ते पक्षं पंचदश दिनानि पश्चादस्ते पंच दिनानि गुरोस्तु बाल्यवार्द्धके पक्षं पंचदश दिनानि उदाहृते कथिते २७ अथापरमतेन बाल्यवार्द्धकं चानुष्टुभाह ते दशाहमिति दिङ्मि॰ यमेत्यत्स्वाद्वयोर्गुरुशुक्रयोः ते बाल्ये वार्द्धके दशाहं दशदिनं प्रोक्ते केश्चित् अपरैस्तु सप्तदिनं बाल्यवार्द्धके प्रोक्ते अन्ये त्र्यहं त्रिदिवसं ते बाल्यवार्द्धके प्रोक्ते परं तु आत्ययिके कार्ये स्यावश्यंभावः अत्ययः सप्रयोजनमस्येति आत्ययिकं तस्मिन् लग्नांतराभा-

अतिकालस्य वटोः अवश्यदेयायाः कन्यायावायथासंभवं दशसप्तत्रिदिनानि वर्ज्यानि नान्यथेत्यर्थ अथदेशभेदेनवाल्यवस्था गर्गः शुक्रोगुरुः प्राक्परतश्ववालोवि
घ्नेदशावंतिषु सप्तरात्रम् वंगेषुहूणेषु च षड्दच पंच शेषेतु देशेषु त्रिदिनं निषिद्धम् चंद्रस्य विशेषमाह अर्धाहमिति विधोस्तु वाल्यवार्द्धके क्रमेणार्द्धाहं त्र्यहं च भ
वतः वाल्यमर्द्धदिनं वार्द्धकं त्रिदिनं चंद्रस्येत्यर्थः उक्तं च वसिष्ठेन दृष्टत्वमिंदोस्त्रिदिने दिनार्द्धं वालत्वमस्तत्वमहर्द्वयं चापि नो कर्मकृदेव संशिशुत्वमित्येतदिदं दोसत्व
युक्तमेवेति कश्यपेन वालोपींदुः शुभएवोक्तः वृद्धचंद्रः स्त्रियं हंति पतिं हंत्यस्तमागतः पतस्त्वस्तरश्मिर्वाद्वालोपि शुभदः शशीति अतएव संपूर्णा यामधि
तिपदि द्वितीयादिने द्वितीयायां प्राप्तिर्यज्ञोपवीतादिकं शिष्टाः कुर्वंति २८ अथचौलमुहूर्तं स्रग्धरया श्लोकद्वयेनाह चूडावर्षादिति क्षीणचंद्रे ति दतोपाद्यं
दितिस्यल्लोपे पंचमी तेन गर्भाधानकालाज्जन्मकालाद्वा तृतीये वर्षे पंचमेवा चूडाकरणं प्रभवति कृतं शुभोदर्कं भवतीत्यर्थः तृतीयेब्दे शिशोर्गर्भाज्जन्मतोवाविशेष
तः पंचमे सप्तमेवापि स्त्रियाः पुंसोपिवासममिति मनुनाप्रथमे वर्षे अप्युक्तम् चडाकर्मद्विजातीनां सर्वेषामेव धर्मतः प्रथमेब्दे तृतीयेवा कर्तव्यं श्रुतिनोदना

न्महं लास्यधिके प्यन्ये रुद्राहं च न्महं विधोः २८ चूडावर्षात्तृतीयात्प्रभवति विषमेऽष्टर्क रिक्ताघषष्ठीपर्वोनाहे विचैत्रोदगयने

९ समये ज्ञेंदु शुक्रेज्यकानाम्

दिति अत्र बहुकालोक्तौ यथागृह्यं व्यवस्था स्वगृह्ये विशेषकालानुक्तौ तु समवलत्वात्सर्वेषां विकल्पः अष्टमी अ
कौ द्वादशी रिक्ता आद्याप्रतिपत् षष्ठी पर्वाणि पूर्वोक्तानि चतुर्दश्यष्टमीत्यादीनि एतैस्तैरहिते ऽन्हि गुरुणा लग्नग्रहोपि निषिद्धः विधारंभवृतोद्देशं तौरं वैच
विशेषतः गलग्रहेन कर्तव्यं यदीच्छेत्सुतजीवितमिति विचैत्र इति चैत्ररहिते उत्तरायणे चूडास्यात् शुभाशुभप्रकरणोक्तो जन्ममासनिषेधोत्रापि ज्ञेयः तथा
ज्ञेंदु शुक्रेज्यकानां चौलनवांशयोश्चेति सौम्यग्रहाणां वारे सौम्यग्रहाणां लग्ने तेषामेव नवांशे च चूडा स्यात् पापग्रहाणां वारेपि विप्राणां तु शुभो रविः क्षत्रियाणां तु
भूसुतः नृपविशां शूद्राणां शनिः शुभ इति प्रयोगपारिजातोक्तेः तथा स्वभनिधनतनौ भंलग्नं राशिश्च स्वस्य भे स्व स्वभाभ्यां निधनं अष्टमं लग्नं तत्र विद्यते यस्मिंस्तनौ सजना
लग्न जन्मराशिभ्यामष्टमलग्नरहिते लग्ने चूडास्यात् तथा नैधने अष्टमस्थाने शुद्धियुते शुक्रव्यतिरिक्तसर्वग्रहरहिते लग्ने चूडा स्यात् अष्टमस्था ग्रहाः सर्वे नेष्टाः

ष्टकविवर्जिताः षष्टकतनिधने चौले सर्वसंपत्करः शिशोरिति पराशरोक्तेः ज्येष्ठायुक्तैरनुराधारहितैर्मृदुचरलघुभैर्द्वादशनक्षत्रैः अथ लग्नबलम् एकादश षष्ठतृतीयस्थानस्थैः पापग्रहैः सद्भिः तथा क्षीणचंद्रो भौमशनिसूर्यैः केंद्रगतैः क्रमेण यथासंख्यं मृदुः शस्त्रान्मृतिः पंगुता खंजलम् ज्वरः एतानि फलानि स्युः बुधजीवभार्गवैः केंद्रस्थैः शुभं कल्याणं स्यात् वसिष्ठेन लग्नादिविषये विशेष उक्तः मेषे दुःखी मृगेंद्रे च वृश्चिके व्यसनं भवेत् राजा वै धेच धनुषि शुभयुक्ते न दुष्यति विषशस्त्रज्वलैर्घोरैः पीड्यते मरणान्वितः क्षौरे मृत्युर्घटे लग्ने शुभयुक्तेपि सक्षतं जामित्रे भास्करे क्षौरे मृत्युः स्याद्भिजे तथा शुक्रे सौख्यविनाशः स्यान्मंदभाग्यं शनैश्चरे इति नक्षत्रेषु विशेषमाह गुरुः हस्ताश्विविष्णुपौष्णानि श्रविष्ठादित्यपुष्यभम् सौम्यचित्रे तथा क्षौरे अनमानवनारकाः त्रीण्युत्तराणि वायव्यं रोहिणी वारुणं तथा क्षौरे षण्मध्यमाः प्रोक्ताः शेषा द्वादश गर्हिता इति क्षौरादि [illegible] जन्मलग्ने शुभमाह भृगुः कृषिं प्रयाणं क्षौरं च विवाहं प्राशनं तथा शि

वाद्वेलग्नांशयोश्चाष्टमनिधनतनौ नैधने शुद्धियुक्ते शाक्रोपेतैर्विमैत्रैर्मृदुचरलघुभैरायषट्त्रिस्थपापैः २९ क्षीणेचंद्रे कुजसौरिभा
स्करैर्मृत्युशस्त्रमृतिपंगुताज्वराः स्युः क्रमेण बुधजीवभार्गवैः केंद्रगैश्च शुभमिष्टतारया ३० पंचमासाधिके मातुर्गर्भे चौलं शिशो
र्नसत् पंचवर्षाधिकस्येष्टं गर्भिण्यामपि मातरि ३१ ताराद्दोषेज्ञेंद्रिकोशांशगे वा क्षौरं सत्स्यात्सौम्यमित्रस्ववर्गे ॥ ॥

शोर्वैलग्नं च पानं च जन्मराशौ शुभं भवेत् जन्मलग्ने शुभं क्षौरं मध्ये वर्ज्यं मयेष्टमङ्गलि गर्गः आत्मराश्युदये षष्ठे द्वादशे निधने तथा शत्रुक्षेत्रे च नीचे च क्षौरं नैव प्रशस्यते जन्मलग्ने सति संभवे वर्ज्यमित्यन गोचरस्या च पुनरिष्टतारया गोचरप्रकरणोक्तया शुभफलदया तारया चूडा स्यात् केशवमानंतपुरं पादलिपुत्रं पुरीमहिच्छत्रम् दितिमदितिं च स्मरता क्षौरविधौ भवति कल्याणमिति २९ ३० अथ सगर्भामातृसंस्कार्यमातृविशेषमनुष्टुभाह पंचमासाधिके ति संस्कार्ये मातुर्गर्भे पंचमासेभ्योधिके सति चौलं शुभं न स्यात् पंचमासेभ्यः पूर्वं चौलं शुभमित्यर्थः गर्भे मातुः कुमारस्य न कुर्याच्चौलकर्म च पंचमासादधः कुर्यादत ऊर्ध्वं न कारयेदिति वसिष्ठोक्तेः अस्यापवादमाह। पंचवर्षाधिकस्येति उल्लंघितपंचवर्षस्य शिशोर्मातरि गर्भिण्यामसत्यां पंचमादूर्ध्वमपि चौलमिष्टम् नारदः ॥

स्त्रोमांत्रिगर्भिण्यां चूडाकर्म न कारयेत् पंचमाब्दात्सागर्यो र्ध्वं गर्भिण्यामपि कारयेत् सहोपनीत्या कुर्यादेव तद्दोषो न विद्यत इति अत्र तु पंचवर्षाणां न्यूनाधिकभावो ना
पेक्षितः सर्वापवादकत्वात् ३१ अथ चौले ताराबलमावश्यकमित्युक्तं तत्र दुष्टताराऽपवादं शालिन्याह ताराद्दोष्येति दुष्टतारायामपि सत् अन्त्रे चंद्रे त्रिकोणोच्च इति
कोणगे उच्चगे वा सति क्षौरं सत् शुभं स्यात् वा अथवा सौम्यमित्र स्ववर्गे सौम्यानां बुधगुरुशुक्राणां षड्वर्गे चंद्रे सति अथवा स्वस्यैव षड्वर्गे सति क्षौरं सत्स्यात्॥
सौम्येति सौम्ये भे शुभग्रहराशौ चंद्रे सति स्वस्य गोचरेण शोभने सति दुष्टताराऽपि क्षौरयात्रादिकृत्ये शोभना समीचीना ज्ञेया ३२ अथ विशेषमनुष्टुभाह ऋतु
मत्स्या इति ऋतुमत्या रजस्वलायाः तथा सूतिकाया जातापत्यायाश्च सूनोश्चौलोपनयनविवाहादिकृत्यं बालस्य बालिकायाश्च नाचरेत् न कुर्यात् उक्तं च ग्र॰
वेतसा यस्य मांगलिकं कृत्यं तस्य माता रजस्वला तदा स मृत्युमाप्नोति पंचमं दिवसं विनेति विवाहोत्सवकार्येषु माता चेद्वै रजस्वला वैधव्यं जायते तत्र ऋनार्योः

सौम्यभे चेच्छोभने दुष्टताराशस्ता ज्ञेया क्षौरयात्रादिकृत्ये ३२ ऋतुमत्याः सूतिकायाः सूनोश्चौलादि नाचरेत् ज्येष्ठापत्यस्य न ज्येष्ठे
कैश्चिन्मार्गेऽपि नेष्यते ३३ दंतक्षौरनखक्रियात्र विहिता चौलोदिते वारभे पातंग्यारखौन्विहाय नवमं षष्ठं च संध्यां तथा रिक्तां पर्वनिशां
निरासनरणग्रामप्रयाणोद्यतस्नाताभ्यक्तकृताशनैर्नहि पुनः कार्या हितप्रेप्सुभिः ३४ पाणिपीडन इति ज्येष्ठापत्यस्याद्यगर्भसुतस्य कन्याया वा

शुभकृत्यं चौलादिकं ज्येष्ठे मासि न भवति कैश्चिदिति मार्गशीर्षेऽपि कैश्चिदाचार्यैराद्यगर्भसुतकन्ययोर्मंगलकृत्यं नेष्यते भरद्वाजः मार्गशीर्षे तथा ज्येष्ठे क्षौरं परिणयं
तम् आद्यगर्भदुहितुश्च यत्नेन परिवर्जयेदिति ३३ अथ सामान्यतः क्षौरमुहूर्तं तन्निषिद्धकालं च शार्दूलविक्रीडितेनाह दंतक्षौरेति चौलोदिते वारे नक्षत्रे दंतनिघ
घर्षणादिका क्षौरक्रिया विहिता उक्ता निषिद्धकालमाह पातंगीति पतंगस्य सूर्यस्यापत्यं पातंगिः शनिः शनिभौमरविवारान् तथा नवमं षष्ठं च दिनं क्षौरकृतं ततो न
वमदिने पुनः क्षौरं न कार्यम् तथा संध्यां प्रातः सायंकालौ विहाय रिक्ताम् पर्वाणि पूर्वोक्तानि निशां रात्रिं च विहाय अथाधिकारिणः हितप्रेप्सुभिः स्वशुभमिच्छु
द्भिः एतादृशैर्हि निश्चयेन क्षौरक्रिया न कार्या कैर्निरासनैः आसनरहितैः रणः संग्रामः ग्रामप्रयाणमर्थ्याद्ग्रामान्तरं प्रत्युद्यतैः कृतोद्योगैः स्नातैः कृतस्नानैः अभ्यक्तैः॥

कृततैलाभ्यंगैः कृताशनैः कृतभोजनैः सुवर्णाद्यलंकारभूषितैरित्यपि ध्येयम् ३४ अथमंजुभाषिण्याविशेषमाह ऋतुपाणिपीडेति कृतौयज्ञे तथापाणिपीडोवि वाहस्तत्र श्मश्रुकर्मादौ मृतौमातापित्रोर्मरणे बंधमोक्षणेकारागृहेबद्धस्यमोक्षणे द्विजाज्ञयाब्राह्मणाज्ञयाबंधमोक्षणेराजाज्ञया दुष्टेपिवारनक्षत्रेक्षौ रंचरेत्तुकुर्यात् अन्यच्च गंगायांभास्करक्षेत्रेमातापित्रोर्मृतेऽहति आधानेसोमपानेचषट्सुक्षौरंविधीयते अन्यच्च राजकार्यनियुक्तानांनटानांरूपजी विनाम् श्मश्रुरोमनखच्छेदेनास्तिकालविशोधनमिति अथशवेति गर्भिणीगर्भवतीतस्याःभर्ताशववाहंमृतकवहनम् तीर्थगमंतीर्थयात्राम् उपल क्षणत्वाद्विदेशागमनमपि सिंधुमज्जनंसमुद्रस्नानम् क्षौरं एतानिकर्माणिनाचरेत् नकुर्यात् उक्तंच सिंधुस्नानंद्रुमच्छेदंवपनंप्रेतवाहनम् विदेशगमनं चैवनकुर्याद्गर्भिणीपतिः राजार्योगीपुरंध्रीचमातापित्रोस्तुजीवितोः मुंडनंसर्वतीर्थेषुनकुर्याद्गर्भिणीपतिः नारदः वपनंमैथुनंतीर्थंवर्जयेद्गर्भिणीपतिः श्रा

ऋतुपाणिपीडमृतिबंधमोक्षणेक्षुरकर्मचद्विजनृपाज्ञयाचरेत् शववाहतीर्थगमसिंधुमज्जनंक्षुरमाचरेन्नखलुगर्भिणीपतिः
३५ नृपाणांहितंक्षौरभेश्मश्रुकर्मदिनेपंचमेपंचमेस्योदयेवा षडग्निस्त्रिमैत्राष्टकःपंचपित्र्योऽवृतोऽश्व्यर्यमाक्षौरकृन्मृत्युमेति ३६॥

डंचसप्तमान्मासादूर्ध्वंचान्यत्रवेदवित् ३५ अथराज्ञांक्षौरेविशेषंसर्वेषांवर्ज्यनक्षत्राणिचभुजंगप्रयातेनाह नृपाणामिति नृपाणामिति नृपाणांपंचमेपंचमेदिनेक्षौरनक्षत्रेश्मश्रुकर्महितंस्यात् पंचमेदिनेयदिक्षौरनक्षत्राभावस्तदर्थमाह अस्योदयेवेति अथवाऽस्यक्षौरभस्योदयेश्मश्रुकर्म कार्यम् उदयशब्देनतन्नक्षत्रस्यस्वामिनामुहूर्तः तथाचगर्गः क्षौरकर्ममहीशानांपंचमेपंचमेऽहनि कर्तव्यंक्षौरनक्षत्रेप्यथवातन्मुहूर्तकेइति उत्पले नतुवाराहपद्यआख्यानवासरे ऽस्यउदयेअस्यक्षौरभस्यउदयेलग्ने इतिव्याख्यातम् तथामेषलग्नंत्रिंशद्भागात्मकंतत्राप्याश्वयोदशभागाविंशतिकला धिकायावताकालेनमेषलग्नेउदयंयांतितावदश्विनीनक्षत्रमुदयंयातीति तदनंतरंयावंतएवांशायावताकालेनोदयंयांतितावद्भरण्युदयइत्यनेनन्यायेन सर्वेषांनक्षत्राणामुदयाज्ञेयाः भ्रातरस्तुएवंव्याकुर्युःरस्तुयस्मिन्कालेअश्विन्याउदयंक्षितिजसंबंधः संपद्यतेतत्समयमारभ्ययावद्भरण्याउदयंक्षितिजसंबंधः

तदंतरेणावान्कालः सोऽग्विन्माउदयउच्यते एवंसत्कदयलग्नहृत्यांशांतरलात् गणितमार्गेणयावानिष्टकाल आगच्छेत् सएवतन्नक्षत्रोदय इतिनिष्कर्षः पंडग्निरिति अग्निःकृत्तिकाश्चैतोहत्यापड्वारंकृत्तिकायस्यसः एवंत्रीणिमैत्रः अनूराधायस्य अष्टौकः रोहिण्योयस्य पंचपित्र्याणिमघायस्य अब्दयश्चता रः अर्यमापउत्तराफाल्गुनीयस्यसः एतादृशाः क्षौरकृद्दन्तोवर्षाणेनलरंसृत्कमरणमेतिप्राप्नोति वसिष्ठः अष्टाग्नेर्भैःपितृपंचकश्च षड्ब्हिधिष्ण्याः स्त्रुयंमर्दश्चि मैत्रभः पद्मजसन्निभोपिक्षौरीनरोऽद्वात्रिधनंगतःस्यादिति क्षौरम् ३६ अथप्राप्तकाललाद्क्षरारंभमुहूर्तंमपंचामरवंद्रसाह गणेशेति गणेशविष्णुप्रस्ति द्रौ वाक्सरस्वती रमालक्ष्मीः एतादेवताःप्रपूज्य पंचमेवर्षेसति शिवएकादशीद्वादशीदशमीद्वितीयाषष्ठीपंचमीतृतीया आसामन्यतमतिथौरवावुद कुउत्तरायणगतेसति तथालघुनक्षत्राणिहस्ताश्विपुष्याः श्रवणस्वातीरेवतीपुनर्वसुः ईशाआर्द्रातक्षाचित्राःमित्रमनुराधाएषामन्यतमनक्षत्रेसति तथा

गणेशविष्णुवाग्रमाःप्रपूज्यपंचमाब्दकेतिथौशिवार्कदिग्द्विषट्शरत्रिकेरवावुदक्लघुश्रवोनिलांत्यभादितीशतक्षमित्रभेचरोनस तनौशिशोर्लिपिग्रहःसतांदिने ३७ मृगात्कराच्छ्रुतेस्त्रयेश्विमूलपूर्विकात्रयेगुरुद्वयेऽर्कजीवविस्तितेऽन्हिषट्शरत्रिके शिवा र्कदिग्द्विकेतिथौध्रुवांत्यमित्रभेपरैःशुभैरधीतिरुत्तमात्रिकोणकेंद्रगैःस्मृता ३८ विप्राणांव्रतबंधनंनिगदितंगर्भाज्जनेर्वाष्टमेवर्षेवा प्यथपंचमेक्षितिभुजांषष्ठेतथैकादशे ॥

सतांसोमज्ञगुरुशुक्राणांदिनेदिवसे तथाचरराशयोमेषकर्कतुलामकरास्तद्रहितशुभस्वामिकेवृ षमिथुनकन्याधनुर्मीनानामन्यतमेलग्नेसति शिशोर्लिपिग्रहोनूतनाक्षरलेखनप्रारंभः ३७ अथविद्यारंभमुहूर्तंमपंचामरेणाह मृगादिति मृगात्त्रयेमृगार्द्रा पुनर्वसुषुहस्तात्त्रयेहस्तचित्रास्वातीषुश्रुतेःश्रवणात्त्रयेश्रवणाधनिष्ठाशतभेषु अश्विन्याम् मूलेपूर्वात्रयेगुरुद्वयेपुष्याश्लेषयोः तथासूर्यगुरुबुधशुक्राणां दिने तथाषष्ठीपंचम्यादितिथिषुशुभैःकेंद्रत्रिकोणगैः सद्भिः आधीतिःशुभास्मृता अधीतिरध्ययनम् परैःध्रुवांत्यमित्रभेअधीतिःशुभाप्रोक्ता इदंवचनंविद्याविषय मितिदीपिकोक्तेः विद्यारंभेश्रवणत्रयोपादानंमहेश्वरादिमताम् वसिष्ठादिभिःश्रवणस्यकेवलस्यनोक्तत्वात् इतिविद्यारंभः ३८ अथव्रतबंधइति विप्राणामि

मु॰ टी॰ ५१

तस्यत्रिविधोपिकालोनित्यःकाम्योगौणश्चक्रमेणातंशार्दूलविक्रीडितेनाह विप्राणामिति गर्भदिनमारभ्याष्टमेसौरेवर्षेऽथवाजन्मतस्तद्दिनात्सौरवर्षेऽष्टमेसतिवि
प्राणांव्रतबंधनंनित्यंगदितम् अथकाम्यम् विप्राणामेवगर्भाज्जनेर्वापंचमेवर्षेकार्यम् एवंक्षितिभुजांक्षत्रियाणांगर्भाज्जनेर्वाषष्ठेकाम्यम् गर्भाज्जनेर्वाएकाद
शेसौरवर्षेनित्यंवैश्यानांपुनस्तथैवाष्टमेकाम्यम् तथैवगर्भाज्जनेर्वाद्वादशोनित्यम् नारदः आधानादष्टमेवर्षेगर्भतोवाथजन्मनाम् राज्ञामेकादशेमौंजीबंधनंद्वा
दशेविशामिति अत्रफलाश्रवणान्नित्यमित्यवसीयतेमनुः ब्रह्मवर्चसकामस्यकार्यंविप्रस्यपंचमे राज्ञोबलार्थिनःषष्ठेवैश्यस्यार्थार्थिनोष्टमे अत्रफलश्रवणा
त्काम्यतापैठीनसिनागर्भपंचमेव्रतबंधनमुक्तम् गर्भपंचमेब्राम्हणमुपनयेदिति गर्भषष्ठेष्टमेचक्षत्रियविशोर्ज्ञेयःगर्भादिसंख्यावर्षाणामितिस्मृतिश्च आपस्त
म्बसूत्रेगर्भाष्टमेषुब्राम्हणमुपनयेद्गर्भैकादशेषुवैश्यमितिवहुस्त्वान्यथानुपपत्त्यागर्भषष्ठसप्तमाष्टमेष्वितिवृत्तिकृद्व्याख्यानात्त्रयाणामपिनित्यकालता एवंगर्भै

वैश्यानांपुनरष्टमेप्यथपुनःस्याद्द्वादशेवत्सरेकालेथद्विगुणेगतेनिगदितेगौणंतदाहुर्बुधाः ३९ क्षिप्रध्रुवाहिचरमूलमृदुत्रिपू

कादशेष्वित्सादावपिव्याख्येयम् एतच्चतच्छाखाध्यायिविषयंज्ञेयम् अथगौणकालउच्यते निगदितेप्रोक्ते ॥ र्वारौद्रेर्कविद्गुरुसितेंदुदिनेव्रतंसत्।

गर्भाज्जनेर्वाष्टमे इत्यादिकेकालेतस्मिन्द्विगुणेगतेसतितद्व्रतबंधनंगौणमाहुः यथा ब्राम्हणस्यषोडशवर्षपर्यंतम् क्षत्रियस्यद्वाविंशतिवर्षपर्यंतम् वै
श्यस्यचतुर्विंशतिवर्षपर्यंतंगौणमित्यर्थः मनुः आषोडशाद्ब्राह्मणस्यसावित्रीनातिवर्तते आद्वाविंशात्क्षत्रबंधोराचतुर्विंशतेर्विशः अतऊर्ध्वंत्रयोप्येते
यथाकालमसंस्कृताः सावित्रीपतिताव्रात्याभवंत्यार्यविगर्हिताइतिकेशवः स्वस्वमौंजीमुख्यकालेश्रेष्ठमध्याधमाःसमाःतिस्रःकेशवदैवज्ञैःप्रोक्तामौंजीनिबं
धनेइति ३९ अथव्रतबंधेनक्षत्रादिकंवसंततिलकयाह क्षिप्रेति गीर्वाणाम्बुप्रतिष्ठेत्यादिनादक्षिणायननिषेधादुत्तरायणमासषट्कंप्रशस्तमितिमासानामुक्त
त्वान्नक्षत्रादिकमेवोक्तम् तत्रकाश्यपः ऋतौवसंतेविप्राणांग्रीष्मेराज्ञांशरद्यथा विशांमुख्यंचसर्वेषांद्विजानांचोपनायनम् साधारणंचमासेषुमाघादिषुचपंचसुक्षि
प्रेति क्षिप्राणिहस्ताश्विपुष्याः ध्रुवाणिरोहिण्युत्तरात्रयम् अहिराश्लेषा चराणिश्रवणधनिष्ठाशततारापुनर्वसुस्वात्यः मूलम् मृदूनिमृगरेवतीचित्रानुराधाः ॥

त्रिसः पूर्वारौद्रे आर्द्रायाम् एषु द्वाविंशतिभेषु व्रतबंधनं सत् उक्तंच प्राजापत्यादिषड्क्षे भगर्क्षाद्दिषु पंचसु मूलादित्रिके चैवसप्ते चैव्रतबंधनमिति अर्थाद्भरणी
कृत्तिकामघाविशाखाज्येष्ठासु न कार्यमित्यर्थः एतानि सर्वशाखानक्षत्रमेलकाभिप्रायेणोक्तानि क्वचिज्ज्येष्ठाशततारेपि गृहीता श्रीपतिनिबंधे अश्विनीमृग॥
चित्रासु हस्ते स्वात्यां च शक्रभे पुष्ये च पूर्वाफल्गुन्यां श्रवणे पौष्णभे तथा वासवे शततारासु व्रतबंधः प्रशस्यते भुजबलराजमार्तंडयोरपि हस्तत्रये दित्यद्वि
त्रये च शाक्रेंदुपुष्याश्विनीरेवतीष्विति हस्ते शक्राश्विचित्रादितिवसुवरुणोपेंद्रपुष्येंदुपौष्णस्वातीष्वाहताशुस्मृतमुपनयने भार्गवाद्यैर्मुनींद्रैरिति च अन्ये
ति सूर्यबुधगुरुशुक्रचंद्रदिवसेषु व्रतं सत् आर्थात् भौमशनी निषिद्धौ नारदः आचार्यसौम्यकाव्यानां वाराः शस्ताः शशीनयोः वारौ तौ मध्यफलदा वितरौ
निंदितौ व्रते तत्राप्यस्तंगते बुधस्य वर्ज्यः अस्तंगतस्य सौम्यस्य वारो वर्ज्यो हि जन्मनोतिनारदोक्तेः द्विज्ञोष्विति द्वितीयात्तृतीयाच पंचम्येकादशी द्वादशी दशमी

द्वित्रीषुरुद्ररविदिक्प्रमिते तिथौ च कृष्णादिमत्रिलवकेपि न चापराण्हे ४० कवीज्यचंद्रलग्नपा रिपौ मृतौ व्रतेऽधमाः व्ययेब्जभार्गवौ

तथा तनौ मृतौ सुतेखलाः ४१ व्रतबंधेऽष्टषड्रिःफवर्जिताः शोभनाः शुभाः ४२ संज्ञासु तिथिषु च व्रतं सत्स्यात् नारदेन सप्तमीत्रयोदश्योः प्राश

स्त्यमुक्तं तद्वसंताभिप्रायेणेति ज्ञेयम् उक्तं च तेनैव विनर्तुना वसंतेन कृष्णपक्षे गलग्रहे अपराण्हे चोपनीतः पुनः संस्कारमर्हतीति कृष्णादिमेत्ति विहितमासानां
कृष्णपक्षस्यादिमत्रिलवके पंचमीपर्यंतं व्रतं सत् त्यक्त्वा चतुर्थीमपि कृष्णपक्षे तु आद्यत्रिभागे शुभदं व्रतं सदेति वसिष्ठोक्तेः न चेति त्रिधाविभक्तदिनस्य यो वि
भागाः क्रमेण पूर्वान्हमध्यान्हापराण्हसंज्ञका भवंति तत्रापरान्हभागे व्रतं न सत् अपराण्हे चोपनीतः पुनः संस्कारमर्हतीति नारदोक्तेः त्रिभात्रिभक्तादिवसे
तत्राद्यो कर्म दैविके द्वितीये मानुषं कार्यं तृतीये शेतु पैतृकमिति नारदोक्तेः ४० अथ व्रतबंधे सामान्यतो लग्नभंगयोगं प्रमाणिकयाह कवीज्येति रिपौ षष्ठे मृतावष्ट
मस्थाने च शुक्रगुरुचंद्रलग्नस्वामिनो भवंति तदा अधमा मरणकारकाः अब्जभार्गवौ चंद्रशुक्रौ व्यये अधमौ खलाः पापग्रहाः लग्नाष्टमपंचमस्थानेषु स्थिताः अ
धमाः ४१ अथ सामान्यतो लग्नमत्रशुभमाह व्रतबंधइति शुभग्रहाः अष्टमषष्ठद्वादशस्थानस्थिताश्चेत्स्युस्तदा शोभनाः अन्यस्थाने व्रतबंधे शोभनाः खलाः पापः ॥

तृतीयषष्ठैकादशस्थानेषु शोभनाः स्युः गोकर्केति पूर्णः शुक्लपक्षीयो विधुः वृषभस्थः कर्कस्थश्च तनौ यदि भवेत्तदा सत् शोभनाः नान्यथा गुरुः चंद्रे लग्ने भिशस्तः
स्यात्क्षयरोगी सितेतरे शुक्लपक्षे भवे यज्जातस्य भे तुंगे विशेषतः इति कश्यपस्तूक्तं स्वं चंद्रं सदा एवमेवं धृत वर्धमानोपि वा पूर्णश्चंद्रो यदि विलग्नगः निःस्वं करोतीति शक्ति
नं लग्नगः क्षयरोगिणमिति उच्चस्थसंबंधिनोः पक्षयोरीशावास्तोऽयत्रस्थास्त्वगृहगस्तु उत्तमः मतद्वये ४२ अथ वर्णेशाः शाखेशान् शालिन्याह विप्राधीशाविति शु
क्रगुरू हस्ती ब्राह्मणाधीशौ भौमसूर्यौ क्षत्रियाणां स्वामिनौ ओषधीशश्चंद्रो वैश्यानां स्वामी बुधः शूद्राणां स्वामी शनिरंत्यजानां चांडालानां स्वामी ऋग्वेदो यजु
र्वेदः सामवेदोऽथर्वण इति वेदक्रमाज्जीवशुक्रारसौम्याः शाखेशाः स्युः ऋग्वेदस्य गुरुः यजुषः शुक्रः साम्नो भौमः अथर्वणो बुधः स्वामी ४३ वर्णेशशाखेश
योः प्रयोजनवसंततिलकयाह शाखेशेति यः स्वशाखाधिपस्तस्य वारस्तनुर्लग्नं च वीर्यवलं गोचरप्रकारेण स्वगृहाद्यवस्थितत्वेन वा बलं वर्तं चैतत्त्रये जीवशस्त

त्रिषडायखलाः पूर्णो गोकर्कस्थो विधुस्तनौ ४२ विप्राधीशौ भार्गवेज्यौ कुजार्कौ राजन्यानामोषधीशो विशांच शूद्राणांज्ञश्चांत्यजानांप
निः स्याच्छाखेशाः स्युर्जीवशुक्रारसौम्याः ४३ शाखेशवारतनुवीर्यमतीव शस्तं शाखेशसूर्यशशिजीवबले व्रतं सत् ॥ ऊं ॥

म् यथा गुरुः ऋग्वेदिनामीशोतो गुरुवारे गुरुलग्ने धनुर्मीनाख्ये गुरुबले च सति उपनयनमतीव शुभं एवं सर्वत्र विज्ञेयं नारदः शाखाधिपतिवारश्च शाखाधिपब
लं शिशोः शाखाधिपतिलग्नं च त्रितयं दुर्लभं व्रते शाखेति शाखा वेदस्तस्येशः स्वोक्तेः जीव इति जीवे भृगोः चकारात् शाखेशे वर्णेशे वा विजिते युद्धे पराजिते नीच
राशिस्थे च सति व्रते नानुष्ठिते न सतां वेदशास्त्रविधिना वेदाध्ययनविधिर्नित्यनैमित्तिकश्रौतस्मार्तकर्मानुष्ठानात्मकस्तेषां समाहारद्वंद्वस्तेन रहितास्तनौ स्यात् वसि
ष्ठः शाखेशगुरुशुक्राणां मौढ्ये वाल्ये च वार्द्धके नैवोपनयनं कार्यं वर्णेशे दुर्बले सतीति तेन भौमबुधयोरस्तत्वं सामगाथर्वणशाखिनो रुपनयनादिनभवतीति तत्वम्
तत्र नीचाद्यवस्थितत्वेऽपि शाखेशे परिहारमाह वसिष्ठः शत्रुनीचाधिशत्रुस्थस्वांशे वा स्वोच्चभागगे शाखेशे वा गुरौ शुक्रे न नीचफलमश्नुत इति शुक्रस्य शत्रुराशिस्थ
त्वं वृषभस्थे ऽर्के कदाचित्संभवति नीचगतत्वं शरदि वैश्यस्योपनये दिति वैश्योपनयनं संभवतीति ध्येयम् ४४ अथ जन्ममासादेः प्रतिप्रसवमाह जन्मर्क्षेतिजन्मनक्षत्रे जन्म

जन्मलग्नेआदिशब्देनजन्मतिथौविप्राणांब्राह्मणानां आद्यगर्भेपि अपिशब्दात्द्वितीयगर्भादावपिवर्त्तीबालोव्रतेयज्ञोपवीतेविद्याधिकः स्यात् क्षत्रादीनांक्षत्रियवैश्या
नांपुनरनादिमे द्वितीयगर्भादिबालके सतिजन्मर्क्षमासलग्नादौविद्याधिकोव्रतीस्यात् आद्यगर्भेतुतेषांसर्वथानिषेधएव शौनकः जन्मोदयेजन्मसुतारकासुमा
सेतथाजन्मतिथौचराशौ व्रतेनविप्रोल्पपरिश्रुतोपि प्राज्ञोविशेषः प्रथितःपृथिव्याम् गर्भाष्टमेगर्गपराशराद्यैःफलंयदुक्तंव्रतबंधनेतु ततोधिकंजन्मसुतारकासु
मासेथवाजन्मनिवाडवानाम् विप्रभूदेववाडवाद्यभिधानात् प्रथमदशमैकोनविंशनक्षत्राणां ग्रहणार्थंजन्मर्क्षतारकास्वित्युक्तम् जन्ममासनिषेधस्तु आद्य
गर्भविषयः क्षत्रियवैश्ययोः विप्राणांतुवाडवानामिति विशेषोक्तेराद्यगर्भानाद्यगर्भसाधारणंजन्ममासेउपनयनम् जन्ममासादौशस्तमितिज्ञेयम् ४५ अथगुरु
बलमनुष्टुभाह बटुकन्येति बटुरुपनयनाधिकारी तयाकन्यास्त्रीजात्यपत्यंजन्मराशेर्नवपंचमैकादशद्वितीयसप्तमस्थानस्थितोगुरुःश्रेष्ठःउत्तमः दशषट्तृतीय

जीवेभृगौरिपुगृहेविजितेथनीचे स्याद्वेदशास्त्रविधिनारहितोव्रतेन ४४ जन्मर्क्षमासलग्नादौव्रतेविद्याधिकोव्रती आद्यगर्भेपिविप्रा
णांक्षत्रादीनामनादिमे ४५ बटुकन्याजन्मराशेस्त्रिकोणायद्विसप्तग श्रेष्ठोगुरुःखषट्त्र्याद्येपूजयान्यत्रनिंदितः ४६ ॥ ५ ॥

प्रथमस्थानस्थितोगुरुःपूजयापूजाविधानेनानुष्ठितेनश्रेष्ठः अन्यत्रचतुर्थाष्टमद्वादशस्थानस्थोनिंद्योनिषिद्धइत्यर्थः नारदः बालस्यबलहीनोपिशांत्याजीवोब
लप्रदः यथोक्तवत्सरेकार्यमनुक्तेनोपनायनम् वसिष्ठः उक्तेपिवर्षेनगुरुर्बलीचेत्त्यक्त्वात्प्रशस्तंव्रतबंधकर्म अनुक्तवर्षेसुबलप्रदोपिनैवेतयोरब्दबलंगरीयइतिग
र्गः व्रतबंधेविवाहेचप्रतिष्ठायांविशेषतः गोचरेणैवकर्तव्यंवेधादिकर्मकारणमिति वेधस्तु व्ययेपक्षेत्रिगेशलेःखगेनंदेःसखेषारेः रंध्रेरुद्रेग्रहे विद्धोगुरुः
शुद्धोशुभोन्यथा प्राच्यास्तुगोचरबलाभावेऽष्टकवर्गबलमाहुः राजमार्तंडः अष्टवर्गविशुद्धेषुगुरुशीतांशुभानुषु व्रतोद्वाहौतुकर्त्तव्यौगोचरेणकदाचनेति अन्य
त्र अष्टवर्गेणयेशुद्धास्तेशुद्धाः सर्वकर्मसु सूक्ष्माष्टवर्गसंशुद्धिःस्थूलाशुद्धिस्तुगोचरे तत्रगुरोरष्टवर्गोरहज्ञानके दिक्स्वाद्याष्टमदायबंधुगुरुजात्स्वात्त्रिकोणेगि
राः सूर्याःस्वांत्रिनवेषुधीस्वनवदिग्लाभारिगोभार्गवात् जायायार्थनवालजेषुहिमगोर्मंदात्त्रिषट्धीव्ययेदिग्धीषट्स्वसुखाद्य[illegible]नवगोज्ञात्तस्मरेषुस्मात् वराहः ५

पूजाभिस्तां प्रतिनिसृहेपिकुर्यात् गुरौ शुद्धिविवर्जितेपि वरस्यलाभे शुभदं विवाहं वदंतिगर्गच्यवनादिमुख्याः अत्रचतुर्थाष्टमद्वादशस्थानस्थितत्वेन गुरोर्द्विगुणत्रिगुणादिकांपूजांविधायविवाहव्रतबंधादिशुभमिति संप्रदायविदः ४६ अथगुरुदोषापवादमनुष्टुभाह स्वोच्चइति गुरुश्चतुर्थादिनिंद्यस्थानस्थितोपिस्वोच्चे कर्कस्वमेधनुर्मीने स्वमैत्रेमेषसिंहवृश्चिके स्वांशेधनुर्मीननवांशे वर्गोत्तमेनवांशेयथा वृषराशौवृषनवांशेगुरुर्वर्गोत्तमइति वर्गोत्तमलक्षणम् वर्गोत्तमानवांशाश्चरादिषुप्रथममध्यांताइति एषुस्थितोगुरुः इष्टः शुभफलदाता अन्येषुएतादृशोगुरुः अतीवशुभः भुजबलः वर्गोत्तमेस्वभवनेभवनेथमैत्रे मित्रांशकेस्वभवनोच्चनवांशकेवा जन्माष्टरिःफरिपुस्वत्रिचतुर्थगोपिजीवः स्वस्वार्थसुखवृद्धिकरोविवाहे नीचेति नीचंमकरः अरिस्थः मिथुनकन्यातुलावृषराशिस्थः शुभोप्यसन् अनिष्टफलदातेसर्थः उक्तंच उच्चस्थः स्वगृहेस्थत्वद्भवनगोवाचस्पतिर्निस्वशः पूर्णायुर्विविधार्थसौख्यजननोजन्माष्टमस्थोपिचेत् नीचस्थोरिगृहेदिवाकरकरच्छायानुगामीसदापीष्टोऽनिष्टफलंददातिनियतंवैधव्यदुःखास्पदम् अत्राष्टमस्थोपिचेदित्यपिशब्देनचाष्टमंलक्षगुणंप्रपूजयेदिति विधानात् पूजामनीहमानेषुपनयनादि

स्वोच्चेस्वभेस्वमैत्रेवास्वांशेवर्गोत्तमेगुरुः रिःफाष्टतुर्यगोपीष्टोनीचारिस्थः शुभोप्यसन् ४७ कृष्णेप्रदोषेऽनध्यायेशनौनिश्यपराण्हके ॥

शुभंस्यात् द्वादशचतुर्थस्थानस्यातु द्विगुणपूजामिच्छतः तथान्तीयादिस्थानस्यपूजामात्रापेक्षस्यगुरोः शुभफलदातृतास्तीतिकिंवक्तव्यमितिविवेकेशुक्तिकन्यायस्त्वनार्यापिशब्दः नचाष्टमंलक्षगुणं पूजयेदिति शत्रुगृहस्थितगुर्वभिप्रायत् अस्यापवादोरत्नकोशे गोचराष्टकवर्गाभ्यां यस्य शुद्धिर्नलभ्यते तस्योपनयनंकार्यं चैत्रेमीनगतेरवौ हरौसिंहांशगेजीवेनीचर्क्षेनीचभागगे मौंजीबंधः शुभः प्रोक्तश्चैत्रेमीनगतेरवौ पाठांतरम् जन्मभाद्दशगेसिंहेनीचेवाशत्रुगेगुराविति अर्थाच्चैत्रेमेषगोर्कोनिषिद्धः तथाचोक्तम् सौम्यायनेव्रतंकार्यंचैत्रेमासिविशेषः उपेननिंद्योयदिफाल्गुनेस्यादजस्थवेशारवगतोननिंद्यः मध्याश्रितोद्वावपिवर्जनीयावित्यादिवाचामय्येवंयुक्तिरिति इदंगणेशदैवज्ञैरभ्यधायि तन्निर्मूलमिवप्रतिभाति मूलवाक्याभावात् ४७ अथव्रतबंधेवर्ज्यानुष्टुभाह कृष्णेति एषुव्रतबंधानेष्टः कृष्णप्रथमत्रिभागरहितेकृष्णपक्षेप्रदोषेयस्मिन्दिने संध्याकाल प्रदोषोभवेत्तद्दिवसे प्रदोषलक्षणमर्कतर्केसायगेवक्ष्यति अनध्यायेवक्ष्यमाणे निशीति अंगवंगकलिंगेषुसौराष्ट्रमगधेषुच ॥

तीर्थयात्राविनागच्छन् पुनः संस्कारमर्हतीतिपुनः संस्कारप्राप्तौ निमित्तानंतरमेव नैमित्तिकमिति न्यायेन यदि रात्रिसद्भावस्तदोपनयनं प्राप्तमिति रात्रिपदोक्तिः तथा
शाकसंध्याप्रातः संध्या तस्यां गर्जिते मेघशब्दे वसिष्ठः व्रते हि पूर्वसंध्यायां वारिदो यदि गर्जति तद्दिनं स्यादनध्यायं व्रतं तत्र विवर्जयेदिति अपरार्कः क्षीणे चंद्रे
अष्टमे शुक्रे निरंशे चैव भास्करे कर्तव्यं नोपनयनं नानध्याये गलग्रहे राशेः प्रथमभागस्थे निरंशः सूर्य उच्यते तथा गलग्रहे गलग्रहानाह गुरुः त्रयोदश्यादि
चत्वारि सप्तम्यादि दिनत्रयम् चतुर्थी चैकतः प्रोक्ता अष्टावेते गलग्रहाः दैवज्ञमनोहरे प्रदोषे निशि अनध्याये मंदे कृष्णे गलग्रहे मेधुविनोपनीतस्य पुनः संस्कारमर्ह
ति गलग्रहे प्रदोषे च स्वल्पायुरुपजायते इति च ४८ अथांशफलमनुष्टुभाह क्रूरोड इति षट्कर्माणि यजनं याजनं चैव तथा दानप्रतिग्रहौ अध्यापनं चाध्ययनं
षट्कर्मा धर्मभाग्द्विज इति अन्यत्स्पष्टम् ४९ अथ चंद्रनवांशफलं स्वनवांशे सापवादं तज्ज्ञोलि गुरुवदमोदनकमिति लक्षणलक्षितेन मोटनकछंदसाह विद्या

शाकसंध्यागर्जिते नेष्टो व्रतबंधो गलग्रहे ४८ क्रूरो जडो भवेत्पापः पटुः षट्कर्मकृद्द्विजः यथार्थभाक् तथा मूर्खो रव्याद्यंशे तनौ क्रमात् ४९

विद्यानिरतः शुभराशिलवे पापांशगते हि दरिद्रनरः चंद्रे खलवे बहुदुःखयुतः कर्णादितिभे धनवान्स्वलवे ५० ॥ ९ ॥

निरत इति यस्मिन्कस्मिन्राशौ चंद्रो यदि शुभग्रहराशिनवांशे चेत्तदा व्रती विद्यानिरतो भवेत् यदि पापग्रहराशिनवांशे चंद्रस्तदा दरिद्रो नरः धनरहितः यदि खल
वे कर्कांशे स्यात् तदा बहुदुःखसहितो भवेत् अथ स्वांशगतचंद्रस्यापवादमाह कर्णेति कर्णे श्रवणे अदितौ पुनर्वसौ नक्षत्रे उपनयने स्वांशे चंद्रः स्यात्तदा धनवान्ना
रदः श्रवणादितिनक्षत्रे कर्कांशस्थे निशाकरे तदा व्रती वेदशास्त्रधनधान्यसमृद्धिमान् ५० केंद्रस्थानां फलमनुष्टुभाह राजसेवीति केंद्रे सूर्यादिखेचरैः प्रत्येकं सहि
ते क्रमादिदं फलं ज्ञेयम् अन्यत्स्पष्टम् अत्र लग्नस्थचंद्रकेंद्रस्थशनिं च विना सर्वे ग्रहाः शुभा इत्यवगम्यते मुनिभिस्तु केंद्रे पापा निषिद्धास्तत्र नारदः स्फूर्जितके
न्द्रगे भौमे व्रतिनो वंशनाशनं स्फूर्जितं केंद्रगे भौमे शिष्याचार्यविनाशनम् अत्र लग्नगृहोत्थाद्यवस्थिताः पापाः केंद्रस्थाः शुभफलदातारः अन्यथा नेति विरुद्धार्थवच
नयोर्विषयविवेकः ५१ अथान्यदाह शुक्रेति शुक्रे जीवे चंद्रे प्रत्येकं सूर्यसंयुते व्रती निर्गुणः स्यात् भौमसंयुते क्रूरचेष्टः क्रूरा हिंसनशीला चेष्टा यस्य तादृशः स्यात्

तयाज्ञानि संयुते निर्घृणो निर्लज्जो निर्दयो वा स्यात् तथा तस्मिन्नेव जीवे शुक्रे चंद्रे वा प्रत्येकं सद्भियुते वटुः सर्वविद्यानिपुणः स्यात् ५२ अथान्यत्प्रमाणिकयाह विधौसि तांशगेति चंद्रे शुक्रांशगे सुके त्रिकोणगे गुरौ तनौ लग्ने च सति व्रतीवटुः समस्तांश्चतुरो वेदान्वेत्तीति समस्तवेदवित् एवं यमांशगे शनिनवांशसंस्थिते चंद्रे सति लग्ने गुरौ च सति सिते त्रिकोणगे सति अतिनिर्घृणः कृतघ्नः स्यात् महेश्वरः जीवे लग्नमधिष्ठिते भृगुसुते धर्मात्मजस्थे विधौ शुक्रांशे ऽखिलवेदवित् द्विविसत्तसांशे कृतघ्नो ऽधम इति नारदः लग्नं सर्वगुणोपेतं लभ्यते ऽन्यदिने न सत् दोषाल्पत्वं गुणाधिक्यं बहुसंमतमिष्यते दोषदुष्टो हि कालो ऽयं सगृहीतुं न शक्यते दोषावेधा दयो महादोषाद्रत्यर्थः ५३ अथानध्यायान् जवनच पलार्थं याह सुचिशुक्रेति अनध्यायाः आषाढशुक्लदशमी ज्येष्ठशुक्लद्वितीया पौषशुक्लैकादशी माघशुद्ध द्वादशी एते अनध्यायाः भूतश्चतुर्दशी तदादित्रितयं चतुर्दशी पूर्णिमा प्रतिपदः कृष्णपक्षे अमावास्या तन्मध्ये अष्टमी च तयोः समाहारः तथा संक्रमणं सूर्यस्य

राजसेवी वैश्यवृत्तिः शास्त्रवृत्तिश्च पाठकः प्राज्ञोर्थवान्म्लेच्छसेवी केंद्रे सूर्यादिखेचरैः ५१ शुक्रे जीवे तथा चंद्रे सूर्यभौमार्किसंयुते
निर्गुणः क्रूरचेष्टः स्यान्निर्गुणः सद्युते पटुः ५२ विधौ सितांशे ऽतांशगे सिते त्रिकोणगे तनौ गुरौ समस्तवेदविद्वतीयमांशगेति निर्घृणः ५३
शुचिशुक्रपौषतपसां दिगश्विरुद्रार्कसंख्यसिततिथयः ९ निरयनसंक्रांतिदिनं चकारान्मन्वाद्यास्तिथीमघाविस्ताः दिनोक्ताः तत्राषाढ

शुक्लदशमी पौषशुद्धैकादशी च मन्वादी ज्येष्ठशुक्लद्वितीया माघशुद्धद्वादशी च सोपपदे यद्यपि चैत्रशुद्धतृतीया मन्वादिः वैशाखशुद्धतृतीया युगा दिस्तथापि ते उभे तृतीये नानध्यायौ तथैव फाल्गुनकृष्णाद्वितीया चातुर्मास्यद्वितीयापि नानध्यायः तासां प्राशस्त्याभिधानात् तथा च वसिष्ठः चैत्र वैशाखसिततृतीया माघस्य सप्तमी फाल्गुनस्य कृष्णा द्वितीया पनये प्रशस्ता प्रोक्ता भरद्वाजवसिष्ठमुख्यैरिति अन्यासां युगादिमन्वादीनां व्रतबंधे ऽप्र संगादेवाग्रहणम् केचिदाचार्याः चैत्रवैशाखेति वचनं लिखित्वापि स्वेच्छया नांगीकुर्वंति तत्र शपथमात्रमेतत्प्रमाणं न पश्यामइत्यलं तस्मात् तृतीये ऽन ध्याये त्वेन त्रेयंत्र तेषिति पदमावश्यकत्वेद्योतनार्थं गौतमः पक्षद्वये चतुर्दश्यामष्टमी द्वितये तथा पक्षादावपि पक्षांते ब्रह्मनाधीयते नरैः फलं च अष्टमी हन्त्युपा

अमावास्येभ्यंर्हितिप्रतिपत्सादनाशिनी मनुः चातुर्मास्यद्वितीयासुमन्वादिषु युगादिषु अष्टकासुच संक्रांतौ शयनेबोधनेहरेः अनध्यायंप्रकुर्वीततथासोपपदासु
चेति चातुर्मास्यद्वितीयागर्गेणोक्ता आषाढफाल्गुनीज्येष्ठपाद्वितीयाविधुक्षये चातुर्मास्यद्वितीयास्ताः प्रवदंतिमहर्षयः मन्वादयो युगादयश्चपूर्वमुक्ताः सिताज्ये
ष्टेद्वितीयाच आश्विनेदशमीसिता चतुर्थीद्वादशीमाघेएताः सोपपदाः स्मृताः नैमित्तिका अनध्यायास्तुस्मृत्यर्थसारे निर्घातभूकंपोल्कानिपतनादिसर्वाङ्गेते
घकालिकानध्यायाः अग्न्युत्पातेवा ऽकालवृष्टौवा आर्द्रादिज्येष्ठांतात्कालादन्यत्राकालवृष्टिः सायंसंध्यागर्जनेउदयांतोऽनध्यायः अर्धरात्रादूर्ध्वंगर्जनेअ
र्धरात्रेवा आकालिकोनध्यायः प्रातःसंध्यागर्जने त्वहोरात्रमितिकालमर्यादीकृत्येसाकालम् अकालेभवआकालिकः यस्मिन्कालेनिमित्तमुत्पन्नंतदारभ्यद्वि
तीयदिनेतत्कालपर्यंतमित्यर्थः स्मृतिरत्नावल्याम् अनूराधर्क्षमारभ्यषोडशर्क्षेषुभास्करः यावच्चरतितावद्कालंमुनयोविदुरितिकालवृष्टौतुतत्काल

भूतादित्रितयाष्टमीसंक्रमणंचव्रतेष्वनध्यायाः ५४ अर्कतर्कत्रितिथिषुप्रदोषः स्यात्तदग्रिमैः रात्र्यर्धसार्द्धप्रहरयाममध्यस्थितैः
क्रमात् ५५ प्राग्ब्रह्मौदनपाकाद्व्रतबंधानंतरंयदिचेत् उत्पातानध्ययनोत्पन्नावपि शांतिपूर्वकंतत्स्यात् ५६ ॥ ६ ॥

मकालेतुत्रिरात्रकम् अतिमात्रायवाद्वृष्टिर्नाधीयीततद्दिनत्रयम् आपस्तंबः उल्कायामग्न्युत्पातेचसर्वासांविधानामाकालिकमितिमनुः चौरैरुपप्लुतेग्रामेसं
भ्रमेचाग्निकारिते आकालिकमनध्यायंविद्यात्सर्वाद्भुतेषुचेति अद्भुतेषुरुधिरादिवृष्टिषु वसिष्ठः उपलरुधिरपांसुपातेऽप्यहमितिस्मृत्यंतरे विद्युद्गर्जितवृष्टीनां
सन्निपातोयदिभवेत् कालवृष्टौतुतत्कालमकालेतुत्रिरात्रकमित्यादिनैमित्तिकाअनध्यायायदाप्रसक्ताव्रतबंधात्प्रागुत्पन्नास्तदाव्रतबंधोनकार्यएव यदातुप्रसक्तावव्रतबंध
दनंतरं ब्रह्मौदनपाकात्प्रागुत्पन्नास्तदाजातेपिनप्रवर्तंते ५४ अथप्रदोषलक्षणमनुष्टुभाह अर्केति तदग्रिमैरर्कादितिथिषुप्रदोषः स्यात् यथाहादश्यामर्ध
रात्रात्प्राक्त्रयोदशीप्रवृत्तौप्रदोषः षष्ठ्यांत्वार्धप्रहरमध्येसप्तमीप्रवृत्तिस्तदाप्रदोषः तथातृतीयायांप्रहरमध्येचतुर्थीप्रवेशात्प्रदोषः अत्रद्वितीयप्रहरस्यत्र्यंशघटि
कात्तृतीयाप्रहरस्यार्धाघटिकेसैवघटिकाद्वयमितः कालः स्थूलो रात्र्यर्द्धशब्दोवाच्यः तेनत्र्यंशावाच्यत्वाभावादर्धंनपुंसकमितिएकदेशिसमासाभावः ५५ ॥

अव्रतबंधानंतरं सायंकालेवहूचांब्रह्मौदनाख्यः संस्कारोऽभिहितस्तत्रार्थपाविशेषमाह आकब्रह्मौदनेति स्पष्टार्थम् उक्तंचनृसिंहप्रसादे ब्रह्मौदनविधेःपूर्वं
प्रदोषेगर्जितंभवेत् तदा विघ्नकरंज्ञेयंवटोरध्ययनस्यतत् तस्यशांतिप्रकारंतुवक्ष्ये शास्त्रानुसारतः स्वस्तिवाचनपूर्वंतुहवनंकारयेद्बुधः आधानेपायसंसाज्यद्रव्यं
शांतियज्ञोभवेत् सूक्तंतुहस्यतेविद्वान्पठेद्धियासमृद्धये गायत्रीयुंजतोमंत्रः प्रायश्चित्तंतुसर्पिषा धेनुंसवत्सकांदद्यादाचार्यायपयस्विनीम् शिलाहोमविधेः
पश्चात् स्थापयेतत्रसंसदि ब्राह्मणान् भोजयेत्पश्चात्ततोब्रह्मौदनंचरेदिति ४६ अथवेदविशेषेणनक्षत्राणिवसंततिलकयाह वेदेति मृगाश्लेषार्द्राहस्तचित्रास्वा
तीमूलपूर्वात्रयेषुऋग्वेदाध्यायिनां रेवतीहस्तानुराधामृगपुष्यरोहिण्युत्तरात्रयेषुयजुर्वेदाध्यायिनाम् अश्विनीधनिष्ठापुष्यहस्तोत्तरात्रयार्द्राश्रवणेषुसाम
वेदाध्यायिनां मृगरेवतीपुष्याश्विनीहस्तानुराधाधनिष्ठापुनर्वसुषु अथर्ववेदाध्यायिनां पूर्वश्लोकानुवृत्त्यासद्धरामृष्टमुपनयनंसत् क्रमभिसर्थः उक्तंच मूले

वेदक्रमाच्छशिशिवाहिकरत्रिमूलपूर्वासुपौष्णकरमैत्रमृगादितीज्ये ऋक्षेषुवाश्विवसुपुष्यकरोत्तरेशकर्णेमृगांत्यलघुमैत्रधनादितौस्तत्
४७ नांदीश्राद्धोत्तरंमातुः पुष्पेलग्नांतरेनहि॥

हस्तत्रयेसार्पशैवेपूर्वात्रयेतथा ऋग्वेदाध्यायिनांकार्यमेखलाबंधनंबुधैः पुष्येपुनर्वसौपौष्णेहस्तेभे
त्राशशांकभेध्रौवेषुचप्रशस्तंस्याद्यजुषांमौंजिबंधनम् पुष्यावासवहस्ताश्विशिवकर्णोत्तरात्रयम् प्रशस्तंमेखलाबंधेवटूनांसामगायिनां मृगमैत्राश्विनीहस्तारे
वत्यादितिवासवम् अथर्वपाठिनांशस्तोभगणोयंव्रतार्पणे ४७ अथान्यविशेषमनुष्टुभाह नांदीश्राद्धेति नांदीश्राद्धंवृद्धिश्राद्धंतत्कृत्वानंतरंयदिसंस्कार्यमातुःपुष्पे
रजोदर्शनोजातेसति लग्नांतरेवासतितदावश्यकर्तव्यत्वेधर्मशास्त्रोक्तांशांतिंविधायचौलंयज्ञोपवीतंविवाहश्चकार्यः अन्यथासमीचीनलग्नांतरत्वेसतिचौला
दिनसत् दुष्टफलमित्यर्थः मेधातिथिः चौलेचव्रतबंधेचविवाहेयज्ञकर्मणि पत्नीरजस्वलायस्यप्रायस्तस्यनशोभनम् स्मृत्यंतरे प्रारब्धमभ्युदयेश्राद्धंपुत्रसंस्का
रकर्मणि पत्नीरजस्वलाजातानकर्यात्पितातदेति तत्पितेतिनांदीश्राद्धकर्तुरुपलक्षणम् अतोऽन्येष्वप्यादिनाकरिष्यमाणनांदीश्राद्धात्प्राक्तत्पत्नीरजस्वला
चेत्तदानांदीश्राद्धनिषेधान्मंगलंनकार्यमेव संस्कार्यमातरिरजस्वलायांतुसन्निहितलग्नांतरासंभवेशांतिंकृत्वातदानीमेवतन्मंगलंकार्यं आरब्धत्वान्नस्पृष्टदोषः॥

अपशकुननिरासार्थं शांतिः कार्या उक्तंच वधूवरान्यतरस्यजननीचेद्रजस्वला संपूर्णेतुव्रते प्राप्तेकुर्यात्पाणिपीडनमिति व्रतेग्रहव्रतेच वाक्यसारे अलाभेतुमुहूर्तस्यार
जोदोषेसुपस्थिते श्रियंसंपूज्यविधिवत्ततोमंगलमाचरेत् हैमींमाषमितांपद्मांश्रीसूक्तविधिनार्चयेत् प्रत्यृचंपायसंहुत्वाभिषिच्याहितमाचरेत् यदातुकृतेपिमंगलेमंड
पोद्वासनात्प्राक्मातारजस्वला या शांत्यादिकंकार्यमेव मंगलस्यासमाप्तत्वात् यदातुज्येष्ठाभ्रात्रादिनाकृतान्नांदीश्राद्धात् परंतत्पत्नीरजस्वलाचेत्तदानकोपिदोषःअ
न्योपिविशेषस्तत्रैव उपवासेनशुध्यंतिनार्यःसद्योरजस्वलाः एकाकिन्योविवाहादौदेवाभंगेषुवायदीति ५८ अथक्षुरिकाबंधनमुहूर्तमनुष्टुभाह विधैत्रेतिचैत्रवर्जि
तेपूर्वपूर्वमासेषु माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठेष्वित्यर्थः आदिशब्देनव्रतबंधोक्ततिथिनक्षत्रजन्मलग्नादीनांग्रहाणांवाग्रहणंव्रतमासादौविभौमास्तेभौमास्तरहिते॰
गुरुशुक्रास्तादिसामान्यनिषेधादेवसिद्धम् तथाविभूमिजेभौमवाररहिते सूर्यादिवारेनृपाणांक्षत्रियाणांविवाहतःपूर्वंक्षुरिकायाअल्पशस्त्रविशेषस्यबंधनंकार्या
शांतंचौलंव्रतं पाणिग्रहःकार्योऽन्यथानसत् ५८ विधैव्रतमासादौविभौमास्तेविभूतिजे क्षुरिकाबंधनंशस्तंनृपाणांप्राग्विवाहतः ५९
केशांकेषोडशेवर्षेचौलोक्तदिवसेशुभम् व्रतोक्तदिवसादौहिसमावर्तनमिष्यते ६० इतिमुहूर्तचिंतामणौपंचमंसंस्कारप्रकरणंसमाप्तम् ५
अथविवाहप्रकरणमारभ्यते ॥
दितिशेषः तच्चसंहितम् विवाहात्प्रागित्युक्तेःअवधित्वनिश्चयात्समावर्तनानंतरंकार्यम् अन्यथोपनयनानं तरंकार्यमितिवाब्रूयात् ५९ अथकेशांतसमावर्तनमुहूर्तावनुष्टुभाह केशांतमिति षोडशेवर्षेचौलोक्तदिवसेमुहूर्तेगोदानापरपर्यायंकेशांतसंज्ञंकर्मशुभंस्यात् गावः
केशादीयंतेखंड्यंते यस्मिंस्तद्गोदानम् गोदानंषोडशेवर्षेइत्येतद्ब्राह्मणविषयम् क्षत्रियवैश्योः द्वाविंशेचतुर्विंशेचविरोधात् तथामनुः केशांतंषोडशेवर्षेब्राह्मणस्य
विधीयते राजन्यबंधोर्द्वाविंशेवैश्यस्यद्व्यधिकेततइति आश्वलायनःप्रथमस्यान्महानाम्नीद्वितीयंचमहाव्रतम् तृतीयस्यादुपनिषद्गोदानाख्यंततः परम् अन्नजा
ताधिकारागोदानंजन्माद्यब्देतुषोडशेइतिवृत्तिकारवचनात् त्रयोदशेमहानाम्न्यादिभवंति त्रयोदशेमहानाम्नीचतुर्दशेमहाव्रतं पंचदशेउपनिषद्व्रतंषोडशेगोदा
नमिति एवंक्षत्रियविशोरपिउक्तगोदानकालात्प्राग्वर्षचतुष्टयक्रमेणमहानाम्न्यादीनिभवंति अत्रोक्तेति हिनिश्चयेनयज्ञोपवीतोक्तदिवसे आदिशब्देनवारनक्षत्रति

चिलग्नां गतके षु समावर्तनकर्म स्मृते

मु० चिं०
टी०
५६

अन्नकश्यपेन चैत्रो वर्जितः चैत्रमासविवर्जं पुष्या घादिषु च पंचसु एतद्वयोः स्नानानंतरं विवाहात्प्राक्कार्यम् कुर्यात्समावर्त्तनकर्म पश्चाद्गोदानतः पाणिपीडनात्प्रागि
ति वसिष्ठोक्तेः क्वचित् द्वितीयवर्षे तन्निषेध उक्तः वधूप्रवेशं व्रतमोक्षणं च पुंसां पुनर्दारपरिग्रहं च नाब्दे द्वितीये विदधीत धीमान् वदंति गर्गात्रिवसिष्ठमुख्या इति
तन्निर्मूलत्वादुपेक्ष्यम् परिकरोऽलंकारः उत्सर्गापवादरूपः शेषं स्पष्टम् ६० इति श्रीदैवज्ञानंतकृत० मिताक्षरायां पंचमं संस्कारप्रकरणं समाप्तम् ५ अथ विवाहप्र
करणं व्याख्यायते तत्रानाश्रमी न तिष्ठेदित्यादिवचनात्समावर्तनानंतरं सर्वाश्रमाणामुपकारकत्वाद्गृहस्थाश्रम एव मुख्यः स च सत्शीलभार्याधीनः शीलं सल्लग्नाधीनमि
ति लग्नशुद्धिकथनं वसंततिलकया प्रतिजानीते भार्येति शुभं भर्त्रादेरनुकूलं शीलं स्वभावो यस्याः सा त्रिवर्गस्य धर्मार्थकामरूपस्य करणमग्निसाक्ष्येन साधनम् तस्याः
सल्लग्नवशेन शीलं शुभं भवति यतः सुतशीलधर्माः तन्नियतां विवाहाधीनताम् अधीनो निघ्न आयत्त इत्यमरोक्तेः उपगताः प्राप्ताः अतो हीति निश्चयेन विवाहसमयः

भार्या त्रिवर्गकरणं शुभशीलयुक्ता शीलं शुभं भवति लग्नवशेन तस्याः तस्माद्विवाहसमयः परिचिंत्यते हि तन्निघ्नतामुपगताः सुतशीलध
र्माः १ आदौ संपूज्य रत्नादिभिरथ गणकं वेदयेत्तत्स्वचित्तं कन्योद्वाहं दिगीशानलहयविशिखे प्रश्नलग्नाच्च यदींदुः दृष्टो जीवेन सद्यः परिण
यनकरो गोतुलाकर्कटाख्यं वा स्यात्तत्रास्य लग्नं शुभखचरयुतालोकितं तद्धि दद्यात् २

परिचिंत्यते विचार्यते इति ननु जन्मकालीनग्रहजनितशु
भमशुभं दुरतिक्रममिति विवाहलग्नानवाक्यमिति चेन्न ज्योतिषस्मृत्यावेदित शुभसमयारब्धविधिजन्यापूर्वजनितशुभफलेन जन्मांतरीयदुर्दैवध्वंसो भवतीत्येवस
र्वत्रापि स्यात् अतएव स साचार्यः शुभसमयक्रियारंभजनिताः पूर्वलाभवाः संपदः सर्वलोकानां ज्योतिःशास्त्रप्रयोजनमिति सर्वत्र ज्ञेयम् १ अथ प्रश्नलग्नाद्विवाहयोगद्वयं
स्रग्धरयाह अथ शब्दो मंगलार्थः आदौ संपूज्येति आदौ गणकं ज्योतिर्विदं रत्नादिभिः मणिवस्त्रफलादिभिः संपूज्य ततः प्रष्टा कन्यायाः उद्वाहं गणकं वेदयेत् गतिबुद्ध्यो
रिति कर्तुः कर्मत्वम् कीदृशं गणकं स्वस्थचित्तं अव्याकुलांतःकरणम् स्वस्थचित्ते तु ऊह्यः संभवंतीत्युक्तेः उत्तमः प्रष्टा मणिकनकयुतैः फलकुसुमै राशिचक्रमभ्यर्च्य प्रष्टव्यं
लग्नं नम्रो विनयान्वितः प्रश्नम् इति यदि प्रश्नलग्नाद्दशमैकादशतृतीयसप्तमपंचमानामन्यतमे स्थाने स्थितश्चंद्रो जीवेन गुरुणा दृष्टः सद्यः शीघ्रं परिणयनकरः स्यात् ।

वि० प्र०

वाऽथवा गोतुलेति वृषतुलाकर्काणामन्यतमं प्रश्नलग्नं स्यात्तच्चक्रूरग्रहैर्युतमवलोकितं वा भवेत्तर्हि पणं विदध्यात् २ अन्यान्यं योगद्वयं द्रुतविलंबितेनाह विषमभां
शगता विति स्पष्टार्थम् ३ अथ प्रश्नलग्नाद्वैधव्ययोगत्रयं शालिन्याह षष्ठाष्टस्थ इति चंद्रः प्रश्नलग्नात्षष्ठाष्टमस्थस्तदा कन्याष्टसंवत्सरेण विवाहवर्षाद्रंडा भर्तृ
नाशिका स्यात् अथवा लग्नेयः कश्चित्क्रूरग्रहः स्यात्ततः सप्तमे कुजो भवेत्तदाष्टवर्षमध्ये रंडा स्यात् केचित्सप्तमेपि पापएवं प्रश्ने निषेधंति कश्यपः एको लग्नगतः
पापो ह्यन्यः सप्तमराशिगः आसप्तमाद्दिनान्मरणं पुरुषस्य न संशय इति तेषां मते सप्तमे वा खलः स्यादिति पाठः अथवा मूर्तौ लग्ने चंद्रः तस्य सप्तमे भौमो भवेत् तदा
ऽष्टवर्षेण रंडा स्यात् ४ अथ प्रश्नलग्नात्कुलटात्वमृतवत्सायोगं दोधकवृत्तेनाह प्रश्नतनोरिति स्पष्टार्थः कश्यपः स्वनीचगः शत्रुदृष्टः पापः पंचमगो यदा मृतपुत्रा
कसैरेव कुलटा वा न संशय इति ५ अथ विवाहभंगयोगं पुष्पिताग्रयाह यदीति सिताति रिक्तपक्षे कृष्णपक्षे यदि चंद्रः समराशिषु वृषकर्कादिषु गतः सन् तनुः

विषमभांशगतो राशिभागगैर्बलिनौ तनुगृहं वलिनौ यदि पश्यतः स्वयतो वरलाभमिमौ यदा युगलभांशगतो युवतिप्रदौ ३ षष्ठाष्टस्थः प्रश्नलग्ना
द्यदींदुर्लग्ने क्रूरः सप्तमे वा कुजः स्यात् मूर्ताविंदुः सप्तमे तस्य भौमो रंडा सा स्यादष्टसंवत्सरेण ४ प्रश्नतनोर्यदि पापनभोगः पंचमगो रिपुदृष्ट
शरीरः नीचगतश्च तदा खलु कन्या सा कुलटा त्वथवा मृतवत्सा ५ यदि भवति सितातिरिक्तपक्षे तनुगृहतः समराशिगः शशांकः अशुभ
खचरवीक्षितो रिरंध्रे भवति विवाहविनाशकारकोऽयम् ६ जन्मोत्थं च विलोक्य बालविधवायोगं विधाय व्रतं सावित्र्या उत पैप्पलं हि सुतया
दद्यादिमां वा रहः ॥

गृहात् प्रश्नलग्नाद्रिंध्रे षष्ठेऽष्टमे वा स्थाने स्थितः पापग्रहावलोकितो भवति तदायं योगो विवाहस्य विनाशकारको भवति ६ एवं ११
प्रश्नलग्नाद्वैधव्यादियोगमभिधायेदानीं जन्मलग्नादावपि बालवैधव्ययोगविचारमपि दिशन् तत्परिहारं शार्दूलविक्रीडितेनाह जन्मोत्थमिति प्रश्नलग्नाद्यथावै
धव्ययोगो विचारितस्तथा जन्मोत्थं जन्मलग्नोद्भवं च बालविधवायोगं जातकशास्त्रात् बाल्ये विधवा भौमे पतिसंत्यक्ता दिवाकरे तस्ये सौरेयापैर्दृष्टे कन्यैव जरां समुपया
ति तथा लग्ने व्यये च पाताले जामित्रे चाष्टमे कुजे कन्याभर्तुर्विनाशाय भर्ता कन्याविनाशदः इत्याद्युक्तैर्बालविधवायोगं विचार्य वक्ष्यमाणं व्रतं वैधव्यपरिहारकरं कारये

मु·चिं·टी·
५७

वि·प्र·

तन्नवैधव्ययोगपरिहारभावः योयोभावः स्वामिदृष्टो युतो वा सौम्यैर्वा स्यात्तत्स्यात्तस्य वृद्धिरिति सप्तमस्थानं स्वस्वामिसौम्येक्षितं चेद्भवति तदा भर्तृसुखं भवतीति अन्ये स्त्रीणां महत्परिष्टायोगे भर्तुश्च स्वल्पेऽरिष्टयोगे तत्परिहारमाहुः अथवा परिहारार्थं वैधव्ययोगे प्रतीकारमाह विधायेति रहदिति वक्ष्यमाणमिहापि योज्यम्। पित्रादिः सुतया कन्यया रहस्येकांते हि निश्चयेन सावित्र्यादिव्रतं विधाय पश्चादिमां कन्यां चिरंजीविने वराय दद्यात् तदुक्तं व्रतखंडे सावित्र्यादिव्रतादीनि भक्त्या कुर्वंति याः स्त्रियः सौभाग्यं च सुतत्त्वं च भवेत्तासां सुसंततिरिति व्रतग्रहणप्रकारस्तत एवावगंतव्यः पिप्पलव्रतं ज्ञानभास्करे बलवद्विधवायोगे बाल्ये सति मृगीदृशाम् पिता रहसि कुर्वीत तदंगशास्त्रसंमतम् सुदिने शुभनक्षत्रे चंद्रताराबलान्विते अवैधव्यकरे योगैर्लग्ने ग्रहबलान्विते व्रतारंभं प्रकुर्वीत बालवैधव्यनाशकं सुस्नातां वित्रवसनां कन्यां पितृगृहाद्दुहिनीलाम्बरं शमीस्थाने यद्वा बदरिकाश्रमे आलवालं प्रकुर्वीत विपुलं मृदुकर्षितं कुमार्याचार्यनिर्दिष्टं कृत्वा संकल्पमादरात् करकांबुपूर्णेन सिंचनं प्रतिवासरं चैत्रे वाश्विनमासे वा तृतीयाऽसितपक्षतः यावत्कृष्णात्तृतीयान्यामासमेकं यथाविधि ब्राह्मणानां तथा स्त्रीणां पूजनं च समारभेत् तदाशिषा शुभ

सल्लग्नेऽच्युतमूर्तिपिप्पलघटैः कृत्वा विवाहं स्फुटं दद्यात्तां चिरजीविनेऽत्र न भवेद्दोषः पुनर्भूभवः ॥ ७ ॥

यत्कन्यासौभाग्यं च सुखान्वितम् प्रतिमां पार्वतीनाम्नीं वैणवे भाजनेऽर्चयेत् चंदनाक्षतदूर्वाद्यैर्बिल्वपत्रैर्यथाविधि उपचारैर्यथाप्राप्तैर्नैवेद्यैः प्रतिवासरं एवं व्रतप्रभावेण बालवैधव्यनिष्कृतिः जायते कन्यकानां च ततः पाणिग्रहः क्रियाः इत्यश्वत्थव्रतम् अन्यमपि वैधव्ययोगपरिहारमाह वारहइत्यादिना अथवा रहस्येकांते अच्युतमूर्तिर्विष्णुप्रतिमा पिप्पलघटौ प्रसिद्धौ एषां मध्येऽन्यतरेण सह सल्लग्ने वक्ष्यमाणदोषरहिते सौभाग्यगुणान्विते च विवाहलग्ने विवाहं कारयित्वा पश्चात्तां कन्यां स्फुटं लोकप्रसिद्धं यथा भवति तथा चिरंजीविने वराय दद्यात् पित्रादिकः तदुक्तं मार्कंडेयेन बालवैधव्ययोगेपि कुंभद्रुमिं कृत्वा लग्नग्रहः पश्चात्कन्योद्वाह्येति चापरे इति कुंभइति मंयन्या अप्युपलक्षणं द्रुहे स्तोऽश्वत्थ एव प्रतिमा विष्णोः सौवर्णी करशिरोवयवादिसहिता न शालग्रामादिरूपा तत्र कुंभविवाहः सूर्यारुणसंवादे विवाहात्पूर्वकाले तु चंद्रताराबलेऽथ भे विवाहोर्केन मंथन्या कुंभेन च सहोद्वहेत् पिता संकल्प्य वाक्यं च विवाहविधिपूर्वकम् सूत्रेण वेष्टयेत्पश्चाद्दशतंतुविधानतः कुंभमालंकृतं देहं तयोरेकांतमंदिरे ततः कुंभं विनिः

सार्धप्रभञ्जयसलिलाद्यपि ततोऽभिषेचनं कुर्यात्संच पल्लववारिभिः तत्सर्वं वस्त्रपूजादिं ब्राम्हणायनिवेद्य च कन्यालंकारवस्त्राद्यं ब्राम्हणाय निवेदयेत् प्रार्थना व
रुणांगस्वरूप त्वं जीवनानां समाश्रय पतिं जीवय कन्यायाः श्रियं पुत्रान्सुखं वरं देहि विष्णुवरानंद कन्यापरत्न यदुःखतन्नुदति इति कुंभविवाहः अश्वत्थविवाहोऽपि
तत्रैव द्विजानुरूपकृतं त्वन्नारीमंगलोच्चारणैः समं आहूयोद्वाहकाले च रम्यभूमौ च मंडपे गत्वा प्रणम्य गौरीं च गणनाथं च वृक्षरूह भवानी चैव तथा नौ पित्रा मंत्रमु
दीरयेत् उद्वाहयिष्ये विधिवदश्वत्थेन मनोहरां कन्यां सौभाग्यसौख्यार्थं हे तवेहं द्विजो नमाः नमस्ते विष्णुरूपाय जगदानंदहेतवे पितृदेवमनुष्याणामाश्रया
य नमो नमः वनानां पतये तुभ्यं विष्णुरूपाय भूरुह नमो निखिलपापौघनाशनाय नमो नमः पूर्वजन्मकृतपापं वालवैधव्यकारकम् नाशयाशु सुखं देहि क
न्यायाममभूरुह इत्यश्वत्थविवाहे संकल्पप्रार्थने विवाहसूक्तं कुंभविवाह द्विषेयः एवमेव सौवर्ण्या विष्णुप्रतिमया सह विवाहं विधाय प्रतिमां ब्राम्हणाय दद्यात् द्वा
नमस्कारस्तनैव शुभेमासे सिते पक्षे सानुकूलग्रहे दिने ब्राम्हणं साधुमामंत्र्य संपूज्य विविधार्हणैः तस्मै दद्याद्विधानेन विष्णोर्मूर्तिं चतुर्भुजाम् शुद्धवर्णस्वर्णेन वि
न शक्त्या यथावा पुनः निर्मितां रुचिरां शंखगदाचक्राब्जसंयुताम् दधानां वाससी पीते कुसुदोः सत्वमालिनीम् सुदक्षिणां वतां दद्यान्मंत्रमेतमुदीरयेत् यन्मया पूर्वजन्मषु
घ्नं स्यापतिसमागमम् विषोपविषशस्त्राद्यैर्हतो वाऽतिविरक्तया प्राप्यमाणमहाघोरयशः सौख्यधनापहम् वैधव्याद्यतिदुःखौघनाशाय सुखलब्धये महासौभाग्यल
ब्धे च महाविष्णोरिमां तनुम् सौवर्णीं निर्मितां शक्त्या तुभ्यं संप्रददे द्विज अनघात्वहमस्मीति त्रिवारं प्रवदेदिति एवमस्त्विति विप्रश्च गृहीत्वा स्वगृहं विशेत् ततो
वैवाहिकं ततो विधिं कुर्यान्मृगीदृशाम् इति प्रतिमादानविधिः एवं घटादिभिः सह विवाहं एकांते विधाय पश्चाद्वादिनत्र यथोयपुरः सर्पित्रादिः कन्यामायुष्मते वरा
यदद्यात् अत्र पुनर्विवाहात् पुनर्भूत्वदोषो न भवति यतो विधानखंडे स्वर्णाश्वत्थपिप्पलानां च प्रतिमा विष्णुरूपिणी तया सह विवाहे च पुनर्भूत्वं न जायते ॥ इत्युक्तत्वात् चक्रा
रात् घटस्यात् लक्ष्मीरूपा सदा कन्या हरिरूपं सदा जलम् हरेर्दत्तं च यद्दानं दातुः पापहरं सदा लक्ष्मीनारायणप्रीत्यै यद्दत्तं कन्यकां बुधैः तारयेत्सकलं दातुः कुलं पू
र्वापरं सदा चंद्रवह्नी युगं धर्वं शिवसोमस्मरादृते पनयः कन्यकानां च वाल्यात्सति स दैवते तदुद्वाहविधिर्यत्नात्कृतो नोऽजनयेदशुभम् यथालिखुत्तकर्मतदेवानां पूज

नायवे अर्हंभवति सर्वत्रतयाकन्यांनृणांभवेत् श्रुतावपिसोमादिभिः सह विवाहोऽभिहितः सोमःप्रथमोविविदेगंधर्वोविविदउत्तरः तृतीयोअग्निष्टेपतिस्तुरीय
स्तेमनुष्यजाइत्ति अतोदेवतभोग्यानांकन्यानांपुरुषविवाहेनादोषः पुनर्भवःतथात्रापि अतएव मंथन्याभास्करेयत्नात्कृतवान् दुहितुर्विधिं रोणुकोपिस्ककन्या
यास्तरूढाहंचकारसद्विनिविधानखंडेभिधानात् अतएवपित्रामात्रातथाभ्रात्रादत्तायाजोयघारया विभाग्निस्तद्दासाक्ष्यंकृत्वासोद्वाहिताभवेदित्तिकात्यायनादि
परिभाषितत्वादेकस्याकन्यापुरुषविवाहं निर्वर्त्यपुनर्द्वितीयपुरुषविवाहेजातेसापुनर्भूरेवेत्यलम् ७ अथान्यत्लग्निण्याह प्रश्नलग्नक्षणेति तत्रज्योतिर्विदस्समी
पेयाह शापत्सपुरुक्याह शापत्समेवविरुणोतिकन्यकास्तृतादि शेषंस्पष्टम् ८ अयसामान्यतोनिमित्तवशेनशुभप्रश्नलग्निण्याह शंखभेरीति विपंचीवीणात्व ए
तेषांरवैः प्रश्नलग्नेषु तेर्मंगलंजायते उपलक्षणत्वान्मनोल्हादितुरगगजच्छत्रादिसान्निध्येपिशुभम् अयाशुभयोगाःवैपरीत्यमिति वायसःकाकःखरोगर्दभ

प्रश्नलग्नक्षणेयाह शापत्स्पुकस्वेच्छयाकामिनीतकुवेदाव्रजेत् कन्यकावासुतोवातदापंडितैस्ताह शापत्समस्याविनिर्दिश्यते ८
शंखभेरीविपंचीरवैर्मंगलंजायते दूपरीत्यंतदालक्षयेत् वायसेवाखरःश्वास्तृगालोपिवाप्रश्नलग्नक्षणेरौतिनादंयदि ९ विप्रस्वा

श्वाश्वानःसृगालःप्रसिद्धःयदिप्रश्नलग्नक्षणेच वायसादिर्नादंशब्दंकरोतितदावै ९ नीवैश्याद्यपूर्वान्नयमत्रैवस्वाध्येषैवीकरपीड़ोचितःस्तृतः॥
परीत्समशुभंलक्षयेत् उपलक्षणादुलूकोष्ट्रमहिषनादोप्यशुभः अन्यशुभयोगाःशौनकादिभ्योज्ञेयाः विवाहवंदावनेउपश्रुतिरप्युक्ता आरोप्यास्तत्पूरितेगणपतिं
प्रस्यादिपात्रेशनैः संमार्जन्यधिवेष्टतेयुवतयस्तिस्रःसकन्यानिशि निर्याता रजकादिवेश्मसुकरेकृत्वातमभ्यर्चितंयावाचंशृणुयुस्तदर्थसदृशीलोकेकिलोपश्रुतिःस्त
न्मंत्रश्च उपश्रुतिमहादेविचांडालगृहवासिनी यथार्थंब्रूहि देवित्वं शंकराज्ञप्रवर्धिनी ९ अथकन्यावरणमुहूर्तमत्तमयूरच्छंदसाह विश्वस्वातीति उत्तराषाढा
दिनक्षत्रैरुपलक्षितेकालेवस्त्रालंकारादिशब्देनखाद्यादिमधुरवस्तुभिःसहितैः फलपुष्पैः आदौकन्यांसंतोष्यतोषयित्वाऽनुपश्चात्कन्यावरणंहिनिश्चयेनस्यात्॥
कन्यावरयोर्लक्षणानि सामुद्रिकाध्यायादवगंतव्यानि १० अथवरवरणमुहूर्तमाह धरणिदेवइति धरणिदेवोब्राम्हणःपुरोहितादिः चंडेश्वरः॥ ९ ॥

पूर्वात्रितयामाग्नेयसुत्तराग्नित्तथा रोहिणीतत्रवरणेभगणः शस्यते सदा उपवीतंफलंपुष्पंवासांसिविविधानिच देयंवरायवरणेकन्याभ्रात्रा द्विजेनवेति ११ अथकन्याविवाह
कालग्रहशुद्धिंचवसंतमालिकाच्छंदसाह गुरुशुद्धिवशेनेतिकन्यानांविवाहःषडब्दकोपरिष्टात् षड्वर्षातिक्रमानन्तरंसमवर्षेषुयुग्मवर्षेषु सत्संवत्सरवद्धकन्याजन्मरा
शेरित्यायुक्तगुरुशुद्धौसत्यां विवाहः शुभः अर्थात्पुरुषाणांविषमवर्षेषुगोचरप्रकारेणोत्तरविशुद्धौसत्यांविवाहः शुभः राजमार्तंडः तृतीयःषष्ठगश्चैवदशमैकादशा
स्थितः रविः शुद्धोनिगदितोवरस्यैवकरग्रहे जन्मस्थश्चद्वितीयस्थःपंचमेसप्तमेपिवा नवमेभास्करःपूज्यो दानाद्यैःपाणिग्रहोत्सवे चतुर्थेवाष्टमेचैवद्वादशेभास्करेस्थिते
वरःपंचत्वमाप्नोतिकृतेपाणिग्रहोत्सवेइति यत्तउक्तम् षडब्दमध्येनोद्वाह्याकन्यावर्षद्वयंततः सोमोभुंक्तेऽथगंधर्वस्ततःपश्चाद्धुताशनइतिव्यासःअष्टवर्षाभवेद्गौरीनव
वर्षाचरोहिणी दशवर्षाभवेत्कन्याअतऊर्ध्वंरजस्वला वात्स्यः द्वादशेत्ववलीस्मृतेति गौरींददद्ब्रह्मलोकंसावित्रंरोहिणींददत् कन्यांददत्स्वर्गलोकमतःपरमसङ्गतिम्
वस्त्रालंकारादिसंस्कैः फलपुष्पैः संतोष्यादौ स्यादनुकन्यावरणंहि १० धराणि देवोऽथवाकन्यका सोदरःशुभदिनेगीतवाद्यादिभिः
संयुतः वस्त्रतिंवल्लयज्ञोपवीतादिनाधूवयुतैर्वह्निपूर्वात्रयेराचरेत् ११ गुरुशुद्धिवशेनकन्यकानांसमवर्षेषुषडब्दकोपरिष्टात्
रविशुद्धिवशात्कुमारकाणामुभयोश्चंद्रविशुद्धितो विवाहः १२ ॥ प्राप्नोतीतिशेषः अत्रयुग्मेब्देजन्मतःस्त्रीणांशुभदंपाणिपीडनमित्
कत्वात् पुनर्नववर्षायारोहिण्या अयुग्मवर्षत्वाद्विवाहनिषेधः प्राप्नोतीत्यत्रअवस्थामाहश्रीपतिः मासत्रयादूर्ध्वमयुग्मवर्षेयुग्मेतुमासत्रयमेवयावत् विवाह
शुद्धिंप्रवदंति संतोवात्स्यादयोगर्गवराहमुख्याः इत्यतोनववर्षस्यायुग्मत्वनिषधोऽष्टवर्षानंतरंमासत्रयपर्यंतमेव तदनंतरंतुसुखेनविवाहइत्यविरोधः
एवंचषष्ठवर्षानंतरंजन्मतोविषमवर्षायामासत्रयानंतरंनवमासाःशुभाःसमवर्षे आद्यमासत्रयंत्र्यंचेतिगर्भतोयुग्मवर्षइतिनिकृष्टोऽर्थः उभयोरिति
स्त्रीपुंसयोश्चंद्रविशुद्धितोविवाहःशुभः उभयोश्चंद्रबलमावश्यकमित्यर्थः शुद्धिर्गोचरेणाभिहिता गोचरबलाभावेअष्टकवर्गादिबलंग्राह्यमित्याहनारदःगो
चरंवेधजंचाष्टवर्गजंरूपजंबलम् तथोत्तरबलाधिक्यंस्थूलंगोचरमार्गजमिति व्यासः कन्यायाग्रहशुद्धिश्चदशवर्षावधिस्मृता दशवर्षव्यतिक्रांतांकन्याशुद्धिवि

तस्यास्तारेंदुलग्नानां शुद्धौ पाणिग्रहो मत इति १२ अथ विहितान्मासान् द्रुतविलंबितेनाह मिथुनेति अलिर्वृश्चिकः एतद्राशिगते रवौ सति तदापि मिथुनस्थिते रवौ स
ति शुचेः आषाढस्य त्रिलवे तृतीयांशे आषाढशुद्धप्रतिपदमारभ्य दशमीपर्यंतं करपीडनं विवाहो भवति अर्थादितरराशिगे सूर्ये आषाढशुद्धदशम्यनंतरं मिथुन रा
शिगेऽर्केऽपि हरिशयने च विवाहो न स्यात् अलीति एतद्राशिगे सूर्ये कार्तिकपौषमधुष्वपि करपीडनं स्यात् वृश्चिके कार्तिके मकरे पौषे मेषे चैत्रेऽपीत्यर्थः इदं तु सौरस्या
सग्रहणं मतम् श्रीधरोऽपि पौषेऽपि कुर्यान्मकरस्थितेऽर्के चैत्रे भवेन्मेषगते यदा स्यात् प्रशस्तभावादकृतं विवाहं वदंति गर्गा मिथुनस्थितेऽर्के इति ये तु चांद्रमासानेवाहुर्नार
दादयः माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासाः शुभप्रदाः मध्यमः कार्तिको मार्गशीर्षो वै निंदिताः परे इति तेषां मते फाल्गुनोऽपि हित इति तत्र मीनसंक्रमणसद्भावेऽपि शुभः चै
त्रो निषिद्ध इति मेषसंक्रमणसद्भावेऽप्यशुभः तदुक्तं दैवज्ञमनोहरे वृषेण निंद्यो यदि फाल्गुने स्यादजस्थे वै शास्त्रगतो न निंद्यः मध्याश्विनौ द्वावपि वर्जनीयाविति अजस्थे वै
शास्त्रगतो न निंद्य इति निर्मूलमेव वस्तुतस्तु वशिष्ठेन उभयमासविधानात्सौरचांद्रमासैक्ये उत्तमो विवाहः एकतरपक्षाश्रयेण मध्यमः दिनाधिपे मेषवृषालिकुंभनृ

मिथुनकुंभमृगालिवृषाजगे मिथुनगेऽपि रवौ त्रिलवे शुचेः अलिमृगाजघटे करपीडनं भवति कार्तिकपौषमधुष्वपि १३ ॥

युग्मनक्राख्यघटर्क्षसंस्थे माघद्वये माधवशुक्रयोश्च शुभो यदा कार्तिकसौम्ययोश्चेति अथ प्रसंगात्सौरचांद्रमासविधायकवचनानि तेषां व्यवस्था च लिख्यते तत्र ऋष्य
शृंगः विवाहव्रतयज्ञेषु सौरमानं विधीयते गार्ग्योऽपि विवाहोत्सवयज्ञेषु सौरमानं प्रशस्यते बृहद्गर्गः विवाहादौ स्मृतः सौरो यज्ञादौ सावनः स्मृत इत्येवमादीनि सौरमा
सविधायकवचनानि अथ चांद्रमासविधायकानि तथा च वसिष्ठः उद्वाहयज्ञोपनयप्रतिष्ठातिथिव्रतक्षौरमहोत्सवाद्यम् पर्वक्रिया वास्तुगृहप्रवेशाः सर्वे हि चांद्रेण
विगृह्य नेतत् नारदः यात्रोद्वाहव्रतक्षौरतिथिवर्षेशनिर्णयम् पर्ववास्तूपवासादि कृत्स्नं चांद्रेण गृह्यत इत्यादीनि तत्रैकतरमासावलंबनेऽपरवैयर्थ्यं स्यादित्यत्र समधी
यते यत्र सौरचांद्रमानाभ्यां मासस्यैक्यमुपलभ्यते स उत्तमो विवाहः एकतरपक्षावलंबने मध्यम इत्युक्तम् प्राक् मध्यमपक्षावलंबनं च अवश्यदेया कन्या विषयं वेदितव्यं अ
परे तु नर्मदापरदेशविवाहयोः तथा तापिनीकृष्णयोर्मध्ये चांद्रो मासः प्रशस्यते अन्येषु सर्वदेशेषु सौर एव न विवाहयोः तथा विंध्यादेर्दक्षिणे भागे चांद्रो मासः प्रशस्यते उत्तरभागे तु

अन्येषु सर्वदेशेषु मिश्रमानं प्रकल्पयेदिति १३ अथ मासप्रसंगाज्जन्ममासादिप्रयुक्तनिषेधविधीन् तथोद्वतयाह आद्येति यस्मिन् चांद्रेमासे जन्म स जन्ममासः जन्म तिथिमारभ्य त्रिंशत्तिथ्यात्मको मासो जन्ममासः यत्र मासे जन्म स जन्ममास इत्युच्यते पक्षद्वयमध्ये प्रथमप्रकारेण प्रतिपादितम् जन्मनक्षत्रं जन्मतिथिः समाहारद्वंद्वः जन्ममुहूर्तोऽपि तत्राद्यगर्भयोः कृतकन्ययोर्द्वयोः करग्रहो विवाहो नोचितः निषिद्धः वसिष्ठः स्वजन्ममासर्क्षतिथिक्षणेषु वैनासिकाद्यृक्षगणेषु चैवम् नोद्वाहमाहात्म्यभ्युदयाभिकांक्षी नैवाद्यगर्भं द्वितयं कदाचित् एतदपवादोऽपि जातं द्विद्विवत्तेव सिष्ठ इत्यादि पूर्वमुक्तम् अथेति द्वितीयजनुषोस्त्वाद्यगर्भयोश्च द्विवाहस्तर्हि सुतप्रदो विबुधैः पंडितैः शस्यते अत्राद्यगर्भशब्दे सर्वथा विवक्षितं अथवा वेदनाद्यजनुषोरिति पठितव्यं तथा च च्यवनः जन्मर्क्षे जन्ममासे वा ताराया मथ जन्मनि जन्मलग्ने भवेद्बोढा पुत्रायापति वल्लभेति एतच्चानाद्यगर्भविषयम् आद्यगर्भे साक्षान्निषेधात् १४ ज्येष्ठमासे विशेषं शालिन्याह ज्येष्ठद्वंद्वमिति पुत्रो ज्येष्ठः

आद्यगर्भस्तत्कन्ययोर्द्वयोर्जन्ममासभतिथौ करग्रहः नोचिताय विबुधैः प्रशस्यते चेद्द्वितीयजनुषः सुतप्रदः १४ ज्येष्ठद्वंद्वं मध्यमं संप्रदिष्टं त्रिज्येष्ठं चेन्नैव युक्तं कदापि केचित्सूर्यं वन्हिगं प्रोह्य चाहुर्नैवान्योन्यं ज्येष्ठयोः स्याद्विवाहः १५ ॥ ९ ॥ १६ ॥

कन्या ज्येष्ठा मासोऽपि ज्येष्ठः इत्येतत् त्रिज्येष्ठं यत् कर्यदापि नैव युक्तं न प्रशस्तम् ज्येष्ठमासे ज्येष्ठयोर्वधूवरयोर्विवाहो नैव कार्य इत्यर्थः यदा लेकतरज्येष्ठले ज्येष्ठमासो भवति तदा मध्यमं संप्रदिष्टम् अगतिविषयकमित्यर्थः एकं ज्येष्ठं अन्यद्द्वयमज्येष्ठं तदा शुभमेव वराहः द्वौ ज्येष्ठौ मध्यमौ प्रोक्तौ चैकज्येष्ठः शुभावहः ज्येष्ठत्रयं न कर्तव्यं तदा मध्यमं संप्रदिष्टम् अगतिविषयकमित्यर्थः ... केचिदिति सूर्यं वन्हिगं कृत्तिकास्थं सत्कान्ज्येष्ठमासेऽपि ज्येष्ठवरस्य कन्यायाः विवाहः शुभ इति केचिदूचुः एतद्विवाहे सर्वसंमतम् अस्यापवादमाह केचिदिति सत्साव्यस्यकालेसूर्यं वन्हिगं कृत्तिकास्थं सत्कान्ज्येष्ठमासेऽपि ज्येष्ठवरस्य कन्यायाः विवाहः शुभ इति केचिदूचुः एतद्विवाहे सर्वसंमतम् अस्यापवादमाह केचिदिति सत्सावश्यकत्वे सूर्यं वन्हिगं कृत्तिकास्थं सत्काज्ज्येष्ठमासेऽपि ज्येष्ठवरस्य कन्यायाः विवाहः शुभ इति केचिदूचुः त्त विवाहे सर्वसंमतम् अस्यापवादमाह केचिदिति सत्तावश्यकत्वे सूर्यं वन्हिगं ... सोऽत्तवादी निकार्याणि द्विना निदर्शवर्जं नच्च ज्येष्ठापत्यस्य न ज्येष्ठे इति सामान्यतो मंगलकृत्यनिषेधेऽपि द्रष्टव्यम् भरद्वाजः ज्येष्ठे ज्येष्ठस्य कुर्वीत भास्करे चानलस्थिते सोऽत्तवादीनि कार्याणि द्विना निर्दशवर्जं नच्च ज्येष्ठापत्यस्य न ज्येष्ठे इति सामान्यतो मंगलकृत्यनिषेधेऽपि द्रष्टव्यम् भरद्वाजः मार्गशीर्षे तथा ज्येष्ठे क्षौरं परिणयं व्रतम् आद्यगर्भे दुहितृर्नोस्कर्पतेन परियेदिति अत्र ज्येष्ठपुत्रदुहित्रोर्ज्येष्ठमासवत् मार्गशीर्षेऽपि मंगलकृत्यनिषेधमाह भरद्वाजः मार्गशीर्षे तथा ज्येष्ठे क्षौरं परिणयं व्रतम् आद्यगर्भे दुहितृर्नोस्कर्पतेन परियेदिति अत्र ज्येष्ठपुत्रदुहित्रोर्ज्येष्ठमासवत् मार्गशीर्षेऽपि निषेधतदुक्तमाह । केचिद्ग्रहणं शिष्टाचाराभावादिति सूचयितुं नैवान्योन्यमिति ज्येष्ठयोः कन्यायाः ज्येष्ठापुत्रे वर्जयेदिति स्वयमपि ज्येष्ठापत्यस्य न ज्येष्ठे केऽप्यन्योऽपि निषेधतदुक्तमाह

ज्येष्ठायाः कन्यकायाश्च ज्येष्ठपुत्रस्य वै मिथः विवाहो नैव कर्तव्यो यदि स्यान्निधनं तयोरिति १५ अथान्यविशेषं हरिणीछंदसाह कृतपरिणयादिति निजकुले इति देहलीदीप
न्यायेनात्रापि संबध्यते निजकुले स्ववंशे कृतस्य पुत्रस्य परिणयात् षण्मासांतः षण्मासमध्ये कृताकरपीडनं कन्याविवाहो न स्यात् नारदः पुत्रोद्वाहात्परं पुत्रीविवाहो न
ऋतुत्रये नतयोर्व्रतमुद्वाहान्मंडनादपि मुंडनमिति तद्वदिति निजकुले त्रिपुरुषमध्ये पुत्रस्य कन्याया वा मंडनाद्विवाहान्मुंडनं चौलोपनयनसमावर्तनादि वा तद्वत् षण्
मासमध्ये न कार्यम् अत्रिः कुले ऋतुत्रयादर्वाग्मंडनान्न तु मंडनम् प्रवेशान्निर्गमं चैव न कुर्यान्मंडनत्रयमिति अत्र विशेषः शार्ङ्गीये व्रतं समावर्तनकं सचौलं केशांतम
मेतानि वदंति तज्ज्ञाः क्षौरं तु रक्तं समवैति यस्माच्च वारितं तस्मादिह मुंडनानि चूडा सीमंत केशांत विवाहोपनयान्बुधाः गुरुमंडलमित्याहुस्तदन्यल्लघुमंगलम् अ
शेषकृत्वा तु षण्मासं न कुर्याल्लघुमंगलम् कुर्वंति मुनयः केचिदन्यस्मिन्नपि वत्सरे लघु वा मंगलं कार्यं कार्यं नैमित्तिकं हि तु पुत्रोद्वाहः प्रवेशाख्यः कन्योद्वाहस्तु

कृतपरिणयात्षण्मासांतः सुताकरपीडनं न च निजकुले तद्वद्वा मंडनादपि मुंडनम् न च सहजयोर्देयं भ्रात्रोः सहोदरकन्यके
न सहजकृतोद्वाहो ह्यब्दार्धे शुभेन पितृक्रिया १६ ॥

निर्गमः मुंडनं चौलमित्युक्तं व्रतोद्वाहौ तु मंगलम् चौलं मुंडनमेवोक्तं वर्जयेद्दूरणात्परम् ॥
मौंजीतूपनयनं कार्यं न तो मौंजीन मुंडनम् अभिन्नेवत्सरेपि स्यात्तदहस्तंत्रभेदयेत् अभेदे दिवसस्यापि न कुर्यादेकमंडपे इति एषां समूलस्य देशकालसंकटे सति भे
दमम् उक्तं च एकोदरयोर्द्वयोरेकदिनोद्वाहने भवेन्नाशः नर्यंतर एवैकदिने प्याहुः संकटे च शुभम् न प्रत्ति विद्दंलग्नसंप्राप्ते संकटे महति एकोदरसंभवयोरेकाहे
भिन्नमंडपे काले इति न चेति सहजयोः सोदरयोर्भ्रात्रोः सहोदरकन्यके न देये नोद्वाह्ये नारदः न चैकजन्मनोः पुंसोरेकजन्ये तु कन्यके नूनं कदाचिद्वुद्वाहो नैकदा तु
डनद्वयमिति अत्र चकारो ऽनुक्तसमुच्चयार्थस्तेनैकस्मै वराय सहोदरकन्याद्वयमपि न देयम् न पुत्रीद्वयमेकस्मै प्रदद्यात्तु कदाचनेति वसिष्ठोक्तेः न सहजकृतोद्वाहो ह्यब्दा
र्धे इति कृतश्च कृतौ च कृता च कृते सरूपाणामेकशेष इत्येकशेषः कृता कृतौ च पुमान् स्त्रिया इत्येकशेषः कृतौ च कृता च कृते च सुतौ चेति सुताः इति कृतैकशेषेण द्वंद्वे
पुमान् स्त्रियेत्येकशेषः सहजाश्च ते कृताश्च ते सुताश्चेति कर्मधारयः तेषां सोदरभ्रातॄणां विवाहः अब्दार्धे षण्मासमध्ये न कार्यः उद्वाह इत्युपलक्षणम् ॥

ततश्चैकमातृजयोः पुत्रयोः कन्ययोर्वा समानसंस्कारोनकार्यइत्यर्थः वृद्धमनुः एकमातृजयोरेकवत्सरेपुरुषस्त्रियोः नसमानांक्रियांकुर्यान्मातृभेदेविधीयते समानक्रियामुंडनादि काभिन्नमातृजयोः समानक्रियायांनदोषः नारदः समानापिक्रियाःकार्यामातृभेदेतथैवच विवाहोदुहितुःकार्योनविवाहश्चतुर्दिनमितिभिन्नमातृविवाहः समानक्रिया यांयदिदिनचतुष्टयमध्येनकार्यइत्यर्थः वसिष्ठेनविशेषउक्तः एकोदरप्रसूतानांनाग्नकार्यंभवेत्तु भिन्नोदरप्रसूतानांनेतिशातातपोऽब्रवीदिति चौलोपनयनविवाहरू पंकार्यत्रयम् आदौचौलंततोमौंजीविवाहश्चशुभप्रदः मातृभेदेचतुर्थेऽह्नितोमातुरैक्येनकर्हिचित् एवंसतिभिन्नोदरमंगलमावश्यकत्वेगृहभेदात् एकगृहेआचार्यभेदा द्वाकार्यम् वसिष्ठः द्विशोभनंत्वेकगृहेनचेष्टं शुभंतुपश्चान्नवभिर्दिनैस्तु आवश्यकंशोभनमुत्सवोवाद्वारेणवाचार्यविभेदतोवेति यमलजातयोस्त्वयमपिनिषेधोना स्ति एकस्मिन्वत्सरेचैकवासरेमंडपेतथा कर्तव्यंमंगलंस्वस्रोर्भ्रात्रोर्यमलजातयोः तत्रापिज्येष्ठानुक्रमेणकार्यम् ज्येष्ठानुक्रमस्तुगर्भोत्पत्तिक्रमेण तथाचभागवतेतृती यस्कंधे हिरण्याक्षहिरण्यकशिपूयत्तौ प्रजापतिर्नामतयोरकार्षीद्यः प्राक्स्वदेहाद्यमयोरजायत तंवैहिरण्यकशिपुंविदुः प्रजायंतंहिरण्याक्षमसूतसाग्रतइति न यावेद्यके आत्रेयसंहितायाम् यदाविशेद्द्विधाभूतंबीजंपुष्पेपरिक्षरत् तदाभवेद्द्विधागर्भः सूतिर्वेशविपर्ययात् तेनप्रथमंजातः कनिष्ठः अनंतरंजातोज्येष्ठः अतएवयम योश्चैवगर्भेतुजन्मतोज्येष्ठतामतेतिमनुनागर्भेजन्मतइत्युक्तं जन्मज्येष्ठेनचाह्वानंसुब्रह्मण्यास्वपिस्मृतमितितुमनुवचनम् एककोशजातयमलविषयम् तथाचदेवलः यस्यजातस्ययमयोः पश्यंतिप्रथमंमुखम् संतानःपितरश्चैवतस्मिन्ज्येष्ठ्यंप्रतिष्ठितमिति संतानोवंशः यदातुपुंसोबलादिशयात्ततोद्विधापातः तदाकोशद्वयेयमलोत्पत्तिः यदातुगर्भवायुनाएकस्मिन्नेवकोशेरेतसोद्वैधीभावस्तदाएककोशएवयुगपद्यमलंजन्यते ननुस्त्रीणांविवाहउपनयनस्थानइतिस्मृतेः कन्याविवाहस्यपुत्रोपनयनस्य चसमानत्वमितिचेन्न अष्टवर्षंब्राह्मणमुपनयेदितिवचनेब्राह्मणग्रहणात्स्त्रीशूद्राणांव्रतबंधनिषेधाच्चयत्तुस्त्रीणांविवाहउपनयनस्थानइत्युक्तंतन्नासांद्विजत्वसि द्ध्यर्थंअतःस्त्रीविवाहोविवाहएव नतूपनयनम् तस्मात्सोदरकन्यापुत्रयोर्विवाहोपनयनयोःसमानसंस्काराभावात्षण्मासमध्येपिनेकार्ये पृथग्भेदइति शुभविवाहा दिमंगलकृत्येपितृक्रियाश्राद्धक्रियानकार्यामंगलेनाप्यमंगलमितिनारदोक्तेः अमंगलंश्राद्धम् समासेएवंमंगलेकार्यंनमध्येइत्यर्थः १६ अथप्रतिकूलनिर्णयमिंदुवज्र

वध्वावरस्येति निश्चयोत्तरं वाग्दानानंतरं वध्वाः कन्यायाः वरस्य वा कुले वंशे त्रिपुरुषे पुरुषत्रयमध्ये कश्चन सपिंडो नाशं प्राप्नुयात् तत्र मासोत्तरं मरणदिनादारभ्य त्रिंशद्दिनं प्रति कूलं ततः शांत्या स्वनुष्ठितया विवाहः स्यात् स तेन इष्यते इदं पित्रादिभिन्नविषयम् मांडव्यः अन्येषां तु सपिंडानामाशौचं मास संमितम् तदंते शांतिकं कृत्वा ततो लग्नं विधीयते पि त्रादिमरणे तु विशेषः वरवध्वोः पिता माता वा पितृव्यश्च सहोदरः एतेषां प्रतिकूलं चेन्महाविघ्नकरं भवेत् पितामातामहश्चैव माता वापि पितामही पितृव्यः स्त्री सुतो भ्राता भ गिनी वा विवाहिता एभिरेव विपन्नैश्च प्रतिकूलं बुधैः स्मृतम् वाग्दानानंतरं यत्र कुलयोः कस्यचिन्मृतिः तदा संवत्सरादूर्ध्वं विवाहः शुभदो भवेत् पितुराशौचमब्दं स्या त्तदर्धं मातुरेव हि मासत्रयं तु भार्यायास्तदर्धं भ्रातृपुत्रयोः अन्यत्र प्रतिकूलं सपिंडस्य मासमेकं विवर्जयेत् विवाहस्तु तयोः पश्चात्तयोरेव विधीयते दुर्भिक्षे राष्ट्रभंगे च पित्रोर्वा प्राणसंशये प्रौढायामपि कन्यायां प्रतिकूलं न दुष्यति दीर्घरोगाभिभूतस्य दूरदेशस्थितस्य च उदास्वर्तिनश्चैव प्रतिकूलं न विद्यते संकटे समनुप्राप्ते याज्ञव

वध्वावरस्यापि कुले त्रिपूरुषे नाशं व्रजेत्कश्चन निश्चयोत्तरम् मासोत्तरं तत्र विवाह इष्यते शांत्याथवा सूतकनिर्गमे परैः १७ चूडाव्रतं चापि विवाहतो व्रताच्चूडा न चेष्टा पुरुषत्रयांतरे वधूप्रवेशाच्च सुताविनिर्गमः षण्मासतो वाब्दविभेदतः शुभः १८ ॥ ६ ॥

ल्क्येन योगिना शांतिं कृत्वा गणेशस्य कृत्वा तां शुभामाचरेत् अथावश्यकत्वेऽपवादमाह अथवेति आशौचनिर्गमे शांत्या स्वनुष्ठितया विवाहः परैराचार्यैः इष्यते ज्योतिःप्र काशे प्रतिकूलेपि कर्त्तव्यो विवाहो माससंमितः शांतिं विधाय गां दत्वा वाग्दानादि चरेद् बुधः १७ अथान्यदपि विशेषांतरमुपजात्याह चूडाव्रतमिति अपिशब्दात्समावर्तनादि चौ लामुपनयनं सामावर्तनं च विवाहानंतरं पुरुषत्रयं ... एव नेष्टम् तथा व्रतादुपनयनात् चूडा च पुरुषत्रयपर्यंतं नेष्टा तथा वध्वाः स्नुषायाः प्रवेशात्सुताया विनिर्ग पि पुरुषत्रयपर्यंतमेव नेष्टः मेधातिथिः पुरुषत्रयप ... तिकूलं सगोत्रिणाम् प्रवेशान्निर्गमस्तद्वत्तथा मुंडनमंडने इति तस्मान्मूलपुरुषस्य चतुर्थत्वेनायं दोषः स चायं दोषः पुरुषत्रयेपि षण्मासपर्यंतमेव अत एव षण्म ... तिमासषट्कानंतरं परतोपि विवाहादिः शुभः एतन्मूलवाक्यं कुलेऽप्तु त्रयादर्वागित्यादिना प्रागुक्तं अत्र प वादउच्यते वेति अथवा अब्दभेदात् वर्षभेदात् षण्म। ...ध्येपि शुभः यथा माघे विवाहो वैशाखे चौलं यज्ञोपवीतं वा भवतीत्यर्थः संहितासारावल्यां फाल्गुने चैव मासे तु शुभो

अथ मूलाद्यनिष्टनक्षत्रोत्पन्नयोर्वधूवरयोः श्वशुरादिपीडकत्वं वसंततिलकयाह श्वश्रूविनाशमिति अहिजो आश्लेषानक्षत्रोत्पन्नो कन्या पुत्रो वा श्वश्र्वाः साक्षाद्वरस्य मातुः कन्यायां वा साक्षान्मातुः विनाशं विधत्तः कुरुतः तथा निर्ऋतिजो मूलोत्पन्नो श्वशुरं हतः नाशयतः जनकं जननीं हंतिसत्तुर्मूला हि धिष्ण्यजेति वसिष्ठोक्तेः कुलेन्यायस्ता कन्यायामपि साक्षान्मातरम् ज्येष्ठेति ज्येष्ठानक्षत्रोत्पन्ना कन्या स्वधवाग्रजं भर्तुर्ज्येष्ठभ्रातरं हंति शक्राग्निजा विशाखोत्पन्ना देवरस्य भर्तृकनिष्ठभ्रातुर्नाशकर्त्री उक्तं च ऐंद्रीपत्युरग्रजं हंति देवरं तु द्विदैवजेति १८ एतदपवादमनुष्टुभाह द्वीशाद्येति स्पाष्टार्थम् न हंति देवरं कन्या तुलाभिश्रा द्विदैवजा तदंत्यपादजा स्यादुःशश्विकपुच्छवदिति वृद्धनारदोक्तमूलेति मूलचतुर्थचरणोत्पन्नो कन्या सुतो श्वशुरसौख्यादौ आश्लेषाप्रथमचरणोत्पन्नो च श्वश्र्वाः नारदः सुतः सुता वा नियतं श्वशुरं हंति मूलजो तदंत्यपादजो नैव तथाश्लेषाद्यपादजाविति पुंस्त्वमविवक्षितं ज्योतिर्निबंधे मौजीबंधनानंतरं मूलाश्लेषादोषो नास्तीत्युक्तं मूलव्यालोद्भवो दो

श्वश्रूविनाशमहिजौ सुतरां विधत्तः कन्यासुतौ निर्ऋतिजौ श्वशुरं हतश्च ज्येष्ठाभजाततनयास्वधवाग्रजं च शक्राग्निजा भवति देवरनाशकर्त्री १९ द्वीशाद्यपादत्रयजा कन्या देवरसौख्यदा मूलान्त्यपादसार्पाद्यपादजातौ तयोः शुभे २० वर्णो वश्यं तथा तारा योनिश्च ग्रहमैत्रकं गणमैत्रं भकूटं च नाडी चैते गुणाधिकाः २१ द्विजा झषालिकर्कटास्ततो नृपा विशोंऽघ्रिजाः वरस्य वर्णतोऽधिका वधूर्न शस्यते बुधैः

षाः पुंसां मौंज्या विनश्यतीति भूपालवल्लभवचनादिति तन्न मूलाश्लेषादोषः मूढविषयः पर्यवस्यति तथा ज्येष्ठोत्पन्नः पुमान्पत्न्यग्रजां वा हंति विशाखोत्पन्नश्च पत्न्यनुजमनुजां वा हंति उक्तं च कलत्रपटले पत्न्यग्रजामग्रजं वा हंति ज्येष्ठर्क्षजः पुमान् तथा भार्यानुजां चैवानुजं हंति द्विदैवजइत्युक्तम् तत्परिहारश्च तत्रैव मूलांत्यपादजो श्लेषा तथाश्लेषाद्यपादजो द्वीशांत्यपादजो दुःखैतद्ध्रुवपंकांसपादजाविति ज्येष्ठाविशाखोत्पन्नपुंसः दोषतत्परिहारनिरूपणाग्रंथगौरवभयात्तोपेक्ष्यम् २० अथाष्टकूटानां नामान्यनुष्टुभाह वर्णइति एते वर्णादिभेदास्तेषां गुणाधिकादि एकादिगुणाधिकाः स्फुः यथा वर्णभेदे आमेको गुणः वश्येद्वा विसादि २१ तत्रादौ वर्णकूटं प्रमाणिकयाह द्विजाइति मीनकर्कटवृश्चिका द्विजा ब्राह्मणाः ततो जनरसन्धेसवा सिंहधनुरराशयो नृपाः क्षत्रियाः वृषकन्यामकरा विशो वैश्याः मिथुनतुलाकुंभाः अंघ्रिजाः शूद्राः तत्र वरवधूराशयो वर्णो ज्ञात्वा वरस्य वर्णतो ब्राह्मणादिका वधूर्न

माहीनावाशस्तदूत्यर्थः एकोगुणः सदृग्ववर्णंतथात्रयोन्नमेनरे हीनवर्णेचरेभून्येकेच्याङ्गः सदृशोदत्तमिति २२ अथवश्यकूटमिंद्रवज्रयाह हित्वेति नरराशयोमिथुनक-
न्यातुलाएषांमेषादयः सर्वेपिसिंहंत्यक्त्वावश्याः ननुजलचराणांसहानवस्थान् कथंववश्यत्वंतत्राह जलजास्तभक्ष्याइति एषांनरराशीनांजलजाःमकरकुंभमीनकर्का
स्तभक्ष्याः किंपुनर्वश्याइतिसूचयितुंतुशब्दः सिंहस्यालिंवृश्चिकंविनासर्वेवश्याः अन्यदत्तुतंचतुष्पदानांजलचराणांवश्यावश्यंनराणांमनुष्याणांव्यवहारतोज्ञेयम् व
श्यकूटंवश्यभक्ष्यवैरभेदेनत्रिधा तत्रवरराशेः स्त्रीराशौवश्येसतिगुणद्वयम् भक्ष्येएकोगुणः वैरेगुणाभावः २३ अथताराकूटमनुष्टुभाह कन्यर्क्षादिति कन्यावरस्त्राह्नं नक्ष
त्रंयावद्गणयेत् तथावरनक्षत्रादपिकन्यानक्षत्रंगणयेत् ततोवशिष्टेकेनवभिर्भक्तेयदवशिष्टंतच्चेत्त्रिपंचसप्तमितंभवेत्तदाऽसदशुभंस्मृतम् अन्यथाएकद्विचतुःषट्अष्टन
वमितंचेत्तदाशुभम् उभयत्रापित्रिपंचादिमितेशेषेताराभेन्नीनास्त्येवगुणाभावः एकत्रचेत्तदार्द्धमैत्रीतदासार्द्धैकोगुणः उभयत्रापिचेच्चादिशेषाभावः तदापूर्णमैत्रीगुण

हित्वामृगेंद्रंनरराशिवश्याः सर्वेतथैषांजलजाश्चभक्ष्याः सर्वेपिसिंहस्यवशेविनालिंज्ञेयंनराणांव्यवहारतोऽन्यत् २३ कन्यर्क्षाद्वरभंयावत्
कन्याभंवरभादपि गणयेन्नवहृच्छेषेत्रीषद्रिभमसत्स्मृतं २४ अश्विन्यंबुपयोर्हयोनिगदितःस्वात्यर्कयोः कासरः सिंहोवस्वजपाद्भयोःसमुदि
तोयाम्यांत्ययोःकुंजरः मेषोदेवपुरोहितानलभयोःकर्णांबुनोर्वानरः स्याद्वैश्वाभिजितोस्तथैवनकुलश्चांद्राब्जयोन्योरहिः २५ ॥ ९ ॥

त्रयम् २४ अथयोनिकूटंशार्दूलविक्रीडितद्वयेनाह अश्विन्यंबुपयोरिति अश्विनीशततारकयोर्हयोऽश्वायोनिरुक्तः एवंस्वातीहस्तयोः कासरोमहिषःतुलायोमहिषोवाहद्वि
षत्कासरसैरिभाइत्यमरोक्तेः वर्णः श्रवणः अंबुपूर्वाषाढातयोर्वानरोमर्कटः चांद्रंमृगःअब्जयोनिर्ब्रह्मातद्रोहिणीतयोरहिः सर्पः कुरंगोहरिणः अनुराधाज्येष्ठयोः द्वीशंवि
शाखाचित्रयोर्व्याघ्रः बुध्न्यर्क्षंउत्तराभाद्रपदा अर्यमोत्तराफाल्गुनीतयोर्गोयोनिः अन्यत्स्पष्टम् फलमाह पादगयोरिति एकस्मिन्पादेचरणेगतयोरुक्तनक्षत्रयोन्याःपर
स्परमहावैरंभवेत् यथा अश्विन्यंबुपयोर्हन्योनिगदितःस्वात्यर्कयोःकासरइतिपादःतत्रोक्तयोर्भयोन्योरश्वमहिषयोर्महावैरम् एवंसिंहहस्तिनोरित्यादि एतत्फलमाह अश्वि
एकयोनिषुसंपत्तिःदंपत्योः संगमः सदा भिन्नयोनिषुमध्यः स्याद्वैरिभावेनचेत्तयोः योनेरथोवैरभावःसतुकार्येवियोगदःराशिवश्यंचयद्यस्तिकारयेन्नसदोषभाक् ॥ ९ ॥

अत्रातिवैरवैरवैरोदासीनमैत्रातिमैत्रक्रमेण गुणविभागः गोआघ्रादीनां अतिवैरं तत्र गुणाभावः श्वानकमार्जारादीनां वैरं तत्रैको गुणः अश्वमेषादीनामौदासीन्यं तत्र गुणद्वयम् गोमेषा-
दीनां मैत्रं तत्र गुणत्रयम् एकयोनौ अतिमैत्रं तत्र गुणचतुष्टयम् २५ २६ अथ ग्रहमैत्रीं शार्दूलविक्रीडिताभ्यामाह मित्राणीति मित्रे चेति द्युमणेः सूर्यस्य भौम गुरु चंद्राः मित्रा-
णि शुक्रश नी अस्य वैरिणौ अस्य सौम्यो वुधः समः विधोः चंद्रस्य वुधरवी मित्रे पुनरस्य द्विषो द्विषत् शत्रुर्नास्ति मंगलगुरुशुक्रशनयः समा एव अथ भौमस्य गुरु चंद्रसू-
र्याः मित्राणि वुधः शत्रुः शुक्रशनी समौ अथ शशभृत्सूनोः वुधस्य सितहस्करौ शुक्ररवी मित्रे अस्य वुधस्य शशी शत्रुः गुरुशनिभौमाः समाः अथ गीष्पतेर्गुरोः सूर्यभौम-
चंद्राः मित्राणि वुधशुक्रौ शत्रू सूर्यजः शनिः समः अथ कवेः शुक्रस्य वुधशनी मित्रे चंद्रसूर्यौ शत्रू कुजगुरू समौ अथ शनेः शुक्रवुधौ मित्रे रविचंद्रभौमा द्विषो वैरिणः ।

ज्येष्ठामैत्रभयोः कुरंगउदितो मूलार्द्रयोः श्वा तथा मार्जारोदितिसार्पयोरथ मघायोन्योस्तथैवोंदुरुः आग्नेयाह्नी शभचित्रयोरथिच गोरर्यम्णवु-
ध्न्यर्क्षयोर्योनिः पादगयोः परस्परमहावैरं भयोन्योस्त्यजेत् २६ मित्राणि द्युमणेः कुजेज्यशशिनः शुक्रार्कजौ वैरिणौ सौम्यश्चास्य समो विधो-
र्वुधरवी मित्रे न चास्य द्विषत् शेषाश्चास्य समाः कुजस्य सुहृदश्चंद्रेज्यसूर्याः वुधः शत्रुः शुक्रशनी समौ च शशभृत्सूनोः सितहस्करौ २७॥
मित्रे चास्य रिपुः शशी गुरुशनिक्ष्माजाः समा गीष्पतेर्मित्राण्यर्ककुजेंदवो वुधसितौ शत्रू समः सूर्यजः मित्रे सौम्यशनी कवेः शशिरवी शत्रू कुजे-
ज्यौ समौ मित्रे शुक्रवुधौ शनेः शशिरविक्ष्माजा द्विषोऽन्यः समः २८ रक्षोनरामरगणाः क्रमतो मघाहिवस्विंद्रमूलवरुणानलतक्षराधाः ॥

अन्यो गुरुः समः अत्र गुणविचारः तत्रैकाधिपतित्वे परस्परमित्रत्वे पंच गुणाः सममित्रत्वे चत्वारः उभयसमत्वे त्रयो गुणाः मित्रवैरे गुणद्वयं समवैरे एकगुणः परस्परं वै-
रे गुणाभावः २७ २८ अथ गणकूटं वसंततिलकया शालिन्या चाह रक्षोनरेति निजनिजेति क्रमतो रक्षोनरामरगणाः पादत्रयेणोच्यंते तत्र चित्रा राधा विशाखा
मघादि एतत्पर्यंतं नक्षत्राणि रक्षोगणः पूर्वात्रयमुत्तरात्रयं विधाता रोहिणी यमो भरणी ईश आर्द्रा एतानि भानि नरगणो मनुष्यगणः मैत्रमनुराधा अदितिः पुनर्वसुः
इंदुर्मृगः हरिः श्रवणः पौष्णं रेवती मरुत् स्वाती लघूनि अश्विनी पुष्य हस्ताः एतानि नव भान्यमरगणो देवगण इति २९ निजेति स्वस्वगणे विद्यमानयोः ॥ ९ ॥

मु. चिं. टी. ६३ स्त्रीपुरुषनक्षत्रगणयोरुत्तमाप्रीतिः स्यात् अमरमनुजयोर्देवमनुष्ययोः स्त्रीपुरुषयोः परस्परं प्रीतिर्मध्यमा स्यात् अस्रपमनुजयोः राक्षसमनुष्ययोः स्त्रीपुरुषयोर्मृत्यु वि. प्र.
रेव प्रदिष्टः प्रबलदुर्बलन्यायेन मनुष्यगणस्यैव नाशः शार्ङ्गीये रक्षोगणः पुमान्चेत्स्यात्कन्या भवति मानवी केपीच्छंति तदोद्वाहमस्त कोपीह नेच्छति एतत्तुल्यन्याया
द्देवराक्षसयोरपि द्रष्टव्यम् अस्यापवादमाह गर्गः रक्षोगणो यदा पुंसां कुमारी नृगणा भवेत् सद्भकूटं खगप्रीतिर्योनिशुद्धे शुभं तदेति अत्रैव गुणकल्पनानरराक्ष
सोर्महद्वैरं तत्र गुणाभावः देवरक्षसोर्वैरं तत्र गुणाभावः देवमनुष्यत्वे चत्वारः गणैकत्वे षड्गुणाः ३० अथ राशिकूटमनुष्टुभाह मृत्युरिति स्त्रीपुरुषयोः परस्परं षष्ठाष्ट
मराशित्वे सति मृत्युर्ज्ञेयः एवं नवात्मजे नवपंचमे ऽपत्यानां हानिः एवं द्विर्द्वादशे निर्धनत्वं दौःस्थ्यं स्यात् अन्यत्र तृतीयैकादशे चतुर्थदशमे समसप्तमे वा सति सौख्यं कु
साणिपीडने स्यात् ३१ अथास्यादुष्टभकूटस्य परिहारं शार्दूलविक्रीडितेनाह प्रोक्ते इति स्त्रीपुरुषराश्योर्द्वयोरेकाधिपत्ये सति एकस्वामिकत्वे सति प्रोक्ते दुष्टभकूटेष

पूर्वोत्तरात्रयविधात्रियमे शुभानि मैत्रादितींदुहरियोणसकृत्लघूनि २९ निजनिजगणमध्ये प्रीतिरत्युत्तमा स्यादमरमनुजयोः सा मध्यमा
संप्रदिष्टा असुरमनुजयोश्चेन्मृत्युरेव प्रदिष्टो दनुजविबुधयोः स्याद्वैरमेकांततोऽत्र ३० मृत्युः षडष्टके ज्ञेयोऽपत्यहानिर्नवात्मजे द्विर्द्वादशे नि
र्धनत्वं द्वयोरन्यत्र सौख्यकृत् ३१ प्रोक्ते दुष्टभकूटके परिणयस्त्वेकाधिपत्ये शुभोऽथो राशीश्वरसौहृदेऽपि गदितो नाड्यृक्षशुद्धिर्यदि ॥ ॥

दुष्टकादावपि विवाहः शुभो गदितः तथा मेषवृश्चिकयोः तुलावृषभयोर्वा नवपंचमत्वे काधिपत्याभावः द्विर्द्वादशे मकरकुंभयोः अथवा राशीश्वरयोः राशिस्वामिनोः
सौहृदे मैत्र्येऽपि यदि नाडीनक्षत्रयोः शुद्धिर्भवेत्तदापि दुष्टकूटके विवाहः शुभः यथा षडष्टके मीनसिंहराश्योर्नवपंचमे मेषधनुषोर्द्विर्द्वादशे मीनमेषयोरित्या
दि तथा च वसिष्ठः द्विर्द्वादशे वा नवपंचमे वा षडष्टके राक्षसयोषितां वा एकाधिपत्ये भवने प्रमैत्रे शुभाय पाणिग्रहणं विधेयमिति अन्यच्च विषमात्कन्यकाराशेः
षष्ठषष्टाष्टकं न सत् समात्स्त्रष्टं शुभं ज्ञेयं विपरीतं न शोभनम् अन्यर्क्षे शपथोरिति अन्यर्क्षे प्रीतिषट्काष्टकादिस्त्योऽन्यराशोराशिस्वामिनोः परस्परशत्रुत्वे वा सति
अंशपयोस्तद्राशिनवांशस्वामिनोर्वलित्वे सखित्वे स्याताम् वलित्वं च सखित्वं च प्रथमाद्विवचनांतं पदं वलित्वे उच्चादिस्थानस्थितत्वेन सवलत्वं सखित्वं परस्परमैत्री

तथानाड्यर्क्षशुद्धौ नाडीनक्षत्रयोर्वेधाभावे सति तथा ताराशुद्धिवशे च सति राशिवश्यताभावे च राशिवश्यत्वे च सति दुष्टभकूटकेऽपि विवाहः शुभो निरुक्तः उक्तं च जगन्मोहने वसिष्ठेन राशिनाथे विरुद्धेऽपि सबलांशकाधिपौ तन्मैत्रे पि च कर्तव्यं दंपत्योः सुखमिच्छता इति अन्यच्च तस्मिन्नेव प्रकरणे वसिष्ठवाक्यम् राशिनाथे विरुद्धेऽपि मित्रत्वेंऽशनाथयोः विवाहं कारयेद्धीमान् दंपत्योः सौख्यवर्द्धनमिति अन्यच्च तस्मिन्नेव प्रकरणे वसिष्ठवाक्येषु अन्यतरवाक्यानर्थक्यापत्तेरुपसंहारन्यायेन प्रवर्तते नैनावंशनाथयोः सबलत्वाभिधायकं प्रथमवचनम् उ वाक्यद्वयस्याभिन्नार्थत्वं वाच्यम् तत्र कस्यको र्थ इति संदेहे न्यूनार्थं द्वितीयं वचनं केवलग्रहवैरापवादकं तुल्यबलत्वात् अंशनाथसबलताभिधायकं प्रथमवचनम् उ भयविरोधस्य ग्रहवैरराशिवैररूपस्यापवादकम् तेन राशिनाथे विरुद्धे त्वन्यराशीचनाथौ च एतेषां समाहारो राशिनाथं तस्मिन् राशिनाथे तथा चायमर्थः राशिकि द्वैषट्काष्टकादिना नाथे विरुद्धे कयोरित्याकांक्षायाम् ययोः षट्काष्टकादिविचारस्तयोरेव सन्निहितत्वात् ग्रहणं तयोः समुचिते सति विवाहः शुभः नन्वस्मिन्वाक्ये द्विष्ट

अन्यर्क्षेंऽशपयोर्बलित्वसखिते नाड्यर्क्षशुद्धौ तथा ताराशुद्धिवशेन राशिवश्यताभावे निरुक्तो वुधैः ३२ मैत्र्यां राशिस्वामिनोरंशनाथद्वंद्वस्या पि स्याद्गुणानां न दोषः खेटारित्वं नाशयेत्सद्भकूटं खेटप्रीतिश्चापि दुष्टं भकूटं ३३ ज्येष्ठारौद्रार्यमांभःपतिभयुगयुगं दास्रभं चैकनाडी पुष्येंदु त्वाष्ट्रमित्रांतकवसुजलभं योनिबुध्ये च मध्या ॥

व्याख्याने किं मानम् उच्यते अंशनाथसबलत्वस्याधिककरणमेव तच्च युगपदुत्पन्नस्य दोषद्वैविध्यस्य परिहारकरूपमित्यवगम्यते अन्यस्मिन्नपि पक्षे नाडीशुद्धिस्ताराशुद्धिः राशिवश्यता चापेक्षिता इति ३२ अथ दुष्टानां गणकूटभकूटानां परिहारं श्लिविरोधग्रहविरोधरूपस्य परिहारकरूपमित्यवगम्यते अन्यस्मिन्नपि पक्षे नाडीशुद्धिस्ताराशुद्धिः राशिवश्यताचापेक्षिताइति ३२ अथ दुष्टानां गणकूटभकूटानां परिहारं राशिविरोधग्रहविरोधरूपस्य परिहारकरूपमित्यवगम्यते

शालिन्याह मैत्र्यामिति स्त्रीपुरुषयोः राशिस्वामिनोर्मैत्र्यां सत्यां तथा राशिनवांशनाथयोः द्वंद्वस्यापि मैत्र्यां सत्यां दुष्टगुणानां दोषो न स्यात् अत्रिः राशीशयोः सुहृद्भावे मित्र त्वे चांशनाथयोः गणादिदोषेऽपि उद्वाहः पुत्रपौत्रप्रवर्द्धनः अथ सद्भकूटं तृतीयैकादशादिकं खेगारित्वं ग्रहवैरं तन्नदोषं नाशयेत् एवमेव खेटप्रीतिः ग्रहमैत्री चापि दुष्टं भ कूटं षडष्टादिकं नाशयेत् असद्भकूटे गुणाभावः भकूटदोषापवादे चत्वारो गुणा इति ३३ अथ नाडीकूटं स्रग्धरयाह ज्येष्ठारौद्रमार्द्रा अर्यमा उत्तराफाल्गुनी अंभःपतिर्वरुणः श ततारकाः एभ्यो नक्षत्रेभ्यो युगयुगं द्वयम् ज्येष्ठामूलम् उत्तराहस्तः आर्द्रापुनर्वसू शततारापूर्वाभाद्रपदा दास्रभमश्विनी च एतन्नक्षत्रनवकं परस्परमेकनाडीत्युच्यते ॥

पुष्यमृगचित्रानुराधाभरणीधनिष्ठापूर्वाषाढापूर्वाफाल्गुनीउत्तराभाद्रपदा एतन्नक्षत्रनवकंमध्यानाडीमुच्यते अथवा यग्निव्यालविश्वेद्युयुगंवायुःस्वातीत
युगंद्वयंस्वातीविशाखा अग्निःकृत्तिकारोहिणी व्यालः आश्लेषा मघा विश्वेद्युयुगं विश्वेउत्तराषाढाश्रवणश्च पौष्णभंरेवती एतन्नक्षत्रनवकं अपरान्तीयैकनाडी
सुच्यते एतत्फलमाह दंपत्योः स्त्रीपुंसयोः एकनाड्यांपरिणयनमसत् दुष्टफलंस्यात् मध्यनाड्यांहिनिश्चयेनमृत्युर्द्वयोरपिस्यात् नारदेनतु विशेषउक्तः चतुस्त्रिषण्
भिभोत्थायाः कन्यायाः क्रमशोविभात् वह्निभादिंदुभान्नाडीत्रिचतुः पंचपर्वसु गणयेत्तंत्रयायैकनाड्यांमृत्युर्नसंशयः एकनाडीविवाहश्चगुणैःसर्वैः समन्वितः
वर्जनीयःप्रयत्नेनदंपत्योर्निधनंयतइति अमुमर्थंस्पष्टमाह गर्गः चतुःसाल्यकाःसंगणयेदाश्विनादिकम् त्रिभंसव्यापसव्येनभिन्नपर्वशुभावहम् कन्यकाभं
त्रिपाच्चेत्स्याद्गणयेत्कृत्तिकादिकम् चतुर्भिःपर्वभिस्तद्वदभिजित्तारकान्वितम् कन्यकर्क्षंद्विपाच्चेत्स्याद्गणयेत्सौम्यमादिकम् पंचभिस्तवरोहेतुपंचमांगुलिवर्जितम्

वाय्वग्निव्यालविश्वेद्युयुगयुगमथोयौष्णभंचापरास्यांदंपत्योरेकनाड्यांपरिणयनमसन्मध्यनाड्यांहिमृत्युः ३४ पौष्णेशशाक्राद्रस्सूर्य
नंदापूर्वार्द्धमध्यापरभागयुग्मम् भर्ताप्रियःप्राग्युजिभेस्त्रियास्यान्मध्येद्वयोःप्रेमपरेप्रियास्त्री ३५ आसन्नात्वेकनाडीस्यादासन्नमृतिदायि

नी दूरस्थाचैकनाडीस्याद्दूरस्थानिष्टकारिणीति नाडीविचारेचंडेश्वरः पृष्ठमध्येशुभसमन्वितभोगः क्रोडेवनिताविनविसयोगःमध्येरेखेभवति विवाहेउभयोर्मरणं
वदतिवराहः अश्व्यादिनाडीवेधर्क्षक्रमात्षष्ठद्वितीयकम् याम्यादितुर्यतुर्यंचकृत्तिकादिद्विषष्ठकम् अन्यच्च अर्केंदुजक्षोणितनूजजीवःकेतुःसितोराहुशशांक
सौराःजन्मादिनाडीत्रितयेशुभाःस्युःशुभेःशुभंस्यादशुभेशुभंच तद्यथाअर्कः १ १० १९ बुधः २ ११ २०मंगलः ३ १२ २१बृहस्पतिः ४ १३ २२केतुः ५ १४।
२३ शुक्रः ६ १५ २४राहुः ७ १६ २५चंद्रः ८ १७ २६ शनिः ९ १८ २७शुभग्रहनाडीनक्षत्रेशुभकार्यंकुर्यात्पापग्रहनाडीनक्षत्रेइत्यर्थः चतुर्नाडीत्वहल्यायांपां
चालेपंचनाडिका त्रिनाडीसर्वदेशेषुवर्जनीयाप्रयत्नतइति मतुस्तु अहल्येतुचतुर्नाडीसंयोगःकालमृत्युदः एषयोगोऽन्यदेशेषु अपमृत्युफलप्रदः पंचनाडीसमायो
गःपांचालेकालदंडदः इतरत्रसमायोगोदुःखदारिद्र्यदोषकृत् त्रिनाड्यांतुसमायोगःसर्वत्रानिष्टकारकइति आवश्यकलेगुरुःदोषापनुत्त्येनाड्यांमृत्युंजयजपादिकम्

विधायब्राह्मणांश्चैवतर्पयेत्कांचनादिना। हिरण्मयींदक्षिणांचदद्याद्वर्णादिकूटके गावोन्नंवसनंहेमसर्वदोषापहारकमिति अन्यच्च षडष्टकेगोमिथुनंप्रदद्यात्कां स्यंसरूप्यंनवपंचमेपि वस्त्रंप्रदेयंकनकंचशत्त्याद्विर्द्वादशेब्राह्मणतर्पणंचेति ३४ अथेंद्वन्नयापूर्वमध्यापरभागयोगिनीभान्याह पौष्णेति पौष्णाद्रेवत्याःषड्भम् भानिजात्या भिप्रायमेकवचनम् पूर्वार्द्धयोगीनिज्ञेयानि आर्द्रादिद्वादशमध्यभागयोगीनिज्ञेयानि ज्येष्ठादीनिनवअपरभागयोगीनिज्ञेयानि फलमाह भर्तुःप्रियइति अयंभावःस्त्रीपुं सःपुरस्थस्त्रीसमागमेगणिकादिसमागमेवापूर्वार्द्धयुजिजनक्षत्रेसति स्त्रीणांभर्त्ताप्रियःमध्यभागयुजिभेपरस्परंप्रीतिर्भवेत् परेपरभागयुजिभेस्त्रीनृणांप्रियाभवेदिति एवंवधू वरयोर्नवसमागमेपिज्ञेयमितिरत्नमालाटीकायांमहादेवेनोक्तंभागमपि ३५ अथप्राच्यसंमतंवर्गकूटमार्यायाह अकचटेति अवर्गोवर्गसंज्ञकः कुचुटुतुपुइतिपंचवर्गाःए कोयवर्गोन्यःशवर्गःएवमष्टौवर्गाः तत्रअवर्गःखगेशस्यगरुडस्य कवर्गोमार्जारस्यचवर्गः सिंहस्यटवर्गःश्वानः तवर्गःसर्पस्य पवर्गआखोर्मूषकस्य यवर्गोमृगस्य शवर्गो

अकचटतपयशवर्गाःखगेशमार्जारसिंहश्वनाम् सर्पाखुमृगावीनांनिजपंचमवैरिणामष्टौ ३६ राश्यैक्येचेद्भिन्नमृक्षंद्वयोःस्यान्न क्षत्रैक्येराशियुग्मंतथैव नाडीदोषोनोगणानांचदोषोनक्षत्रैक्येपादभेदेशुभंस्यात् ३७ सेव्याधमर्णयुवतीनगरादिभंचेत्पूर्वंहिभंस्वध
॥ निभर्तृपुरादिसङ्गात्

वेर्मेषस्य अत्रनिजात्स्वस्मात्पंचमावैरिणोयेषांतेतथोक्ताःगरुडसर्पयोःमार्जारमूषकयोःसिंहमृगयोःश्वमेषयोःपरस्परंसहा २५
वैरमित्यर्थःस्त्रीपुंसयोःनक्षत्रंमध्यवर्गेचेत्तदा अशुभंयदालेकवर्गेतदाशुभम् एतच्चस्वामिसेवकयोरपिविचार्यम् ३६ इदानींनक्षत्रराश्यैक्येविशेषंशालिन्याह॥ राश्यैक्येचेदिति द्वयोर्वधूवरयोःएकराशित्वेसतियदिभिन्नमृक्षंस्यात् तदानाडीदोषोगणानांचदोषोनस्यात् यथा शततारापूर्वाभाद्रपदापादत्रयंच तथैवनक्षत्रैक्ये राशियुग्मंराशिद्वयंचेत्स्यात्तदापिप्रागुक्तोदोषोनस्यात् यथा पूर्वाभाद्रपदापादत्रयंचतुर्थचरणश्च अत्रापिविशेषमाहगर्गःएकराशौपृथग्धिष्ण्येपुंताराप्रथमाभवेत्॥ अतीवशोभनाप्रोक्तास्त्रीताराचेन्नशोभना अथैकराशिनक्षत्रैक्येऽपवादमाह नक्षत्रैक्यइति वधूवरयोःराश्यैक्येचयदिचरणभेदस्तदापिशुभंस्यात् जन्मनक्षत्राज्ञाने उपायमाह वसिष्ठःअज्ञातजन्मनांनृणांनामभेपरिकल्पना तेनैवचिंतयेत्सर्वंराशिकूटंद्विजन्मवत् जन्मभंजन्मधिष्ण्येननामभंनामधिष्ण्यतः व्यत्ययेनयदायोज्यंदंपत्यो

सेवकादिभस्य स्वाम्यादिभात् पूर्वत्ते विशेषं वसंततिलकयाह सेव्याधमर्णेति स्पष्टार्थम् तथाचोक्तं डामरसंग्रहे भामिनीजन्मनक्षत्राद्द्वितीयं पतिजन्मभम् नशुभंभर्तृ
नाशायकथितंब्रह्मयामले प्रथमंसेव्यजन्मर्क्षंद्वितीयंसेवकस्यच नसेवासुस्थिरातस्यजलबुद्बुदवत्क्षियेति ऋणग्राहकजन्मर्क्षंप्रथमंऋणदस्यभात् द्वितीयंऋण
संबंधोनकर्तव्यः कदाचन कदाचिद्द्रव्यलोभेनक्रियतेनैवलभ्यते पार्वतीप्राणनाथेनप्रोक्तंडामरसंग्रहे ग्रामभंप्रथमंयस्यद्वितीयंजन्मभंभवेत् नग्राह्यःसर्वथाग्रामोयतःप्रा
प्यार्थनाशदइति ३८ अथराशिस्वामिनोमंजुभाषिण्याह कुजशुक्रेति स्पष्टार्थम् क्रियमृगास्येति क्रियोमेषः मृगास्यंमकरः तौलिकस्तूलः इंदुभंकर्कः एभ्योराशिभ्यो
बुधैर्नवांशविधिरुच्यते मेषेमेषादेव वृषेमकरात् मिथुनेतुलातः कर्केकर्कादेव एवंसिंहेमेषात् एवंकन्यादिषुमकरादिभ्यः एवमेवधनुरादिष्वपिमेषादिभ्य एव ३९
अथहोरांगाथात्रोच्छंदोभेदेनशशिवदनाख्येनाह समगृहेति पंचदशभागमितैकैकाहोरा ततः समराशिमध्येप्रथमाचंद्रस्यद्वितीयासूर्यस्य विषमराशिमध्येप्रथमार

सेवाविनाशधननाशनमर्दनाशग्रामादिसौख्यमृदुदिदंक्रमशःप्रदिष्टम् ३८ कुजशुक्रसौम्यशशिसूर्यचंद्रजाः कविभौमजीवशनिसौर
योगुरुः इहराशिपाः क्रियमृगास्यतौलिकेंदुभतोनवांशविधिरुच्यतेबुधैः ३९ समगृहमध्येशशिरविहोरा विषमभमध्येरविशशिनोःस्ता
४० शुक्रज्ञजीवशनिभूतनयस्यबाणाः शैलाष्टपंचविशिखाः समराशिमध्ये ४० त्रिंशांशकाविषमभेविपरीतमस्माद्द्रेष्काणकाःप्रथमपंच
नवाधिपानाम्॥

वेरपराचंद्रस्येत्यर्थः ४० अथत्रिंशांशद्रेष्काणांश्चवसंततिलकयाह शुक्रेति समराशिमध्येक्रमेण प्रथमतः पंचांशानांशुक्रः स्वामीततः
शैलांशानांसप्तानांबुधः ततोऽष्टानांगुरुः ततः पंचानांशनिःततः पंचानांभौमः विषमभेतु अस्मात्समराशेर्विपरीतंज्ञेयम् प्रथमतः पंचानांभौमस्ततः पंचानांशनिःततोऽष्टा
नांजीवः ततःसप्तांशानांबुधः ततः पंचांशानांशुक्रः अयंत्रिंशांशकसंज्ञः द्रेष्काणकाइति अस्यप्रमाणंदशांशाः तत्रप्रथमदशांशाः प्रथमोद्रेष्काणःसप्रथमस्यस्वाधीशस्य
ततोदशांशाः विंशतिभागपर्यंतंद्वितीयोद्रेष्काणः सः स्वराशितः पंचमराशीश्वरस्य ततोविंशतिविभागानंतरंदशांशास्तृतीयोद्रेष्काणः सः स्वराशेर्नवमाधीश्वरस्य यथामे
षेप्रथमद्रेष्काणोभौमस्यद्वितीयः सूर्यस्यतृतीयोगुरोरिति ४१ अथद्वादशांशषड्वर्गोपसंहारंचसप्तकलंवसंततिलकयाह स्याद्द्वादशांशइति इहषड्वर्गेद्वादशांशःराशितः ॥

स्वराशौ रवेः सार्द्धभागद्वयात्मको ज्ञेयः मेषस्य मेषादिः वृषस्य वृषादिरित्यर्थः गेहं होरा दृक्काणः नवांशः द्वादशांशः त्रिंशांशः इमे षड्वर्गाः कथिताः एते वर्गाः सौम्यग्रहाणां चेद्भवंति तदा शुभम् पापानां चेदशुभम् मिश्रास्तदधिकवर्गसदृशं फलम् अत्र नारदादिभिरेकविंशतिर्महादोषा उक्ताः यथा पंचांगशुद्धिरहितो मेषसंक्रांत्याद्यः प्रकीर्तितः उदयास्तशुद्धिरहितो द्वितीयः सूर्यसंक्रमः तृतीयः पापषड्वर्गो भृगुः षष्ठः कुजोऽष्टमः गंडांतं कर्तरि रिःफषडष्टेंदुश्च सग्रहः दंपत्योरष्टमं लग्नं राशिर्विषघटी तथा दुर्मुहूर्तो वारदोषः खार्जूरिकसमांघ्रिभम् ग्रहणोत्पातभं क्रूरविद्धर्क्षं क्रूरसंयुतम् कुनवांशो महापातो वैधृतावेकविंशतिरिति अन्ये स्फुटदश दोषा उक्ताः वेधश्चैलत्ता चापातथा च पातः खार्जूरयोगदशयोगचक्रम् पुनश्च जामित्रमुपग्रहाश्च बाणाख्यवज्रौ दश चैव दोषा इति अथ ग्रंथकृता लक्षणस्य पृथग्वक्तव्यत्वाद्दोषनामानि नोक्तानि तत्र पंचांगशुद्धिदुर्मुहूर्तवारदोषग्रहणोत्पातनक्षत्रदोषा आद्ये शुभाशुभप्रकरणे निरूपिता एवेति पुनर्नोच्यंते दुर्मुहूर्तवारदोषयोः पुनरभिधानप्रयोजनं तत्रैव वक्ष्यामः तत्र पापषड्वर्गाख्यो दोषः कुजश्चैके स

स्याद्द्वादशांशा इह राशित एवं गेहं होराथ दृक्काणनवांशकसूर्यभागाः त्रिंशांशकाश्च षडिमे कथितास्तु वर्गाः सौम्यैः शुभं भवति चाशुभमेव पापैः
४२ ज्येष्ठापौष्णभसार्पभांत्यघटिकायुग्मं च मूलाश्विनीपित्र्यादौ घटिकाद्वयं निगदितं तद्भस्य गंडांतकम् कर्काल्यंडजभांततोऽर्धघटि
कासिंहाश्वमेषादिगा पूर्णान्ताद्घटिकात्मकं त्वशुभदं नंदातिथेश्चादिमं ४२ द्विभिश्चतुर्भिः श्लोकैर्निरूपितः ४२ अथ गंडांतदोषं शार्दूलविक्रीडितेना

ह ज्येष्ठापौष्णेति गंडांतं नाम संधिविशेषः स चानेकविधः नक्षत्रतिथिलग्नसंधिः तथा योगकरणवर्षायनर्तुमासपक्षदिनरात्रिमध्याह्नप्रातःसायंतिथ्यंशसंधिश्चेति तत्र नक्षत्रतिथिलग्नसंधिर्गंडांतसंज्ञ उच्यते ज्येष्ठापौष्णभरेवतीसार्पभमाश्लेषा एतेषामंत्यघटिकाद्वयं तथा मूलाश्विनीमघानामादौ घटिकाद्वयं तद्भस्य गंडांतं ज्ञेयम् यथा रेवत्यश्विन्योराश्लेषामघयोर्ज्येष्ठामूलयोरंतरालवर्तिघटीचतुष्टयं नक्षत्रगंडांतमशुभदमित्यर्थः अथ लग्नगंडांतं कर्केति कार्कः अलिर्वृश्चिकः अंडजो मीनः मीनो वै सारिणोऽण्डज इत्यभिधानात् एषां लग्नानामंततोऽर्धघटिका समस्यार्थं तत्सिंहः अंतेऽर्धघटिका न तथा सिंहमेषैश्च प्रसिद्धौ अश्वो धनुः एषां लग्नानामादिगतार्धघटिका लग्नगंडांतम् यथा कर्कसिंहयोर्मीनमेषयोर्वृश्चिकधनुषोश्चांतरालवर्तिन्येका घटिका लग्नगंडांतमशुभदमित्यर्थः पूर्णांतादिति पूर्णाः पंचमीदशमीपंचदश्यस्तासामंते घ मु०

मु. चिं. टी. ६६

तथानंदाः प्रतिपत्षष्ठ्येकादश्यः तासामादिगतैकाघटिकातिथिगंडांतंनाम यथा पंचमीषष्ठ्योः दशम्येकादश्योः पंचदशीप्रतिपदोः तिथ्योरंतरालवर्तिघटीद्वयंतिथिगंडां वि. प्र.
तमशुभमित्यर्थः एवंगंडांतसंज्ञः संधिस्तु अथान्येपिसंधयोवसिष्ठेनोक्ताः पक्षोऽब्दसंधिस्थिदिनंचमासस्संधिस्त्रिनाड्यः खलुसंध्ययोश्च नाड्यश्चतस्रस्तिथिऋक्षयो
गसंधिस्तदर्धंकरणस्यसंधिः पक्षांतेपुत्रनाशः स्यान्मासांतेतुधनक्षयः वर्षांतेवर्गनाशः स्याद्ग्रहणात्सर्वनाशनमिति आवश्यकत्वेतु नक्षत्रयोगतिथिसंधिषुनाडिके
कानिष्यष्टविंशत्तिपलैः सहितोभयत्र कर्कालिमीनतनुसंधिषुदिक्पलानिवर्ज्यानिशेषविवरेषुच पंचपंचेति वासनासिद्धकेशवार्कवाक्यमनुसर्तव्यम् गंडांतपरिहा
रमाह वसिष्ठः गंडांतदोषमखिलंमुहूर्तोभिजिदाह्वयः हंतिपद्मपुंगमाधः पक्षिसंघमिवाखिलमिति ४३ अथकर्तरिदोषमनुष्टुभाह लग्नात्सापाविति यदापापग्रहौ
ऋज्वनृजूलग्नात्पार्श्वस्थौद्वादशस्थः पापग्रहोऽऋजुमार्गीद्वितीयस्थःपापोऽनृजुर्वक्रोस्यात्तदाकर्तरीनामदोषःस्यात् मृत्युदारिद्र्यशोकदाभवेत् कर्तरीकारकौग्रहौ

लग्नात्सापावृज्वनृजू पार्श्वस्थौयदातदा कर्तरीनामसाज्ञेयामृत्युदारिद्र्यशोकदा ४४ चंद्रेसूर्यादिसंयुक्ते दारिद्र्यंमरणंशुभम्
सौख्यंसापत्न्यवैराग्यं पापद्वययुतेमृतिः ४५

उभावपिवक्रिणौशीघ्रगौवातदाकर्तरीनेत्याह वसिष्ठः लग्नस्यपृष्ठाग्रगयोरसाध्वोःसाकर्तरीस्यादृजुवक्र
गयोः तावेवशीघ्रौयदिवक्रचारौनकर्तरीचेतिपितामहोक्तिरिति इयंकर्तरीचंद्रस्यापिद्रष्टव्या कश्यपः चंद्रस्यकर्तरीतत्स्थदृष्टानदोषदेति परंतुलग्नस्यचंद्रस्यवाक्रूर
मध्यगतत्वदोषोस्त्येव कर्तरीतः स्वल्पफलःकन्यानाशकरत्वात् क्रूरग्रहमध्यगतेलग्नेचंद्रेयद्वाक्रूरग्रहणं तेयमसद्माभिमुखंगमनेनेच्छंति कन्यायाइतिवसिष्ठोक्तेः
कर्तरीदोषापवादमग्रेपिस्वयंवक्ष्यति ४४ अथसग्रहदोषमनुष्टुभाह चंद्रेति सूर्ययुतेचंद्रेदारिद्र्यंस्यात् एवंभौमादियुक्तेमरणादिफलंक्रमेणस्यादित्यर्थः पापद्वययोगे
चंद्रस्यमृतिःस्यात् नारदादिभिर्बुधगुरुशुक्रैस्सहफलमशुभमुक्तम् अत्रतुश्रीपतिवाक्यानुरोधात् वसिष्ठेनचकेचिन्मतेशुभखेटैःशुभमुक्तम् श्रीपतिः शुभंचंद्रभो
तिर्मृदीज्यविद्भ्यामिति वसिष्ठः दारिद्र्यंरविणाकुजेनमरणंसौम्येनसंस्युः प्रजादौर्भाग्यंगुरुणासितेनसहितेचंद्रेससापत्नकम् ध्वजौर्नार्कसुतेनसज्जनहस्तुजीवंप्रदत्तेकेचि
त्कुभंद्याधैर्म्मसुरसद्महेः शशियुतैर्दीर्घःप्रवासःशुभैरिति एवंसग्रहारनादेनोक्तः स्वक्षेत्रगेस्वोच्चगेवामित्रक्षेत्रगतेयदिस्युतोदोषापनभवेद्धेयतो ऽयसेतदेति ४५

अथाष्टमलग्नदोषंसापवादमनुष्टुभाह जन्मलग्नभयोरिति जन्मलग्नजन्मराशिसंबंधिनीमृत्युराशौअष्टमराशौविवाहः लग्नेकरग्रहोनेष्टः अत्रजन्मलग्नेजन्मराशौविवाहः
नारदः जन्मराश्युदमेनैवजन्मलग्नोदयः शुभः तयोरुपचयस्थानंयदिलग्नगतं शुभम् अष्टमलग्नापवादमाह एकेति जन्मराशिजन्मलग्नयोरन्यतरस्यविवाहलग्नस्य
स्वाम्यैक्येसति यथा मेषवृश्चिकयोः तथातयोराशीश्वरयोर्मैत्रेसति यथा सिंहमीनयोः एतादृशेविषयेअष्टमलग्नदोषोनस्यात् ४६ अथोत्तरार्धोक्तमेवार्थं सदृष्टुपज्जा
तिकयाह मीनोक्षेति उक्षोवृषः स्त्रीकन्या एतेराशयोयद्यष्टमलग्नेस्युस्तदाष्टमलग्नदोषकृल्लग्नभवेत् यथासिंहान्मीनइत्यादि कुतइत्यतआह अन्योन्येति परिहा
रांतरमाह गुरुः लग्नादष्टमराशीशः केंद्रगः शुभवीक्षितः यद्यथाष्टमलग्नोत्थदोषमाशुव्ययोहति रंध्रेशाश्वशुभांशस्थस्तुंगस्वक्षेत्रमित्रगः अष्टमस्थानदोषोहि विनश्य
जन्मलग्नभयोर्मृत्युराशौनेष्टः करग्रहः एकाधिपत्येराशीशेमैत्रेवानैवदोषकृत् ४६ मीनोक्षककोलिमृगास्त्रियोष्टमंलग्नंयदानाष्टमगो
हदोषकृत् अन्योन्यमित्रत्ववशेनसावधूर्भवेत्सुतायुर्गृहसौख्यभागिनी ४७ मृतिभवनांशोयदिवविलग्नेतदधिपतिर्वानशुभकरः स्यात्
मयभवनंवाभवनितदंशस्तदधिपतिर्वाकलहकरः स्यात् ४८ स्वरामतो ३० सादितिवन्हिपित्र्यभेस्वबंदतः ४० केरदत ३२ स्युसार्पभे॥
स्ववाणतो ५० श्वेद्धृतितो १८ यमाबुपेन्द्रे २० भगत्वाष्ट्रभविश्वजीवभे ४९ मनो १४ हिर्दैवानिलसौम्यशाक्रभेकुपक्षतः २१ शैवकरेषि
स्ववाणतो ५० .... ॥ १६ तोजभे ॥ ९ ॥
तिनसंशयइति ४७ अथान्यदपिविचित्राच्छंदसाह मृतीति अष्टमभवननवांशोयदिलग्नेस्यादथवाष्टमलग्नेस्यात्तदाशुभकरोनस्यात् कश्यपः दंपत्योरष्टमेलग्नेराशौवापितदंशके न
अथव्ययभवनंजन्मलग्नजन्मराशिभ्यांद्वादशभवनम् अथनाव्ययभवनांशः अथवास्तमीयदिलग्नेस्यात्तदाकलहकृत्स्यात् कश्यपः दंपत्योरष्टमेलग्नेराशौवापितदंशके न
दोषेवालग्नगतेतयोर्मृत्युर्नसंशयइति तथैवद्वादशेलग्नेतदंशेवातदीश्वरे विवाहलग्नगेनैक्यंनित्यः स्यात्कलहोद्वयोरिति ४८ अथविषघटीदोषंवंशस्थाभ्यांसिंद्रवज्र
याचाह स्वरामेति मूलेरितिमूलेइतिरेवतीपुनर्वसूकृत्तिकामघानक्षत्रेषुस्वरामतः त्रिंशद्घटिकोत्तरंचतास्वतस्रोघटिकाः विषनाडिकावर्ज्याः स्युरितिद्वतीयश्लोकेनान्व
यः एवंसर्वत्रमाख्येयम् केरोहिण्याम् अजभेपूर्वाभाद्रपदायाम् तदेवषष्टिघटिकात्मकेनक्षत्रभोगेध्रुवकाउक्ताः न्यूनाधिके त्वनुपातकरणमाह अथोइति विषनाडिकाध्रुवाः

खरामतइत्येवमादयः इष्टनक्षत्रभोगेननिघ्नाः खतर्काःषष्टिभाजिताः संतः विषनाडिकाः अपिभोगेननिघ्नाः षष्ट्याभाज्यालब्धाः स्पष्टाभवेयुरित्यर्थः परिहारमाहगुरुः चंद्रोविषघटी दोषंहंतिकेंद्रत्रिकोणगः लग्नंविनाशुभैर्दृष्टः केंद्रेवालग्नपस्तथेति विषनाड्युत्थितंदोषंहंतिसौम्यर्क्षगः शशी मित्रदृष्टोथवासौयवर्गस्थोलग्नपोपिवेति दैवज्ञमनोहरे तिथिवार विषघटिकाउक्ताः तिथीशुनागाद्रिगिरीशुवारिधिर्गजाद्रिदिक्यावकदिग्विभास्कराः सुनीमसंख्यः प्रथमातिथेः क्रमात्स्वं विषंस्याद्घटिकाचतुष्टयम् १५ ५ ८ ७७ ५ ४ ८॥ ७ १० ३ १० १२ ७ ८ नखाहयंद्वादशदिक्चशैलवाणाश्चवत्त् खानियथाक्रमेण सूर्यादिवारेषु परेचतत्स्थोनाड्योविषंस्यात्खलुवर्जनीयम् २० २ १२ १० ७ ५ २५॥४९ ५० ५१ अथदुर्मुहूर्तदोषंविवक्षुरादौदिवामुहूर्तान्मालिनीछंदसाह गिरिशेति अयवाणचंद्राइत्युक्तेर्दुर्मुहूर्तस्यापार्थक्येनलक्षणनोक्तम् इंद्रानलौइंद्राग्नीएतेवासरेपं॥

पुगाभिती २४ तुल्यभतोययाम्यभस्वचइंतो १० मित्रभवास्त्वःश्रुतौ ५० मूलेगवाणा ४६ हिषनाडिकाः क्रतावर्ज्याः शुभोथोविषनाडिका क्रवाः निघ्नाभभोगेनखतर्कैः ६० भाजिताः स्फुटाभवेयुर्विषनाडिकास्तथा ५१ गिरिशभुजगमित्राः पित्र्यवस्वंबुविश्वेभिजिदथचविधा तारींद्रइंद्रानलौच निर्ऋतिरुदकनाथोप्यर्यमाथोभगः स्युः क्रमशइहमुहूर्तावासरेवाणचंद्राः ५२ शिवोजपाददष्टौस्युर्भेशाअदितिजी वकौ विष्णवर्कत्वाष्ट्रमरुतोमुहूर्तानिशिकीर्तिताः ५३ रवार्यमाब्रह्मरक्षश्चसोमेकुजेवन्हिपित्र्येबुधेचाभिजित्स्यात् गुरौतोयरक्षोभगौ ब्राह्मपित्र्येशनावीशसार्पौ मुहूर्तानिषिद्धाः ५४ निर्वेधैः शशिकरमूलमैत्र्यपित्र्यब्राह्म्यांत्योत्तरपवनैः शुभोविवाहः ९ चदशमुहूर्ताःसुः ५२ रात्रिमुहूर्ताननुष्टुभाह शिवइति प्रथममुहूर्तस्वामीशिव एव अजोजपादादष्टौभेशाः नक्षत्रस्वामिनोमुहूर्तेशाः स्युः यथा अजपादः अहिर्बुध्न्यः पूषाअश्विनौयमः अग्निः ब्रह्मासोमइत्यष्टौ ततोदशममुहूर्तेऽदितिः जीवोगुरुः विष्णवर्कत्वाष्ट्रमरुतःप्रसिद्धाः एतेसर्वेनिशिमुहूर्ताः प्रकीर्तिताः अन्हः पंचदशोभागोमुहूर्तोयततथानिशीतिकश्यपो क्तेः ५३ अथदुर्मुहूर्तानवक्ष्यंगप्रयातेनाह रवार्यमेतिरवौ अर्यमामुहूर्तोनिषिद्धः एवंसोमेब्रह्मरक्षः इतिद्वैकत्वम् ब्रह्मरक्षः स्वामिकौमुहूर्तौनिषिद्धौअन्यत्स्पष्टम् ५४ अथवेधंविवक्षुर्विहितनक्षत्रादिकमभिजिन्मानंचप्रहर्षिण्याह निर्वेधैरिति वेधरहितैर्मृगादिनक्षत्रैः विवाहः शुभः रिक्तेति रिक्तामा ४९ १४ ३० आभिर्वर्जिततिथिशुभा

ऽथवैश्वंश्रुत्तराषाढात्तस्यांत्यांशाश्चतुर्थचरणः श्रुतेःश्रवणस्यतिथिभागःपंचदशांशोमिलित्वाभिजिद्भागःस्यात् ५५ अथवेधदोषंपंचदशलाकाचक्रोद्धारेणरेखांस्पष्टंशार्दूल विक्रीडितेनाह वेधोन्योन्यमिति विरिंच्यभिजितोः रोहिण्यभिजितोर्ग्रहस्थतोवेधोऽन्योन्यंपरस्परंभवेत् रोहिणीस्थोग्रहोभिजितिरोहिणीविद्धा एवंसर्वत्रमाख्येयम् चरणवे धमाह खेटइति तत्रतस्मिन्नक्षत्रेविद्यमानेग्रहेसति यदिचतुर्थपादेस्तितदापरनक्षत्रस्यप्रथमपादस्यवेधःयदितृतीयपादेतदाद्वितीयचरणस्यवेधःएवंयदाद्वितीयपा दस्यवेधःयदिप्रथमपादेतदाचतुर्थपादस्यवेधइत्यर्थः अयंचरणवेधःसौम्यग्रहपरएवःनारदः पादमेवंशुभैर्विद्धमशुभैर्नैवकृत्स्नात इति क्रूरविद्धंयुतंधिष्ण्यंक्रूराक्रांतंच कृत्स्नभम् मणिहेममयंहर्म्यंभूताक्रांतमिवत्यजेदिति श्रीपतिः वधूप्रवेशनेदानेवरणेपाणिपीडने वेधःपंचशलाकाख्योऽन्यत्रसप्तशलाकइतिज्योतिर्निबंधेगर्गः

रिक्तामारहिततिथौशुभेन्हिवैश्वस्यांत्यांघ्रिः श्रुतितिथिभागतोभिजित्स्यात् ५५ वेधोन्योन्यमसौविरिंच्यभिजितोर्याम्यानुराधर्क्षयोर्विश्वेंद्वो र्हरिपित्र्ययोर्ग्रहकृतोहस्तोत्तराभाद्रयोः स्वातीवारुणयोर्भवेन्निर्ऋतिभादित्योस्तथापौष्ययो; खेटेतत्रगतेतुरीयचरणाद्योर्वातृतीयोद्ग योः ५६ शाक्रेज्येशतभानिलेजलशिवेपौष्णार्यमर्क्षेवसुद्वीशेवैश्वसार्पाशुभेहयभगेसार्पानुराधेमिथः हस्तोपांतिमभेविधातृविधिभे मूलादितीत्वाष्ट्रभाजांघ्रीयाम्यमघेकृशानुहरिभेविद्धेकुभद्रेरिवके ५७ ऋक्षाणिक्रूरविद्धानिक्रूरमुक्तादिकानिच भुक्तानिचंद्रेणमुक्ता

मघायाःप्रथमेपादेमूलस्यप्रथमेतथा रेवत्याश्चचतुर्थेशेविवाहःप्राणनाशनइतितदंडांतरंज्ञेयम् ५८ अथविवाहादन्य निशुभार्हाणिप्रचक्षते ५९ ॥२॥
न्यपज्ञोपवीतादौकेश्चिद्विवाहेपिसप्तशलाकाचक्रेवेधोवर्ज्यउक्तस्तदर्थवकन्यासंविनैवसप्तशलाकावेधंशार्दूलविक्रीडितेनाह शाक्रेज्येइतिकुभद्रेरिवकेसप्तशला काचक्रेशाक्रेज्येष्ठापुष्यनक्षत्रेमिथःपरस्परंक्रूराधिष्ठितेविद्धेज्ञेयम् एवंजलशिवेपूर्वाषाढार्द्राइत्यादिव्याख्येयम् दीपिकायाम् यस्याःशशीसप्तशलाकवेधा पैर्यापैरथवाविवाहे उद्वाहवस्त्रेणसमंवृतागीश्मशानभूमिंरुदतीप्रयातीति ५७ अथक्रूराक्रांतादिदोषंसापवादमनुष्टुभाह ऋक्षाणीतिक्रूरग्रहैर्विद्धानितथाक्रूरैर्यु तानिसक्तानि आदिशब्दात्क्रूरयुतानिक्रूरगंतव्यानिचक्रूरात्त्रिविधोत्पातदूषितानिचनक्षत्राणितानियदिचंद्रेणभुक्तामुक्तानितदाशुभार्हाणिशुभकर्मार्हाणिविवाह

मुहूर्तचिंतामणिटीका ४८

अथलत्तादोषमुपजातिकयाह त्तराद्विति गोनवज्ञातयोर्द्वाविंशतिः शराः पंच एतैर्मितंभंस्वाक्रांतनक्षत्रात् त्तराहुपूर्णेंदुसिताःस्वपृष्ठेसंलत्तयते यथाबुधःसप्तमंराहुर्नवमंरा
होः सदावक्रगत्वान्नवमगणनाक्रमेणैवकार्या यथाभिन्नराहुराशेरेषांलत्तायनीति पूर्णेंदुः पूर्णिमांतंचंद्रोद्वाविंशम् तच्चकृष्णपक्षेपंचम्यादितिथौनभवति शुक्रःपंच
मंस्वपृष्ठेलत्तयतीत्यर्थः अर्कशनीज्यभौमाः क्रमेणपुरस्तादग्रेसूर्योष्टतर्काग्निमितंसंलत्तयंते यथा सूर्यःस्वाक्रांतनक्षत्राद्द्वादशम् शनिरष्टमम् गुरुःषष्ठम् भौमस्तृती
यम् नक्षत्रं अग्रतोलत्तयतीत्यर्थः वराहः रविलत्ताहारीनिस्वंकौजीविनिर्दिशेन्मरणम् चांद्रीनाशंकुर्याद्बौधीनाशंवदस्येव सौरीमरणंकथयतिबुधविनाशंबृहस्पतेर्ले
त्ता मरणंलत्ताराहोःकार्यविनाशंभृगोर्वदंतीति ५९ अथपातदोषंपथ्यार्ययाह हर्षणेति व्यतीपातकइतिस्वार्थेकः हर्षणेत्यादिषड्योगानामंतेयन्नक्षत्रंभवेत्तत्पाते

> त्तराहुपूर्णेंदुसिताःस्वपृष्ठेभंसप्तगोजातिशरैर्मितंहि संलत्तयंतेऽर्कशनीज्यभौमाः सूर्याष्टतर्काग्निमितंपुरस्तात् ५९ हर्षणवैधृतिसाध्य
> व्यतीपातकगंडशूलयोगानाम् अंतेयन्नक्षत्रंपातेननिपातितंतत्स्यात् ६० पंचास्याजौगोमृगौतौलिकुंभौकन्यामीनौकर्क्यलीचापयुग्मे
> तत्रान्योन्यंचंद्रभान्वोर्निरुक्तंक्रांतेःसाम्यंनोशुभंमंगलेषु ६१ आघातगंडमतिपातपूर्वंशूलांत्यवज्रेयपरिघातिगंडे योगेविरुद्धेत्वभिजि
> त्समेतःखार्जूरमर्कोद्विषमेशशीचेत् ६२ शराष्टदिक्शक्रनगातिधृत्यस्तिथिर्धृतिश्चप्रकृतेश्चपंच
> नचंडीशचंडायुधाख्येननिपातितंस्यात् ६०॥

अथक्रांतिसाम्यापरपर्यायंमहापातदोषंशालिन्याह पंचास्येति पंचास्याजौसिंहमेषौअन्येप्रसिद्धाः एषुराशिषुपाठक्रमेणव्युत्क्रमेणावस्थितयोश्चंद्रभान्वोःक्रांतिसा
म्यंनिरुक्तंतन्मंगलेषुनोशुभंस्यात् अनेनक्रांतिसाम्यसंभवमात्रंसूचितम् तदानयनंसूर्यसिद्धांताद्ग्रहविनोदाद्वास्पष्टंज्ञेयम् ६१ अथखार्जूरदोषंसबोधमिंद्रवज्र
याह व्याघातेति अंत्योवैधृतिःयस्मिन्दिनेव्याघातादिकेविरुद्धेदुष्टेयोगेसति अर्कादर्कनक्षत्रात् शशीचंद्रोऽभिजित्समेतोविषमेविषमसंख्याकेननक्षत्रेस्यात् तदा
खार्जूराख्योदोषःस्यात् यदासमेस्यात्तदानदोषइत्यर्थः एकार्गलोदृष्टियातश्चाभिजिदिहितानिवेइतिकश्यपेनात्राभिजिद्गणनानिषिद्धा केशवार्कत्रिविक्रमादिभिरं
गीकृतेति उभयवचनप्रामाण्याद्विकल्पः ६२ अथोपग्रहदोषमुपेंद्रवज्रयाह शराष्टेति सूर्यभतः सूर्याक्रांतनक्षत्राद्गताः चंद्रनक्षत्राणि पंचाष्टदशचतुर्दशसप्तैको

पंचदशाष्टादशैकविंशतिद्वाविंशतित्रयोविंशतिचतुर्विंशतिपंचविंशतिसंख्याकाश्चेत् स्युस्तदा उपग्रहोपनामकादोषाः स्युः सप्ततिरेकविंशतिः एषांदेशभेदेन परिहार
माह शुभानेति कुरुदेशे वह्निकदेशे शुभान् ६३ अथ प्रसंगात्पातोपग्रहलत्तास्वपवादमर्धयामं चानुष्टुभाह पातेति पातश्चंडीशचंडायुधाख्यो दोषः उपग्रहाः भगुका
लत्तास्तु राहुपूर्णेंदुस्थितेत्यादिनोक्ताः तत्र खेटपत्समः ग्रहचरणतुल्यः नक्षत्रचरणोनेष्टः अथ समर्थः उपग्रहे पाते रविर्यस्मिन् चरणे स्यात्तत्संख्य एव तत्स्वचरणो वर्ज्यो
नान्यः लत्तायां तु लत्ताकारी ग्रहो यत्र चरणे स्यात्तत्समसंख्य एव चरणं लक्षितनक्षत्रस्य वर्ज्यो नान्यः उक्तं च उपग्रहे शुलत्तायां तथा चंडायुधाह्वये ग्रहो स्थियत्समाणां
शे दिग्दोषास्तत्प्रमाणक इति अयं परिहारः खार्जूरिकेपि द्रष्टव्यः सूर्यो यस्मिन् पादे भवेत् तत्समसंख्य एव चरण एकरे[illegible]खावस्थितचंद्रनक्षत्रस्य वर्ज्य इति खार्जूरिकस्य
मांघ्रिभमिस्फतत्वात् वा इति इष्टो वा रश्मिघ्नः अष्टभिस्तष्टः शोषितोयोंकः सेकः सोर्घयामो दोषः स्यात् कश्यपः शैलाक्षश्रुतयः ७ ५ ४ सूर्ये चंद्रे षट्वेदपर्वताः ६

उपग्रहाः सूर्यभतोऽब्जताराः शुभा न देशे कुरुबाल्हिकानाम् ६३ पातोपग्रहलत्तासु नेष्टोंऽघ्रिः खेटपत्समः वारस्तिघ्नोऽष्टभिस्तष्टः सैकः
स्यादर्धयामकः ६४ शक्रार्कदिग्वसुरसाब्ध्यश्विनः कुलिका रवेः रात्रौ निरेकास्तिथ्यंशाः शनौ वाऽस्योऽपि निंदिताः ६५ ॥ ९ ॥

४ ७ भौमे वाणाग्निनेत्राणि ५ ३ २ सौम्ये वेदाक्षिवायवः ४ २ ५ गुरुवारेऽग्निचंद्रेभाः ३ १ ८ शुक्रे नेत्राद्रिवन्हयः २ ७ ३ शनौ चंद्रेभतर्काः १ ८ ६ स्युः कुलिकाय
मघंटकः अर्द्धप्रहरसंज्ञाः स्युर्मंगलेषु विवर्जयेत् निधने प्रहरार्द्धे तु निः सत्वं यमघंटके कुलिके सर्वनाशः स्याद्रात्रावेतेन दोषदा इति ६४ अथ कुलिकमनुष्टुभा
ह शक्रेति रविमारभ्य सर्ववारेषु क्रमादुक्तसंख्यास्तिथ्यंशा मुहूर्ताः कुलिकाः स्युः यथा दिने रवौ १४ चंद्रे १२ भौमे १० बुधे ८ गुरौ ६ शुक्रे ४ शनौ २ रात्रावेते निरेकाः
कार्याः यथा रवौ १३ चं० ११ भौ० ९ बु० ७ गु० ५ शु० ३ श० १ शनौ तु अस्योपि रात्रेः पंचदशोपि मुहूर्तः कुलिकः एते निंदिताः एतेषामर्धयामादिदोषाणां पुनर्निरूपणं
विवाहे अवश्यवर्ज्यत्वार्थं शीघ्रोपस्थित्यर्थं चेति कुलिकापवादे गुरुः वारेशे सबले वापि बलाढ्ये लग्नगे शुभे कुलिकोदयदोषस्य विनश्यत्ति न संशयः वाराधीशे बलो
पेते निविधे वा बलसंयुते अर्धप्रहरसंभूतो दोषो न वाऽत्र विद्यते शुभे केंद्रगते चंद्रे शुभांशे वा शुभेक्षिते लग्नगे सबले वापि कुलिकस्य विलीयते अर्धप्रहरपूर्वार्द्धं मध्यं तु यम
घंटजम् कुलिकांतांशे शुभमाचरेदिति ६५ अथ दग्धतिथ्यादिदोषमिंद्रवज्रयाह चापांते

धनुर्मीनगते सूर्ये द्वितीयादग्धा वृषकुंभगेर्के चतुर्थी कर्कमेषगे षष्ठी कन्यामिथुनगेऽष्टमी सिंहवृश्चिकगे दशमी तुलामकरगेर्के द्वादशी दग्धा इत्यर्थः मासदग्धाश्च तिथयो मध्यदेशे विवर्जिता इति परिहारः ६६ अथ जामित्रदोषं स्रग्धराविलसितेनाह लग्नादिति विवाहलग्नाच्चंद्राद्वा सप्तमभवनगते ग्रहे परिणयनं न स्यात् ॥ अस्यापवादः किंचेति ग्रहाधिष्ठितनवांशमारभ्य वाणाशुग ५५ मितलवगे पंचपंचाशन्मितनवांशगे चंद्रे लग्ने वा जामित्रं सूक्ष्मं स्यात् यथा मेषे पंचमनवांशे भौमास्तित्स्मात् तुलायां पंचमनवांशस्थचंद्रो निषिद्धोऽन्येऽष्टौ नवांशाः शुभाः एवंविधं सूक्ष्मजामित्रमिदमशुभकरं स्यात् अस्यापवादो व्यवहारोच्चये स्वोच्चे वा स्वभवने स्फुरदंशुजालः सौम्यालये हितगृहे शुभवर्गगो वा जामित्रकादिपरिसंचितदोषराशिं हत्वा ददाति बहुशः स्वसमेव चंद्र इति ६७ अथैकार्गलादिदोषा

चापान्त्यगे गोघटगे पतंगे कर्कोजगे स्त्रीमिथुने स्थिते च सिंहालिगे नक्रघटे समाः स्युस्तिथ्यो द्वितीयाप्रमुखाश्च दग्धाः ६६ लग्नाच्चंद्रान्मदनभवनगे खेटे न स्यादिह परिणयनम् किं वा वाणाशुगमितलवगे जामित्रं स्यादशुभकरमिदम् ६७ एकार्गलोपग्रहपातलत्ताजामित्रकर्तर्युदयास्तदोषाः नश्यंति चंद्रार्कबलोपपन्ने लग्ने यथार्कोऽभ्युदये तु दोषाः ६८ उपग्रहर्क्षं कुरुवाह्लिकेषु कलिंगवंगेषु च पातितं भम् सौराष्ट्रशाल्वेषु च लत्तितं भं त्यजेत्तु विद्धं किल सर्वदेशे ६९ शशांकसूर्यर्क्षयुते भशेषे खभूयुगागानिदशाशातिथ्यः नागेंद्वंकेंदुमिता नखाश्चेद्भवंति चैते दशयोगसंज्ञाः ७०

णामपवादं साक्षाद्वसिष्ठवचनमेवेंद्रवज्रयाह एकार्गलेति चंद्रार्कबलोपपन्ने स्वोच्चमित्रादिराशिस्थितलग्नेचसति एकार्गलादयो दोषा नश्यंति यथार्कोऽभ्युदये दोषा रात्रिर्नश्यति ६८ अथ केषांचिद्दोषाणां देशविशेषेण परिहारमुपजात्याह। उपग्रहर्क्षमिति स्पष्टार्थम् अन्यच्च लत्तामालवके देशे पातः कौसलके तथा एकार्गलं तु काश्मीरे वेधं सर्वत्र वर्जयेत् पुनर्दोषो भवेद्गौडे जामित्रस्य च यामुने वेधदोषस्तु विध्यारव्यदेशे नान्येषु केचनेति ६९ अथ दशयोगदोषमुपजात्याह शशांकेति चेद्यदि चंद्रे सूर्यनक्षत्रयोर्युतैर्योगात् भैः सप्तविंशतिभिर्भक्ताद्यः शेषस्तस्मिन् शून्यैकचतुःषट्‌दशैकादशपंचदशाष्टादशैकोनविंशतिविंशतिसंख्याके सति एतेऽङ्काः दश दशयोगसंभवा भवंति शिष्टानां दशानामंकानामभिहितत्वाद्दशयोगइत्यन्यथा संज्ञा ७० ॥ ७० ॥ ९ ॥

अथदशयोगफलंतस्यवादंचशार्दूलविक्रीडितेनाह वाताभ्रेति शून्येशेषेवातदोषःस्यात् एकशेषेऽभ्रात् चतुःशेषेऽग्नेःषट्शेषेमहीपात् दशशेषेचोरात् एकादशशेषेमरणम्
पंचदशसुरुक् अष्टादशसुवज्रम् एकोनविंशेषुवादःकलिःसंकटकइत्यर्थः विंशतिशेषेक्षतिःद्रव्यनाशः अथापवादःयोगांकइति खंभूगुणादिरूपेयोगांकेसमेयुग्म
संख्यांकेसति दलिते अर्धीकृतेमनुभिश्चतुर्दशभिर्युक्तेयोंकःस्यात् तद्दास्राश्विनीतोभंनक्षत्रंस्यात् अथौजेतुसैकेधिके योगांकेओजेविषमेसैकेअर्धिते अश्विनीतः
भंनक्षत्रंस्यात् यथा समांकाःदशअर्धिताः५ मनु१४ युताः१९ मूलनक्षत्रंजातम् ओजांकेयथा विषमांके१५ योगःसैकः१६ अर्धितम्८ पुष्यनक्षत्रंजातं अथानंतरं
मुनिभिःसंमितास्चतुर्दशरेखास्तिर्यक्क्रमात्संलिखेत्ततः अनेनप्रकारेणयन्नक्षत्रमागतंततआरभ्यसाभिजिन्नक्षत्रवृंदंअस्मिंश्चक्रेलेख्यंतनक्षत्रेग्रहाःस्थाप्याः।

वाताभ्राग्निमहीपचोरमरणंरुग्वज्रवादक्षतिर्योगांकेदलितेसमेमनुयुतेऽथौजेतुसैकेर्धिते भंदास्रादथसंमितास्तुमनुभीरेखाःक्रमात्सं
लिखेद्वेधोस्मिन् ग्रहचंद्रयोर्नभुभदःस्यादेकरेखास्थयोः ७१ लग्नेनास्तमयातविथ्यंकतष्टाःशेषेनागघ्न्यितकेंदुसंख्ये रोगोवह्नीरा
जचौरौचमृत्युर्बाणश्चायंदाक्षिणासप्तसिद्धःरसगुणशशिनागाब्ध्याढ्यसंक्रांतियाताशकमितिरथतष्टाकेयदापंचशेषाः रुगनलनृपं
चोरामृत्युसंज्ञाश्चबाणानवहृतशरशेषेशेषकैक्येचशल्यः ७३ दिननक्षत्रेचंद्रःस्थाप्यः ततएकरेखास्थयोःग्रहचंद्रयोःपरस्परावलोकनरूपोवेधो
नशुभदः उक्तंचज्योतिःसारसागरे तिथ्यंगवेदैकदिगूनविंशत्यंनंभवाष्टादशविंशसंख्याःइष्टोडुनासूर्ययुतोडुनाचयोगादमीचेद्दशयोगदोषाः मरुद्वह्निघाग्निभूपालचौर
मृत्युरुजोशनिः कलिर्हानिर्दशदोषास्त्याज्योःस्फः सर्वथाबुधैःयोगांकेविषमेसैकेसमेसवसुलोचने दलीकृतेऽश्विनीपूर्वंदशयोगमुदाहृतम् दशयोगेमहाचक्रेप्र
माराघदिविध्यते क्रूरैःसौम्यग्रहैर्वापिदंपत्योरेकनाशनमिति दशयोगापवादांतरमाहभारद्वाजःगुरौलग्नाधिपेयुक्तेसवीर्येलग्नकेंद्रगे दशदोषाविनश्यंतियथायोत्
लराशयः आसःगुरुणाभृगुणावापिसंयुतेदृष्टमेवच दशयोगसमायुक्तमपिलग्नंशुभावहम् ७१ अथपंचकाख्यंबाणदोषंशालिन्याह लग्नेनेति यकृत्पक्षादिकालिष।
योवर्तमानलग्नेनाराः युक्ताःअंकैर्नवभिस्तष्टाःशेषेनायसंख्ये अष्टसंख्येरोगाख्योबाणःएवंद्विसंख्येपोषवन्ह्याख्यःचतुःसंख्येराजाख्यःषट्संख्ये चौराख्यःएकांसंख्येमृत्यु

दक्षिणास्वेषुमहाराष्ट्रेषुप्रसिद्धाः ७२ अथप्रासंगतेनवाणंसापवादंमालिन्याह रसगुणेति रसगुणशशिनागाब्धिभिराढ्याचासौसंक्रांतियातांशकमितिश्चेतिकर्मधारयः
सूर्यभुक्तांशानांमितिः संख्यापंचधास्थाप्याकलादिकमुपेक्ष्यंक्रमेणषट्‌त्र्येकाष्टचतुर्भिराढ्यासंयोज्यांकैर्नवभिस्तष्टाःसंति यदापंचशेषायस्मिन्स्थलेपंचशिष्यंतेतेनक्र
मेणरुगादिवाणोज्ञेयः यथाआदौपंचशेषेरोगवाणः द्वितीयेपंचशेषेऽग्निवाणःतृतीयेराजवाणः चतुर्थेचोरवाणः पंचमेमृत्युवाणःतस्मादयंभवतीत्यर्थः अयंवाणःश
ल्यसहितः तेनस्वल्पदोषः तदपवादभूतःसशल्योवाणउच्यते नवेति यानिभागागतानिशेषाणितेषामेकस्मिन्नवहृतेपश्चाच्छेषेसतिसशल्यसहितोवाणःस्यात् पं
चव्यतिरिक्तशेषेशल्यरहितोदुष्टइत्यर्थः अन्यैस्तु तिथिवारभलग्नांकोरसाग्न्यग्राष्टवेदसुकनंदाप्तपंचशेषेरुग्वन्हिराट्चोरमृत्युरुक्तादिति ७३ अथसमयभेदेनवार
भेदेनकर्मभेदेनचत्रिविधंवाणपरिहारंशार्दूलविक्रीडितेनाह रात्रौचोरेति चोररुजौवाणौरात्रौत्याज्यौ दिवानरपतिः राजवाणस्त्याज्यः वन्हिवाणःसदादिवारात्रौ

रात्रौचोररुजौदिवानरपतिर्वन्हिःसदासंध्ययोर्मृत्युश्चाथशनौनृपोविदिमृतिर्भौमेऽग्निचोरौरवौ रोगोथव्रतगेहगोपनृपसेवायान
पाणिग्रहेवर्ज्याश्चक्रमतोबुधैरुगनलक्ष्मापालचोरामृतिः ७४ आशांनिकोणंचतुरस्रमस्तंपश्यंतिखेटाश्चरणाभिवृध्या॥ ᳵ ॥

त्याज्यःसंध्ययोःसायंप्रातःसंध्ययोःमृत्युवाणस्त्याज्यः ज्योतिःप्रकाशेःरोगचोरंत्यजेद्रात्रौदिवाराजन्यपंचकम् संध्ययोर्मृत्युदंत्याज्येत्सर्वदावन्हिपंचकमिति अ
थवारभेदेनपरिहारः अथेति शनिवारेनृपवाणः विदिबुधवारेमृतिवाणः भौमेऽग्निचोरौवाणौ रवौरोगवाणस्त्याज्यःउक्तंच रवौरोगंकुजेवन्हिंशनौचनृपपंच
कम् वर्ज्यंपुनःकुजेचोरंबुधवारेचमृत्युदम् अथकार्यभेदेनपरिहारः अथेति क्रमतः एषुशुभकर्मसुएतेवाणाःवर्ज्याः यथाव्रतेयज्ञोपवीतेरुक् गृहस्याच्छादने
ऽग्निः नृपसेवायांराजवाणः यानेचोरः पाणिग्रहेमृतिर्वाणोवर्ज्यः उक्तंच नृपाख्यंनृपसेवायांगृहगोपेऽग्निपंचकम् यानेचौरंव्रतेरोगंत्यजेन्मृत्युंकरग्रहइति ७४ अ
थग्रहदृष्टिमुपजातिकयाह आशामिति येखेटाः यस्मिन्स्थानेस्थिताःतस्मात् कथ्यमानानिस्थानानिचरणाभिवृध्यापश्यंति तद्यथा आशांदशमंतृतीयंचएक
चरणदृष्ट्यापश्यंति अनेनतत्तद्ग्रहोद्भवफलंचरणाभिवृध्यैवभवतीतिसूचितम् मंदइति मंदःशनैश्चरःस्वस्थानात्आशांसंपूर्णदृक्चतुश्चरणदृष्टिः॥ ᳵ ॥

एवंगुरुस्त्रिकोणेपूर्णदृक् भूमिसुतश्चतुरस्रेपूर्णदृक्परेऽर्कचंद्रबुधशुक्राः सप्तमेपूर्णदृशः ७५ अथोदयास्तशुद्धिःशिखरिणीभुजंगप्रयाताभ्यामाह यदालग्नांशेशश्चेति
लवेशोलवमिति लग्नेशः लग्नांशास्तस्येशः स्वामीलग्ननवांशस्वामीलवंनवांशंपश्यति वाऽथवानवांशेनसहयुतोभवेत्तदावोदुर्वरस्यानल्पंशुभफलंरचयति यथा मेष
लग्नेमिथुनांशस्तदीशोबुधस्तत्रतायामिथुनंपश्यति तत्रतिष्ठतिवा अयमुदयांशशुद्धेःप्रथमप्रकारः तदभावेतुलग्नांशेशस्तत्तुलग्नंपश्यति लग्नेनसहयुतोभवेत्तदा
पिवोदुःशुभफलमनल्पंस्यात् यथामेषलग्नेएवमिथुननवांशस्वामीबुधोमकरेनवांशंनपश्यति किंतुलग्नंपश्यति अथवामेषएवतिष्ठतिअयमुदयशुद्धेर्द्वितीयःप्र
कारः लवघ्नस्वामीलवान्नवांशात् द्यूनंसप्तमनवांशः तत्स्वामी लवमदनभंलवान्मदनभंसप्तमनवांशंपश्यति तेनसहयुतोवाभवेत् तदावध्वाःअनल्पंवहुशु
भंरचयति यथामिथुननवांशात् सप्तमोधनुरंशःतदीशोगुरुर्मेषेधनुःपश्यति तत्रतिष्ठतिवा अयमस्तशुद्धेःप्रथमप्रकारःतदालाभेतुलवघ्नस्वामीलग्नान्म

मंदोगुरुर्भूमिसुतःपरेचक्रमेणसंपूर्णदृशोभवंति ७५ यदालग्नांशेशोलवमथतनुंपश्यतियुतोभवेद्वायंवोदुःशुभफलमनल्पंरचयति
लवघ्नस्वामीलवमदनभंलग्नमदनंप्रपश्येद्वावध्वाःशुभमितरथाज्ञेयमशुभम् ७६ लवेशोलवंलग्नपोलग्नगेहंप्रपश्येन्मिथोवाशु
भंस्याद्वरस्य लवघ्नपोशंद्युनंलग्नपोस्तंमिथोवेक्षतेस्याच्छुभंकन्यकायाः ७७॥ द्यूनंसप्तमंभवनंपश्यति युतोवासप्तमभवेनेत्तदावध्वाःशुभ
म् अयमस्तशुद्धेर्द्वितीयः प्रकारः इतरथेति यदालग्नांशेशोलवंतनुंवानपश्यति तत्रयुतोवानस्यात् तदावरस्याशुभम् एवंलवघ्नस्वामीनवांशंसप्तमंवानपश्यतित
त्रयुतोवानस्यात् तदाकन्यायाअशुभम् काश्यपः स्वस्वेशेनोदयास्तांशौवीक्षितौवाथसंयुतौ लग्नंवास्तगृहंतत्तदंशेशेनेक्षितंयुतमिति ७६ लवेशइति नवांशस्वा
मीनवांशंप्रपश्येत् लग्नस्वामी लग्नंप्रपश्येत्तदावरस्यशुभम् एवंलवघ्नपोनवांशात्सप्तमनवांशस्वामी अंशद्यूनंअंशसप्तमराशिंपश्येत् लग्नपोलग्नस्वामी अस्तंल
ग्नात्सप्तमभवनंपश्येत् तदाकन्यायाःशुभंस्यात्वामिथः अंशसप्तमाधीशोलग्नंसप्तमीक्षेते लग्नात्सप्तमाधीशश्चांशसप्तमभीक्षते तदापिकन्यायाःशुभंस्यात्॥
अन्यथात्वेदंपत्योरशुभमित्यार्थः नारदः लग्ननवांशकोस्वस्वपतिनावीक्षितौयुतौ नचेद्वान्योन्यपतिनाशुभमिनेणवातथा वरस्यमृत्युःस्याताभ्यां सप्तसप्तोदयौ

एवंतौवीक्षितयुतौमृत्युःर्वध्वाःकरग्रहेइति ७७ अथपूर्वोक्तप्रकारेणोदयास्तशुद्धेरभावेतत्तौपःप्रकारद्वयमतेमालिनीछंदसालवपतीति शुभंचतन्मित्रंचेतिकर्मधारयःलवपः तेर्लग्ननवांशेशस्यशुभग्रहःचंद्रबुधगुरुशुक्राणामन्यतमश्चेन्मित्रंस्यात्तदेदंशनवांशंतनुंववीक्षतेतदापरिणयनकरस्यवरस्यशास्त्रदृष्टंपुत्रादिप्राप्तिरूपंशुभंफलंस्या स्यात् एवंमदनलवपस्यास्तांशेशस्यमित्रंसौम्यं तद्वांशम् शुनंअंशाल्लग्ननवांशाप्तूनंसप्तमनवांशंचेद्वीक्षते अथवातनुमदनगृहेलग्नात्सप्तमभवनंचेद्वीक्षते तदाव ध्वाः शर्मकल्याणंस्यात् यदुभयत्रापिनवांशस्वामिनोमित्रेपापग्रहश्चेत्तस्यदृष्टिर्नशुभैवेति फलितोर्थःवराहःशुद्धिस्त्विहस्यान्नयदोदयांशेलग्नेनवास्तांशगेपेतिशुद्धि म् तदासुतःसौम्यनिरीक्षितोपःशुभायसस्यास्त्रवदंतिसंतइति केचिद्विवाहेवाज्रयोगंनिषिद्धमाहुःतल्लक्षणम् तिथिवारंचनक्षत्रेनवभिश्चसमन्वितम् सप्तभिस्त हरेद्भागशेषांकेफलमादिशेत् त्रिशेषेतुजलेविद्यात्सचशेषेप्रभंजनःसप्तशेषेवज्रपातोज्ञेयवज्रस्यलक्षणमिति ७८ अथार्कसंक्रमणदोषमंजुभाषिण्याह विषुवा

लवपतिशुभमित्रंवीक्षतेंशंतनुंवापरिणयनकरस्यस्याच्छुभंशास्त्रदृष्टम् मदनलवपमित्रंसौम्यमंशंशुनंवातनुमदनगृहंचेद्वीक्षतेश मेवध्वाः ७८ विषुवायनेषुपरपूर्वमध्यमान्दिवसांस्त्यजेदितरसंक्रमेषुहि घटिकास्तुषोडशशुभक्रियाविधौपरतोपिपूर्वमपिसंत्यजेद्बु धः ७९ देवघ्नंकर्तवोष्टाष्टैनाड्योंकाःखनृपाःक्रमात् क्रूर्याःसंक्रमणेऽर्कादेःप्रायोर्कस्यातिनिंदिताः ८० घस्रेतुलालीवधिरौमृगा श्वौरात्रौचसिंहाजवृषादिवांधाः

यनेष्विति विषुवंतुलामेषसंक्रांती चतस्रषुसंक्रांतिषुपरपूर्वमध्यमान्गतागामिवर्तमानान्दिवसान्बुधःशुभक्रि याविधौविवाहादौत्यजेत् इतरसंक्रांतिषुसंक्रमणकालात्परतोऽग्रेपूर्वंप्रागपिषोडशघटिकाभिलिंद्यान्निंद्याघटिकास्त्यजेत् गुरुः अयनेविषुवेपूर्वंपरमध्यंदिनंसजे त् अन्यसंक्रमणेपूर्वाःपराःषोडशनाडिकाइति ७९ अथप्रसंगात्सकलग्रहाणांसंक्रांतिघटीरनुष्टुभाह देवेति यथाक्रमेणसूर्यादेःसंक्रमणेएताघटिकावर्ज्याःय था रवेःप्राक्पश्चाच्चषस्तिंशद्घटिकास्त्याज्याःचंद्रस्यद्वे भौमस्यनवबुधस्यषट्गुरोरष्टाष्टौ अष्टाशीतिःशुक्रस्याकानवशनेःखनृपाःषष्ठ्याधिकंशतमिति ८० अ पंगवधवधिरास्त्वान्लग्नदोषानुपजातिकयाह घस्रइति घस्रेदिवसेतुलावृश्चिकौवधिरसंज्ञकौ रात्रौमकरधनुषौवधिरसंज्ञौ शेषंस्पष्टम् वसिष्ठःतुलाचवृश्चिक

धनुश्च मकरश्चैव वधिरौ निशि कीर्तितौ मेषो वृषो मृगेंद्रश्च दिवसांधाः प्रकीर्तिताः नृयुक्कर्कटकन्याश्च रात्रावंधाः प्रकीर्तिताः कुंभमीनौ च पंगू द्वौ दिवारात्रौपि धाक्रमभि
त्ति अनेन तस्मिन्काले ऽधादिलग्नानि वर्ज्यानीत्यर्थः ८१ अथ केचिन्मतमाह वधिरा धन्वीति स्पष्टार्थम् ८२ अथैषां प्रयोजने सापवादं प्रहर्षिण्याह दारिद्र्यमिति
पंगवा पंगुलसे अन्यत्स्पष्टम् ८३ अथ विहितनवांशांश्चित्रपदाछंदसाह कार्मुकेति युग्मं मिथुनं एषां नवांशाः झषगे वा मीननवांशे विकल्पेन वाशब्द एकीयमत
सूचनार्थः एष्वंशेषु यर्हि उपयामो विवाहो भवेत्तर्हि कन्या सती पतिव्रता भवेत् ८४ अथ निहितनवांशे क्वचिन्निषेधं श्रीछंदसाह अंत्यनवांशोपि विहितनवांशेष्व

कन्यानृयुक्कर्कटका निशांधा दिने घटोंत्यो निशि पंगुसंज्ञः ८१ वधिराधन्वितुलालयोऽपराण्हे मिथुनं कर्कटकोंगना निशांधाः दिवसांधाह
रिगोक्रियास्तु कुब्जा मृगकुंभांतिमभानि संध्ययोर्हि ८२ दारिद्र्यं वधिरतनौ दिवांधलग्ने वैधव्यं शिशुमरणं निशांधलग्ने पंग्वंगे निखिल
धनानि नाशमायुः सर्वत्राधिपगुरुदृष्टिभिर्न दोषः ८३ कार्मुकतौलिककन्यायुग्मलवे झषगे वा यर्हि भवेदुपयामस्तर्हि सती खलु कन्या
८४ अंत्यनवांशे न च परिणेया कांचनवर्गोत्तममिह हित्वा नोच्चरलग्ने चरलवयोगे तौलिमृगस्थे शशिभृति कुर्यात् ८५ व्यये शनिः खे
ऽवनिजस्तृतीये भृगुस्तनौ चंद्रखला न शस्ताः लग्नेट्कविग्लौश्च रिपौ मृतौ ग्लौ लग्नेट्शुभाराश्च मदे च सर्वे ८६ त्र्यायाष्टषट्सु रविके
तुतमोर्कपुत्रास्त्र्यायारिगः क्षितिसुतो द्विगुणायगो ज्ञः सप्तव्ययाष्टरहितौ ज्ञगुरू सितोष्टत्रिद्यूनषड्व्ययगृहान्परिहृत्य शस्तः ८७॥

पि यथा मेषलग्ने धनुर्नवमांशांतिमाः इत्येवंविधे विधे विषये कांचन कन्या न परिणेया न विवाह्या परंतु वर्गोत्तममेति मनवांशे हित्वा तत्र विवाह उचित एव यथा मिथु
ननवांशे अंत्यांशका अपि श्रेष्ठा यदि वर्गोत्तमाः स्युः या इति कथयति नोच्चरलग्न इति तौलिमृगस्थे तुलामकरस्थे चंद्रे चरलग्ने विहितचरलवयोगे नो कुर्यात् यथा मेषल
ग्ने तुलांशा इति ८५ अथ लग्नभंगमुपजात्याह व्यये शनिरिति द्वादशे शनिर्नो शस्तः खे दशमे ऽवनिजो भौमो न शस्तः तृतीये भृगुः शुक्रो न शस्तः लग्ने चंद्रखलाः चंद्रः पापग्र
हाश्च न शस्ताः लग्नेट् लग्नस्वामी कविः शुक्रो ग्लौश्चंद्रस्यारिपौ षष्ठे न शस्तौ ग्लौश्चंद्रः लग्नेट् लग्नस्वामी शुभा बुधगुरुशुक्राः आरो भौमश्च एते मृतावष्टमे न शस्ताः मंदेऽस्सप्तमे स

अथैरेखामदावसंततिलकयाह न्यायेति स्पष्टार्थम् ८७ कर्त्तर्यादिमहादोषाणामपवादं शार्दूलविक्रीडितेनाह पापौकर्त्तरिकारकाविति कर्त्तरिकारकौ यदि रिपुगृहे शत्रुगृहे स्थितौ नीचे नीचराशिगौ अस्तगौ अस्तंगतौ तदा कर्त्तरिदोषो नैव स्यात् कश्यपः पापयोः कर्त्तरीकर्त्रोः शत्रुनीचगृहस्थयोः यदा वास्तगयोर्वापि कर्त्तरी नैव दोषदेति अथ सिते शुक्रे अरिनीचगे शत्रुगृहगे स्वनीचगृहगे वा सति तत्र दोषोपि न स्यात् कश्यपः नीचराशिगते शुक्रे शत्रुक्षेत्रगतेपि वा भृगुषट्कस्थितो दोषो नास्ति नसंशय इति भौमे अस्ते अस्तंगते रिपुनीचगे शत्रुगृहे नीचगृहे वाऽष्टमभौमो दोषकृन्न स्यात् कश्यपः अस्तगे नीचगे भौमे शत्रुक्षेत्रगतेपि वा कुजाष्टमोद्भवो दोषो न किंचिदपि विद्यते अथ शशिचंद्रे नीचे नीचनवांशके वा सति द्वादशाष्टमषष्ठस्थानस्थिते चंद्रे दोषोपि न स्यात् नीचराशिगते चंद्रे नीचांशकगतेपि वा चंद्रे षष्ठाष्टरिःफस्थे दोषो नास्ति न संशय इति कश्यपोक्तेः ८८ अथाब्ददोषाद्यनेकदोषापवादं वसंततिलकयाह अब्दायनेति विद्गुरुसितेषु केंद्रकोणे सप्तमस्थानरहिते पुस

पापौ कर्त्तरिकारकौ रिपुगृहे नीचास्तगौ कर्त्तरीदोषो नैव सिते ऽरिनीचगृहगे तत्षट्कदोषोपि न भौमेस्ते रिपुनीचगे न हि भवेद्भौमोऽष्टमो दोषकृन्नीचे नीचनवांशके वा शशिनि रिःफाष्टारिदोषोपि न ८८ अब्दायनर्तुतिथिमासभपक्षदग्धतिथ्यंधकाणवधिरांगमुखाश्च दोषाः नश्यंति विद्गुरुसितेष्विह केंद्रकोणे तद्वच्च पापविधुयुक्तनवांशदोषाः ८९ केंद्रकोणे जीवआयेरवौ वा लग्ने चंद्रे वापि वर्गोत्तमे वा

कः एते दोषाः नश्यंति कश्यपः अब्दायनर्तुमासोत्थाः पक्षतिथ्यर्क्षसंभवाः काणांधबधिरोद्भूता दग्धलग्नतिथेर्भवाः अकालजाश्च नीहारविद्युत्तारस्वसंभवाः परिवेषप्रतीसूर्यशक्रचापध्वजादयः दोषप्रदा समे गलेषु कालजाश्चैन्न दोषदाः गुरुरेकोपि केंद्रस्थः शुक्रो वा यदि वा बुधः हरेः स्मृतिर्यथा हंति तद्वद्दोषांस्त्रिकोणगः लग्नोपग्रहचंडीशचंद्रजामित्रसंभवान् तत्केंद्रगो गुरुर्हंति सुपर्णः पन्नगानिव तद्वच्चेति तथा यदि पापाः क्रूराः विधुश्चंद्रस्तैर्युक्तो यो नवांशस्तद्दोषोपि नश्यति उक्तं च सक्रूराः शेरश्भोनवांशः प्रोक्तः स यातोपि विलग्नसंस्थः त्रिकोणकेंद्रेषु गुरुः सितो वा यदा तदा सा वसुभोऽभिशस्त इति ८९ अथान्यान्परिहारान् शालिन्याह केंद्रकोणे इति केंद्रे सप्तमरहिते १।४।७।१० कोणे नव पंचमे वा तत्र गुरौ सति सर्वे दोषा नाशमायांतिकश्यपः काव्ये गुरौ वा सौम्ये वा यदा केंद्रत्रिकोणगे नाशयंत्यखिलान् दोषा

आयेएकादशेरदौ सतिसर्वेदोषानाशमायांतिवालग्नेचंद्रेवावर्गोत्तमेराशिनवांशयुतेसति यथा मिथुने मिथुनोनवांशस्तदापिदोषनाशः द्वितीयवाशब्दस्यानुक्तसमुच्चयार्थ त्वात् चंद्रोलग्नाद्रुपचयेसर्वदोषविनाशकः उक्तंच यत्रैकादशगःसूर्योदोषानाशंयपुलदा स्मरणादेवरुद्रस्यापापंजन्मशतोद्भवम् वर्गोत्तमगतेलग्नेसर्वेदोषालयंययुः चंद्रोवाप्यथवापिगुरोरित्यर्केसरितोयथा चंद्रेति एकादशेचंद्रेसतिदुर्मुहूर्तांशदोषाः दुर्मुहूर्ताखावर्ययेत्यादयः अंशदोषाः पापग्रहनवांशस्थाः तेसर्वेतद्दल्ला शमायांति कश्यपः मुहूर्तेलग्नषड्वर्गकुनवांशग्रहोद्भवाः येदोषास्तान्निहंत्येवयत्रैकादशगःशशी ज्योतिर्निबंधे नक्षत्रदोषंकुनवांशदोषंगंडांतदोषंचमुहूर्तदोष म् विरुद्धपंचांगविरुद्धदोषंनिशाकरोलाभगतोनिहंति ९० अथसामान्यतोदोषसमूहपरिहारंशिखरिण्याह त्रिकोणेइति त्रिकोणेसप्तमरहितेकेंद्रेयदिसौ

सर्वेदोषानाशमायांतिचंद्रेलाभेतद्दुर्मुहूर्तांशदोषाः ९० त्रिकोणेकेंद्रेवामदनरहितेदोषशतकंहरेत्सौम्यःशुक्रोद्विगुणमपि लक्षंसुरगुरुः भवेदायेकेंद्रेंगपउतलवेशोयदितदासमूहंदोषाणांदहनइवतूलंशमयति ९१ द्वौद्वौज्ञभृग्वोःपंचेंदोरवौसार्द्धं त्रयोगुरौ रामानंदागुकेत्वारेसार्द्धंकैकविंशोपकाः ९२ श्वश्रूःसितोर्कःश्वशुरस्तनुस्तनुजोमित्रपःस्याद्दयितोमनःशशी एतद्बलं संप्रतिभाव्यतांत्रिकस्तेषांसुखंसंप्रवदेद्विवाहतः ९३ म्योबुधस्तिष्ठेत्तदादोषशतकहरेत् उक्तस्थानस्थितोगुरुरपिलक्षदोषान्हरेत् भवे दिति अंगपोलग्नस्वामीउतवार्थेलवेशोलग्नगतनवांशनाथोवाआयेकेंद्रेयदिभवेत्तदासर्वदोषान्हरेत् दोषाणांसमूहंनाशयति यथा दहनोग्निस्तूलंकार्पासमि वलग्नेट्लग्नांशनाथोवाआयगःकेंद्रगोपिवाराशिंनिहंति दोषाणामिंधनानीवपावकइति ९१ अथलग्नविंशोपकाननुष्टुभाह द्वाविति ज्ञभृग्वोर्बुधशुक्रयोःसतोर्द्वौ द्वौविंशोपकौ एवंविधेचंद्रेपंच सूर्येसार्द्धास्त्रयः ३ ३० गुरौरामास्त्रयः मंदः शनिः अगूराहुःकेतुःआरोभौमः एषुप्रत्येकंसार्द्धमेकैकम् १ ३० विंशोपकाःज्ञेयाः ९२ ग्रहवशेनश्वशुरादिविभागंसप्रयोजनमुपजात्याह श्वश्रूरिति सितःकन्यायाःश्वश्रूःसूर्यःश्वशुरःतनुर्लग्नंतनुःशरीरंस्यात् जामित्रपःसप्तमाधीशोदयितोभर्ता मनःचंद्रः एतेषांशुक्रादीनांवेसंदिशार्यतांत्रिकःसिद्धांतवेत्ताविवाहतोविवाहानंतरंश्वशुरादीनांसुखंस्यादितिप्रवदेत् केचिद्विशेषतरमप्युक्तं सूर्यांसितःस्त्रीचवि

सिताद्दर्कं कृतान्त्रवैभ्य ब्रूयात्समुद्वाहविधौ स्वयुक्त्येति ९३ अथ संकीर्णजातीनां विशेषं मतमयूरकं दसाह कृष्णपक्ष इति कृष्णपक्षे शनिभौमार्कवारे विवाहोक्तनक्षत्रभि
न्ननक्षत्रे शुचकारादृष्ट्ययोगेष्वपि संकीर्णानामनुलोमप्रतिलोमजानामपि यदि करपीडा विवाहः स्यात् तर्हि शाकरपीडा सुतायुर्धनलाभप्रीतिप्राप्त्यै भवति एषा स्थि
तिः वाग्रहणात् तदभावे प्रागुक्तदिनेऽपि विवाहः कार्य इति ९४ अथ गांधर्वादिविवाहे विशेषमनुष्टुभाह गांधर्वेति प्राजापत्यब्राह्मदैवार्षसंज्ञाः विवाहा उक्त
काल एव कार्याः गांधर्वासुरराक्षसपैशाचकाख्याः सर्वकाले कार्याः श्रीपतिः प्राजापत्यब्राह्मदैवार्षसंज्ञाः कालेपूक्तेष्वेव कार्या विवाहाः गांधर्वाख्यश्चासुरो राक्षसश्च
पैशाचो वा सर्वकालं विधेय इति तत्र केचिदर्कात्सूर्यनक्षत्रात् वेदनेत्रादिक्रमेण सत्त्वात् अयमर्थः सूर्याक्रांतनक्षत्रमारभ्य चत्वार्यशुभानि ततो द्वे शुभे तत
स्त्रीण्यशुभानीति क्रमेण त्रिपर्यायं त्रयाणां पदानां समाह एस्त्रिपदी तस्यां ब्रह्मविष्णुरुद्रपदाभिधचक्रत्रयोऽस्त्यर्थः एकस्मिन्नपि पदे यदशुभं तदशुभमेव प

कृष्णपक्षे सौरिकुजार्केऽपि च वारे वर्ज्योनक्षत्रे यदि वा स्यात्करपीडा संकीर्णानां तर्हि सुतायुर्धनलाभप्रीतिप्राप्त्यै सा भवतीह स्थितिरेषा
९४ गांधर्वादिविवाहे कार्केद्द४ नेत्र२ गुणे३ दवः १ कु१ युगा४ गा६ ग्नि३ भू१ रामा३ स्त्रिपद्यामशुभाः शुभाः ९५ विधौ र्वलमवेक्ष्य वा
दलनकंडनवारकं गृहांगणविभूषणान्यथ च वेदिकामंडपान् विवाहविहितोडुभिर्विरचयेत्तथोद्वाहतो न पूर्वमिदमाचरेत्त्रिनवष

दत्रये पञ्चमं तच्छुभम् इति कृत्वा अशुभानि भानि क्रमेण पदिनानि एवं पदत्रयाणां सुख्यार्थकथनात् पृथक्कथनानुपयोगः तथा च प ण्मिते वासरे ९६॥
दत्रयसुलभूपालवल्लभे एवं पदत्रयेष्वहं नक्षत्रं दापयेत्सुधीः गांधर्वासुरपैशाचराक्षसेषु विचिंतयेदिति ९५ अथ विवाहात्प्राक्कर्तव्यानावश्यककृत्यानां दिनशु
द्धिं पृथ्वीच्छंदसाह विधौ र्वलेति अत्र चंद्रबलमावश्यकत्वेन विचार्यम् वारकोमंगलकलशाः गृहभूषणं चित्रलेखनादि अंगणविभूषणं संमार्जनगोमयादालेप
अथ च वेदिका चतस्रं वधूवरोपवेशनार्थस्थलविशेषः मंडपो गृहाच्छादनं कटादिना वितानादिना वा बहुवचनात्कटाहाधारोपणहरिद्राचंदनकांडकाधारणादिस
कलशस्थापनमान् उद्वाहतः पूर्वं विवाहोक्तैरुडुभिर्नक्षत्रैः पंचांगशुद्धिसहिते दिने रचयेत् उपलक्षणत्वाज्जन्मनक्षत्रे स्नपनपादावपि पूर्वं शुभकर्मप्रारंभं नित्यं स्वयेत् ९

तथाइदंकार्यंजातंत्रिनवपंचमितेदिनेपूर्वंनआचरेत् चित्राविशाखाश्वाततारकाश्विनीज्येष्ठासरणेषोशिवभास्तुष्टपंहित्वाप्रशस्तंफलतैलवेदिकाप्रदानकंडनं
मंडनादिकमितिदैवज्ञमनोहरोक्तेः तत्रैव मूलेंदुरुद्रश्रवणार्कपौष्णाविश्वेशचित्रानलरेवतीषु संस्थापनेकंजिककुंडिकायावारेरवेर्भूमिसुतस्यशस्तमिति॥
१६ अथवेदीलक्षणंमंडपोद्वासनेदिननियमंचशालिन्याह हस्तोच्छ्रायेति स्पष्टार्थः नारदः हस्तोच्छ्रिताचतुर्हस्तैश्चतुरस्रांसमंततः स्तंभैश्चतुर्भिःसुश्लक्ष्णावा
मभागेस्वसद्मतः मंडपोद्वासनेकार्यंसमेतुदिवसेबुधैः षष्ठंचविषमंनेष्टमुक्त्वा पंचमसप्तमाविति १७ केचित्तैलादिलापनेसंख्यानियममुक्तमाह मेषादित्रि
त्रिजेति स्पष्टम् देशविशेषेश्चोडीच्छादौप्रसिद्धम् १८ अथग्रागशिष्टसंमतंमंडपादौस्तंभनिवेशनमिंद्रवज्रयाह सूर्येति कन्यातुलासिंहगतेऽर्केशैवेईशानको

हस्तोच्छ्रायावेदहस्तैःसमंतात्तुल्यावेदीसद्मतोवामभागे युग्मेघस्रेषष्ठहीनेचपंचसप्ताहेस्यान्मंडपोद्वासनंसत् १७ मेषादिराशि
जवधूवरयोर्वदेोश्चतैलादिलापनविधौकथितात्रसंख्या शैलादिशः शरदिगष्टनगाद्रिबाणावाणाक्षबाणगिरयो ७ १० ५ १० ५
७ ७ ५ ५ ५ ५ ७ विबुधैस्तकैश्चित् १८ सूर्येगनासिंहघटेषुशैवेस्तंभोलिकोदंड मृगेषुवायौ मीनाजकुंभेनिर्ऋतौविवाहेस्याप्यो
त्रिकोणेवृषयुग्मकर्के १९ नास्यामृक्षनतिथिकरणंनैवलग्नस्यचिंतानोवावारोनचलवविधिर्नोमुहूर्तस्यचर्चा नैवायोगोनचमृति
गोधूलिःसामुनिभिरुदितासर्वकार्येषुशस्ता

भेविवाहादौस्तंभःस्थाप्यः वृश्चिकधनुर्मकरस्थितेवायुकोणे मीनमेषकुंभस्थिते १९ भवनेनैवजामित्रदोषोगोधूलिःसामुनिभिरुदितासर्वकार्येषुशुभा
निर्ऋतिकोणेवृषमिथुनकर्कस्थितेअग्निकोणेस्तंभःस्थाप्यइत्यर्थः १९ अथगोधूलीमप्रशंसांमंदाक्रांतयाहनास्यामिति स्पष्टार्थम् गोधूल्यधिकारेण आहनार
दःप्राच्यानांचकलिंगानांमुख्यंगोधूलिकंस्मृतम् गांधर्वादिविवाहेषुवैश्योद्वाहेचयोजयेत् भूपालवल्लभे विप्रेषुघटिकालाभेदातव्यंगोरजंबुधैः सकीर्णगोर
जःशस्तंपरेषुहितयंशुभम् घटिकालग्नाभावेकार्येविप्रैरुक्तगोरजोलग्नमिति महादोषान्परित्यज्यप्रोक्तान्धिष्ण्यादिकेषुच कारयेत्कोरजोयावत्तावल्लग्नंशु
भावहमिति दैवज्ञमनोहरेकुलिकक्रांतिसाम्यचमूर्तौषष्ठाष्टगःशशीपंचगोधूलिकेत्याज्या अन्यदोषाःशुभावहाइति तत्रगोधूलिकालः केशवार्केणोक्तः गरुड

अंत्रेभ्यत्रघटिकादलमिष्टमाहुरिति केचित्तु यावद्दिनांतेनिशिपश्चिमायांपश्चे त्तृतीयंरविबिंबभागम् तस्मात्परंनाडिकयुग्ममेकेगोधूलिकालंमुनयोवदंति १०० अथमो धूलिभेदंजलधरमालाछंदसाह पिंडीभूतइति हेमंततौशीतकालेमार्गादिमासचतुष्टये दिनकृतिसूर्येपिंडीभूतेगोलकसदृशेसंध्यायांनीहारावृतत्वेननिःप्रभेइ त्यर्थः तस्मिन्समयेगोधूलिर्ज्ञेया तथातपसमये उष्णकालेचैत्रादिमासचतुष्टये अर्धास्तेअर्धबिंबस्यदृश्यत्वेगोधूलिः जलधराःमेघास्तेषांमालासमूहस्तस्मा त्केवर्षाकालेश्रावणादिमासचतुष्टयेसूर्येसंपूर्णास्तेऽदर्शनंयस्यताहृशेसतिगोधूलिः जलधरमालाछंदनाम्नापिसूचितम् नकेवलमियंविवाहे किंतुसक लशुभकार्यादौज्ञेया १०१ अथगोधूलिसमयेअवश्यवर्ज्यानिवेश्चेदेवीछंदसाह अस्तंयातइति गोधूलिरित्यनुवर्तते वृहस्पतिवारेसूर्ये अस्तंयातेगोधूलिः शुभास्या

पिंडीभूतेदिनकृतिहेमंततौस्यादर्द्धास्तेतपसमयेगोधूलिः संपूर्णास्तेजलधरमालाकालेत्रेधापोज्योसकलशुभेकार्यादौ १०१ अस्तंया तेगुरुदिवसेसौरेसार्कलग्नान्मृत्यौरिपुभवनेलग्नेचंद्रे कन्यानाशस्तनुमदमृत्युस्थेभौमेवोढुर्लाभेधनसहजेचंद्रेसौख्यम् १०२ मेषादिगे र्कैऽङ्गशरा ५८ नगाक्षाः ५७ सेषवः ५७ सप्तशरा ५७ गजाक्षाः ५८ गोक्षाः ५९ खतर्काः ६० कुरसाः ६१ कृतर्काः ६१ अंगानि ६१ षष्टि ६० नवपंच ५९ भुक्तिः १०३ संक्रांतियातघस्रादिर्गतिर्निघ्नाखषट् ६० हृता लब्धेनांशादिनायोज्यंयातर्क्षेस्पष्टभास्करः १०४ तनोरिष्टांशा

त्ननुपूर्वम् अर्द्धयामासद्भावात् तथासौरेशनौसार्केसत्येवगोधूलिः शुभा नलग्नानंतरं कुलिकसद्भावात् कां ५ कात्सूर्यंनवांशादशासंगुणाः ॥ तिसाम्यमपित्याज्यम् तथालग्नात् सायंकालीनलग्नात् मृत्यावष्टमेरिपुभवनेषष्टेवालग्नेएवंवाचंद्रेसतिकन्यानाशःस्यात् लग्नेइति लग्नस्थेमदनस्थेमृत्युस्थेवाभौ मेसतिवोढुर्वरस्यनाशःस्यात् शेषंस्पष्टम् १०२ अथसूर्यस्यस्पष्टगतिमिंद्रवज्रयाह मेषादिगेति मेषादिद्वादशराशिषुस्थूलाकलात्मिकास्पष्टागतिरित्यर्थः १०३ सूर्यस्यतात्कालिकीकरणमनुष्टुभाह संक्रांतियातेति पंचांगेयद्दिनेयावतीषुघटीषुचसंक्रांतिस्ततआरभ्यस्वाभीष्टदिनपर्यंतंयावंतिदिनानिघटीपलानिभवंतितै र्मेषादौराशिस्थेऽर्केस्यस्पष्टगतिर्गुणनीयाषष्ट्याभाज्या यल्लब्धंतेंशाः अवशिष्टंकलादि अंशाअवयवास्तेआदिशब्दवाच्याःतैर्यातर्क्षेयातराशिःसूर्यभुक्तमेषादिरा

अथलग्नानयनमाह तनोरिति लग्नस्यक्रियमृगास्येत्यादिनायोनवांशोविचारितः सयावत्संख्या आगच्छेत्तत्पूर्वनवांशायावंतः स्फस्ते दशगुणाः एभैस्त्रिभिरागाद्यच्च थं अंशाद्यं अंशकलाविकलात्मकं तत्तनोरिष्टकालिकं भुक्तंस्यात्तेनकलाभागुक्तकुज भुक्तसौम्येत्यादिप्रकारेणदुर्गसाधनंस्यात् १०५ अथैवंसाधितात्स्यात्विलग्ना भ्यांघटिकानयनंशालिन्याह अर्कादिति अयनांशसहितसूर्यात् राशिभोग्यांशैः सायनसूर्याक्रांतराशेः स्वदेशीयउदयाः मेषादिराशीनांकलात्मकप्रमाणगुण्यं खाग्निभिस्त्रिंशताभक्तंलब्धानिभोग्यानिचपलानिस्युः एवंलग्नात्सायनांशात् भुक्तांशैः स्वोदयोगुण्यः खाग्निभक्तोलब्धानिभुक्तानिपलानि एवंजातानांभोग्य भुक्तपलानामैक्यंकार्यंतत्सायनांशलग्नार्कयोरंतरालोदयपलैर्युक्तंकार्यंषष्ट्याभक्तंसूर्योदयादिष्टघटिकाभवेयुः १०६ विशेषंशालिन्याह चेल्लग्नार्काविति साय नांशौलग्नार्कौएकराशिभवतस्तयोर्विश्लेषांशः तदंशास्तेगुणितः स्वदेशीयउदयः ततः खाग्निभक्तोलब्धमिष्टकालःसूर्योदयात्स्यात् तत्रपद्धांशकांतसायनार्केऽरा

एभागान्लब्धमंशाद्यंतनोर्वर्गादिसाधने १०५ अर्काल्लग्नात्सायनाङ्गोग्यभुक्तैर्भागैर्निघ्नात्स्वोदयात्खाग्निभक्तात् भोग्यंभुक्तंचांतरा लोदयाढ्यं षष्ट्याभक्तंस्वेष्टनाड्योभवेयुः १०६ चेल्लग्नार्कौसायनावेकराशौतद्विश्लेषघ्नोदयः खाग्निभक्तः स्वेष्टःकालोलग्नमूर्तंयदार्को

॥ द्रात्रौशेषेऽर्कोत्सषड्भंनिशायां १०७

शिस्थितंलग्नंमूनंस्यात् तदायइष्टकाल आगतः ससूर्योदयात्प्राकरात्रिशेषोभवेत् अयमर्थः आगतइष्टकालः षष्ट्यांप्रयात्पश्चाद्वितीयसूर्योदयानंतरमेतावानिष्टकालः अथवारात्रिमानात् प्रपात्यप्राग्द्वितीयसूर्योस्तानंतरमेतावानिष्टकालः अथरात्रौविशेषमानीतेइष्टकाले अंशप्रक्षेपः पंचपलानियोज्यानिइतिसंप्रदायः तत्समयेपरस्परदर्शनंकार्यमित्याह कश्यपः अन्योन्यवीक्षणंसम्यक्सुलग्नेकारयेत्सहेति सुलग्नसाधनेघटिका यंत्रेणसाधनं तत्रघटीस्थापनेनारदः ताम्रपात्रेजलैःपूर्णैर्गंधपुष्पैरलंकृते तंडुलस्थेस्थलयुतेशुभविभूमावहःपतेः मंडलार्द्धोदयंवीक्ष्यजलपात्रेविनिक्षिपेत् तत्रमंत्र यंत्राणांमुख्ययंत्रंत्वमिति धात्रापुराकृतं सौभाग्यमायुरारोग्यकुपुत्रधनहेतवे जलयंत्रकमेतस्मादिष्टसिद्धिप्रदंभवेत् अथवासाधयेत्कालंद्वादशांगुलशंकुनेति श्री शंकुघटीज्ञानंराम विनोदेमयोक्तंततएवज्ञेयम् १०७ अथविवाहादौशुभकार्येऽवश्यवर्ज्यानविस्मरणार्थंशार्दूलविक्रीडितत्रयेणाह उत्पातानिति सेंदुक्रूरेति क्रूर

उत्पातादीन् उद्वाहे विवाहे यज्ञोपवीतादौ शुभकर्मसु च त्यजेदिति तृतीयश्लोकेनान्वयः उत्पातान् दिव्यभौमांतरिक्षान् लक्षणयात त्वं चेधिसप्तवर्ज्यान् दिवसान् पा
तो महापातः क्रांतिसाम्यमितियावत् दग्धतिथिय च्चापांत्यगे गोघटगे इत्यादिनोक्ताः एतैः सह उत्पातं त्यजेदित्यर्थः तथा दुष्टान् अतीपातादियोगान् चंद्रगुरुशुक्राणा
मस्तमयनमस्तम् तिथ्याः क्षयवृद्धिं तिथिक्षयं तिथिवृद्धिं च गंडांतं तिथिनक्षत्रलग्नानां त्रिविधम् विष्टिभद्रां संक्रमदिनं संक्रमकालादुभयतो वर्ज्यघटिका अयने विषुवे
च पूर्वापरदिनसहितं संक्रांतिदिनं ज्ञेयम् तन्वंशपास्तं तनुर्लग्नं अंशः लग्नगतो विहितनवांशः तौ पातः तौ तन्वंशपौ तयोरस्तम् लग्नेशास्तं लग्ननवांशस्वाम्यस्तं च त
थातन्वंशेशविधून् लग्नेशनवांशेशचंद्रान् अष्टमषष्ठस्थानगान् तथा पापग्रहवर्गान् १०८ सेंदुक्रूरखगोदयांशं इंदुसहितं लग्नं लग्नांशं च क्रूरग्रहसहितलग्नं ल

उत्पातान्सह पातदग्धतिथिभिर्दुष्टांश्च योगांस्तथा चंद्रेज्योशनसामथास्तमयनं तिथ्याः क्षयर्द्धी तथा गंडांतं च सविष्टिसंक्रमदिनं तन्वंश
पास्तं तथा तन्वंशेशविधूनथाष्टरिपुगान् पापस्य वर्गांस्तथा १०८ सेंदुक्रूरखयोदयांशमुदयास्ताशुद्धिं चंडायुधान् खार्जूरं दशयोगयो
गसहितं जामित्रलत्तान्यधम् वाणोपग्रहपापकर्तरि तथा तिथ्यर्क्षयोगोत्थितं दुष्टं योगमथार्द्धयामकुलिकाद्यान्वारदोषानपि १०९
क्रूराक्रांतविमुक्तभं ग्रहणभं यत्क्रूरगंतव्यभं त्रेधोत्पातहतं च केतुहतभं संध्योदितं भं तथा तद्वच्च ग्रहभिन्नयुद्धगतभं सर्वानिमान्संत्य
जेद्वैवाह्ये शुभकर्मसु ग्रहे तान् लग्नस्य दोषानपि ११०

ग्नांशं वेत्यर्थः उदयास्तशुद्धिं उदयास्तशुद्धिमत्याप्य हिं वक्ष्यते यान्नेयमशुभमित्यादुक्तम् चं ९९ जे दुद्वाहे शुभकर्मसु ग्रहेऽक्षेतान् लग्नस्य दोषानपि
डायुधं हर्षणवैधृतिसाध्यैत्यादिनोक्तम् खार्जूरं व्याघातगंड इत्यादिनोक्तम् दशयोगः सूर्यर्क्षं चंद्रर्क्षयुतेर्भं शेष इत्यादिनोक्तम् योगो ग्रहयुतिः तत्सहितं जामित्रलत्ता
अथ जामित्रलग्नजामित्रं चंद्रजामित्रं च लग्नाच्चंद्रान्मदनभवनगे इत्यर्धेनोक्तम् लत्ता जराह्व पूर्णेदुसिता इत्यादिनोक्ता अथ पंचशलाकास्सप्तशलाकोक्तं च वाणाः
पंचकम् उपग्रहः प्रसिद्धः शाराष्टदिक्शक्रनगेत्यादि पापकर्तरीसमाहारद्वंद्वैकवचनम् तिथ्यर्क्षवारोत्थं दुष्टयोगं तिथिनक्षत्रवारैः कृतो स्थितमुत्पन्नं दुष्टयो
गं यथा तिथिनक्षत्रोत्थं सार्पे द्वादश्यां वैश्वमादिमइत्यादि तिथिवारोद्भवं सूर्येशपंचेत्यादि नक्षत्रवारोद्भवं याम्यं त्वाष्ट्रमित्यादि तिथिनक्षत्रवारोद्भवं हस्तार्कं

पंचमीनिथावित्यादिदुष्टयोगम् अर्धयामकुलिकायान्वारदोषानपि आदिशब्देनदुर्मुहूर्तादिकंच १०९ क्रूराक्रांतविमुक्तभंक्रूरग्रहेणयुक्तभंक्रूरविमुक्तभंच ग्रहणभंय
स्मिन्नक्षत्रे चंद्रसूर्योपरागोजातस्तद्भंक्रूरस्यगंतव्यभं त्रेधोत्पाताः त्रिविधोत्पाताः दिव्यभौमांतरिक्षाः तैर्हतंभम् तन्मासषट्कंत्याज्यम् एवंग्रहणनक्षत्रमपिकेतुहतभम्
केतुनाधूमनैःस्पर्शनैश्चयन्नक्षत्रंहतं अनेननक्षत्रांतरेऽपिषः संध्योदितंभंसूर्यास्तकालेयन्नक्षत्रस्थितिर्जेउदयःतत्सूर्यनक्षत्राच्चतुर्दशंनक्षत्रमित्यर्थःतद्वच्चग्रहभिन्न
युद्धगतंभंग्रहेणभेदितग्रहयुद्धगतंचषण्मासंनिषिद्धम् तथाग्रहहतान्लग्नस्यदोषान्ग्रयेशानिःखेऽवनिजेइत्यादिकान्लग्नसंबंधिदोषान्संत्यजेत् मूलवाक्या
निपूर्वमेवलिखितानि ११० इतिमुहूर्तचिंतामणौप्रमिताक्षरायांषष्ठं विवाहप्रकरणंसमाप्तं ६ ॥ अथवधूप्रवेशप्रकरणंव्याख्यायते अथवधूनूतनपरिणी
तायावध्वाः प्रथमतःक्रियमाणोभर्तृगृहेप्रवेशोवधूप्रवेशस्तन्मुहूर्तमुपेंद्रवज्रयाह समाद्रीति विवाहाद्विगाहदिवसादारभ्याषोडशदिनांतरालेषोडशदिनमध्ये

इतिमु॰चिंता॰षष्ठंविवाहप्रकरणंसमाप्तम् ६ अथवधूप्रवेशप्रकरणप्रारंभः समाद्रिपंचाकादनेविवाहाद्वधूप्रवेशोऽष्टिदिनांतरा
ले शुभःपरस्ताद्विषमाब्दमासदिनेक्षवर्गात्परतोयथेष्टम् १ ध्रुवक्षिप्रमृदुश्रोत्रवसुमूलमघानिले वधूप्रवेशःसन्नेष्टोरिक्तारार्के
बुधेपरैः २ ज्येष्ठेपतिज्येष्ठमथाधिकेपतिंहंत्यादिमेभर्तृगृहेवधूःशुचौ श्वश्रूंसहस्येश्वसुरंक्षयेतनुंतातंमधौतातगृहेविवाहतः ३ ॥

समाद्रिपंचांकदिने समदिनानिद्वितीयचतुर्थषष्ठाष्टमदशमद्वादशचतुर्दशषोडशानि विषमदिनमध्येसप्तमपंचमनवमदिनानितेषुवधूप्रवेशःशुभः नारदः
आरभ्योद्वाहदिवसात्षष्ठेवाप्यष्टमेदिने वधूप्रवेशःसंपत्त्यैदशमेयसमेदिने षष्ठादीनांसमत्वादेवग्रहणेसिद्धेपुनस्तदुक्तिरितिप्राशस्त्यार्था वधूप्रवेशनंकार्यंपंचमे
सप्तमेदिने नवमेचशुभंवीरस्त्रलग्नेशशिनीबलेइतिज्योतिर्निबंधे षोडशदिवसानंतरंवधूप्रवेशस्तदाविषमाब्दिनेविषमवर्षेविषममासेविषमदिवेचकार्यः
अब्दवर्षोदिति पंचवर्षादनंतरंविषमवर्षादिनियमोनास्ति किंतुदोषरहितकालेवधूप्रवेशोविधेयःउक्तंच विवाहमारभ्यवधूप्रवेशोयुग्मेदिनेषोडशवासरांतः
अर्धनतोऽब्देऽयुनिपंचमांतंपुनःपुरस्तान्नियमोनवास्तीति १ अत्रनक्षत्रशुद्धिमनुष्टुभाह ध्रुवेति ध्रुवादिनक्षत्रेषुवधूप्रवेशःसन्शुभफलःरिक्तारार्केरिक्ता ४ ९ १४

न्यर्थादन्यतिथिषु रविभौमव्यतिरिक्तवारेषु शस्तइत्यर्थः अपरे बुधवारेपिनेष्टः २ अथविशेषंमहेंद्रवज्रयाह ज्येष्ठेपतिज्येष्ठमितिविवाहतोविविवाहानंतरं आदिमे॰
ज्येष्ठेभर्तृगृहेस्थितावधूः पतिज्येष्ठंहंति आदिमे अधिके पतिंभर्त्तारंहंति आदिमेषुचाषाढेश्वश्रूंभर्तृजननींहंति आदिमेसहस्येपौषेश्वशुरंभर्तुःपितरंहंति
आदिमेक्षयेक्षयमासेभर्तृगृहेतिष्ठंतीतनुंनिजंशरीरंहंति म्रियतइत्यर्थः तथाआदिमेमधौचैत्रेतातगृहेपितृगृहेतिष्ठंतीतातंपितरंहंतीत्यर्थः यदिपित्राद्यभावः
तर्हितन्मासेतत्रगृहावस्थितौसत्यामपिनकोपिदोषइत्यर्थः ३ नभयंतेषामभावेइत्युक्तेः ज्योतिर्निबंधेविवाहात्प्रथमेपौषेआषाढेचाधिमासके नसाभर्तृगृहेतिष्ठेच्चै
त्रेतातगृहेपिच आषाढोज्येष्ठोपलक्षकः ३ इतिमुहूर्तचिंतामणौप्रमिताक्षरायांसप्तमंवधूप्रवेशप्रकरणंसमाप्तम् ७ ॥ अथद्विरागमनप्रकरणंआरभ्यते तत्र
वधूप्रवेशानंतरंपरावृत्त्यापितृगृहंप्राप्तायावध्वाःपुनर्भर्तृगृहेप्रवेशोद्विरागमनशब्दवाच्यः तन्मुहूर्तंप्रियंवदावृत्तेनाह चरेदिति अथानंतरंशुभलघुध्रुवादिन

इतिमु॰ सप्तमंवधूप्रवेशप्रकरणंसमाप्तम् ७ अथद्विरागमनप्रकरणप्रारंभः चरेदथौजहायनेघटालिमेषगेरवौरवीज्यशुद्धि
योगतः शुभग्रहस्यवासरेनृयुग्ममीनकन्यकातुलावृषेविलग्नकेद्विरागमंलघुध्रुवेचरेस्त्रपेमृदूडुभिः १ दैत्येज्योह्यभिमुखद
क्षिणेयदिस्यात्गच्छेयुर्नहिशिशुगर्भिणीनवोढाः बालश्चेद्व्रजतिविपद्यतेनवोढाचेद्वंध्याभवतिचगर्भिणीत्वगर्भा २ ॥

लग्नेषुओजहायनेविषमवर्षेप्रथमतृतीयादिवर्षेतथा घटालिमेषगेरवौकुंभेवृश्चिकेमेषेरवौसति तथारव्योरवीज्यशुद्धियोगतः शुभग्रहस्यवारे मिथुनमीनक
न्यातुलावृषाणामन्यतमेलग्नेशुभयुतदृष्टेसतिलघुध्रुवचराणिप्रसिद्धानि अत्यपोमूलम् मृदूनिप्रसिद्धानि एतेषुद्विरागमंचरेत्कुर्यात् अत्रसामान्यतःगुरुशु
क्रास्तादिविचारः पूर्वोक्तएवज्ञेयः अथसंमुखशुक्रदोषंप्रहर्षिण्याह दैत्येज्यइति दैत्येज्यः शुक्रः गंतव्यदिगभिमुखोगंतुर्दक्षिणभागेवास्थितः स्यात्तदाशिशुर्बालकः
गर्भिणी गर्भवतीनवोढानूतनपरिणीता एतानगच्छेयुः यदिप्रतिशुक्रेगच्छेयुस्तदेत्याह बालइति चेद्बालोगच्छतितदाविपद्यतेम्रियते नवोढाचेद्व्रजति तदावं
ध्याअपत्यसंभावनारहितास्यात् गर्भिणीचेद्व्रजतितदात्वगर्भागर्भस्रवतीस्यात् यदिशुक्रः पूर्वस्यामुदितःपूर्वांगंतुःसंमुखः उत्तरांगंतुर्दक्षिणःपश्चिमांगंतुःपृष्ठः

तदापूर्वोत्तरे शोनगच्छेत् यदिपश्चिमायामुदितः शुक्रः तदापश्चिमांगंतुः संमुखः दक्षिणांगेतुर्दक्षिणः पूर्वांगेतुः पृष्ठे उत्तरांगेतुर्वामे तदापश्चिमदक्षिणदिशोनगच्छेत् के
चिद्विवाहोत्सवप्रतिपदिनस्नानादिनियमंविनैववधूप्रवेशंवांछंति उक्तंच अस्तंगतेगुरौशुक्रेसिंहस्थेवावृहस्पतौ दीपोत्सवदिनेचैव कन्याभर्तृगृहंविशेदिति २ अथ
प्रतिशुक्रापवादंमंजुभाषिण्याह नगरप्रवेशेति विषयोदेशः आदिशब्देनग्रामाः तत्रोपद्रवेअन्यराजकृतोपद्रवेदुर्भिक्षाद्युपद्रवेवासतिगंतव्यादिशिप्रतिशुक्रदोषो
नास्ति करपीडनेविवाहेदेवतीर्थोद्देशेनयात्रायासत्यांविबुधादेवास्तेषांयात्रा यथानगरकोटयात्रा तीर्थयात्राप्रयागादिकातयोःनृपपीडनेराज्ञःसकाशात् पीडावा
दंडादिकृतायांसत्याम् नववधूर्नूतनपरिणीतानववधूः तस्याःप्रवेशेप्रतिभार्गवः संमुखशुक्रः दोषकृन्नहिभवति भार्गवःखभवनपुरप्रवेशोदेशानांविभ्रमेतथोद्वा
हेनूतनवध्वागमनेप्रतिशुक्रविचारणंनास्ति एकग्रामेपुरेवापिदुर्भिक्षेराजविप्लवे विवाहेतीर्थयात्रायांप्रतिशुक्रंनदुष्यतीतिवादरायणोक्तेः ३ अथप्रोदस्त्रीणांद्वि

नगरप्रवेशविषयाद्युपद्रवेकरपीडनेविबुधतीर्थयात्रयोः नृपपीडनेनववधूप्रवेशनेप्रतिभार्गवोभवतिदोषकृन्नहि ३ पित्र्येगृहे
चेत्कुचपुष्पसंभवः स्त्रीणांनदोषः प्रतिशुक्रसंभवः भृग्वंगिरोवत्सवसिष्ठकश्यपात्रीणांभरद्वाजमुनेःकुलेतथा ४ इतिमु० अथ
प्रद्विरागमनप्रकरणंसमाप्तम् ८ अथाग्न्याधानप्रकरणारंभः स्यादग्निहोत्रविधिरुत्तरगेदिनेशेमिश्रध्रुवांत्यशशिशक्रसुरे

गमनेतथागोत्रपरत्वेनचप्रतिशुक्रापवादांतरमिंद्रवंशयाह पित्र्येगृहइति पितुरिदंपित्र्यंतस्मिन्पित्र्येगृहेकुचौस्तनौ पुष्पमृतुस्तत्सं१(ज्यधिष्ण्ये ॥ ॥
भवःस्यात्तदास्त्रीणांप्रतिशुक्रसंभवोदोषोनास्तीत्यपिज्ञेयम् चंडेश्वरः पित्रागारेकुचकुसुमयोः संभवोवायदिस्यात्यस्यः शुक्राद्विर्नभवतिरवेः संमुखोवायशुक्रः शुक्रेल
ग्नेगुणवतितिथौचंद्रताराविशुद्धौस्त्रीणांयात्राभवतिसफलासेवितुंस्वामिसद्म अथभृगु अंगिरावत्सवसिष्ठकश्यपात्रीणांभरद्वाजमुनेःकुलेकोर्थः एतद्वंशोत्पन्नानां
प्रतिशुक्रसंभवोदोषोनास्ति वादरायणः कश्यपेषुवसिष्ठेषुभृग्वत्र्यंगिरसेषुच भारद्वाजेषुवत्सेषुप्रतिशुक्रंनदुष्यतीति अयंचापवादोपात्रामात्र साधारणः केचित्स्व
मप्यारंबुधसंमुखेप्यूचुः महेश्वरः तीर्थानांगमनेतथैकनगरेग्रामेचसीमंतयेति ४ इति १० प्रमितात्तरायांद्विरागमनप्रकरणंसमाप्तम् ८ अथाग्न्याधानप्रकरणंआख्या

यत्त्वृतुकालनियमेनाधानादिविहितं तत्र न मुहूर्तविचारः यदा त्वृतुकालनियमाभावस्तदा मुहूर्तविचारस्तद्वसंततिलकयाह स्यादग्निहोत्रविधिरिति उत्तरगे दिनेशे
उत्तरायणगते सूर्ये सति मिश्रे कृत्तिकाविशाखे ध्रुवाणि रोहिण्युत्तरात्रयं अंत्यं रेवती शशी मृगः शक्रो ज्येष्ठा सुरेज्यधिष्ण्यं पुष्यः एषु नक्षत्रेषु अग्निहोत्रविधिः स्यात्रिक्ता
सुनो कार्यम् चंद्रमंगलगुरुशुक्रेषु नीचगते अस्तंगते विजिते ग्रहांतरैस्तथा शत्रुगृहस्थितेषु अग्न्याधानं नो कार्यम् १ अथ लग्नशुद्धिं वसंततिलकयाह नोकर्केति कर्के
मकरमीनकुंभानां नवांशे लग्ने चाग्न्याधानं नो कार्यम् लग्ने चंद्रे सति नो कार्यम् चंद्रोपलक्षणत्वाच्छुक्रेपि नो कार्यम् यस्य चाधानलग्नस्थे चंद्रे च भृगुनंदने उपैति तस्य
जातोऽग्निर्निर्वाणं सततं तु क्रत्वेइति कश्यपोक्तेः रविशशीज्येति सूर्यचंद्रगुरुभौमेषु त्रिकोणकेंद्रषट्त्रिभवगेषु भवगे एकादशस्थे एतत्स्थानस्थितेषु सत्सु परैर्बुधशु
क्रशनिराहुकेतुभिः त्रिलाभषट्स्वस्थितैः तृतीयैकादशषष्ठस्थानस्थितैः सद्भिः आधानदिनं स्यात् निधनेति अष्टमस्थानशुद्धे लग्ने अष्टमस्थाने शुभग्रहोपिन

रिक्ताशुनो शशिकुजेज्यभृगौ न नीचे नास्तंगते न विजिते न च शत्रुगेहे १ नो कर्कनक्रझषकुंभनवांशलग्ने नोऽब्जे तनौ रविशशीज्यकु
जे त्रिकोणे केंद्रेऽक्षषट्त्रिभवगे च परैस्त्रिलाभषट्स्वस्थिते निधनशुद्धियुते विलग्ने २ चापे जीवे तनुस्थे वा मेषे भौमेऽश्वरेऽथुने षट्स्त्रा
येऽब्जे रवौ वा स्यात्ज्जातोऽग्निर्यजति ध्रुवम् ३ इति श्रीमुहूर्तचिंतामणौ नवममग्न्याधानप्रकरणं समाप्तम् ९ अथ राजाभिषेकप्रकर

शुभः अथवा निधनशुद्ध इति निधनमष्टमं लग्नं कस्मादित्याधानकर्तुर्जन्मराशिलग्नाभ्यामष्टमं लग्नमित्यर्थः तस्य शुद्धत्वं तदभाव इति ११ण प्रा रेभः॥ ५ ॥
यावत् तेन युक्ते लग्ने इत्यर्थः अत्र आख्यानद्वयेपि प्रमाणसद्भावात् द्वयमपि युक्तम् अत्र निधनशुद्धिश्चाताभ्यां युते लग्ने इत्यर्थः २ अथाग्न्याधानकर्तुराधानलग्नवशा
द्यागकर्तृत्वयोगानुष्टुभाह चापइति जीवे गुरौ चापे धनुःस्थे लग्नगे सति आधानलग्ने धनुराशौ गुरौ स्थिते सतीत्यर्थः अयमेको योगः अथवा भौमे मेषलग्नस्थिते स
ति अयं द्वितीयो योगः अथवा आधानलग्नाद्दशमे सप्तमे वा भौमे सति योगद्वयमेतत् अथवा अब्जे चंद्रे षष्ठतृतीयैकादशस्थानस्थे सति योगत्रयमेतत् अथवा षट्स्त्राये
रवौ सूर्ये सति योगत्रयमेतत् एवंविधे लग्ने यो जातोऽग्निरग्निहोत्रकर्ता क्रतुं निश्चयेन जयति ज्योतिष्टोमादियागकर्ता तीत्यर्थः ३ इति श्रीदैवज्ञानंतसुतदैवज्ञरामवि॰ ॥

ग्मिताक्षरायांनवमम्ग्न्याधानप्रकरणंसमाप्तम् ९ अथराजाभिषेकप्रकरणंमारभ्यते तत्रकालशुद्धिमिंद्रवज्रयाह राजाभिषेकइति उत्तरायणगतेसूर्येसतितथागुर्विंदु
शुक्रैः वृहस्पतिचंद्रशुक्रैरुदितैःसद्भिः नयाभौमार्कौप्रसिद्धौ लग्नेशोजन्मलग्नेशः दशेशोवर्तमानजातकीयमहादशांतर्दशयोः स्वामिनौ जन्मपोजन्मराशिस्वामी एतैर्ब
लान्वितैः उच्चस्वगृहादिगृहस्थैःसद्भिः राजाभिषेकः शुभः उक्तः नोचैत्रेति चैत्रमासः रिक्ताः ४ ९ १४ आरेभौमः निशारात्रिः मलिम्लुचोधिमासः एषुराजाभिषेकोबोका
र्यः कुत्रचित् भौमवारउक्तः ससेनापत्यभिषेकपरोज्ञेयः भौमस्यसेनापतित्वात् गोविप्रराज्यपितृकर्मचतुष्पदे पीतिचतुष्पदेराज्याभिषेकउक्तः सोमावास्यायांभवते
वेति १ अथाभिषेकेनक्षत्राणिलग्नशुद्धिंचेंद्रवंशयाह शाक्रः श्रवेति शाक्रोज्येष्ठाश्रवः श्रवणः क्षिप्राण्यश्विनीपुष्यहस्ताःमृदूनिचित्रामृगरेवत्यनूराधाः ध्रुवाणि
रोहिण्युत्तरात्रयम् एतैर्नक्षत्रैराजाभिषेकः शुभः अत्रचित्राग्रहणम् ज्येष्ठाश्रवःक्षिप्रमृदुध्रुवेषुसौम्यग्रहस्याह्निति थीचारिकाइतिमहेश्वरवचनात् अन्यग्रंथेतदभाव

राजाभिषेकः शुभउत्तरायणेगुर्विंदुशुक्रैरुदितैर्बलान्वितैः भौमार्कलग्नेशदशेशजन्मपैर्नोचैत्ररिक्तारनिशामलिम्लुचे १ शाक्र
श्रवः क्षिप्रमृदुध्रुवोडुभिः शीर्षोदयेवोपचयेशुभेतनौ पापैस्त्रिषष्ठायगतैः शुभग्रहैः केंद्रत्रिकोणायधनत्रिसंस्थितैः २ पापै
स्तनौरुक्धनेमृतिः सुतेपुत्रार्तिरर्थव्ययगैर्दरिद्रता स्यात्खेलसौभ्रष्टपदोम्बुनाबुगैः सर्वंशुभंकेंद्रगतैःशुभग्रहैः ३॥ ५॥

त् शीर्षोदयइति शीर्षोदयोमिथुनकन्यातुलावृश्चिककुंभाख्याः एषुअभिषेकंलग्नेषु अथवाउपचयेस्वजन्मलग्नात्स्वजन्मराशेर्वाउपचयेत्रिषडेकादशदशमानाम
न्यतमेलग्नेसति शुभेशुभग्रहेतनौलग्नेगतेसतिदृष्टेवासतिअभिषेकःशुभः कथंभूतः जन्मराशिरूपचयेलग्नेशीर्षोदयेस्थिरे शुभग्रहेक्षितयुतेनयुतेवीक्षितेव
रैरिति पापैरिति पापग्रहैः तृतीयषष्ठैकादशस्थानस्थितैः शुभग्रहैः प्रथमचतुर्थसप्तमदशमनवमपंचमैकादशद्वितीयतृतीयस्थानस्थितैराजाभिषेकःशुभ
२ अथविशेषेसापवादमिंद्रवज्रयाह पापैरिति तनौलग्नस्थितैःपापैर्ग्रहैः रुक् रोगः स्यात् रुजइतिशेषः निधनेऽष्टमेपापग्रहैः मृतिःस्यात् सुतेपंचमेपापग्रहैः
पुत्रार्तिः पुत्रपीडास्यात् अर्थव्ययगैः द्वितीयद्वादशगैःपापैर्दरिद्रतास्यात् खेदशमेपापैरलसोनिरुद्योगःस्यात् अंबुनाबुगैः सप्तमचतुर्थस्थानस्थैः पापग्रहैः भ्रष्टपदो

अथापवादमाह सर्वं शुभमिति केंद्रगतैः शुभग्रहैः सर्वं प्रागुक्तं दुष्टफलं शुभं शुभोदर्कं स्यात् ३ अथ विशेषं भुजंगप्रयातेनाह गुरुर्लग्नकोण इति लग्ने गुरुः स्यात् अथवा कोणे नवपंचमे गुरुः स्यात् कुजो भौमो ऽरिषष्ठे गृहे षष्ठः स्यात् खेदशमे सितः शुक्रः स्यात् एतादृशे ऽभिषेकयोगे यो राजा ऽभिषिच्यते स सदा सर्वकालं राजलक्ष्म्यामोदते अथ मेको योगः सौरिः सूर्यौ तृतीयायगौ स्यातां यथासंख्यं शनिस्तृतीये रविरेकादशे गुरुः खवंधोः खे दशमे वंधौ चतुर्थे वा चेद्गुरुः स्यादेवंविधयोगे ऽभिषिक्तस्य नृपस्य धरित्री पृथ्वी स्थिरा सदा हस्तगता स्यात् ४ इतिश्रीदैवज्ञानंतसुतः प्रमिताक्षरायां दशमं राजाभिषेकप्रकरणं समाप्तम् १० अथ यात्राप्रकरणं व्याख्यायते तत्र किंचित्कार्यमुद्दिश्य देशांतरगमनं यात्रेति सा द्विधा परविषये विजयार्थं गंतुं समरविजयाख्या निखिलापरयात्रा या सा सामान्या सा भवेद्द्विविधा कथिततिथिवासरर्क्षैरभिमतफलदा भवेत्सु समान्या समग्रहयात्रा यात्रायोगविलग्नक्षितीशयोगेष्विति तत्र यात्राधिकारिणः प्रहर्षिण्याह यात्रायामिति प्रोक्तदिनच्छायाद्य

गुरुर्लग्नकोणेकुजोरौसितःखेसराजासदामोदतेराजलक्ष्म्या तृतीयायगौसौरिसूर्यौखवंधोगुरुश्चेद्धरित्रीस्थिरास्यान्नृपस्य ४ इतिमुहूर्त्तचिंतामणौदशमंराजाभिषेकरणंसमाप्तम् १० अथयात्राप्रकरणप्रारंभः यात्रायांप्रविदितजन्मनांनृपाणांदातव्यं दिवसमवुद्धजन्मनांच प्रश्नाद्यैरुदयनिमित्तमूलभूतैर्विज्ञातेह्यशुभशुभेवुधःप्रदद्यात् १ जननलग्नराशिनतनूयदिलग्नगोत

दिकादिना ज्ञातजन्मलक्षणया तत्कालीनलग्नकुंडलिकास्थशुभाशुभग्रहसूचितशुभाशुभफलोदर्कज्ञानं येषां ते ऽ तदधिपोयदिवातत एववा षां नृपाणां यात्रायां दिवसं दातव्यं यात्रादिनं देयमित्यर्थः यदाह वराहः विदितेहोरराशौ स्थानादिबलं ग्रहाणां च आयुषि च परिज्ञाते शुभमशुभं यातुरिह भावमिति ननु यस्य जन्मकालो न ज्ञातस्तस्य कथं यात्रा स्यादित्यत आह अबुद्धमज्ञातं जन्मकालो येषां तेषामपि प्रश्नाद्यैः पृष्टोयः शुत्यादिभिरशुभशुभे विज्ञाते सति वुधो यात्रादिवसं प्रदद्यात् कीदृशैः प्रश्नाद्यैः उदयो लग्नं निमित्तं शकुनादि एतदादीनि मूलभूतानि निदानकारणानि येषां तैः प्रश्नोदयनिमित्ताद्यैस्तेषामपि फलोदय इति नारदोक्तेः १ अथ प्रश्नादेव फलं कुतविलंवितेनाह जननेति अन्ययद्यपि जन्मलग्नं जन्मराशिज्ञानं वर्ततेतथापि जातकोक्तशुभफलदग्रहदशानवगमाद

अत एव राशिलग्नानामभावे यदि पृच्छति प्रश्नवक्ष्यति जननं जन्मतत्त्वं बोधिनी राशिलग्ने यदि प्रश्नलग्नगते स्याताम् जन्मराशिजन्मलग्नं वा यदि प्रश्नलग्ने स्यात्तदा वसुधाय ते राज्ञो विजय एव वा अथवा तदधिपौ लग्नगौ स्याताम् जन्मराशिपतिर्जन्मलग्नपतिर्वा यदि प्रश्नलग्ने स्यात्तथापि राज्ञो विजय एव अथवा तत्र एव ताभ्यामेव जन्मलग्नजन्मराशिभ्यामेव निरिपुस्वायगृहं तृतीयषष्ठदशमैकादशानामन्यतमं गृहं यद्युदये लग्ने स्यात्तदापि विजय एव स्यादित्यर्थः २ अथान्यं प्रश्नं मंजुभाषिण्या हरिपुजन्मलग्नभमिति रिपोः शत्रोः जन्मलग्नभं जन्मलग्नं जन्मराशिश्च तत्पश्चाद्धिबुके चतुर्थे द्यूने सप्तमे वा स्यात्तदा राज्ञो जयो भवेत् अथवा तयोः शत्रुजन्मलग्नराश्योरधिपौ स्वामिनौ प्रश्नलग्नाद्धिबुके द्यूने वा स्यातां तदापि विजय एव अथवा तत एव ताभ्यां शत्रोर्जन्मलग्नजन्मराशिभ्यामेवोपचयगृहं ३ ६ १० ११ प्रश्नलग्नाद्धिबुके द्यूने वा स्यात्तदापि जय एव अथवा तनौ प्रश्नलग्ने शुभवर्गकः शुभग्रहाणां षड्वर्गकश्चेत्स्यात्तदापि जय एव अथवा यदि मस्तकोदयाः शीर्षोदयराशयः प्र

त्रिरिपुस्वायगृहं यदि वा जये विजय एव भवेद्वसुधापतेः २ रिपुजन्मलग्नभमथाधिपौ तयोस्तत एव वोपचयसद्म चेद्भवेत् हिबुकेद्यू
ने यशुभवर्गकस्तनौ यदि मस्तकोदयगृहं तदा जयः ३ यदि पृच्छतो नौ वसुधास्वविराशुभवस्तु यदि श्रुतिदर्शनगम् यदि पृच्छति वा
दरतश्च शुभग्रहदृष्टयुतचरलग्नमपि ४ विधुकुजयुतलग्ने सौरिदृष्टेऽथवेन्दुर्मृतिभमदनसंस्थे लग्नगे भास्करेऽपि हिबुकनिधनहोरा

लग्नगताश्चेत्स्युस्तदापि जय एव वराहः उदयमुदयपं वा जन्मभं जन्मपं वा तदुपच ११ द्यूनगे वापि पापे सपदि भवति भंगः प्रश्नकर्तुस्तदानीम् ५
यगृहं वा वीक्ष्यलग्नेऽथि यासोः विनि हतमरिपक्षं वि द्विषन्तोऽरिं वा हिबुकगृहसमेतं पृच्छतोऽस्तस्थितं वेति ३ अथान्यं प्रश्नं त्रोटकेनाह यदीति अत्र वसुधापते
र्जय इत्यनुवर्तते यदि पृच्छतनौ प्रश्नलग्ने वसुधाभूसी रुचिरा स्यात् अथवा यदि शुभवस्तु मंगलवस्तु मंगलवस्त्राभरणादि श्रुतिदर्शनगं श्रवणगोचरम् दर्शन
मनचाक्षुषम् अथवा यशाआदरतो देवज्ञं पृच्छति तदापि वसुधापतेर्जयः स्यादिति सर्वत्र आख्येयम् अथवा चरलग्नं मेषकर्कतुलामकराणां यदि प्रश्नलग्नं
शुभग्रहैर्दृष्टयुतं वा तदापि जय एव ४ अथाशुभफलदं प्रश्नं मालिन्याह विधुकुजेति चन्द्रमंगलयुक्ते लग्ने सौरिणा शनिना दृष्टे तदा प्रश्नकर्तुर्भंगः पराजयो नाशो वा

अथ चंद्रे मूर्तिसमदनसंस्थे चंद्रे अष्टमे सप्तमे वा लग्ने सूर्ये सति एवंविधे योगे भृगुः सप्तर्षिभंगः स्यात् अथान्ययानामनेकार्थत्वात् अपिशब्दो विपर्ययार्थः तथा हि भा
स्करे मूर्तिमदनसंस्थे चंद्रे लग्नगे वा सति एवंविधे योगेऽपि भृगुभंगः स्यात् उक्तं च वराहेण चंद्रे सरुधिरे लग्ने भंगः सूर्यात्मजे क्षिते घूने नैधनगे चंद्रे लग्ने याते दिवाकरे
विपर्यये वा यातस्य यात्राभंगवधागमा इति वा ऽथवा पापग्रहे चतुर्थाष्टमलग्नसप्तमानामन्यतमस्थे सति भृगुभंगः स्यात् ५ अथ प्रश्नलग्ने विशेषं भुजंगप्रयाते
नाह त्रिकोणे कुजादिति कुजान्मंगलात् त्रिकोणे नवपंचमे सौरिशुक्रज्ञजीवाश्चेत्स्युः अथवा एकोऽपि वा सौरिशुक्रज्ञजीवानामन्यतमश्चेत् त्रिकोणे स्यात्तदा पृष्ठदि
ग्गमनं न स्यादेव वाऽथवाऽकाच्छुशीत्रिकोणे चेत्स्यात्तदा पृष्ठदिग्गमनं न स्यादेव तर्हि कस्यां दिशि गमनं स्यादित्यत आह वलीयानिति तयोर्मध्ये बलीयो दृष्ट
दिक्पतिबंधकारकयोर्ग्रहयोर्मध्ये यो ग्रहो बलवान् स्यात्सः स्वकीयां दिशां प्रस्तुतं नयेत् ६ अथ योगान्तरं मदलेखयाह प्रश्नेति गम्यदिशीशात्तं गंतुरिच्छया

त्रिकोणे कुजात्सौरिशुक्रज्ञजीवा यदैकोऽपि वा नो गमोर्कात्खशीवा। बलीयांस्तयोर्यो ग्रहः स्यात्स्वकीयां दिशं प्रस्तुतं सोनयेद्वा
६ प्रश्ने गम्यदिगीशात्खेटः पंचमगो यः सोऽभूयाद्बलयुक्तः स्वामाशां नयते सौ ७ धनुर्मेषसिंहेषु यात्राप्रशस्ता शनिज्ञोशनोराशिगे वै

दिक्तनस्याईशः स्वामी प्रश्नलग्ने यत्र स्थाने स्यात्तः पंचमे स्थाने यो ग्रहो यो भूयात् तदाऽसौ ग्रहः स्वामाशां दिशं नयते प्रापयति ७ अ॥९॥बमध्या ॥
थ यात्राकालं भुजंगप्रयातेनाह धनुर्मेषेति धनुर्मेषसिंहस्थे रवौ यात्रा प्रशस्ता शुभफलदा शनिज्ञौ शनेराशिगे मध्या मकरकुंभमिथुनकन्यावृषतुलागते रवौ
यात्रा मध्या स्यात् कर्कमीनालिसंस्थे रवौ दीर्घा बहुकालसाध्या यात्रा न सफलेत्यर्थः वाहः यात्रा जसिंहतुरगोपगते वरिष्ठा मध्या शनैश्चरबुधोशनसां गृहेषु
भानौ कुलीरवृश्चिकगे तिदीर्घा शस्तश्च देवलमते ध्वनिपृष्ठगोर्क इति देवलमतेऽध्वनि मार्गे सूर्यः पृष्ठगतः शस्तः पृष्ठगतत्वं तु वसंतराजोक्तभ्रमणवशेनेति केचित्
यथा दग्धादिशो ज्वलिनो दिगैंद्री धूमान्वितावानलदिक्प्रभाते इत्येवमेव प्रहराष्टकेन भुंक्ते दिशान्ता इति अनेन भ्रमत्प्रकारेण यस्मिन् प्रहरे भ्रमणसमयः
सा दिक् सूर्यसमुखोच्यते तत्पंचमी दिक् सूर्ये पृष्ठगते स्युच्यते इत्याहुः वस्तुतस्तु द्वादशराशिभ्रमवशेन यस्यां दिशि अर्कः स्थितः तां पृष्ठतः कृत्वा यायादित्यर्थः यथा लग्न

चतुर्थे दक्षिणा सप्तमे पूर्वाम् दशमे उत्तरामित्यर्थः यदाह देवलः लग्नस्थे वरुणा शां हिबुकस्थे दक्षिणां रवौ यायात् सप्तमगे पूर्वा शां मेषुरणसंस्थिते सौम्यामिति एवं विदि
क्ष्वपि ज्ञेयम् यथा द्वितीयतृतीयस्थिते ऽर्के नैर्ऋतीम् पंचमे षष्ठे आग्नेयीम् अष्टमे नवमे ऐशानीम् एकादशे द्वादशे वायव्यां गच्छेदिति अथ ताराणिषेधमाह आ
जनुरिति स्वजन्मनक्षत्रादिननक्षत्रं यत्संख्यं स्यात् तस्मिन्नवभक्ते अवशिष्टः प्रथमसप्तमपंचमतृतीयाख्यास्ताराश्चेत्स्युस्तदा नेष्टा निषिद्धाः ८ अथ तिथ्यादिषु द्विंशु
ंगमप्रयातेनाह नषष्ठीति सितायाः तिथिः शुक्लपक्षप्रतिपत् आसु तिथिषु यात्रा नप्रशस्तेत्यर्थः नारदः षष्ठ्यष्टमीद्वादशीं च रिक्तामावर्जितास्तु च यात्रा शुक्लप्रतिपदि निध
नाय धनाय चेति हयोऽश्विनी आदित्यं पुनर्वसुः मित्रोऽनुराधा इंदुर्मृगः जीवः पुष्यः अंत्यं रेवती हस्तश्रवणधनिष्ठाः एतैर्नवभिर्नक्षत्रैः यात्रा प्रशस्ता उत्तमा मध्यानि नि
षिद्धानि च भानि वसिष्ठ आह तिस्रोत्तराः वारुणनैर्ऋतेंद्रपूर्वात्रयब्रह्मभयुग्दशैवम् मध्यान्यनिष्टान्यनलानिलेशाहिद्वैवचित्राहिमघांतकानीति तिस्रोत्तरा इत्यर्थः

रवौ कर्कमीनालिसंस्थे तिदीर्घा जनुः पंचसप्तत्रिताराश्च नेष्टाः ८ नषष्ठीनचद्वादशी नाष्टमी नो सिताद्या तिथिः पूर्णिमाऽमा नरिक्ता हयादि
त्यमैत्रेंदुजीवांत्यहस्तश्रवोवासवैरेव यात्रा प्रशस्ता ९ नपूर्वदिशि शक्रभे न विधुसौरिवारे तथा न चाजपदभे गुरौ यमदिशीन शुक्रार्कयोः ॥

संधिः ननु वसिष्ठेन वारा उक्ताः सुरेज्यदैत्येज्यशशांकजानां वाराश्च वर्गाः शुभदाः प्रयाणे आदित्यभूसूनुशनैश्चराणां वाराश्च वर्गा न शुभप्रदाः स्युरिति अत्र कुतो नोक्ता
इति चेत् नारदादिभिरनुक्तत्वात् वसिष्ठादिभिरुक्तपापग्रहवारमूलनिषेधवैयर्थ्यात् दोषाधिक्ये सूचनार्थं तदिति चेन्न भिन्नकर्तृकेषु मुनिग्रंथेषु निबंधनानां वै
यर्थ्यानर्हत्वादेवं विधा गतिकल्पिता न त्वेककर्तृकेषु तत्र हि पूर्वापरविरोधे अर्थोऽन्यथा कार्यः अर्थात्तेन सहैकवाक्यतावा कार्या तत्रायं वसिष्ठवाक्यस्वरसः नु
हिनकरमंदवारे इति वाक्यात् पापग्रहवारनिषेधो गौण इत्यनुमीयते तस्य गतिस्त्वयं यदा स्वजन्मराशेरुपचये यो ग्रहः शुभो वाऽशुभो वा भवतु स सर्वदिक्षु हितः पर
तु मूलदिशो विहाय यदात्वनुपचयस्थः सतु कुत्रापि न हितः यदाह राजमार्तंडः उपचयकरग्रहदिने शुद्धिः क्रूरेऽपि पापिनां भवति सौम्येप्यनुपचयस्थे न भवति यात्रा
शुभा यातुरिति तस्माद्वार्थे वारोक्त इत्युक्तम् ९ अथ वारशूलं नक्षत्रशूलं च पृथ्वीछंदसाह न पूर्वदिशीति शुक्रभे ज्येष्ठायां पूर्वदिशि न व्रजेत् तथा विधुसौरवारे सोमश

मु·चिं·
टी·
८०

या·प·

अजपदभे पूर्वाभाद्रपदायां तथा गुरुवारेपि यमदिशि न व्रजेत् रविशुक्रयोर्वारे तथा धातृभे रोहिण्यां पाशिदिशि पाशी वरुणः तद्दिशि पश्चिमदिशि न व्रजेत् कुजबुधवारे तथार्यमर्क्षे उत्तराफाल्गुन्यां सौम्यककुभि उत्तरदिशि न व्रजेत् कः स्वजयजीवितार्थी बुधः सधनंजयः शत्रुपराजयपूर्वकः सोत्कर्षः जीवितमायुष्यं एतानि अर्थयते॥ असौ व्रजेत् वारशूलपरिहारमाह गुरुः सूर्यवारे घृतं प्राश्य सोमवारे पयस्तथा गुडमंगारके वारे बुधवारे तिलानपि गुरुवारे दधि प्राश्य शुक्रवारे यवानपि माषान् भुक्त्वा शनेर्वारे गच्छन् शूलेन दोषभाक् तांबूलं चंदनं मृत्स्नां पुष्पं दधि घृतं तिलाः वारशूलहराण्यर्कात् स्मरणादपि वा निशि १० अथ कालशूलं शार्दूलविक्रीडितेनाह पूर्वाण्हे इति ध्रुवाख्यैर्मिश्राख्यैश्चभैः पूर्वाण्हे यात्रा न शुभा स्यात् तीक्ष्णाख्यैर्भैर्मध्यान्हे न स्यात् अपराण्हे लघुनक्षत्रैः पूर्वरात्रे मैत्राख्यैः मध्यरात्रिसमये उग्रनक्षत्रैः न

न पाशिदिशि धातृभे कुजबुधेऽर्यमर्क्षे तथा न सौम्यककुभि व्रजेत्स्वजयजीवितार्थी बुधः १० पूर्वाण्हे ध्रुवमिश्रभैर्न नृपतेर्यात्रा न मध्यान्हके
तीक्ष्णाख्यैरपराण्हके न लघुभैर्नो पूर्वरात्रे तथा मित्राख्यैर्न च मध्यरात्रिसमये चोग्रैस्तथा नो चरैः रात्र्यंते हरिहस्तपुष्यशशिभिः स्यात्स
र्वकाले शुभा ११ पूर्वाग्निपित्र्यांतकतारकाणां भूपप्रकृत्युग्रतुरंगमाः स्युः स्वातीविशाखेंद्रभुजंगमानां नाड्यो निषिद्धा मनुसंमिताश्च १२
पूर्वार्द्धमाग्नेयमघानिलानां त्यजेद्विचित्राहियमोत्तरार्द्धम् नृपः समस्तां गमने जयार्थी स्वातीं मघां चोशनसा मतेन १३ तमोभुक्ततारा

था रात्र्यंते रात्रिहतौ प्रभाते चरनक्षत्रैर्यात्रा न स्यात् तत्र विशेषः हरिहस्तपुष्यशशिभिः १४ स्मृता विश्वसंरक्षाः शुभो जीवपक्षो मृतश्चापि भोग्याः ॥ छी श्रवणहस्तपुष्यमृगैः सर्वस्मिन्नपि काले यात्रा शुभा स्यात् ११ अथ तत्रापि कालविशेषमध्ये भानां निषिद्धानां च कियतां भानां वर्ज्यघटिका इंद्रवज्रयाह पूर्वेति पूर्वानये प्रथमाः षोडश नाड्यो निषिद्धाः कृत्तिकायामेकविंशतिः मघायामेकादश भरण्यां सप्त घटिकाः त्याज्या इत्यर्थः स्वातीविशाखाश्लेषाज्येष्ठानां आद्याश्चतुर्दश घटिकास्त्याज्याः चतुर्भजः भरण्यां सप्त घटिका वन्हिभे चैकविंशतिः एकादश घटी पित्र्ये त्रिपूर्वासु च षोडश स्वातीसार्पविशाखार्द्राज्येष्ठासु च चतुर्दश वर्जयेदिता घटिकाशानां यात्रा शुभदा मता इति १२ अथ मतांतरेण वर्ज्यत्वमिंद्रवज्रयाह पूर्वार्द्धमिति स्पष्टार्थः १३ अथ भानां जीवपक्षादिकाः संज्ञा भुजंगप्रयातेनाह तमोभुक्तेति तमोराहुर्दे

वेन भुक्तान्युक्तानि एवंविधसंख्यास्त्रयोदशसंख्यान्याक्रान्तनक्षत्राणि जीवः पक्षः सजीवपक्षसंज्ञानि शुभकराणि भोग्याः राहुणाक्रान्तनक्षत्राद्भोग्यानि गम्यानि त्रयोद-
शभानि मृतो मृतपक्षसंज्ञानि तदाक्रान्तभं तेन राहुणाक्रान्तभं तेन राहुकर्तरीसेव नामकं स्यात् यथा राहुर्हस्तनक्षत्रे तेन भुक्तानि चित्रा स्वातीप्रमुखानि पूर्वाभाद्रप-
दान्तानि त्रयोदश जीवपक्षः तदाक्रान्तभं हस्तात्पंचदशमुत्तराभाद्रपदाख्यं ग्रस्तसंज्ञम् तेन राहुणा भोग्यानि उत्तराफाल्गुनी पूर्वाफाल्गुनी मघा श्लेषा पुष्य पुन-
र्वसु आर्द्रा मृग रोहिणी कृत्तिका भरणी अश्विनी रेवत्याख्यानि मृतपक्षः हस्तस्तु कर्तरी ग्रस्तमिति च १४ अथ जीवपक्षादीनां फलं शार्दूलविक्रीडितेनाह
मार्तंड इति मृतपक्षे मार्तंडे सूर्ये सति चंद्रश्चेज्जीवपक्षे स्यात्तदा यात्रा शुभा स्यात् विपरीतगे मार्तंडे जीवपक्षगे सति चंद्रश्चेन्मृतपक्षगः तदा यात्राग्निप्रमाणा
यातुः क्षयकरी स्यात् द्वौ सूर्याचंद्रमसौ चेज्जीवपक्षे स्यातां तदा शुभा शुभकरेत्यर्थः अर्थादुभौ मृतपक्षे स्यातां तदा यात्राऽतिक्षयकरी स्यात् अथास्यापवादमाह

तदाक्रान्तभं कर्तरीसंज्ञमुक्तं ततोऽर्केंदुसंख्यं भवेद्ग्रस्तनाम १४ मार्तंडे मृतपक्षगे हिमकरश्चेज्जीवपक्षे शुभा यात्रा स्याद्विपरीतगे क्षयक-
री द्वौ जीवपक्षे शुभा ग्रस्तर्क्षं मृतपक्षतः शुभकरं ग्रस्तात्तथा कर्तरी यायींदुः स्थितिमान् रविर्जयकरौ तौ द्वौ तयोर्जीवगौ १५ स्वात्यंतका-
ह्विवसुपौष्णकरानुराधादित्याश्ववाणिविषमास्तिथयोऽकुलाः स्युः सूर्येंदुमंदगुरवश्च कलाकुलज्ञा मूलांबुपेशविधिभं दशषड्द्वि-
तिथ्यः १६

ग्रस्तर्क्षमिति मृतपक्षतः मृतपक्षनक्षत्रात् ग्रस्तर्क्षं राहुणाक्रान्तभात् पंचदशसंख्यं शुभं शुभकरं स्यात् यथाश्वान्मरिष्यमाणो देही प्रबलःस्य
स्तोद्राहुभतः पंचदशसंख्याकात् कर्तरी राह्वाक्रान्तं शुभं शुभकरं स्यात् यायीति यो राजा वैरिणमुद्दिश्य जिगमिषुः स यायी तत्सीमी चंद्रः यः स्वस्वदेशे दुर्गेऽहत्वा
तिष्ठति स स्थायी रविः स्थितिमान् स्थायी राज्ञः स्वामी तौ द्वौ सूर्याचंद्रमसौ जीवगौ जीवपक्षगतौ तयोः राज्ञोः स्थायियायिराज्ञोः जयकरौ रविश्चेज्जीवपक्षगः
तदा स्थायिनो जयः चंद्रश्चेज्जीवगस्तदा यायिनो जयः उभौ चेत् जीवगौ तदा संधिकरौ अर्थाद्द्वावपि चेन्मृतपक्षगौ उभयोः पराजयकरौ अत्र बहुविचारः स्वरो-
दयादवगंतव्यः १५ अथाकुलकुलाकुलकुलगणं वसंततिलकाशार्दूलविक्रीडिताभ्यामाह स्वात्यंतकाहीति पूर्वाश्वी च स्वाती अंतकं भरणी आश्लेषा धनिष्ठा

रेवतीहस्तअनुराधापुनर्वसुश्रवणिउत्तरात्रयरोहिण्यः एतानिद्वादशभानिविषमास्ति यथः प्रतिपत्तृतीयापंचमीसप्तमीनवम्येकादशीपंचदशपट्त्सष्ठेतिथयः
शनिचंद्रसूर्यबृहस्पतिवाराः चत्वारः एतेप्रत्येकमकुलसंज्ञाः अथज्ञोबुधवारः मूलंअंबुपंशततारकाःईशआर्द्राः विधिभमभिजित् चत्वारिभानिदशषट्द्विति
थ्यः दशमीषष्ठीद्वितीयातिस्रस्तिथयः एतेप्रत्येकंकुलाकुलसंज्ञाः स्युः अथपूर्वास्तिस्रः अश्विनीपुष्यमघाइंदुमृगःकर्णः श्रवणःदहनःकृत्तिकाःद्वीशविशा
खाजेष्ठाचित्राएतानिद्वादशभानिशुक्रभौमवारौ अर्कोइंद्रवेदैर्मिताःद्वादशयष्टमीचतुर्दशीचतुर्थीसंज्ञाश्चतस्रस्तिथयःप्रत्येकंकुलसंज्ञकाः स्युः फलमाहयायीति
अकुलसंज्ञकेतिथिवारनक्षत्रवारगणेसमरेयुद्धप्रारंभेसतियायीराजाजयीस्यात् यदिकुलसंज्ञकेतिथिनक्षत्रेवारेगणेसति स्थायीराजातद्ज्जयीस्यात् कुलाकुले

पूर्वाश्वीज्यमघेंदुकर्णदहनद्वीशेंद्रचित्रास्तथाशुक्रारौकुलसंज्ञकाश्चतिथयोर्कोष्टेंद्रवेदैर्मिताः यायीस्यादकुलेजयीचसमरेस्थायीचतद्दत्कु
लेसंधिःस्यादुभयोःकुलाकुलगणेमूलगणेभूमीशयोर्युध्यतोः १७ स्युर्धर्मेदस्रपुष्योरगवसुजलपद्वीशमैत्राण्यथार्थेयाम्याज्योर्धेद्र
केणादितिपितृपवनोडून्यथोभानिकामे वन्ह्यार्द्राबुध्न्यचित्रानिर्ऋतिविधिभगास्त्वानिमोक्षेथरोहिण्यार्यंदुत्यक्षविश्वार्यमभदिनकृ
द्‌र्क्षाणिपंथादिराहौ १८ धर्मगेभास्करेविजनमोर्क्षशशीविजनगेधर्ममोक्षस्थितिःशस्यतेकामगेधर्ममोक्षार्थगःशोभनोमोक्षगेकेवलंधर्म

संज्ञकेतिथिवारनक्षत्रगणेयुध्यतोयुध्यतोर्युद्धंकुर्वतोःभूमीशयोराज्ञोःपरस्परंसंधिःस्यात् १६ १७ अथपथिराहुचक्रंस्रग्धरयाह स्युधर्मे इति अश्विनीपुष्याश्लेषा
धनिष्ठाशततारकाविशाखानुराधास्वातीनिभानिधर्मेधर्मस्थानेलेख्यानि अथभरणीपूर्वाभाद्रपदाज्येष्ठाश्रवणपुनर्वसूत्तराषाढास्वात्यस्त्वानिभानि अर्थेस्युः अथकृ
त्तिकाद्योत्तराभाद्रपदाचित्रामूलाभिजित्पूर्वाफाल्गुनीनक्षत्राणिकामेस्युः अथरोहिणीआर्द्रापूर्वाषाढामृगोत्तरेरेवतीविश्वसुत्तराषाढाअर्यमभउत्तराफाल्
गुनीहस्तास्त्वानिभानिमोक्षेस्युः पथिशब्दआदिर्यस्यातादृशोराहोपथिराहाविस्वर्थःचक्रे इति विशेषमाहार्यम् १८ अथराहिविन्यासात्फलमाह धर्मगेभास्करइति
धर्ममार्गस्थितेभास्करेसतिचेद्विजनमोक्षेमोक्षेम शीअर्थमार्गेमोक्षमार्गेवाशशीस्यात्तदाशोभनः अथविजनगे अर्थगेभास्करे इति धर्ममार्गगःमोक्षमार्गेवाशशीशोभन

अथकामगेभास्करेसतिधर्मार्थमोक्षमार्गगः शशीशोभनः अथमोक्षमार्गेभास्करेसतिधर्मगः शशीशोभनः अर्थाद्विपरीतावस्थितयोर्द्वयोः सूर्याचंद्रमसोरशुभफलंस्यात् १९
अथतिथिचक्रंशालिन्याह पौषेइति अत्रपौषादितः प्रतिमासेद्वादशकोष्ठकालेख्याः एवंकृतेचतुश्चत्वारिंशदधिकंशतंकोष्ठकाजायते तत्रचकाकृतिः पश्चान्या
सः प्रागलिखितः तत्रपक्षस्यशुक्लपक्षस्यकृष्णपक्षस्यवाषष्ठतिः पक्षमूलंप्रतिपत्तद्वादिकास्तः प्रथमंपौषेमासेप्रतिपदादिकाः द्वादशतिथयोऽधोधोलेख्याःमा
घादौमाघादिमासेषुद्वितीयादिकास्तिथयोलेख्याः यथामाघेद्वितीयादिकाः फाल्गुनेतृतीयादिकाः चैत्रेचतुर्थ्यादिकाः वैशाखेपंचम्यादिकाःज्येष्ठेषष्ठ्यादिकाः
आषाढेसप्तम्यादिकाः श्रावणेऽष्टम्यादिकाः भाद्रपदेनवम्यादिकाः आश्विनेदशम्यादिकाः कार्तिकेएकादश्यादिकाः मार्गशीर्षेद्वादश्यादिकाः सर्वास्तिथयोद्वा

पौषेपक्षस्यादिकाद्वादशैवतिथ्योमाघादौद्वितीयादिकास्ताः कामान्तिस्रः स्फलतीयादिवत्त्रयानेप्राच्यादौफलंतत्रवक्ष्ये २० सौख्यंक्ले
शोभीतिरर्थागमश्चशून्यंनेःस्वंनिःस्वंनिस्वतामिश्रिताच द्रव्यंक्लेशोदुःखमिष्टाप्तिरर्थोलाभः सौख्यंमंगलंवित्तलाभः २१ लाभोद्रव्याप्ति
र्धनंसौख्यमुक्तंभीतिर्लाभोमृत्युरर्थागमश्च लाभःकष्टंद्रव्यलाभोसुखंचकष्टंसौख्यंक्लेशलाभोसुखंच २२ सौख्यंलाभःकार्यसिद्धिश्च
कष्टंक्लेशःकष्टसिद्धिरर्थोधनंच मृत्युर्लाभोद्रव्यलाभश्चशून्यंसौख्यंमृत्युरत्यंतकष्टं २३ तिथ्यर्क्षवारयुतिरद्विगजाग्निनष्टास्थानत्रये
ऽपि यतिप्रथमेतिदुःखी ॥

दृश्यं तालेख्याः अवशिष्टस्थानानिप्रतिपदादिभिः पूरणानिकामान्तिस्रइति कामाश्चयोदशीचतुर्दशीपंचदश्यस्तृतीया ॥ त्रयोदशीतृतीयावात् चतुर्दशीवत्तुदशीचतुर्थीवत्पंचदशीपंचमीवत्स्युरित्यर्थः फलार्थमतिदेशोयत् तत्रप्रतिपदादौपूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरासुदिक्षुप
दिवत्स्युःत्रयोदशीतृतीयावात् चतुर्दशीवत्तुदशीचतुर्थीवत्पंचदशीपंचमीवत्स्युरित्यर्थः फलार्थमतिदेशोयत् तत्रप्रतिपदादौपूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरासुदिक्षुप
नेविकीर्षितेसतिफलंशुभाशुभंसौख्यंक्लेशइत्यादिनावृत्तत्रयेणवक्ष्येकथयिष्यामि २० फलानिशालिनीत्रयेणाह सौख्यमिति लाभइति सौख्यमितिच श्लोक
त्रयेस्यष्टार्थमेव तत्रपौषप्रतिपदिदिक्चतुष्टयेसौख्यंक्लेशोभीतिरर्थागमश्चेतिफलचतुष्टयंक्रमेणज्ञेयम् एवंद्वितीयादिष्वपिश्लोकचतुर्थोक्तंफलंस्यात् २१।२२
२३ अथसर्वांकज्ञानंवसंततिलकयाह तिथ्यर्क्षेति तिथयोत्रशुक्लेप्रतिपदादितोग्राह्याः तत्रतिथिनक्षत्रवाराणांयुतिः स्थानत्रयेस्थाप्याक्रमेणसप्तभिरष्टभिस्त्रिभिश्च

पौ	मा	फा	चै	वै	ज्ये	आ	श्रा	भा	आ	का	मा	पूर्व	दक्षिण	पश्चिम	उत्तर
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	सौख्यम्	क्लेशः	भीतिः	अर्थागमः
२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	शून्यम्	नैःस्वम्	निःस्वम्	मिश्रता
३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	द्रव्यक्लेशः	दुःखम्	इष्टाप्तिः	अर्थः
४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	लाभः	सौख्यम्	मंगलम्	वित्तलाभः
५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	लाभः	द्रव्याप्तिः	धनम्	सौख्यम्
६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	भीतिः	लाभः	मृत्युः	अर्थागमः
७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	लाभः	कष्टम्	द्रव्यलाभः	कष्टम्
८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	कष्टम्	सौख्यम्	क्लेशदाः	कष्टम्
९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	सौख्यम्	लाभः	कार्यसिद्धिः	कष्टम्
१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	क्लेशः	कष्टात्सिद्धिः	अर्थः	धनम्
११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	मृत्युः	लाभः	द्रव्यलाभः	शून्यम्
१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	शून्यम्	सौख्यम्	मृत्युः	अत्यंतकष्टम्
पौ	मा	फा	चै	वै	ज्ये	आ	श्रा	भा	आ	का	मा	पूर्व	दक्षिण	पश्चिम	उत्तर०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				

प्रथमस्थाने वियति शुभे सति अनिष्टः स्त्रीयात्राकर्त्ता स्यात् मध्ये द्वितीयस्थाने धननाशः चरमे तृतीयस्थाने मृत्युमृत्युः स्यात् स्थानत्रये पंकयुजि अंकयुतौ सौख्यजयौ भवे
ताम् २४ अथाडलभ्रमणयोः भमाणिकयाह रवेर्भत इति सूर्यनक्षत्रात् अज्ञभस्य चंद्रभस्योन्मितिर्गणना कार्या सा नगैः सप्तभिरवशेषिता सती द्युगाः द्विशेषमिताः
स शेषमिता वा भवत् तदा महाडलो दोषः स्यात् स न शस्यते प्रागुक्तप्रकारेण यदि त्रिषण्मिता त्रिशेषमिता षट्शेषमिता वा स्यात् तदा भ्रमो भ्रमणाख्यो दोषः स्यात्
सोपि न शस्यते एतन्निर्मूलम् तत्र भ्रमणे यात्रामेव सृजंति आडले बहूनि कार्याणि सृजंति उक्तं च यात्रायां हलप्रवाहसमरे बौधेयसंधौ तथा कूपारामतडाग
बंधनविधौ पाषड्विदुर्गग्रहे अश्वेभोष्ट्ररथाधिरोहणविधौ राज्ये सदैवाडलं यत्नात्तत्र शुभेषु मंगलविधौ दोषो न तत्स्यक्वचिदिति २५ अथ हैवराख्ययोगमुप

मध्ये धनक्षतिरथो चरमे मृतिः स्यात्स्थानत्रयेंकयुजि सौख्यजयौ निरुक्तौ २४ रवेर्भतोऽज्ञभोन्मितिर्नगावशेषिता द्युगाः महाडलो न श
स्यते त्रिषण्मिता भ्रमो भवेत् २५ शशांकभं सूर्यभतो त्रगण्यं पक्षादितिथ्यादिनवासरेण युतं नवाप्तं नगशेषकं चेत्स्याद्धैवरं तद्गमने जि
शस्तम् २६ भूपंचांकघ्नगदिग्वन्हिसप्तवेदाष्टेशार्कोश्चघाताख्यचंद्रः मेषादीनां राजसेवाविवादे वर्ज्यो युद्धाद्ये च नान्यत्र वर्ज्यः २७ ॥
आग्नेयत्वाष्ट्रजलपपित्र्यवासवरौद्रभे मूलब्राह्मजपादर्क्षे पित्र्यमूलाजभेत्क्रमात् २८ जातिकयाह शशांकभमिति स्य श्लार्थम् प्रसंगात् घवाड
मपि सूर्यभाङ्गणयेच्चांद्रं त्रिगुणं तिथिसंयुतम् सप्तभिस्तु हरेद्भागं त्रिशेषं स्याद्घवाडकम् एतच्च हैवराख्यं भं ज्ञेयम् एतत्सर्वं दाक्षिणात्यविचारस्य नीति अत्र प्रसंगात्
ग्रंथांतरस्य संग्रहः सूर्यभाद्गणयेच्चांद्रं तिथिवारेण मिश्रितम् सप्तभिस्तु हरेद्भागं पंचशेषं तु टेलकम् सूर्यभाद्गणयेच्चांद्रं तिथिवारेण मिश्रितम् अर्कसंख्यैर्हरेद्भागं
नवशेषं तु गौरवम् प्रवेशे गौरवम् दद्यान्निर्गमे हैवरं तथा तस्करे टेलकं दद्याद्घवाडं सर्वकर्मसु इति ज्योतिर्निबंधे २६ अथ घातचंद्रं शालिन्याह सरिद्धारेणानुष्टुभा येन
ह भूपंचेति आग्नेयेति स्पष्टमीति च मेषादिराशीनां भूपंचांकेत्यादिको घातचंद्रो ज्ञेयः यथा मेषस्य प्रथमो मेष एव वृषस्य पंचमः कन्यास्थः मिथुनस्य नवमः कर्के द्वितीयः
सिंहे षष्ठः कन्याया दशमः तुलायास्तृतीयः वृश्चिकस्य सप्तमः धनुषश्चतुर्थः मकरस्याष्टमः कुंभस्यैकादशः मीनस्य द्वादश घातचंद्रो राजसेवायां विवादे प्रतिवादिनां

अन्यत्रविवाहान्नप्राशनादिमंगलकृत्येनवर्ज्यः उक्तंच युद्धेचैवविवादेचकुमारीपूजनेतथा राजसेवावाहनादौघातचंद्रं विवर्जयेत् तीर्थयात्राविवाहान्नप्राशनोपन यादिषु मांगल्यसर्वकार्येषुघातचंद्रंनचिंतयेत् अत्रलाघवार्थंश्लोकदयुत्रेणगोविंदपद्यम् मेषकन्याघटहरिनक्रयुग्मधनुर्वृषा मीनसिंहधनुःकुंभाघातचंद्राअजादि तइति घातचंद्रेमेषादिराशिषुकृत्तिकादिभानांचरणाएतेवर्ज्याइतिकेचिद्वदंति २७ २८ २९ घाततिथिमुपजातिकयाह गोस्त्रीति गौः स्त्रीकन्या झषोमीनः ए तद्राशिमतिनरेपूर्णाः पंचमीदशमीपंचदशीचघाततिथिः कौर्पीवृश्चिकः अजोमेषः एतयोर्नंदाप्रतिपत्षष्ठ्येकादशीचतिथिः नक्रधटेमकरतुलयोः रिक्ताचतुर्थी नवमीचतुर्दशीचघाततिथिः धनुःकुंभसिंहानांजयातृतीयाष्टमीत्रयोदशीचघाततिथयः भद्राद्वितीयासप्तमीद्वादशीमिथुनेकर्केचघाततिथयोयात्रादौनशस्ताः

रूपमग्न्यग्निभूरामंस्वर्व्यग्न्यब्धियुगान्वयः घातचंद्रेधिष्ण्यपादामेषाद्वर्ज्यामनीषिभिः २९ गोस्त्रीझषेघाततिथिस्तुपूर्णाभद्रानृयु क्कर्कटकेचनंदा कौर्प्याजयोर्नक्रघटेचरिक्ताजयाधनुःकुंभहरौनशस्ताः ३० नक्रेभौमोगोहरिस्त्रीषुमंदश्चंद्रोद्वंद्वे ९ कौजभेज्ञश्चकर्के शुक्रःकोदंडालिमीनेषुकुंभजूकेजीवोघातवारानशस्ताः ३१ मघाकरस्वातिमैत्रमूलश्रुत्यंबुपान्त्यभम् याम्यब्राह्मेशसार्पंचमेषादेर्घातभं नसत् ३२ भूमि १ भ २ श्व ४ द्रि ७ दि १० करसूर्या १२ गा ८ष्टा ८ के ९ शा ११ ग्नि ३ सायकाः ५ मेषादिघातलग्नानियात्रायांवर्जयेत्सुधीः ३३॥

३० घातवारान्शालिन्याह नक्रेभौमइति मकरराशिमतिपुरुषेभौमेघातवारः वृषसिंहकन्यासुमंदः शनिर्घातवारः द्वंद्वेमिथुनेचंद्रः अजेमेषेऽर्कः कर्केबुधः धनुर्मीनवृ श्चिकेषुशुक्रवारःजूकस्तुलाकुंभतुलयोर्जीवोगुरुर्घातवारइत्यर्थः घातवारा अपियात्रादौनशस्ताः ३१ अथघातनक्षत्राण्यनुष्टुभाह मघेति स्पष्टार्थम् एवदपियात्रा दौनशस्तम् ३२ अथघातलग्नान्याह भूम्यश्वीति स्पष्टार्थम् तदपियात्रायांवर्ज्यम् ३३ अथयोगिनीजीर्णास्तास्तिथी नांदोषमाह नवभूम्यइति एतास्तिथयः पू र्वतः पूर्वदिशमारभ्य अष्टदिक्षुज्ञेयाः यथा पूर्वस्यांनवभूम्यः नवमीप्रतिपच्च आग्नेय्यांशिववन्हयः एकादशीतृतीयाच एवमग्रेपि एतास्तिथयोयोगिन्यइतिजीर्णाभ स्तास्तिथयः संमुखावामगानशस्ताः यथा प्राच्यांगंतुःप्रतिपत्संमुखी दक्षिणांगंतुर्वामगा प्रतीच्यांगंतुःपृष्ठगाउदीच्यांगंतुर्दक्षिणा एवंसर्वासुदिक्षुसर्वास्तिथयोविचार्याः

अर्थाद्दक्षिणापृष्ठगाश्चशुभाः उक्तंच पृष्ठतो दक्षिणेवापि योगिनीगमनेहिता वामसंमुखयोर्नेष्टावायुमेवंविचिंतयेदिति ३४ अथकालपाशयोगंशालिन्याह कौवेरीत्यादिना कौ
वेरीउत्तरादिक् तस्याविपरीतदिक्षु अर्कोकालःस्यात् तद्यथा रवावुत्तरदिशि कालः दक्षिणेपाशइत्यर्थः चंद्रेवायव्यांकालः आग्नेय्यांपाशः एवंभौमादिष्वपि रात्रौ कालदि
शिपाशइतिवैपरीत्यंज्ञेयम् एतौपात्रायुद्धादिषु संमुखौवर्ज्यौ उक्तंच स्वरोदये वारोत्थःपूर्वदिग्भागेततः सप्तेनसंदृगः यत्रस्थतत्रकालःस्यात्पाशस्तत्संमुखःदक्षि
णस्थः शुभः कालःपाशोवामदिगाश्रयः यात्रायांसमरेश्रेष्ठस्ततोऽन्यत्रनशोभनइति प्रसंगादर्धयामाराहुरपिस्वरोदयस्योलिख्यते इंद्रवायुयमरुद्रतोयाग्निशशिश
रुते यामार्द्धसुदितोराहुर्भ्रमत्येवंदिगष्टकेइति ३५ अथपरिघदंडाख्यंदोषमनुष्टुभाह पूर्वादिष्विति अनलर्क्षतःकृत्तिकातःसप्तभानिपूर्वस्याम् मघातःसप्तयाम्या

नव ९ भूम्यः १ शिवा ११ वन्हयो ३ ऽक्ष ५ विश्वे १३ ऽर्क १२ कृताः ४ शक्र १४ रसा ६ स्तुरंग ७ तिथ्यः १५ द्वि २ दिशो १० मा ३० वसव ८ श्च पूर्वतः सु

स्ति थयः संमुखवामगानशस्ताः ३४ कौवेरीतोवैपरीत्येनकालोवारेऽर्काद्येसंमुखेतस्यपाशः यात्रावेतौवैपरीत्येनगण्यौयात्रायुद्धेसंमुखेव

र्जनीयौ ३५ पूर्वादिषुचतुर्दिक्षुसप्तसानलर्क्षतः वायव्याग्नेयदिक्संस्थंपारिघंनैवलंघयेत् ३६ अग्नेर्दिशंनृपइयात्पुरुहूतदिग्भैरेवंप्र

दक्षिणगताविदिशोथकृत्ये आवश्यकेपिपरिघंप्रविलंघ्यगच्छेत्शूलंविहाययदिदिक्ततुशुद्धिरस्ति ३७ याम् अनुराधातःसप्तपश्चिमाया

म् धनिष्ठातःसप्तभान्युत्तरस्यांरेखाइतिसर्वत्रवाक्यशेषः तत्रवायव्याग्नेयदिग्गुपनिबद्धरेखापरिघोदंडःस्यात् सर्वथानोल्लंघयेत् तत्रयवनेश्वरःप्राचीमुदग्दक्षिणे
त्रयायात्प्रागद्वारिकैश्चोडुभिरप्युदीचीम् तथैवयाम्यामपराश्रितैर्भैर्याम्याश्रयैश्चाप्यपरामपयायादिति ३६ अथविदिक्षुगमनेनक्षत्राणिदेशंआवश्यकृत्येनिंघदंडाप
वादंचवसंततिलकयाह अग्नेर्दिशमितिनृपःपुरुहूतदिक्प्राचीतत्स्थैःकृत्तिकादिसप्तनक्षत्रैःअग्नेर्दिशमाग्नेयीमियात्गच्छेत् एवमनेनप्रकारेणप्रदक्षिणगताः
स्थिमार्गेयाःस्थिताविदिशोनैर्ऋत्यादीर्गच्छेत् यथा मघादिसप्तभिःनैर्ऋत्याम् अनुराधादिसप्तभैर्वायव्याम् धनिष्ठादिसप्तभिरैशानींगच्छेदित्यर्थः अथेति आ
वश्यकेकृत्येकर्तव्येपरिघदंडमपिलंघयित्वान्नृपोगच्छेत् परंतुभूलंनक्षत्रशूलंविहायत्यक्त्वा यदिदिक्तत्रशुद्धिरस्ति पूर्वादिदिक्षुमेषाद्यस्थितिरथतत्स्थितौ दिग्यापलग्नप:

क्रमशो मेषाद्युदयस्तत्स्यां दिशि दिशि दिग्लग्नशब्देन व्यवह्रियंते तेषां शुद्धिः शुभफलदातृग्रहानुकूलसाहित्यं स्यात् दिग्द्वारशीनारदः दिग्द्वाराय: सु: क्रमशो मेषाद्या आश्व
पुनः पुनरिति ३७ अन्यदप्युपेंद्रवज्रयाह मैत्रार्केति अनुराधा हस्त पुष्याश्विनी नक्षत्रैः सर्वासु दिशासु चतुर्दिक्षु तज्ज्ञैर्ज्योतिर्विद्भिर्यात्रा शुभा निगदिता यत्तु वालिकाविवे
कादौ प्रागादिषु श्रवणाश्विपुष्यहस्तानां त्याग उक्तः स निर्मूलत्वादुपेक्ष्यः क्वचिद्दृष्टो सर्वदिग्द्वारकाण्युक्तानि गुरुः पुष्याश्विहस्तमैत्राणि पौष्णं वै ष्णव सौम्यभम् वास
वं सर्वदिक्ष्वाशु यात्रायां शोभनानि हीति वराहः सर्वद्वारिकसंज्ञितानि गुरुभं हस्ताश्विमैत्राणि च श्रेष्ठान्यैंद्रवपौष्णवैष्णववसुभान्यायैः सहाहोस्म देति वक्री ग्रह इति
वक्री ग्रहो यदि केंद्रगः स्यात्तदा गमे यात्रायां निषिद्धः अथवा स्ववक्री ग्रहस्य लग्ने वर्गः षड्वर्गश्चेत्सोऽपि गमने निषिद्धः वा स्ववक्रीग्रहस्य दिने वारेऽपि गमने निषिद्धम्
३८ अथायनशूलमिंद्रवज्रयाह सौम्यायनेति यदि सूर्यचंद्रौ सौम्यायने उत्तरायणे गतौ स्यातां तदा उत्तरां प्राचीं वा व्रजेत् नहि दिक्षु खा यात्रा शुभेत्यर्थः यदि तु रविचं

मैत्रार्कपुष्याश्विनिभैर्निरुक्ता यात्रा शुभा सर्वदिशासु तज्ज्ञैः वक्रीग्रहः केंद्रगतोऽस्य वर्गो लग्ने दिने चास्य गमे निषिद्धं ३८ सौम्यायने सूर्यवि
धू तदोत्तरां प्राचीं व्रजेत्तौ यदि दक्षिणायने प्रत्यग्यमाशां च तयोर्दिवानिशं भिन्नायनत्वेऽथ वधोऽन्यथा भवेत् ३९ उदेति यस्यां दिशि
यत्र याति गोलभ्रमाद्वाथ ककुब्भसंघे त्रिधोच्यते संमुख एव शुक्रो यत्रोदितस्तां तु दिशं न यायात् ४०

द्वौ दक्षिणायनगतौ स्यातां तदा प्रतीचीं
दक्षिणां वा व्रजेत् अथ तयोर्भिन्नायनत्वे अयनभेदे सति दिवानिशं व्रजेत् यथा सूर्यो यस्मिन्नयने तां दिशं दिवा व्रजेत् चंद्रो यस्मिन्नयने तां दिशं रात्रौ यायात् अत्रो
त्तरस्यां पूर्वस्या अंतर्भावः दक्षिणस्यां पश्चिमाया इति रत्नकोशे दिनकरकरसंगामकरादावुत्तरां च पूर्वां च यायाच्च कर्कटादौ याम्यामाशां प्रतीचीं चेति अथान्यथा चेत्तु
यानं तदा वधो मरणं भवेत् भिन्नायनत्वे सति सूर्यो यस्मिन्नयने तां दिशं यदि रात्रौ गच्छेत् चंद्रो यस्मिन्नयने तां दिवा गच्छेत्तदा यातुर्वधो भवेदित्यर्थः ३९ अथ संमुखशु
क्रदोषमुपजात्याह उदेतीति शुक्रो यस्यां दिशि प्राच्यां प्रतीच्यां वा कालवशेनोदयं करोति तत्र गंतुः पुंसः शुक्रः संमुखः अयमेकः प्रकारः अथवा गोलभ्रमवशेन यत्र य
स्यां दिशि उत्तरस्यां दक्षिणस्यां वा यदि गच्छेत् तत्र गंतुः पुंसः संमुखः शुक्रः स्यात् अयं द्वितीयः प्रकारः अथ यत्र ककुब्भसंघे प्राच्यादिदिक्षु कृत्तिकादिन्यासवशेन यदि

नवत्रैवरतितत्रदिशिगंतुः संमुखः शुक्रः स्यादित्ययंतृतीयः प्रकारः स्यात् अग्निःयद्दिगतः समुदयेद्विचरे चक्रगोलके यद्वासेषु विचरेत्त्रिविधं प्रतिमार्गत्वमिति यद्वार्दि
त्यइति यस्यांदिश्युदितः शुक्रोदृश्यतेतां दिशमेवनगच्छेत् अन्यदिश्यपियथासंभवंनेयात् मूढेशुक्रेकार्यहानिः प्रतिशुक्रेपराजयइतिनारदोक्तेः अथ शुक्रेगतेचे
गमने शांतिमाहवसिष्ठः भृगुलमेभृगोर्वारेभृगुवर्गेभृगूदये उपोष्यभृगुवारेपि यावच्छुक्रोदयंप्रति रजतेनैवशुद्धेनकारयेत्प्रतिमांभृगोः लिखेद्दष्टदलंपद्मंकास्या
पात्रेवतंदुलैः शुक्लसूक्ष्मांवरैर्वेष्टय प्रतिमांतत्रपूजयेत् शुक्लपुष्पाक्षतैर्गंधैर्मुक्ताहारैर्विचित्रितैः उपचाराणिकार्याणिशुक्रेतेअन्यदित्यचा तन्मंत्रेणजपंकुर्यात्स
म्यगष्टोत्तरंशतम् कर्मांतेतेनमंत्रेणभक्त्याचार्घ्यं प्रदापयेत् श्वेतगंधाक्षतैःपुष्पैः क्षीरमिश्रेणवारिणा दैत्यमंत्रोदिवादर्शीचोशनाभार्गवः कविः श्वेतोपमंड
लीकाव्योविधिस्थोभृगवेनमः दत्वेत्यर्घ्यंप्रयत्नेनप्रार्थयेद्देवभक्तितः अनेनैवतुमंत्रेणप्रांजलिःप्रणतःस्थितः त्वत्पूजयानयाशुक्रसंमुखत्वसमुद्भवं दोषंवि
वक्रास्तनीचोपगतेभृगोः सुतेराजान्नजत्यात्तिवशंहि विद्विषाम् बुधेनुकूलेयदितत्रसंचलन्नरिंपूज्यैनैवजयःप्रतीदुजे ४१ यावत्
इंःपूर्वभात्कृत्तिकाद्येपादेशुक्रोंधोनदुष्टोऽग्रदक्षे मध्येमार्गभार्गवास्तेपिराज्ञातावत्तिष्ठेत्संमुखत्वेपितस्य ४२ नाशायक्षिप्रंरक्षमांतेजसांनिधे
दूतिनार्घ्यंप्रयत्नेनप्रतिमाभूषणान्विता दैवज्ञायैवदातव्याश्वेताश्वसहितैवसा शिष्टेभ्योदक्षिणांदद्याद्यथावित्तानुसारतः ब्राम्हणान्भोजयेत्पश्चात्स्वयंभुंजीतवं
धुभिः इतरेषांग्रहाणांचपूजांकुर्यात्प्रयत्नतः तत्रत्संमुखजोदोषस्तत्क्षणादेवनश्यति दीपिकायांतुदानमेवोक्तम् सितमश्वंसितच्छत्रंहेमभौक्तिकसंयुतम् ततोद्विजाय
दद्यात्प्रतिशुक्रप्रशांतयइति ४० अथवक्रास्तादिदोषस्यापवादमुपजात्याह वक्रास्तेति भृगोःसुतेशुक्रेवक्रोपगतेअस्तोपगतेनीचोपगतेच उपलक्षणत्वात् ग्रहयु
द्धपराजितेवर्णरहितेवासति राजापरराष्ट्रंव्रजन्सन्हिनिश्चयेनद्विषांशत्रूणांवशंयातिवद्दोभवतीत्यर्थः भरद्वाजः विवर्णेविजितेनीचेवक्रितेवासितेत्सोग
शत्रुस्तेनगतेवापितदृशोतन्निरीक्षिते भौमांशेभौमसंयुक्तेमंदांशेमंदसंयुते यात्रांनैवप्रकुर्वीतिलक्ष्म्यायुर्बलहानिदेति बुधइति तत्रशुक्रास्तेयदिबुधोनुकूलः पृष्ठदि
क्संस्थोभवेत्तदासंचलन् सन्राजारिपूनशत्रूनजयेत्नैवेति प्रतीदुजेबुधेसंमुखेसतिगंतूराज्ञोनैवजयः किंतुपराजयः अयंतुमतिशुक्रविचारोनृणांप्रथमगमनेराज्ञां

र्गतिशुक्रादिदोषोयंनूतनेगमनेनृणाम् राज्ञांविजययात्रायांनान्यथादोषमर्हतीति ४१ अथविशेषंशालिन्याह यावच्चंद्रइति चंद्रोयदापूर्वभाद्रे वर्तीनक्षत्रादास्यकृत्ति
काद्येपादेरेवतीभिनीभरणीकृत्तिकाप्रथमचरणेयावत्तिष्ठतितावच्छुक्रोंधोज्ञेयःदृष्टोपिशुक्रोदर्शनकार्यंनकरोतीत्यर्थः यत्तदेवाहनदृष्टइति अंधोयदाअग्रेसंमुखेद
क्षेदक्षिणभागेवदृष्टोनस्यात् मध्येमार्गमिति सुमुहूर्तेप्रस्थितोपिराजामध्यमार्गेमार्गमध्येयदिशुक्रास्तोभवेत्तावत्कालंतस्मिन्नेवप्रयाणेतिष्ठेत् यावच्छुक्रोदयोभवेत्त
यदिगच्छतोराज्ञोदैवात्संमुखःशुक्रश्चेत्तावदस्यशुक्रस्यसंमुखत्वेपितस्मिन्नेवप्रयाणेतिष्ठेत् उपलक्षणत्वाद्बुधएवप्येवंविधेइष्टम् यदाहशुक्रः जीवःशशांकःशुक्रोवामा
र्गमध्येऽस्तगोयदि तत्रैवनिवसेद्राजायावदभ्युदितोभवेदितिमार्गमध्येबुधास्तेनदोषःयदानुमार्गमध्येबुधोदयोभवेत्सचपुनःसंमुखोभवेत्तदातुपुनर्दोषएव वसि
ष्ठःसंमुखश्चेद्गजोयत्रमार्गमध्योदितोयदि यावदस्तंगतेतस्मिंस्तावत्तत्रैवसंवसेदिति ४२ अथनिषिद्धलग्नमनुष्टुभाह कुंभकुंभांशकेति स्पष्टार्थः ४३ अथान्यन्मंजुभा

कुंभकुंभांशकौत्याज्यौसर्वथायत्नतोबुधैः तत्रप्रयातुर्नपतेरर्थनाशःपदेपदे ४३ अथमीनलग्नउतचात्तदंशकेचलितस्यवक्रमिहवर्त्मजा
यते जनिलग्नजन्मभपतीशुभग्रहौभवतस्तदात्तदुदयेशुभोगमः ४४ जन्मराशितनुतोऽष्टमेऽथवास्वारिभाच्चरिपुभेतनुस्थिते ॥ ८ ॥

भाषिण्याह अथमीनलग्नइति मीनलग्नांतरेवामीनांशकेचलितराज्ञोवर्त्मवक्रंस्यात् जनीति जनिर्जन्मकालीनंलग्नंजन्मभंजन्मराशिः तयोर्जन्मलग्नराश्योःपती
स्वामिनौशुभग्रहौसौम्यग्रहौचेदुदयलग्नेभवतः तदागमोगमनंशुभंस्यात् जन्मलग्नंजन्मराशिश्चयात्रालग्नंशुभमिति प्रागेवाभिहितम् जननराशितनूयदिलग्न
गइति अर्थाज्जन्मलग्नजन्मराशिस्वामिनौपापग्रहौयात्रालग्नेस्यातांतदाताहृशेलग्नेगमनंसुभफलमित्यर्थः वसिष्ठः जन्मराशौलग्नगतेतदीशेवा विलग्नगे अभी
ष्टफलदायात्राराशीशश्चेच्छुभग्रहःरत्नुनारदेनजन्मराश्युद्गमेनैवजन्मलग्नोदयःशुभःतयोरुपचयस्थानंयदिलग्नगंशुभमिति जन्मराशियोत्रालग्नेनिषिद्धउ
क्तःसजन्मराशेःपापग्रहस्वामित्वेज्ञेयःशुभस्वामित्वेप्राशुक्तवसिष्ठवाक्यंसत्संस्यात् एवंजन्मलग्नोदयःशुभइत्यत्रापिजन्मलग्नस्यशुभस्वामित्वेशुभफलतानपा
पस्वामित्वेइतिव्याख्येयम् ४४ अथान्यद्वयोद्धतयाह जन्मराशितनुतइति स्वजन्मराशेर्जन्मलग्नाच्चवाष्टमेराशौलग्नस्थितेसति तथारिभात् जिगमिषतःशत्रोर्भा ८

राशेर्लग्नात्रिपुभे षष्ठराशौ लग्नस्थिते सति तथारिभात् जिगमिषतः शत्रोर्भात् राशेर्लग्नात् रिपुभे षष्ठराशौ लग्नस्थिते सति अथवा तेषां स्वराशिलग्नाभ्यां अष्टमभवने स्वश
त्रुराशेर्जन्मराशिलग्नाभ्यां षष्ठभवने एषां स्वामिनो यात्रालग्नगताः स्युर्यदा तदा राज्ञो मृतिप्रदाः अथान्यच्छुभलग्नं शालिन्याह लग्ने चंद्र इति मीनकुंभविवर्जिते कस्मिंश्चि
ल्लग्ने वर्गोत्तमनवांशस्थे अथवा चंद्रे वर्गोत्तमस्थे सति यात्रा वांछितार्थस्य मनोभीष्टार्थस्यैका अद्वितीया दात्री आरंभोराशाविति जलराशौ लग्नगते सति अथवा
लग्नांतरे तदंशे जलराश्यंशे सति नौकायानं सर्वसिद्धिप्रदायि स्यात् ४६ अथान्यदिंद्रवज्रयाह दिग्द्वारभे इति पूर्वादिदिक्षु मेषाद्याः क्रमाद्दिग्द्वारराशयइति दिक्ष्वा
दिषु गंतव्यदिगवस्थितेषु समुत्था यात्रा प्रशस्ता प्रशस्तत्वमाह अर्थदात्री जयकारिणी चेति यथा मेषः पूर्वस्याम् वृषो दक्षिणस्याम् मिथुनः पश्चिमायाम् कर्क उत्तरस्याम्

लग्नगास्तदधिपा यदा यदा स्युर्गतं हि नृपतेर्मृतिप्रदम् ४५ लग्ने चंद्रे वापि वर्गोत्तमस्थे यात्राप्रोक्ता वांछितार्थैकदात्री अंभोराशौ वा तदंशेऽप्रश
स्तं नौकायानं सर्वसिद्धिप्रदायि ४६ दिग्द्वारभे लग्नगते प्रशस्ता यात्रार्थदात्री जयकारिणी च हानिं विनाशं रिपुतो भयं च कुर्यात्तथा दि
क्प्रतिलोमलग्ने ४७ राशिः स्वजन्मसमये शुभसंयुतो यो यः स्वारिभान्निधनगोपि च वेशिसंज्ञः लग्नोपगः सगमने जयदोथ भूपयो
गेगमो विजयदो मुनिभिः प्रदिष्टः ४८ सूर्यः सितो भूमिसुतोथ राहुः शनिः शशी ज्ञश्च बृहस्पतिश्च ॥ एवं सिंहादयो धनुरादयश्च पूर्वादिषु

ज्ञेयाः हानिमिति दिक्प्रतिलोमलग्ने विपरीतदिगवस्थिते लग्ने यथा पश्चिमायां मेषः उत्तरस्यां वृषः पूर्वस्यां मिथुनः दक्षिणस्यां कर्कः एवं पुनः पश्चिमादिषु सिं
हादयो धनुरादयश्च ज्ञेयाः तादृशे लग्ने गंतुः यात्रा हानिं द्रव्यनाशं शत्रुतो भयं च कुर्यात् दिग्द्वारभे लग्नगते यात्रार्थविजयप्रदा लग्ने दिक्प्रतिलोमे सा हानिदा शत्रु
भीतिदेति वराहोक्तेः ४७ अथ शुभलग्नानि वसंततिलकयाह राशिरिति गंतुः पुंसः स्वजन्मसमये यो राशिः शुभग्रहैश्चंद्रबुधगुरुशुक्रैः संयुतोस्ति स राशिर्यात्रालग्नोपगः
शुभः अथ यदा स्वारिभात् स्वशत्रुजन्मराशिजन्मलग्नाद्दष्टमो यो राशिः स चेद्यात्रालग्नोपगतः शुभः स्यात् अथ यो राशिर्वेशिर्वेशिसंज्ञः जन्मसमये सूर्याक्रांतराशेर्द्वि
तीयो राशिर्वेशिसंज्ञः स चेद्यात्रालग्नोपगः स्यात् तदा गमने जयदः स्यात् अथवा भूपयोगे जातकोक्ते राजयोगे यात्रालग्नस्थिते गमो मुनिभिर्विजयदः प्रोक्तः जातके

मुहूर्तचिं० ७८

मु॰ चिं॰ टी॰ ८६ अथदिक्स्वामिनउपजातिकयाह सूर्यः सितइतिस्पष्टार्थम् ४९ अथदिगीशप्रयोजनंमध्याछंदसाह केंद्रेइति तस्मिन् दिगीशेलालाटिनिसति अरिसेनोनेपात्न

गच्छेत् ५० अथलालाटियोगान् शार्दूलविक्रीडितेनाह प्राच्यादाविति प्राच्याद्यष्टदिक्षुक्रमेणविलग्नसदनात् एतेषुभावेषुसूर्यादिग्रहस्थितालालाटिकाः स्युरिनिवा पा॰ ४

च्यार्थः यथातनौलग्नस्थः तरणिः सूर्यः प्राच्यांगतुर्लालाटिकः एवंभृगुसुतोलाभव्यये आग्नेय्यां कर्मस्थोभूसुतोदक्षिणस्याम् तमोनवाष्टमगृहेनैर्ऋत्याम् सौरिः स

प्तमेपश्चिमायाम् चंद्रः शत्रुगृहात्मजेवा यद्याम् बुधः पातालगउत्तरस्याम् गोष्पतिर्वित्तभ्रातृगृहेईशान्यांगतुर्लालाटिकइत्यर्थः कश्यपेनतुसूर्यराशिवशेनलाला

टिकाउक्तास्तेयथा दिनेशाधिष्ठितोराशिर्यदालग्नगतस्तदा यातुर्मृत्युप्रदःप्राच्यांदिशिसूर्योललाटगः सूर्यस्यराशितस्तस्माद्द्वादशेलग्नगेगृहे एकादशेवाआग्नेय्यां

दिशिभृगुर्ललाटगः ललाटगःकुजोयाम्येदशमेलग्नेगेगृहेलग्नगेनवमेराशावष्टमेवापिनैर्ऋते ललाटगःसैंहिकेयोयातुर्द्रागिधनप्रदः लग्नगेसप्तमेराशौशनिः

प्राच्यादितोदिक्षुविदिक्षुचापिदिशामधीशाःक्रमतःप्रदिष्टाः ४९ केंद्रेदिगधीशेगच्छेदवनीशः लालाटिनितस्मिन्नेयादरिसेनाम्

५० प्राच्यादौतरणिस्तनौभृगुसुतोलाभव्ययेभूसुतः कर्मस्थायतमोनवाष्टमगृहेसौरिस्तथासप्तमे चंद्रः शत्रुगृहात्मजेपिचबुधः पातालगो

गोष्पतिर्वित्तभ्रातृगृहेविलग्नसदनाल्लालाटिकाःकीर्तिताः ५१ मृगेगत्वाशिवेस्थित्वादितौगच्छन्जयेद्रिपून् मैत्रेप्रस्थायशाक्रेहिस्थित्वा

प्रस्थग्ललाटगःषष्ठराशौलग्नगतेपंचमेवापिचंद्रमाः ललाटगोवायुदिशियातुर्मृत्युप्रदस्तदा चतुर्थराशौलग्नस्थेबुधःसौम्येल ११ मूलेव्रजंस्तथा ५२

लाटगःराशौतृतीयेलग्नस्थेद्वितीयेचंद्रपूजितः ललाटगश्चंद्रमौलेर्दिशियातुर्विनाशदइति अत्रललाटव्यतिरिक्तेकंटकस्थानेयदिदिगधीशस्तिष्ठतितदायात्राशु

भा अन्यथाह्यशोभनेतितत्वम् ५१ अथपर्युषितयात्रायोगचतुष्टयमनुष्टुभेंद्रवज्रयाचाह मृगेति प्रस्थायेतिचगृहेस्वगृहाद्यातव्यदिगभिमुखंकस्याचिदिष्टस्यगृ

हेगत्वाप्रस्थायभाद्रायांतस्मिन्नेवगृहेस्थित्वापित्वादितौपुनर्वसौगच्छन् तत्रगृहंत्यक्त्वाग्रामाद्बहिरेवगच्छन्रिपून्शत्रून्जयेत् अवमेकोयोगःएवमेवानुराधा

यांप्रस्थायशाक्रेज्येष्ठायांस्थित्वामूलेव्रजन् तथाजयेदित्यर्थः अयंद्वितीयोयोगः ५२ तथाहस्तेप्रस्थायाचित्रतत्रस्थधिष्ण्यस्वातीचित्रेस्थित्वाद्विदैवतविशाखायांजया

प्रवसेद्दिगंतरं गच्छेत् अयंतत्तीयः वसंतस्य पुष्येपुनिजसीम्नि स्वनगरप्रांतेप्रस्थितः सन् गत्वैकरात्रोषितः स्यात्तदावनीशोराजाक्ष्मांभूमिंशत्रोरितिशेषः लभतेजयेनप्राप्नो तीत्यर्थः अयंचतुर्थोयोगः ५३ अथसप्तमपञ्चममनुमाह उषःकालइति सन्शब्दस्यारणान्नतुस्थेपिसंवध्यते उषःकालःपूर्वांविनायानेयात्रायांसन् एवंसर्वत्र वराहेणतु दिग्विशेषः समयविशेषेप्रशस्तोभिहितः यथापूर्वाण्हेत्तरांगच्छेन्मध्यान्हेपूर्वतोव्रजेत् अपराण्हेव्रजेद्याम्यामर्धरात्रेतुपश्चिमामिति ५४ अथलग्नादिभावानांसंज्ञा अशुभमाह लग्नाद्भावादितित्हन्मनःस्वांतंत्हन्मानसंमनइत्यभिधानात् आगमःप्राप्तिः अन्त्यत्स्यष्टम् एवंविधसंज्ञाकथनप्रयोजनंतुः क्रूरसाहित्येतत्तद्भावानांपीडा शुभग्रहसाहित्येतत्तद्भावानांशुभमित्यर्थः ५५ अथशालिन्याविशेषफलमाह केंद्रेकोणइति शुभग्रहाःयदिकेंद्रेकोणे १ ४ ७ १० ९ ५ स्मस्तदायानेशुभफलदाः

प्रस्थापहस्तेनिलतक्षधिष्ण्येस्थित्वाजयार्थीप्रवसेद्द्विदैवे वसंतस्यपुष्येनिजसीम्निचैकरात्रोषितःक्ष्मांलभतेवनीशः ५३ उषःकालो विनापूर्वांगोधूलिःपश्चिमांविना विनोत्तरांनिशीथःसन्यानेयाम्यांविनाभिजित् ५४ लग्नाद्भावाःक्रमाद्देह १कोश २धातृक्ष्म ३वाहनम् ४मंत्रो ५रि ६मार्ग ७आयुश्च ८त्दृ ९व्यापार १०गम ११व्ययाः१२॥५५॥ केंद्रेकोणेसौम्यखेटाःशुभाःस्युर्यानेपापास्त्र्यायषट्खेषुचंद्रः नेष्टोलग्नांत्यारिरंध्रेशनिःखेऽस्तेशुक्रोलग्नेट्नगांत्यारिरंध्रे ५६ योगात्सिद्धिर्धरणिपतीनामृक्षगुणैरपिभूदेवानाम् चौराणामपिशुभ॥ शाकुनैरुक्ताभवतिमुहूर्तादपिमनुजानाम् ५७ ॥

स्युःपापास्त्र्यायषट्खेषुः३ ११ ६ १० शुभफलदाःस्युःचंद्रोलग्नांत्यारिरंध्रे १ १२ ६ ८ नेष्टःअशुभ फलदः शनिःखेदशमेनेष्टःशुक्रोऽस्तेसप्तमेनेष्टःलग्नेडिति लग्नेट्यात्रालग्नस्वामीनगांत्यारिरंध्रेसप्तमद्वादशषष्ठाष्टमेषुचेत्तदानेष्टः अशुभफलदइत्यर्थः गुरुःल ग्नपोमृत्युदोयानेरंध्रास्तारिभ्ययोपगः केप्याहुर्भयदोधर्मेशेषस्थानेशुभावहइति ५६ अथयोगयात्राभाख्यायते तदारंभप्रयोजनंपादाकुलकेनाह योगादिति धरणि पतीनांराज्ञांयोगाद्वक्ष्यमाणयोगयात्रालग्नवशादुक्तेतिष्यादौसिद्धिर्वांछितकार्यनिष्पत्तिःस्यात् भूदेवानांब्राम्हणानांऋक्षगुणैर्नक्षत्रगुणैश्चंद्रबलताराबलविहितन त्नाभिःसिद्धिर्भवति अपिशब्दात्संचांगशुध्यादिधनावश्यकर्ता चौराणांवक्ष्यमाणैःशुभसूचकशाकुनैःसिद्धिर्भवति एतद्भिन्नानांमनुजानांमुहूर्तात्गिरिशभुजग

विहितनक्षत्रस्वामिकमुहूर्त्तात्सिद्धिर्भवति ५७ अथयोगयात्राखंडमंजुभाषिण्याह सहजेरविरिति रविःसहजेतृतीयेस्यात् शशीचंद्रोदशमेदशमस्थाने शनिमंगलौ रिपुगृहेषष्ठस्थानेस्यातांसितः शुक्रेपंचमे बुधोहिबुकेचतुर्थे गुरुरपिलग्नगश्चेत्स्यात् एवंविधेयोगेराजाप्रचलितः अचिरात्स्वल्पकालेनैवारीन् जयतिवशीकरोतीत्यर्थः ५८ अथयोगांतरंगाथयाह भ्रातरिसौरिरिति भ्रातरितृतीयेशनिः वैरिणिषष्ठे भूमिसुतोमंगलः अर्केआयगतेएकादशेएवंविधियोगेराज्ञाशत्रुजयोभवेत् वेदेस्तगुरुःशुक्रोऽनुकूलःयातव्यदिक्पृष्ठवर्तीभवति ५९ अन्ययोगांतरंगाथयाह तनौजीवइति स्पष्टार्थः तथाचनारदः जीवार्कचंद्रालग्नारिरंध्रगायदि गच्छतःतस्याग्रेस्वलमेजीवनस्थिराःरिपुवाहिनीति ६० अथान्यांयोगंपंक्त्याह लग्नगतस्यात् लग्नेगुरुःस्यात् अन्येग्रहालाभधनस्थाः एकादशद्वितीयस्थाश्चे यात्रा॰

सहजेरविर्दशमेशशीतथाशनिमंगलौरिपुगृहेसितःसुते हिबुकेबुधोगुरुरपीहलग्नगः सजयत्यरीन्प्रचलितोऽचिरान्नृपः
५८ भ्रातरिसौरिर्भूमिसुतोवैरिणिलग्नेदेवगुरुःआयगतेर्केशत्रुजयश्चेदनुकूलोदैत्यगुरुः ५९ तनौजीवइंदुर्मृतौवैरिगोर्कः प्रयातोमहीं
द्रोजयत्येवशत्रून् ६० लग्नगतःस्याद्देवपुरोधाः लाभधनस्थाःशेषनभोगाः ६१ द्यूनेचंद्रेसमुदयगेर्केजीवेशुक्रेविदिधनसंस्थे ईदृग्योगेच
लतिनरेशोजेताशत्रून्गरुडवाहीन् ६२ वित्तगतःशशिपुत्रोभ्रातरिवासरनाथः खगतेभृगुपुत्रेस्युःशलभाइवसर्वे ६३ उदयेरवि
र्यदिसौरिररिगःशशीदशमेपि वसुधापतिर्यदियातिरिपुवाहिनीवशमेति ६४

एवंविधेयोगेराज्ञोविजयः ६१ अन्यंयोगंमत्तयाह द्यूनेइति चंद्रेसप्तमस्थेसति अर्केसमुदयगेलग्नगेसति जीवेशुक्रेविदिबुधेएतेषुत्रिषुधनुःसंस्थेषुसत्सु एवंविधेयोगेनरेशश्चेत् चलतितदाशत्रून्जेताजेष्यतिकःकानिव गरुडोहीन् सर्पान् यथाजयति ६२ अथान्यंयोगंचित्रपदयाह वित्तगतइति बुधोद्वितीये वासरनाथःसूर्यस्तृतीयेशुक्रेलग्नगे एवंविधेयोगेचेद्राजाचलतितदाशत्रवोराजानःशलभाइवसुः यथाशलभाअग्नौस्वयमेवगत्वापतंति तथाशत्रवोपिगंतृराजप्रतापानलेपतिष्यंतीत्यर्थः ६३ अथान्यंयोगंगाथयाहउदयेरविरिति उदयेरविःशनिःषष्ठे चंद्रोदशमःस्यात् एवंविधयोगेवसुधापतीराजायदियातितदारिपुवाहिनीशत्रुसेनावशमेति ६४ अथान्ययोगद्वयंजलोद्धतगत्याह ॥

तनौशनिकुजाविति इतआरभ्यवसुधापतिर्यदियाति रिपुवाहिनीवशमेतीत्युत्तरार्द्धंसहजेकुजेऽस्तेतत्पर्यंतमनुवर्तते तेनयत्रनिर्देशोनास्ति तत्रजितरिपुर्योराज्ञो
विजयः स्यादितिवाक्यार्थोज्ञेयः तनौलग्नस्थौशनिमंगलौस्याताम् रविर्दशमे बुधोलाभेदशमेस्यात् भृगुसुतोवालाभेदशमेस्यात् एवंविधयोगेप्रचलितस्य
राज्ञोऽयमेकोयोगः अथद्वितीयः त्रिलाभरिपुभेषु ३।११।६ एषामन्यतमेस्थानस्थितौभूसुतशनीस्याताम् यस्मिन्कस्मिंश्चित्स्थानेगुरुज्ञभृगुजावलयुताः
सुसंदा एवंविधेयोगेतयाराज्ञोविजयइत्यर्थः ६५ अथान्यंयोगंत्ववरित्तगतिश्चनजनगेरित्यनेनवृद्दसाह समुदयगेलग्नस्थेदृहस्पतौसति हिमकरणेचं
द्रेमदनगतेसप्तमस्थेसति चतुर्थस्थौबुधशुक्रौस्याताम् खलखचराः पापग्रहाः सहजगताः तृतीयगाःस्युः एवंविधेयोगेवसुधापतिर्यदियातितदारिपु

तनौशनिकुजौरविर्दशमभेबुधोभृगुसुतोऽपिलाभदशमे त्रिलाभरिपुभेषुभूसुतशनीगुरुज्ञभृगुजास्तथावलयुताः ६५ समुदयगे
विबुधगुरौमदनगतेहिमकिरणे हिबुकगतौबुधभृगुजौसहजगताःखलखचराः ६६ त्रिदशगुरुस्तनुगोमदनेहिमकिरणोरविराय
गतः सितशशिजावपिकर्मगतौरविसुतभूमिसुतौसहजे ६७ देवगुरौवाशशिनितनुस्थेवासरनाथेरिपुभवनस्थे पंचमगेहेहिमक
रपुत्रःकर्मणिसौरिःसुहृदिसितश्च ६८ हिमकरयसुतावलीचेत्तनौत्रिदशपतिर्गुरुहिकेंद्रस्थितःअथगृहसहजाधिर्मस्थितोयदि

वाहिनीवशमेति ६६ अथान्यंयोगंसंमुखस्यानजलजगेगेहिताशुरवातिलक्षणलक्षितयाह त्रिदशगुरुरिति॥१भवतिनिर्बलश्चंद्रमाः ६९ ॥
वृहस्पतिर्लग्ने चंद्रःसप्तमे शुक्रबुधौदशमे सूर्यएकादशेशनिमंगलौसहजगतौतृतीये एवंविधेयोगेगंतूराज्ञोविजयएव ६७ अथान्यंयोगंस्यादनुकूलाभ
तनगतश्चेतिलक्षणलक्षितयानुकूलयाह देवगुरावितिगुरौचंद्रेवालग्नेसति सूर्येषष्ठेबुधः पंचमस्थानेशनिर्दशमेशुक्रश्चतुर्थेस्यात् एवंविधेयोगेजितोमि
योराज्ञोविजयएव ६८ अथान्यंयोगंननुरघठितानुमंदाकिनीतिलक्षणलक्षितयामंदाकिन्याह हिमकिरणइति बुधोवलीचेत्तनौलग्नेस्यात् हीतिनिश्च
येनवृहस्पतिश्चकेंद्रगतः यदिनिर्बलोनीचायशुभाधिकारोऽपोवलरहितः सन्द्वादशतृतीयषष्ठनवमानामन्यतमस्थानस्थश्चंद्रस्तथैवंविधेयोगेगंतुरा

अथान्य योगं अभिनवतामरसनजजायइतिलक्षणलक्षितेनाभिनवतामरसच्छंदसाह अशुभखगैरिति अशुभग्रहैः अनवाष्टमदनस्थैः नवमाष्टमसप्तमस्थानव्यति या॰प्र॰
रिक्तस्थानस्थैः कविः शुक्रः चतुर्थतृतीयैकादशस्थानस्थः केंद्रगतो गीष्पतिर्गुरुस्तेन दृष्टः एवंविधे योगे वसुचयो द्रव्यसमूहस्तस्य लाभकरः स्यात् ७० अथान्ययोगंया
त्रालग्नंप्रमिताक्षरासजससैरुदितेतिलक्षणलक्षणलक्षितया प्रमिताक्षराच्छंदसाह रिपुलग्नेति षष्ठलग्नदशमचतुर्थानामन्यतमस्थानस्थे बुधे शुभनभोगमनैः
शुभग्रहैः परवीक्षिते दृष्टे सति द्वादशलग्नसप्तमस्थानव्यतिरिक्तस्थानस्थितैरशुभनामधरैः पापग्रहैरुपलक्षिते सति एवंविधे योगे जिगमिषोराज्ञो विजय एव ७१
अथान्ययोगद्वयं तौ तौ मणिमालाछिन्नागुरुवक्रैरितिलक्षणलक्षितयाह लग्नइति लग्ने गुरुः पापग्रहा यदि लाभे एकादशे कर्मण्यपि दशमे यदि चेत्स्युः एवंविध

अशुभखगैरनवाष्टमदनस्थैर्हिबुकसहोदरलाभगृहस्थः कविरिह केंद्रगगीष्पतिदृष्टो वसुचयलाभकरः खलु योगः ७० रिपुलग्नक
र्महिबुके शशिजे परिवीक्षिते शुभनभोगमनैः व्ययलग्नमनन्यगृहेषु जयः परिवर्जितेष्वशुभनामधरैः ७१ लग्ने यदि जीवः पापा यदि
लाभे कर्मण्यपि चेद्राज्याधिगमः स्यात् द्यूने बुधशुक्रौ चंद्रो हिबुके वा तत्फलमुक्तं सर्वैर्मुनिवर्यैः ७२ रिपुतनुनिधने शुक्रजीवेंदवो ह्य
थ बुधभृगुजौ तुर्यगेहस्थितौ मदनभवनगश्चंद्रमा वा बुगः शशिसुतभृगुजांतर्गतश्चंद्रमाः ७३ सितजीवभौमबुधभानुतनूजास्तनुम

योगे प्रचलितस्य राज्ञो राज्याधिगमः राज्यप्राप्तिः स्यात् अथवा द्यूने सप्तमे बुधशुक्रौ स्यातां चंद्रो हिबुके चतुर्थे स्यादेवं ११ न्म यारिहिबुकत्रिगृहे चेत् ॥ ९ ॥
विधयोगे सर्वैर्मुनिवर्यैस्तद्भूत्फलमुक्तं राज्याधिगमः स्यात् ७२ अथान्ययोगत्रयं ननततगुरुभिश्चंद्रिका श्वतुभिरितिलक्षणलक्षितेन चंद्रिकाछंदसाह रिपुरितिअ
त्रस्थानानां ग्रहाणां च साम्यात् यथासंख्यमन्वयः यथारिपौ षष्ठे शुक्रः लग्ने जीवः अष्टमे चंद्रः एवंविधे योगे गंतू राज्ञो विजय एव अयमेको योगः अथ द्वितीयः बुधभृगुजौ
तुर्यगेहस्थितौ चतुर्थस्थानस्थौ स्यातां चंद्रमा मदनभवनगः सप्तमस्थानस्थः स्यादेवंविधे योगे गंतू राज्ञो विजय एव अथ तृतीययोगः वा चंद्रमा अंबुगः चतुर्थगः श
शिसुतभृगुजयोरंतर्गतत्वं एकराशावेव ज्ञेयम् अन्यथा चतुर्थस्थानस्थ चंद्रस्य बुधशुक्रांतर्गतत्वं दुर्घटं योगमेवावसेत् ७३ अथान्ययोगद्वयं सजससगैश्चकथितः कलहंस

सितेति लग्नेशुक्रः सप्तमेजीवः षष्ठेभौमः चतुर्थेबुधः तृतीयेशनिः एवंविधेयोगेगंतू राज्ञोविजयएव एकोयोगः अथान्यः गुरुदिनेबृहस्पतिवारे अखिलखेटैः समस्तग्रहैः
सूर्यादिभिः क्रमशोरिसोदरेत्यादिस्थानस्थितैर्यथाषष्ठेऽर्कः तृतीयेचंद्रः दशमेभौमः षष्ठेबुधः लग्नेगुरुः चतुर्थेशुक्रः एकादशेशनिः एवंविधेयोगेपिगंतूराज्ञोविजयएव
७४ अथान्ययोगद्वयंसजजसगोचकथितात्प्रबोधिकेतिलक्षणलक्षितप्रबोधिकाछंदसाह सहजेइति तृतीयेभौमः अष्टमेशुक्रः सप्तमेबुधः षष्ठेसूर्यः लग्नेगुरुः
एवंविधेयोगेगंतूराज्ञोविजयएव अयमेकोयोगः अथान्यः अथेति इज्यसितभानवोगुरुशुक्रसूर्याः जलत्रिगताः चतुर्थतृतीयस्थानस्थाः सौरिरुधिरौ शनिभौ
मलौषष्ठस्थितौ एवंविधेयोगेहिनिश्चितंराज्ञोजयः स्यात् ७५ अथनामविशेषपुरस्कारेणयोगत्रयंसफलंशार्दूलविक्रीडितेनाह एकइति ज्ञेज्यसितेषुबुधगुरु

क्रमतोरिसोदरखशात्रवहोराहिबुकायगैर्गुरुदिनेखिलखेटैः ७४ सहजेकुजोनिधनगश्चभार्गवोमदनेबुधोरविररौतनौगुरुः अथचे
त्सुरीज्यसितभानवोजलत्रिगताहिसौरिरुधिरौरिपुस्थितौ ७५ एकोज्ञेज्यसितेषुपंचमतपः केंद्रेषुयोगस्तथाद्वौचेत्स्वधियोगएषु
सकलायोगाधियोगः स्मृतः योगेक्षेममथाधियोगगमनेक्षेमेरिपूणांवधंचाथोक्षेमयशोवनीश्चलभतेयोगाधियोगेव्रजन् ७६ ॥

शुक्रेषुएकोपिबुधोवागुरुर्वाशुक्रोवाचेत्पंचमतपः केंद्रेषुतदायोगाख्योयोगः तथोक्तेषुज्ञेज्यसितेषुद्वौचेत् बुधगुरूबुधशुक्रौगुरुशुक्रौवाचेत्पंचमतपः केंद्राणामन्य
तमस्थानेस्थानभेदेनस्थानैक्येनवास्थितौस्यातांतदाधियोगाख्योयोगः सकलाः ज्ञेज्यसिताः एषुपंचमतपः केंद्राणामन्यतमस्थानेषुस्थानभेदेनस्थानैक्येनवास्थितास्त
दायोगाधियोगाख्योयोगः फलमाह योगइति योगेव्रजन् राजक्षेमंकुशलंलभतेकुशलेनगतागतंकरोतीत्यर्थः अथाधियोगेव्रजन् राजाक्षेमंतथारिपूणांवधंचलभते
अथयोगाधियोगेव्रजन्राजाक्षेमयशोवनीश्चकाराच्छत्रुवधंचलभते अन्यवसिष्ठादिभिर्बहूनियात्रालग्नानि अभिहितानितानितद्ग्रंथेभ्यएवावधार्याणि ७६ अथान्ये
पियात्रायोगालिख्यते कश्यपः पंचमेज्ञोरविः षष्ठेवर्गोत्तमेचमेगुरुः भाग्ययोगाभिधेयोगेनिहंतावैरिणांसदा १ गुरुः केंद्रेत्रिकोणेवारविलाभेचकर्मणि कल्याणयो
गोभूपस्ययातुःकल्याणकृद्भवेत् २ दिगीशोदिग्वलीचेत्स्याल्लग्नेशस्यसुहृद्यदि विजयोनामयोगोयंयातोराजाजयीभवेत् ३ अग्निः सहजस्थानगोभौमोभाग्यस्थ

चिंता मणिसमाख्योयं यातुः संकल्पपूरकः ४ लग्ने शुक्रः शशी बंधौ कर्मस्थाने गुरुर्यदा मृगेंद्रयोगो विख्यातो यातुः सर्वार्थसाधकः ५ लग्ने भौमो गुरुश्छिद्रे षष्ठस्थाने च भास्क-
रः मृत्युंजयसमाख्योयं सर्वशत्रुनिबर्हणः ६ आपोक्लिमगते चंद्रे केंद्रस्थे सुरपूजिते योगः केंद्र इति ख्यातो यातुरिष्टार्थसिद्धिदः ७ चंद्रोदये गुरुश्चास्ते लग्ने वा सुरपूजिते॥
योगः पारावतो यातुः शुक्रो वा लग्नकेंद्रगे सबले यदि योगोसौ गमने सर्वसिद्धिदः ८ ९ रविः षष्ठे सितश्छिद्रे तृतीये भूमिनंदनः पिनाकियोगो विख्यातो यातुर्विजयका-
रकः १० अन्योन्यक्षेत्रगावेकक्षेत्रे वा कविभास्करौ मृत्युयोगोयमाख्यातो यातुर्मृत्युप्रदायकः ११ उच्चक्षेत्रगतश्चंद्रो दशमीणश्च रविर्गुरुः संजीवनसमाख्योयं मृत्युयो-
गापहारकः १२ एकर्क्षगौ जीवशुक्रौ स्यातामन्योन्यसप्तगौ भयंकराख्ययोगोयं यातुर्भीतिप्रदः स्मृतः १३ उच्चमूलत्रिकोणेषु वर्तेते गुरुभार्गवौ अभयाभिधयोगो-
यं भयंकरविनाशनः १४ भार्येशो व्ययगो नीचः पुत्रस्थाने शनैश्चरः विदारिकसमाख्योयं यातुः पत्नीं निहंत्यसौ १५ मार्गेशः शनिसंयुक्तः सप्तमेऽस्तगतो ग्रहाः विदा-
रिकमिमं मन्ये यातुः पत्नीविनाशकम् १६ सप्तमे चंद्रमास्तस्मात्सप्तमे नीचखेचरः कुटुंबहारको योगो यातुः प्रियतमां हरेत् १७ दुर्बलो यदि मार्गेशो निवसेत्पापस-
द्मगः पापकुंजरयोगोयं यातुः पत्नीं निहंत्यसौ १८ मार्गेशात्सप्तमे भानुः पंचमे क्रूरखेचरः विदारिकाख्य एवासौ भार्यामपि विघ्नं नयेत् १९ स्वोच्चमूलत्रिकोणस्थः सौम्यः
पापविवर्जितः आनंदार्णवयोगोयं धर्मेणैव जयावहः २० रत्नावल्याम् उदयास्तिनभस्तलगे दिनकृत्यसमीतकरैः नभवंस्तरयोभिमुखवाहतिणाद्वकेसरिणः २१ दैव-
ज्ञवल्लभे ज्ञे सितेन सहिते खगे विधौ बंधुगे प्रवसता महीभुजा संगरे रिपुगणो विकीर्यते तूलराशिरिव मातरिश्वना २२ मूर्तिवित्तसहजेषु संस्थिताः शुक्रचंद्रसितति
गमरप्रमयः यस्य यानसमये रणांगणे तस्य यांति शलभाइवारयः २३ यात्राशिरोमणौ यो याति जीवे तनुगे महीशः क्रूरस्थितैः सौम्यपवायसंधैः न स्याग्रतः संयति वैरिसैन्यं
प्रीतिर्नृपाणामिव नास्थिरा स्यात् २४ राजमार्तंडः लाभारिदुश्चिक्यगतौ यमारौ बलान्विता भार्गवजीवसौम्याः यस्य प्रयाणे विलयं प्रयांति तस्याहितः सर्वरसं यथाप्सु
२५ फलप्रदीपे लाभविक्रमसुखस्थिते कवौ कंटकस्थगुरुणा निरीक्षिते द्यूनरंध्रभववर्जितैः खलैः स्याद्गतोभिमतसिद्धिभाङ्नृपः २६ सौम्यग्रहैः केंद्रतपःस्मरस्थैः क्रूरै-
स्त्रिलाभारिगतैर्गतायै कोपानलः शांतिमुपैति तेषां विरोधिनारीनयनांबुपातैः २७ वराहः एकोपि जीवार्कजुजार्कजानां स्वोच्चे विलग्ने स्वगृहे यदींदुः यातस्य यांत्यत्र परो-
प्रणाशं महातुलानीव कुटुंबभेद २८ चंद्रे सगे स्वगुरौ विलग्ने ज्ञशुक्रयोः कर्मणि लाभगे के सौरारयोः त्र्यायगयोः प्रयातो नृपः स्वभृत्यानिव शास्ति शत्रून् २९ नारदः स्वो-

स्वसंस्थलग्नगेजीवेचंद्रेचायगतेयदि गतोराजारिपून्हंति पिनाकीत्रिपुरंयथा ३० शुक्रेत्रिकोणेकेंद्रस्थेलग्नेचंद्रेथवारवौ शत्रून्हंतिगतोराजाग्रहहृद्वेषःकुलंयथा ३१ पापा
स्तृतीयेहिबुकेसितन्तौजीवोविलग्नेमृतलांच्छनोस्ते यस्योद्गतस्यापिवलेरिपूणांकृतंकृतघ्नेष्विवयातिनाशं ३२ यस्योदयास्ताहिबुकत्रिसंस्थाःशुक्रेज्यगौरांगारक
सौम्यासौराः द्विषद्वलंस्त्रीवदनानितस्यक्रांतानिकांतानविलोकयंति ३३ पूर्वोक्तयोगेधनगोबुधश्चेच्छशांकसूर्यौचदशायसंस्थौ अस्मिन्गतस्यालिकुलोपगीता
नानावनस्याद्विरदाभवंति ३४ वराहः त्रिषण्णवांत्येषवलंः शशांकोबुधोवलीयश्चकेंद्रे तस्यारियोषाभरणेः प्रियाणिप्रियाप्रियाणांजनयंतिसैन्ये ३५ चंद्रोऽवलः
बुधोवलीउभौचत्रिषण्णवांत्येष्वेवभवतस्तदायोगः केंद्रोपगतेनवोक्षितेगुरुणास्वायतुर्यगेसितेपापैरनवास्तसप्तगैर्वसुकिंतन्नयदाप्नुयान्नृपः ३६ षष्ठाष्टगोशक्रगु
धोमयाणेक्रूरेशपून्योगगनेयदिस्यात् रिपुप्रणाशंविषयेषुसौख्यंप्राप्नोतिकीर्तिविपुलांचभोगम् ३७ दुश्चिक्यलाभारिगतेर्कपुत्रेचतुर्थगेदैत्यगुरौप्रयाति यदा
पुमान्सद्विरदेंद्रयानंकीर्तिंयशःसिद्धिसहस्रमेति ३८ केंद्रस्थानेसुरपतिगुरौकंटकस्थेसुरेज्येछिद्रेसौम्येप्रवसतिचयदात्वष्टमेंदुर्यदिस्यात् येषांक्रूराशिपुसहजगा
एकेतूच्चमतौवायुःकीर्तिद्रविणमतुलंतेलभंतेपशांश्च ३९ मूर्तौशुक्रोसुरपपिगुरौछिद्रगेवात्रिकोणेकेंद्रस्थानेशनिरविकुजालाभगवायरिस्थुःयेभूपायांतिशत्रुविपुलध
नमयोसौम्यनाशंरिपूणांकीर्तिशुद्धयशश्चप्रमथितरिपवस्तेसुखादाप्नुवंति ४० होरासंस्थेसुरपतिगुरौभार्गवेकंटकस्थेषष्ठेचंद्रेव्रजतियदिवाकार्ययोगाक्षितीशःप्राप्नो
त्यश्वंकनकतुरगंरूप्यरत्नादिकोशमायुःकीर्तिजयतिचतदाप्तुत्तमातंगयूथम् ४१ लग्नारिकर्महिबुकेषुशुभेक्षितेषुपूर्णांसलग्नरहितेषुशुभग्रहेषुयातुर्भवेनभवति
प्रतारेत्यसुद्ध्यघप्रमनापिकिमुतारिसमागमेषु ४२ एकांतरर्क्षेभृगुजाब्जजाद्यासौम्येस्थितेसूर्यसुताङ्गिरोवा प्रध्वस्तशत्रुर्नचिराद्धृतस्सर्वेषाधिकोभूत्सुहृदेश्वरस्य ४३ शु
क्राङ्गिरोमाद्यासौराज्ञीवाह्याबुधःएकांतरेतृतीयस्थानेयत्रकुत्रस्यात्तदायोगः निरंतरंयदिभवनेषुपंचसुग्रहाःस्थितादिवसकरेणवर्जिताः प्रियास्ततोयदिचभवंतिशत्र
तस्तदापरान्वलभिद्दिवाशुद्दिवाशुकृतंतति ४४ प्राक्कपालस्थैर्गृहैःपश्चिमदिशिपृष्ठगतत्वम् अपरकपालस्थैःप्राच्यांखमध्यस्थैरुत्तरदिशि अर्थराशस्थैर्दक्षिणादि
शि बुधभार्गवमध्यगतेहिमगोहिमगौहिबुकोपगतेचनृपः प्रवसेत्सुरहूतदिशंयदिवांतकृतःपुरुहूतपमंप्रति ४५ सितेंदुजौचतुर्थगौनिशाकरश्चसप्तमे यदात्तदा
गतोनृपःप्रशास्त्यरीन्वितारणात् ४६ शुक्रवाक्पतिबुधेधनसंस्थैः सप्तमेशशिनिलग्नगतेऽर्के निर्गतोनृपतिरेतिकृतार्थोवर्षांतेयदिरीन्विनिहत्य ४७ सर्वैदुर्बलवर्जितैः

मु॰ चिं॰ टी॰ ९० खलपुतौलग्नेशजन्मेश्वरौ पातालेदशमेपिवाशशिसुतोलग्नस्थितोवास्पतिः षट्सप्ताष्टमवर्जितेषुभृगुजः स्थानेषुयस्यस्थितोयातुस्तस्यनविद्विषोरणमुखेतिष्ठं या॰ प्र॰
तियोषाद्रव ४८ सौरेभौमेलग्नगेर्केखमध्येकर्मण्यायेभार्गवेचंद्रजेवा यायाद्भूपः शत्रुगेहंनिहंतुंदृप्तंशत्रुंकालवत्क्रूरचेष्टः ४९ गुरौविलग्नेयदिवाशशांकेषष्ठेरवौ
कर्मगतेर्कपुत्रे सितज्ञयोर्वंधुकृतस्थयोश्चयात्राजनिन्नोवहितानिधत्ते ५० त्रिनिधनेतनुसप्तमारिसंस्थाः कुजसितजीवबुधारविश्च यस्य खलजनजनितेवलो
कयात्रानभवतितस्माच्चराय शत्रुसेना ५१ कुजरविजयुतैः रिभेगतानांजलसहजायगतैःसितार्कजीवैः परबलमुपयातिनाशमाशु श्रुतमधनस्यकुटुंबचिंतयेव ५२
भृगुपुत्रमहेंद्रगुरूगमनेसहितौयदिभंयुगयत्यजतः ज्ञगुरुयदिवांशकमेकगतौसमरेऽमराडिवभातितदा क्षितितनयश्रुतान्नवांशकायांदेशतमेभृगुज्ञो
थवागुरुः शतगुणमपिहंत्यरेर्वलंविषमिवकायमसृक्पथोपगम् ५४ सौम्यंज्ञोपगैजीववक्रुज्ञाकैरेभिस्त्रिभिर्वाकथितैरेकलग्ने राज्ञः प्रणाशंसमुपैतिशत्रुःसौ
रम्यंहिभार्यस्यपथायनस्य ५५ शतांशकादूर्ध्वमवस्थितेवुधेयमारयोर्लग्नगतस्यभूभृतः प्रयातिनाशंसमरेद्विषद्बलंयथार्थिभावोपगतस्यगौरवम् ५६ भौमा
धितिष्ठितनवांशाद्यदिवुधोनवांशकशतादूर्ध्वेति श्रुति एवंशनेरपि सिंहाजतौलिमिथुनामृगकर्कटौच स्वेशान्वितानभवतियस्यशनिश्चलग्ने नतस्यैनिकाःप
रवलंक्षयंयंतिपातुर्भूरवस्यवित्तमिवचारयाचद्रमेक्षः ५७ चट्टाधूर्ताःमक्षाअलीकवादिनः जयस्मरयात्रा गुरौवीर्येकेंद्रसुतेवुधे वाभृगुनंदने विजयोनामयोगोयं
गोयंयातुर्विजयदः सदा ५८ स्वराशिगेवुधेलग्नेसितेवासुरवंदिते नयावर्तोह्वयोयोगोयातुरिष्टार्थसिद्धिदः ५९ स्वांशसंस्थेवुधेलग्नेशुक्रेवासुरपूजिते शंखसं
ज्ञाह्वयोयोगोयातुः कीर्तिप्रदः सदा ६० स्वराशौस्वांशगेसौम्येलग्नस्थेवाभृगोःसुते जीवेवाग्नजयोगोयंयातुः शत्रुविनाशकृत् ६१ अधिमित्रांशगेसौम्येसितेवायसु
राचिंते लग्नगेमान्ययोगोयंशत्रूणांसंधिकृत्सदा ६२ यत्रैकादशगश्चंद्रोभानुर्वाप्रवलःशुभः अमयोनामयोगोयमरिभूतिविनाशकृत् ६३ त्रिकोणगेशुभेखेटे सवले
वाद्वितीयगे कल्याणसंज्ञोयोगोयंयायिनामंगलप्रदः ६४ यत्रखोच्चगतश्चंद्रोलग्नाद्देकादशेस्थितः जयंतोनामयोगोयंशत्रुपक्षविनाशकृत् ६५ वर्गोत्तमगतेलग्नेशुभवा
यवलान्विते शुभग्रहयुतैःकेंद्रैर्योगोयंसिद्धिदायकः ६६ षष्ठेवायगतेसूर्येनामगेहरसंज्ञकः योगोमहारयेशत्रुपक्षक्षयकरःसदा ६७ उच्चस्थेलाभगेशुक्रेत्रिषष्ठेदेवपू
जिते सुदर्शनोमहायोगः शत्रुध्वंसकरोरणे ६८ लग्नान्यकेंद्रगेचंद्रेलग्नस्थेदेवपूजिते महाशंखाह्वयोयोगः प्रतिपक्षाववमानदः ६९ भृसुतेस्वोच्चगेलाभेमृगकुंभगतेयमे

नद्यावर्तो स्त्र्ययोगोरणेशत्रुत्रयानलः ७० मेषगेभास्करेषष्ठेलग्नगेसोच्चगेयमे नक्षत्रयाद्योगोयंशत्रुसेयानिलोरणे ७१ भौमेस्वराशिगेलग्नेसौम्येकेंद्रत्रिकोणगे उ
भ्ययोगोरिविपिनकुठारःसंगरांगणे ७२ एकांतरेगतेलग्नाच्छुभखेटेथवाऽशुभे वापीयोगस्त्वरिव्रातभित्तिरोधदिवाकरः ७३ आवश्यकेतथायानेसौम्यास्तेनिधने
पिवा वज्रेदकोंऽरयेस्तेवामध्यान्हेवाप्यशंकितः ७४ प्रभ्रष्टद्युतितारकास्फुटितरोम्राचीभवेन्निर्मलातीषद्रक्तविलोहितानधवलादेवैःसदावांछिता नोवारेन
तिथिंनचापिकरणंलग्नंचनापेक्षतेहत्वादोषसहस्रकंचयमुखान्नूनंकरोत्युन्नतिम् ७५ मध्यंव्योमप्रयातेस्फुरदनलनिभेकेसरेराकंविंवेछायायासांध्यीचकांतामवं
तिथिंनवापि करणं लग्नं च नापेक्षते...
लनिपुरुषेयत्रतसाद्लग्ना तावत्सौरिर्नेविष्टिःकुजहतमशुभंनैववक्रःक्षनयोगःक्षेमानारोग्यसंपत्क्षितिमयपुवतितन्नगंतालभेत ७६ यावत्तिंदूरवर्णंगगनत
लगतंभानुविंवंचनास्तंयावन्नोदिसुशांतिंव्रजतिखुरपुटैरुद्धतोरेणुसंघः तावन्नैवास्तिदोषःप्रभवतिनचसाक्रूरदृष्टिर्ग्रहाणांयात्रायांवाविवाहेसकलशुभकरी
जगत्ते भानुविंवं...

इषमासिसितादशमीविजयाशुभकर्मसुसिद्धिकरीकथिता श्रवणार्क्षयुतासुतरांशुभदानृपतेस्तुगमेजयसंधिकरी ७७ चेतोनिमित्तश
कुनैरतिसुप्रशस्तैर्ज्ञात्वाविलग्नवलमुर्व्यधिपःप्रयाति सिद्धिर्भवेदथपुनःशकुनादितोपिचेतोविशुद्धिरधिकानचतांविनेयात् ७८॥

सर्वकार्येषुसिद्धिः ७७ इत्यलंग्रंथविस्तरेण इतियात्रालग्नेराजयोगाः अथविजयादशमीसंज्ञकंसिद्धिमुहूर्त्तंतोटकेनसगणचतुष्टयेनाह इषमासीतिस्पष्टार्थः क
पपपःमासीषेशुक्लदशमीसर्वदाविजयाभिधा विजयस्तत्रयातॄणांसंधिर्वानपराजयइति ७७ अथान्यद्वसंततिलकयाह चेतोनिमित्तेति चेतोंतःकरणम् निमित्तमंग
स्फुरणादिशकुनानिवक्ष्यमाणानि एतैःसुप्रशस्तैःसद्भिःखलुनिश्चयेनलग्नवलंज्ञात्वा उर्व्यधिपोराजाप्रयाति तदासर्वसिद्धिर्वांछितसिद्धिर्भवति यदातुल ग्ना
दिवलेसत्यपिनिंद्यानिशकुनानिस्युःतदायात्रानिषिद्धैव वसिष्ठः अशुभानिनिमित्तानिउत्पातशकुनानिच यात्राकालेनृणांतेषांनिधनायाधनायचेतियदातुदैवात् प्रा
कुनलग्नादीन्यनिंद्यानिचेतोविशुद्धिश्चनास्तेवात्रकस्यप्रावल्यमित्याह अथेति शकुनादितोपिसकाशाच्चेतोविशुद्धिरधिकातांचेतोविशुद्धिंविनानेयात्नगच्छेत् क
पपपःनिमित्तशकुनादिभ्यःप्रधानंहिमनोजयः तस्माद्धियासंतांनृणांप्रधानंहिमनोजयइति ७८ अथयात्रामवश्यनिषिद्धनिमित्तानिवसंतमालिकाछंदसाह ॥

तल्लक्षणंविषमेसस्रजगौसमेचेत् समरयश्चवसंतमालिकासाविषमस्मचरणेव्रतबंधनेति व्रतबंधनंयज्ञोपवीतम् देवप्रतिष्ठाप्रसिद्धा करपीडाविवाहः उत्सवोहोलिका दिः सूतकंमरणसूतकंच एषांशास्त्रोक्तयावद्दिनसमाप्त्यानामसमाप्तौसमाप्तिंविनाकदापिनैवचलेत्गच्छेत् नारदः उत्सवोपनयोद्वाहप्रतिष्ठाशौचसूतके असमाप्ते नकुर्वीतयात्रांतत्रांतत्रजिज्ञोविष्णुरिति अकालेति विद्युत्प्रसिद्धा घनोमेघगर्जितम् वर्षाद्वष्टिःतुहिनंनीहारः एषुपदार्थेष्वकालेषुसत्सुसप्तरात्रंदिनसप्तकंनचलेत् नारदः अकालजेषुनृपतिर्विद्युद्गर्जितवृष्टिषु उत्पातेषुत्रिविधेषुसप्तरात्रंनतुव्रजेदिति ७९ अथैकदिनसाध्येगमनप्रवेशेविशेषंवंशस्थविरेणाह महीपतेरिति स्व शार्थः यथावाराणसीस्थानाद्वरणादिनगरेप्रवेशः तत्रैतान्दोषान्पंडितोनैवविचारयेत् ८० अथैकदिनमध्येनिर्गमप्रवेशात्मरूपेकार्येविशिष्टकीर्तितेर्किंविचार्यमि

व्रतबंधनदेवताप्रतिष्ठाकरपीडोत्सवसूतकासमाप्तौ नकदापिचलेदकालविद्युद्घनवर्षातुहिनेपिसप्तरात्रम् ७९ महीपतेरेकदिनेपुरा
त्पुरेयदाभवेतांगमनप्रवेशकौ भवारभूलप्रतिशुक्रयोगिनीर्विचारयेन्नैवकदापिपंडितः ८० यद्येकस्मिन्दिवसेमहीपतेर्निर्गमप्रवेशौस्तः
तर्हिविचार्यः सुधियाप्रवेशवेशाकालोनयात्रिकस्तत्र ८१ प्रवेशान्निर्गमंतस्मात्प्रवेशंनवमेतिथौ नक्षत्रेचतथावारेनैवकुर्यात्कदाचन ८२
अग्निंहुत्वादेवतांपूजयित्वानत्वाविप्रानर्चयित्वादिगीशम् दत्वादानंब्राह्मणेभ्योदिगीशंध्यात्वाचित्तेभूमिपालोधिगच्छेत् ८३॥ ६ ॥

सार्थमाह यद्येकस्मिन्निति स्पष्टार्थम् ८१ अथप्रयाणेनवमीदोषमनुष्टुभाह प्रवेशादिति गृहप्रवेशतिथितोनवमेतिथौनिर्गमंनकुर्यात् पुनश्चगमनदिवसात् नवमेति थौगृहप्रवेशंनकुर्यात् एवंनक्षत्रेचगमननक्षत्रान्नवमेनक्षत्रेगृहप्रवेशम् तथागृहप्रवेशेनक्षत्रान्नवमनक्षत्रेगमनंचनकुर्यात् वारेचगमनवारान्नवमवारेगृहप्रवेश म् गृहप्रवेशवासरान्नवमवारेगमनंनकुर्यात् गर्गः प्रवेशान्निर्गमस्त्रैवनिर्गमाच्चप्रवेशनम् नवमेयात्रुर्नोकुर्यात्तिष्यवारेतिथावपीति ८२ अथयात्रादिनीयंविधिंशा लिन्याह अग्निंहुत्वेतिस्पष्टार्थम् ८३ अथनक्षत्रदोहदान्शार्दूलविक्रीडितेनाह कुल्माषानिति अत्रचतुर्थचरणेप्रियंगवपूपेत्यत्रछंदोभंगोस्तिसगणप्रक्षेपात्करणात् सत्यंप्रेहेवेतिपिंगलसूत्रेणपकारेरेफसंयोगेचप्राग्वर्णस्यलघुत्वाभिधानात् सगणधक्षापएव तथाचकालिदासः गृहीतप्रत्युद्गमनीयवस्त्रेतिह्यत्रद्देअभिन्यादिसत्र

इदंभक्ष्याभक्ष्यं वर्णभेदेन देशभेदेनविचार्यम् भक्ष्यसंभवेभक्षयेत् अभक्ष्यसंभवे आलोकयेत् पद्येत्स्पृशेद्वेतिध्येयम् यथाऽश्विन्यांकुल्माषानक्षतखिन्नमाषान्
भरण्यांतिलमिश्रतंडुलान् कृत्तिकायांमाषान् रोहिण्यांगव्यम् गोरसंचदधिमृगेगव्यमाज्यंघृतम् आर्द्रायांदुग्धं गव्यमेव पुनर्वसावैणमांसंहरिणमांसम् पुष्ये
मृगस्यरक्तम् आश्लेषायांपायसम् मघायांचाषस्य पललंमांसम् पूर्वाफल्गुन्यांमृगस्येदंमार्गंमांसं उत्तराफल्गुन्यांशशस्येदंशाशंमांसं हस्तेषाष्टिक्यंषष्टिकान्नं
चित्रायांप्रियंगुः फलिनीएके सास्तामपूपं विशाखायांचित्रान्नानावर्णानंडजानीक्षणं अनुराधायांसत्फलंउत्तमफलमन्नादिकम् ८४ ज्येष्ठादिदोहदंशार्दूल
विक्रीडितेनाह कौर्ममिति ज्येष्ठायांकूर्मस्यकच्छपस्येदंकौर्मंमांसं मूलेसारिकायाःपक्षिण्याः इदंसारिकंमांसं पूर्वाषाढायांगोधायाः इदंगौधिकंमांसं उत्तरा

कुल्माषांस्तिलतंडुलानपितथामाषांश्चगव्यंदधित्वाज्यंदुग्धमथैणमांसमपरंतस्यैवरक्तंतथा तद्वत्पायसमेवचाषपललंमार्गंचशाशं
तथाषाष्टिक्यंचप्रियंगवपूपमथवाचित्रांडजान्सत्फलम् ८४ कौर्मंसारिकगौधिकंचपललंशाल्यंहविष्यंहयाहस्तेस्यात्कृसरान्न
मुद्गमपिवापिष्टंयवानांतथा मत्स्यान्नंखलुचित्रितान्नमथवादध्यन्नमेवंक्रमाद्भुक्त्वाभक्ष्यमिदंविचार्यमतिमान् भक्षेन्नवालोकयेत्
८५ आज्यंतिलौदनंमत्स्यंपयश्चापियथाक्रमम् भक्षयेद्दोहदंदिक्षुयमाद्यांपूर्वादिकाव्रजेत् ८६ षाढायांशलस्यपक्षिणइदंशाल्यंमांसंश्वाविन्

शल्यमित्यमरः अभिजितिहविष्यंमुद्गादिश्रवणेकृसरान्नंखिचडिका धनिष्ठायांमुद्गान्नंमुद्गौदनं शतभेयवानांयवपिष्टं पूर्वाभाद्रपदायांमत्स्यान्नं मत्स्यमिश्रित
मोदनम् उत्तराभाद्रपदायांचित्रान्नंवर्णमोदनम् रेवत्यांदध्यन्नंदधिभक्तमिति नारदः कुल्माषांश्चतिलान्माषान्दधिगव्यंघृतंपयः मृगमांसंचयत्तारंपायसंचाष
कंमृगम् शशमांसंचषाष्टिक्यंप्रियंगुकमपूपकम् चित्रांडजान्फलंकूर्मसारींगोधांचशल्यकम् हविष्यंकृसरान्नंचमुद्गान्नंयवपिष्टकम् मत्स्यान्नंचित्रितान्नंच
कंमृगम्‌ दध्यन्नंदस्रभात्क्रमादिति गुरुः अलभ्यालभ्यमस्यावास्पृष्ट्वास्पृष्ट्वाथतान्व्रजेत् गत्वासिद्धिमवाप्नोतिदुष्टभादिषुभूपतिः दोहदेषुग्रंथांतरेभेदस्तत्रविकल्पो
दध्यन्नंदस्रभात्क्रमादिति ज्ञेयः ८५ अथदिशिदोहदमनुष्टुभाह आज्यमिति आज्यंघृतंपूर्वस्याम् तिलमिश्रमोदनंदक्षिणस्याम् मत्स्यंपश्चिमायाम् पयोदुग्धमुत्तरस्याम् दिशिभवंदिश्यं

एतद्दोहदं भक्षयेत् ततः स्वौषामाशांव्रजेत् ८६ वारदोहदमनुष्टुभाह रसालामिति रसालाशर्करादधिमरीचकर्पूरैलासंस्कृताळोके शिखरिणीतिप्रसिद्धातां रविवारे पायसं सोमवारे कांजीप्रसिद्धातां भौमवारे श्रितं पक्वं दुग्धं बुधे दधिगुरौ अश्रितं अपक्वं दुग्धं शुक्रे तिलमिश्रमोदनं शनिवारे एतद्वारदोहदं रविवारादौ क्रमेण भक्षयेत् स्याद्रसालातु मार्जितेत्यमरः ८७ अथ तिथिदोहदं वसंततिलकयाह पक्षादितइति पक्षादितः प्रतिपदमारभ्य पंचदश तिथिषु क्रमेण तिथिदोहदं भुक्त्वा व्रजेत् । यथा प्रतिपदि अर्कस्य प्रसिद्धस्य दलानि पर्णानि द्वितीयायां तंडुलवारि प्रक्षालिततंडुलजलम् तृतीयायां सर्पिर्घृतम् चतुर्थ्यां घ्राणायवागूः पंचम्यां हविष्यान्नं सु ज्ञादि षष्ठ्यां हेमजलं प्रक्षालितसुवर्णजलम् सप्तम्यां अपूपम् अष्टम्यां रुचकं बीजपूरफलम् रुचको बीजपूरकइत्यमरः नवम्यां अंबुजम् दशम्यां धेनुमूत्रम् एकादश्यां यवान्नं यवविकारम् द्वादश्यां पायसम् त्रयोदश्यां गुडमिक्षुविकारम् चतुर्दश्यां मस्तकरुधिरम् पंचदश्यामन्नमुद्गान् अन्नमिश्रितमुद्गान् गुरुः अर्कपत्रं भ

रसालां पयसं कांजीं श्रितं दुग्धं तथा दधि पयोश्रितं तिलान्नं च भक्षयेद्वारदोहनम् ८७ पक्षादितोर्कदलतंडुलवारिसर्पिः घ्राणा हविष्यम
पिहेमजलं त्वपूपं भुक्त्वा व्रजेद्रुचकमंबु च धेनुमूत्रं यावान्नपायसगुडान्नसृगन्नमुद्गान् ८८ उत्थस्त्वप्रथमतरएव दक्षिणांघ्रिं द्वात्रिंशत्पदम
भिगत्य दिव्ययानम् आरोहेत्तिलघृतहेमताम्रपात्रं दत्त्वा दैवगणकवराय च प्रगच्छेत् ८९ प्राच्यां गच्छेद्गजेनैव दक्षिणस्यां रथेन हि यातुः प्रथमायां तु

भक्षणम् द्वितीयायां भवेद्यातुर्भक्ष्यं सतंडुलोदकम् तृतीयायां तथा सर्पिर्यवागूस्यात्ततः परम् पंचम्यां तस्य विध्यं स्यात्षष्ठ्यां वा कांचनोदकम् अपूपप्रभृतिः सप्तम्यामष्टम्यां बीजपूरकम् नवम्यां तोयपानं स्याद्गोमूत्रं तु ततः परम् एकादश्यां यवान् याद्द्वादश्यां पायसं भवेत् त्रयोदश्यां गुडं लेह्यं रुधिरं स्याच्चतुर्दशी मुद्गौदनं भवेद्भोज्यं पंचदश्यां तिथि यासतः पक्षयोरुभयोरेवं यात्रायोगे विधिः स्मृत इति अत्र दुष्टमादिषु दोहदभक्षणेन दोषापाकरणं युक्तं विधिकरणं तु व्यर्थमिति चेन्न आवश्यकगमने महादोषाणाम पिपारिघदंडविरुद्धताराक्रूरसाहित्यादीनां दोषवारणाय दोहदोक्तेः सार्थक्यात् एवं विहितमिति दोहदाभिधाने योगिन्यादिदोषनाशार्थम् वारदोहदोक्तिरपि वक्ष्ये ग्रहवासरसारभूलादिदोषहान्या सा येका ८८ अथ गमनसमये विधिं प्रहर्षिण्याह उत्थस्त्वेति राज्ञा गमनसमय एव प्रथमतो दक्षिणांघ्रिं दक्षिणचरणमुद्धृत्य पश्चाद्द्वात्रिंशत्

आरोहणसमये एव च तिलघृतहेमसहितं ताम्रपात्रमादौ गणकमुख्येभ्यो ज्योतिर्विद्भ्यो दद्यात् चकारादन्येभ्योऽपि ब्राह्मणेभ्यो यथाशक्ति दानं दत्वा प्रगच्छेत् ८९ अथ दिक्प्रयाणमनु श्रुमाह प्राच्यामिति नरैर्नरयानैः सुखासनादिभिः अन्यत् स्पष्टार्थम् ९० अथ निर्गमस्थानानि पादाकुलकच्छंदसाह देवगृहादिति देवगृहाद्देवपूजागृहात् गुरोरध्यापकस्य गृहात् कुलगुरोर्वा स्वगृहात् स्वपायनगृहात् वहुस्त्रीत्वसंभवे मुख्याकलत्रगृहं पट्टराज्ञीगृहं तद्गृहाद्वा हविष्यं प्राश्य भक्षयित्वा विप्रैर्ब्राह्मणैरनुमतः मंगलद्रव्यं मनोभीष्टं पश्यन् शृण्वन् सन् एयात् गच्छेत् ९१ अथ प्रस्थानवस्तूनि वर्णक्रमात् स्रग्विण्याह कार्याद्यैरिति किंचिदावश्यकं कार्यं येनाभूदिति चेद्गमनस्य विलंबः स्यात् तदा विधारितयात्रालग्नेब्राम्हणादिभिरेतानि वस्तूनि आशुचालनीयानि यथा ब्राह्मणेनोपवीतं क्षत्रियेणायुधं वैश्येन मधु शूद्रेणामलफलं नारिकेलादि एतन्मार्तंडः

दिशिप्रतीच्यामश्वेन तयोर्दोलान्नरैर्नृपः ९० देवगृहाद्वा गुरुसदनाद्वा स्वगृहान्मुख्यकलत्रगृहाद्वा प्राश्य हविष्यं विप्रानुमतः पश्यन् शृण्वन्मंगलमेयात् ९१ कार्याद्यैरिह गमनस्य चेद्विलंबोऽभूद्देवादिभिरुपवीतमायुधं च क्षौद्रं चामलफलमाशुचालनीयं सर्वेषां भवति यद्वस्तु प्रियं वा ९२ गेहाद्गेहांतरमपि गमनं स्यात् हि यात्रेति गर्गः सीम्नः सीमांतरमपि भृगुर्बाणविक्षेपमात्रम् प्रस्थानं स्यादिति कथयते भारद्वाज एवं यात्राकार्या वहिरिह पुरात्स्याद्वसिष्ठोऽब्रवीति ९३ प्रस्थानमत्र धनुषां हि शतानि पंच केचिज्जगुस्तदपि षोडश दिग्गतानि दूरं व्रजेदिहच यानि दशैव चान्ये ॥ ९४ ॥

प्रस्थाने ब्राह्मणादीनां यज्ञसूत्रमथायुधं मध्वामलफलं चैव प्रशस्तं रहिकारणमिति वाऽथवा सर्वेषां वर्णानां यदेव वस्तु प्रियं मनोभीष्टं तदेव प्रस्थापनीयम् वसिष्ठः छत्रातपत्रध्वजचामरांश्च विभूषणोष्णीषगजांबराणि आंदोलिकारत्नरथाश्वचारान् शय्यासनाद्यं मनसस्त्वभीष्टमिति ९२ अथ प्राच्यमतेन प्रस्थानपरिमाणं मंदाक्रांतयाह गेहादिति स्वगृहात्परगृहमतिसमीपवर्त्यपि तत्रापि चेद्गमनं स्यात्तर्हि यात्रा जातेति गर्गः कथयते अथवा स्वसीमामुल्लंघ्य सीमांतरं प्राप्य वसेदिति भृगुः कथयते अथवा महतां यो धा स्वबलेन क्षिप्यमाणः शरो यावद्दूरं गच्छति तावन्मात्रं प्रस्थानं स्यादिति भरद्वाजः कथयते अथवा पुरात्नगरात् वहिः यात्राकार्येति वसिष्ठः कथयते ९३ अथ मुनिमतेन प्रस्थानपरिमाणं वसंततिलकयाह प्रस्थानमत्रेति धनुः प्रमाणं चतुः कराः तादृशानां धनुषां पंचशतानि हस्तसहस्रद्वयमिति यावत् स्वगृहान्नवद्रले

अन्येतुताहशानांधनुषांशतद्वयं अष्टौशतानिहस्तास्तावत्प्रस्थानमित्याहुः अपरेतुइह यात्राकालेमंदिरतः स्वगृहाद्शैवधनूंषिचत्वारि शद्धस्तास्तावद्दूरेप्रस्थितःप्र

यातः एवंज्ञेयमित्याहुः प्रस्थानंधनुषांपंच शतान्यत्र शतान्यथशतद्वयम् स्वदेवसदनाद्धापि दशभिःप्रस्थितोह्युतइतिवसिष्ठोक्तेः गंतव्यदिक्स्थितितदपिप्रस्थानंप्रयतेनसा
वधानेनराज्ञागंतव्यदिक्षुयस्यांदिशिगमनंचिकीर्षितंतद्दिगभिमुखंकार्यं गंतव्यदेशाभिमुखेप्रदेशेप्रस्थानमाहुः शुभदंनराणामितिराजमार्तंडोक्तेः ९४ अथान्यद्वि
स्रग्धरयाह प्रस्थानेभूमिपालइति भूमिपालोराजाप्रस्थानेदशादिवसमभिव्याप्यदशाहोरात्राणिनवसेत् सामंतोमांडलिकश्चतुर्द्वारिकःएकस्यप्रस्थानेसप्तरात्रं
नवसेत् तदितरमनुजोब्राह्मणादिस्तथैवएकत्रप्रस्थानेपंचरात्रंनवसेत् यदिदैवाद्धसेनदाकिंकुर्यादित्यतआह ऊर्ध्वमिति अवधिदिवसातिक्रमानंतरंपुनर्गेहशा
गत्यशुभाहे पूर्वोक्तप्रकारेणविनाशितेशुभदिवसेगच्छेत् क्वचिद्दिग्विशेषेणप्रस्थानेदिवसनियमोभिहितः राजमार्तंडः प्राच्यामहानिमुनयःप्रवदंतिसप्तयाम्याम

संप्रस्थितोयइहमंदिरतःप्रयातोगंतव्यदिक्षुतदपिप्रयतेनकार्यम् ९४ प्रस्थानेभूमिपालोदशदिवसमभिव्याप्यनैकत्रतिष्ठेत्सामंतः सप्तरा
त्रंतदितरमनुजः पंचरात्रंतथैव ऊर्ध्वंगच्छेदशुभाहेप्यथगमनदिनात्सप्तरात्राणिपूर्वंचाशक्तौतद्दिनेसौ रिपुविजयमनामैथुनंनैवकुर्यात्
९५ दुग्धंत्याज्यंपूर्वमेवत्रिरात्रंक्षौरंत्याज्यंपंचरात्रंचपूर्वम् क्षौद्रंतैलंवासरेऽस्मिन्वमिश्चत्याज्यंयत्नाद्भूमिपालेननूनं ९६

तीवसुभदानिदि
नानिपंचनैर्ऋत्येचपश्चिमदिशिक्षितिनायकानांप्रस्थानकेषुदिवसद्वयमुत्तरस्यामिति अथप्रस्थानकर्तुर्नियममाह अथेति असौराजादिःरिपुविजयमानाः
शत्रुजयकांक्षतः करणीयाद्यात्रादिनात्पूर्वंसप्तरात्राणिमैथुनंसंभोगंनैवकुर्यात् च्यवनः त्रिरात्रंवर्जयेत्क्षीरंपंचाहंक्षुरकर्मच तदह्श्चावशेषाणिसप्ताहंमैथुनंत्यजे
त् वाअथवा अशक्तौसत्याह मतिकामितयास्यात्तुमशक्तौतद्दिनेयात्रादिवसेमैथुनंनैवकुर्यात् गर्गः यात्राकालेतुसंप्राप्तेमैथुनंयोनिषेवते रोगार्तःक्षीणदेहश्चस
निवर्तेतवान्चैवेति यदातुप्रथमदिनेस्त्रीऋतुस्नाताभवतिगमनेचावश्यकतातत्रनिर्णयमाह च्यवनः आत्ययिककार्येयातेपुष्पस्नातासमागमंकृत्वा मुदितोगच्छे
ल्लभतेमनोरथान्चिरकालेनेति यदापुनर्गमनार्थंकालांतरमस्तितद्दिनेमैथुनंकृत्वाकालांतरेसुलग्नेयायादित्यर्थसिद्धम् ९७ अन्यदपिशालिन्याह दुग्धमिति॥

अस्मिन्वासरे यात्रादिने क्षौद्रं मधु भक्षलेन तैलं तैललापनं सा ज्ञम् वमिश्च दैवोद्भूता शरीरशोधनार्थं वलात्कारकृता वा यात्रादिने निषिद्धा ९६ अन्यदपि गीताह भुक्ते ति यदि तैलपक्वानि वटकादीनि गुडमिक्षुविकारम् क्षारं स लवणम् पक्वमांसानि यो भुक्त्वा गच्छति स राजा तिरुग्णो रोगसहितो विनिवर्तते गर्गः कटुतैलगुडक्षारं प क्वमांसाशनं तथा भुक्त्वा यो याति सो मोहाद्व्याधितः सन्निवर्तत इति मांसदुग्धादिनिषेधो दोहदव्यतिरिक्तविषयः स्त्रीद्विजमिति स्त्री च द्विजश्च तयोः समाहारः स्त्री द्विजं अवमान्य धिक् शब्दताडनादिना मानभंगं कृत्वा गच्छतः पुंसो मरणं स्यात् गर्गः यत्क्रसंप्रस्थितो यात्रां भार्यां नैवाभिनंदति भार्यां वा नाभिनंदेत न स प्रतिनिवर्तते परकीयां स्वकीयां वा स्त्रियं पुरुषमेव च ताडयित्वा तु यो मोहान्नदं तंत स्य जीवितम् यात्रायां प्रस्थितो यस्तु ब्राह्मणानवमानयेत् नासौ प्रतिनिवर्तेत नदं तंत स्य जीवितम् केचिच्छुभाशुभशब्दान्यात्राकाले शुभाशुभसूचकानाहुः लल्लः प्रापय गच्छ वर्जय निर्गच्छ व्रज संसारे ति सिद्धिकराः खल्वेते षष्यधिकाप्रमोदजयजीवशब्दाश्च सा

भुक्त्वा गच्छति यदि चेत्तैलगुडक्षारपक्वमांसानि विनिवर्तते स रुग्णः स्त्रीद्विजमवमान्य गच्छतो मरणम् ९७ यदि मासु चतुर्षु पौष

मासादिषु वृष्टिर्हि भवेदकालवृष्टिः पशुमर्त्यपदांकितान यावद्वसुधा स्यान्न हि तावदेव दोषः ९८ अल्पायां वृष्टौ दोषोल्पो भूयस्यां दोषो भूयान्।

गास्ति ष्टनिवर्तीयक्क गम्यते मूढदुर्मते मोहात् यात्रां नेच्छन्ति बुधाः क्षुतकासितभीतशब्दैश्चेति कासितं रोगार्तध्वनिर्हिक्कादिः ९७ अथाकालवृष्ट्या रूपदोषं वसंततिलकयाह यादीति पौषमाघफाल्गुनचैत्रेषु चतुर्षु मासेषु यदि वृष्टिर्भवेत् साऽकालवृष्टिः पौषादिचतुरो मासान् प्राप्ता वृष्टिरकालजेति वचनात् तत्रा कालवृष्टौ जातायां यदि वसुधा पृथ्वी यावत्पशवो गवादयः मर्त्या मनुष्यादयः तेषां पदैश्चरणैरंकिता चिह्निता न भवति तावदकालवृष्टेर्दोषो नास्ति यदि पशुचरणांकि ता स्यात्तदा दोषोऽस्त्येव अत्र शाश्वा अल्पवृष्टौ कर्दमादिबाहुल्यात् असत्यां वृष्टिर्दोषाय न महतीति वदंति तत्र बहुवृष्ट्या कर्दमापाकरणात् तत्र सितात्मार्गशीर्षे स्य प्रतिपद्दिवसे तथा पूर्वाषाढागते चंद्रे गर्भाणां धारणं भवेदिति कश्यपोक्ते मार्गादिमासा गर्भग्रहणकालस्तत्र वृष्टिरवश्यकी यदाहवराहः पवनसलिलविद्युद्गर्जिताभ्रान्वितो यः स भवति बहुतोयः पंचरूपस्तु मेघ इति तत्रश्च गर्भग्रहणयोग्या अल्पा वृष्टिर्न दोषदा महती वृष्टिस्तु गर्भगलनम् यतो वाराहेणोक्तम् गर्भसमये ति

मु·चिं· निमित्तं शुक्रास्तादिकम् सा विकृतिः विद्युति उपधीयमाना दोषमुपधुनुयात् एतावता महावृष्टेरेव दोषवत्त्वम् अतएव भृशं स्रवंतो जलदान शास्त्रा इति रहयात्रापामुक्त पी·प्र·
टी० म् तस्मादसत्म्या पा मकालवृष्टौ दोषाभावः अल्पायां त्वल्पदोषः महत्यां तु महादोषइति सच प्राज्ञ रात्रिकइत्युक्तम् प्राक् एकेनैव महः प्रोक्तं द्वितीयेन त्रिरात्रकम् तृ
९४ तीयेन तु पंचाहं दशाएत्रमतः परम् पौषे तु त्रिदिनं वर्ज्यं माघमासे दिनद्वयम् फाल्गुने दिनमेकं तु चैत्रे तु घटिकाद्वयमिति तु आवश्यककार्यविषयम् ९८ पूर्वोक्तमेवार्थं स्प
ष्टीकुर्वन्नावश्यकयात्रायां तच्छांतिकं दुष्टशकुनशांतिकं चातिवाक्यं योगाथाछंदसाह अल्पायामिति स्पष्टार्थः प्रथमचरणम् अतोयत्राच्याः पठंति तावत्सपाणा द्वि
भूपतीनामकालवृष्टिः प्रकरोति दोषम् यावद्भवेत्संचरतां चनानां तथाप भूतांचरणांकिताभूरिति तन्निर्मूलत्वादुपेक्ष्यम् स्वयंप्रस्थाने सति मार्गमध्ये नास्त्ययं दोषः आ
वश्यकयात्रायां दानमाह जीमूतानामिति जीमूतानां मयानां निर्घोषे शब्दे अकालवृष्टौ वा जातायां सूर्येंद्वोर्यथाशक्त्या सौवर्णनिर्मितं विंबं कृत्वा ब्राह्मणेभ्यो दद्यात्

जीमूतानां निर्घोषे वृष्टौ वा जातायां भूयः सूर्येंद्वोर्बिंबे सौवर्णे कृत्वा विप्रेभ्यो दद्यात् दुःशाकुन्ये साज्यं स्वर्णं दत्त्वा गच्छेत्स्वेच्छाभिः ९९॥
विप्राश्वेभफलान्नदुग्धदधिगोसिद्धार्थपद्मांबरं वेश्यावाद्यमयूरचापनकुलाबद्धैकपश्वामिषम् सद्वाक्यं कुसुमेक्षुपूर्णकलशाः
छत्राणि मृत्कन्यकारत्नोष्णीषसितोक्षमद्यससुतस्त्रीदीप्तवैश्वानराः १०० स्वेच्छया गच्छेत् प्रसंगाद्दुष्टशकुनानां दानमाह दुःशाकुन्य इति

शाकुनस्य भावः शाकुन्यं दुष्टं च तच्छाकुन्यं च दुःशाकुन्यं तस्मिन्दुष्टे शाकुने प्रस्थानकाले संभूते सति साज्यं सघृतं स्वर्णं विप्रेभ्यो दत्त्वा स्वेच्छाभिर्गच्छेत् ९९ अथ शुभ
सूचकशाकुनान् शार्दूलविक्रीडितेनाह विप्राश्वेति विप्रा वहवो द्वौ वा नत्वेकः अश्वः प्रसिद्धः इभो हस्ती अनुन्मत्तः फलान्नदुग्धदधीनि प्रसिद्धानि गौः धेनुः
सिद्धार्थः सर्षपः पद्मं कमलं अंबरं वस्त्रं स्वच्छं वेश्या गणिका वाद्यं मर्दलादि मयूरः चाषो पक्षिणौ नकुलः प्रसिद्धः बद्धैकपशुः रज्ज्वादिबद्धो वृषादिः आमिषं मा
सम् सद्वाक्यं कार्यसिद्धिरस्त्वित्यादिकं कुसुमादीनि चंपकादीनि इक्षुः प्रसिद्धः सकलः न तु खंडितः जलपूर्णकलशः सम्मुखः छत्रं प्रसिद्धम् मृत्तिका कन्या कुमा
री रत्नं माणिक्यादि उष्णीषं शिरोवेष्टनम् सितोक्षः श्वेतवृषः अयमवद्धोपि मद्यं प्रसिद्धम् ससुतस्त्री सपुत्रा स्त्री दीप्तो जाज्वल्यमानोऽग्निरिति १०० अन्यच्छार्दूल

आदर्शांजनेति आदर्शो दर्पणं अंजनं कज्जलम् धौतवस्त्र उज्ज्वलीकृतवस्त्रो रजकः वस्त्रनिर्णेजको मीनो मत्स्यः आज्यं घृतं सिंहासनं देवादेः शवमेव शावं मृतकं शृंगा मिलो करोदनरहितम् ध्वजः पताका मधु सौद्रम् छागो मेषः अस्तु धनुरादि गोरोचनं प्रसिद्धम् भारद्वाजः पक्षी नृयानं सुखासनादि वेदविनादो वेदध्वनिः मांगल्यं प्रसिद्धम् गीतं गानम् अंकुशो हस्तिनिवारणार्थमस्त्रम् एते पदार्थाः गंतुर्भूपतेः प्रयाणसमये संमुखं दृश्यमानाः सत्फलदाः शुभफलदाः तथा रिक्तो जलरहितो घटः कुंभः स्वानुगः स्वस्य पश्चाद्भागगामी सोपि शुभफलदः कश्यपः कार्यसिद्धिर्भवेद्दृष्टे शावे रोदनवर्जिते प्रवेशे रोदनयुतः शवः स्यात्तु शिवप्रदः वसंतराजः आदाय रिक्तं कलशं जपार्थी पदि व्रजेल्लो ऽपि सहाध्वगेन तम् पूर्णं समादाय निवर्तते सौ यथाकृतार्थः पथिकस्तथैवेति अथ केचिल्लग्नवशेन शकुना उक्ताः लग्ने वास्यति शुक्रो वा ब्राह्मणः संमुखाः स्त्रियः बुधशुक्रौ च केंद्रस्थौ सवत्सा गौः प्रदृश्यते चंद्रः सूर्यश्च भवति दशमस्थो यदा थवा दीपादर्शौ सुमनसौ रजको धौतवाससा सुतस्थाने यदि सौ

आदर्शाजनधौतवस्त्ररजको मीनाज्यसिंहासनं शावं रोदनवर्जितं ध्वजमधुच्छागास्त्रगोरोचनम् भारद्वाजनृपानवेदनिनदा मांगल्य गीतांकुशा दृष्टाः सत्फलदाः प्रयाणसमये रिक्तो घटः स्वानुगः ॥ १०१ वंध्याचर्मतुषास्थिसर्पलवणांगारेंधनक्लीबविट्तैलोन्मत्तवसौ ॥ ९
षधारिजटिलप्रव्राट्तृणव्याधिताः नग्नाभ्यक्तविमुक्तकेशपतितांगंगक्षुधार्ता असृक्स्त्रीपुष्पं स्वरः स्वगेहदहनं मार्जारयुद्धं क्षुतम्

मेवृषो वर्द्धस्त्त संमुखः चंद्रो गुरुश्च सहजे श्चानो वामांगभागतः सर्वकर्मायनवमे भारद्वाजो थ नाकुलः चाषस्य दर्शनं वा साद्वामांगे यातं दुर्लभम् आदित्यो राहुसौरीव वसहजस्थो कुमारिका मोदानां शुभगानां वादर्शनं सर्वकामदम् षष्ठे तृतीये कर्माये भौमश्च तत्फलं भवेत् दास्यो वेश्याः सुरामांसला भश्चैव सुनिश्चितः सप्ताष्टपंचमे यस्य जीवो ज्ञो वात्र वर्तते आदर्शश्च लाभदः राहुर्भौमश्च मंदश्च लग्नाद्य दितृतीयागाः उद्धृतं गोमयं पपूर्येच्छीघ्रं लाभधनं दिशेत् इत्यादयः शकुनाः शकुनग्रंथेभ्यो यस्य जीवो ज्ञो वात्र वर्तते ... ग्रंथविस्तारभयादिह नोक्ताः १०१ अथापशकुनान् शार्दूलविक्रीडितेनाह वंध्येति वंध्या प्रसिद्धा चर्म प्रसिद्धम् तुषं धान्यादितुषम् अस्थिसर्पलवणानि प्रसिद्धानि अंगारो निर्धूमोग्निपिंडः इंधनं पाकयोज्यम् क्लीबः षंढः विट् उद्धृता विष्ठा असृक्स्त्रीविष्ठा विमौ समावित्यमरः तैलं प्रसिद्धम् उन्मत्तो मद्यमूलाद्यावेशवान् वसा शे

औषधंप्रसिद्धम् अरिः शत्रुः जटिलोजटावान् प्रव्राट्संन्यासी तृणंप्रसिद्धम् आधितोऽचिकित्स्यव्याधिमान् नग्नः अपरिहितवस्त्रः कुमारव्यतिरिक्तः अभ्यक्तः कृत तैलाभ्यंगोस्नातः विमुक्तकेशः असंयतकेशः पतितोमद्यपानाद्यभिशापवान् व्यंगश्छिन्ननासिकादिः क्षुधार्तः क्षुत्पीडितः असृक्रुधिरम् स्त्रीणमृतुः सरजः कृकलासः स्वगेहदहनम् स्वगेहेऽग्निदाहः मार्जारयुद्धंप्रसिद्धम् क्षुतंछिक्का १०२ अन्यदपिशार्दूलविक्रीडितेनाह कार्पासीति कार्पासीरागविशेषः तेनरक्तंवस्त्रंकषायम् तद्वान् गुडतक्रेप्रसिद्धे पंकः कर्दमः विधवाकुब्जौप्रसिद्धौ कुटुंबेकलिः पुत्रादिभिःकलहः वस्त्रादेः आदिशब्देनकमंडलुछत्रादेः स्खलनंनिर्निमित्तंस्वस्मात्पतनम् तुलायासहिताःतेषांसमरंयुद्धं कृष्णवर्णानिधान्यानिमाषादीनि कार्पासतूलम् वमनंवांतम् हस्तेदक्षिणभागेगर्दभशब्दः अतिरुट्क्रोधाधिक्यम् गर्भिणीगर्भवती मुंडोमुंडितशिरस्कः आर्द्रांबरः आर्द्रवस्त्रः दुर्वचः स्वमुखोत्थंपरमुखोत्थंवादुष्टवाक्यम् अंधवधिरौप्रसिद्धौ उदक्यारजस्वलास्त्री एतेपदार्थाः

काषायीगुडतक्रपंकविधवाकुब्जाःकुटुंबेकलिर्वस्त्रादेःस्खलनंतुलायसमरंकृष्णानिधान्यानिच कार्पासंवमनंचगर्दभरवोदक्षेतिरुड्ग
र्भिणीमुंडार्द्रांबरदुर्वचोऽधवधिरोदक्यानदृष्टाःशुभाः १०३ गोधाजाहकसूकराहिशशकानांकीर्तनंशोभनंनोशब्दो नविलोकनंचकपि
ऋक्षाणामतोव्यत्ययः नद्युत्तारभयप्रवेशसमरेनष्टार्थसंवीक्षणेव्यत्यस्ताःशकुनान्नृपेक्षणविधौयात्रोदिताःशोभनाः १०४ ॥ छ ॥

गंतुःपुंसःयानसमयेदृष्टाःसंतोनशुभाःकिंतुअशुभफलदाः नारदः सर्वदिक्षुक्षुतंनेष्टंगोक्षुतंमरणप्रदम् अफलंतत्क्षुतंवाक्यंवृद्धपीनसकैतवैरिति औषधेयानमारोहे विवादेशयनेऽशने विद्यारंभेबीजवापेक्षुतंसद्यःशुभमिति १०३ अन्यान्यपिशकुनशार्दूलविक्रीडितेनाह गोधाजाहकेति गोधाप्राणिविशेषः गोहइतिभाषा जाहकोगात्रसंकोचीप्राणिविशेषः सूकरःप्रसिद्धः अहिःसर्पः शशकःप्रसिद्धः यानसमयेएषांगोधादीनांकीर्तनंस्वमुखेनान्यमुखेनवोच्चरणंशुभंनपुनरेतेषांगोधादीनांशब्दोरुतम् अथवाविलोकनंदर्शनंनिषिद्धम् कपिऋक्षाणांकपीनांवानरादीनांऋक्षाणांभल्लूकादीनां अतोगोधादिभ्योव्यत्ययोज्ञेयः यथावानराणांभल्लूकानांकीर्तनंनिषिद्धम् तेषामेवदर्शनंशब्दितंवाननिषिद्धम् शुभमित्यर्थः नद्युत्तारइति नद्याःगंगादेरुत्तारणेभयेभयसंबंधिनिकार्येपलायनादिकेप्रवेशेगृहप्रवेशे

समरे संग्रामे नष्टार्थस्यनष्टद्रव्यस्यसंवीक्षणेगवेषणेप्रागुक्ताः शकुनाः अप्रशस्ताविपरीताज्ञेयाः शुभशकुनाविप्रशस्ताद्ययोः शुभाज्ञेयाः बंध्याचर्मेत्याद्यशुभशकुनाः शुभफलदाज्ञे-
याः नृपेतिनृपदर्शनार्थंगमनेयात्रायामुदिताविप्रशस्तादयः शुभाज्ञेयाः नृपावलोकनेशकुनः प्रयाणवदित्युक्तोराजदर्शनस्यभयस्थानत्वादयंवादोयम् १०४ अथान्यदप्यनुष्टु
माह वामांगेइति कोकिलापल्लीप्रसिद्धौ पोतकीदुर्गेति सूकरीजात्यवटिका रलापक्षिविशेषः पिंगलाभैरवी छुछुकाछुछुंदरी शिवाशृगालीपुरुषसंज्ञितापुंनाम्नः कपोत
खंजनतित्तिरिहंसादयः एतेगच्छतांराजादीनांवामांगेवामभागेशस्ताः स्युः १०५ अन्यदप्यनुष्टुभमाह छिक्करइति छिक्करोमृगजातिः पिक्ककः पक्षिविशेषःभासः श्रीकंठः
वानरः एतेप्रसिद्धाः रुरुर्मृगविशेषः स्त्रीसंज्ञकाः स्त्रीनाम्नांमृगपक्षिणः दक्षिणभागगाः शुभाः शेषाःप्रसिद्धाः १०६ अथोक्तव्यतिरिक्तानांमृगपक्षिणांसामान्यतः प्र
दक्षिणेनशकुनमनुष्टुभमाह प्रदक्षिणगताइति रुरुव्यतिरिक्तमृगाः पक्षिणश्चयात्रायांप्रादक्षिण्येनगताश्चलिताःश्रेष्ठाः शुभफलदाः स्युः परंतु ओजाःमृगाविषमसंख्या

वामांगकोकिलापल्लीपोतकीसूकरीरला पिंगलाछुछुकाश्रेष्ठाशिवापुरुषसंज्ञिता १०५ छिक्करःपिक्कोभासःश्रीकंठोवानरो
रुरुः स्त्रीसंज्ञकाः काककुक्कुरश्वानस्युर्दक्षिणाः शुभाः १०६ प्रदक्षिणगताःश्रेष्ठायात्रायांमृगपक्षिणः ओजामृगाव्रजंतोतिधन्या
वामेखरस्वनः १०७ आद्येपशकुनेस्थित्वाप्राणानेकादशव्रजेत् द्वितीयेषोडशप्राणांस्तृतीयेनक्वचिद्व्रजेत् १०८ त्रिपंचसप्तादयश्चेद्व्रजंतो

दृष्टास्तदातिधन्याः स्युः वामेइति स्ववामभागेखरस्वनोगर्दभशब्दोतिधन्यः अथशकुनानांक्रियतांकालविशेषैनैर्वल्यमाह वराहः नग्रामेरण्यगोग्राह्योनारण्याग्राम
संस्थितः दिवाचरोनशर्वर्यांनचनक्तंचरोदिवा द्वंद्वरोगार्दितसत्त्वकलहाभिषकांक्षिणः आपगांतरितामत्तानग्राह्याः शकुनाः क्वचित् रोहिताश्वाजवालेयकुरंगोष्ट्रमृ
गाः शशाः निष्फलाः शिशिरेज्ञेयावसंतेकाककोकिलौ नतुभाद्रपदेग्राह्याः सूकराश्वबकादयः शरद्यासादगोक्रौंचाः श्रावणेहस्तिचातकौ व्याघ्रर्क्षवानरद्वीपमहि
षास्तविलेशयाः हेमंतेनिःफलाज्ञेयावालाः सर्वेविमातृषाइति प्रभग्नशुष्कद्रुमकंटकीषुश्मशानभस्मास्थितुषाकुलेषु प्राकारभून्यालयजर्जरीषुस्थितोपिपापः श
कुनः प्रकल्प्यः देवज्ञमनोहरे वस्त्रयेदुर्जनकालसर्पौवरंक्षिपेद्व्याघ्रमुखेस्वमंगं वरंतरेद्वारिणिभुजाभ्यांनोल्लंघयेद्दुःशकुनंकदापि १०७ अथावश्यककार्येविरुद्

आयइति आवश्यककार्ये विरुद्धशकुने जाते एकादश प्राणान् स्थित्वा एकादशप्राणपरिच्छेद्यं कालं स्थित्वेत्यर्थः ततः समीचीने शकुने व्रजेत् तत्रापि विरुद्धे शकुने सञ्जाते षोडश संख्याकान् प्राणान् स्थित्वा शुभशकुने व्रजेत् तत्रापि पुनस्तृतीये विरुद्धे शकुने सञ्जाते क्वापि न व्रजेत् किंतु परिवृत्त्य गृहमागच्छेत् दशगुर्वक्षरैः प्राण इति कश्य पेन तु प्राणायाममत्र यमव प्रतीक्ष्य मित्युक्तम् यात्राविरुद्धं शकुनमादौ दृष्ट्वा प्रयत्नतः प्राणायामत्रयं कुर्याद् द्वितीये द्विगुणं चरेत् तृतीये पुनरावृत्त्य शांत्या यायाद्धितात देइति १०८ अथ यात्रानिवृत्तौ गृहप्रवेशमुपजात्याह यात्रानिवृत्ताविति मृदूनि चित्रानुराधामृगरेवत्यः ध्रुवाणि रोहिण्युत्तरात्रयं एभिर्नक्षत्रैः राज्ञो यात्रानिवृत्तौ प्रवेशनं शुभदम् क्षिप्रचरैर्नक्षत्रैः अश्विनीपुष्यहस्ताभिजिद्भिः श्रवणधनिष्ठाशततारापुनर्वसुस्वातीभिश्च प्रवेशने पुनरपि गमो यात्रा स्यात् तस्मादेतानि मध्य मानि द्वीशादिनक्षत्रेषु प्रवेशे क्रमात् स्त्र्यादीनां नाशः यथा विशाखायां प्रवेशे स्त्रिया राज्ञा नाशः कृत्तिकायां प्रवेशे गृहनाशो गृहं दग्धं स्यात् दारुणभे मूलज्येष्ठार्द्राश्लेषासु प्रवेशे पुत्रस्य नाशः उग्रभे पूर्वात्रयभरणीमघासु प्रवेशे आत्मनः स्वस्य राज्ञो नाशः स्यादित्यर्थः लग्नादिविचारो गृहप्रवेशप्रकरणाज्ज्ञेयः अत्रेदं विचार्यम् य

यात्रानिवृत्तौ शुभदं प्रवेशनं मृदुध्रुवैः क्षिप्रचरैः पुनर्गमः द्वीशेऽनलेदारुणभे तथोग्रभे स्त्रीगेहपुत्रात्मविनाशनं क्रमात् १०९ ॥ ९ ॥

त्र मासे यात्रा कृता तन्मासान्नवमे मासि यात्रादिनान्नवमदिने च प्रवेशो न विधेयः गुरुः निर्गमान्नवमे मासि प्रवेशो नैव शोभनः नवमे दिवसे चैव प्रवेशो नैव कारये दिति १०९ अथ विवाहप्रकरणोक्तदोषातिदेशमाशुक्रदोषांश्च शिष्याणामविस्मरणाय मञ्जुभाषिण्याह अयनर्क्षेति एते अयनशूलादयो दोषा विवाहप्रकरणोक्ता दोषाश्च यात्रायां नेष्टाः तत्रायनशूलः सौम्यायने सूर्यविधू तद्दोत्तरामिति मासोद्भवः शूलो द्विविधः ग्रंथांतरोक्तः वृषादित्रित्रिराशिस्थे भान्वादिदिक्षु न गंतव्यमिति कः कर्कटकादिश्च द्वितीयः स्वरोदयेत्रयस्तपोरुषायाश्च पूर्वाशादिषु धैः क्रमात् राशयो द्वादशैवं तु मेषान्ताः सृष्टिमार्गतः यत्र पूर्वादिकाष्ठासु संस्थाश्चराद्या दिशो रविः सा दिशा स्तमिता ज्ञेया याति स्त्रः शेषाः राहौ द्विताइति कर्कटकादि यथा कर्कटे पूर्वेतो ज्ञेयं कार्तिकादित्रिकं तथा नभस्यतो वा सुमधौ रैकेन कंटकइति ज्योतिषार्कवचनात् नक्षत्रशूलः न पूर्वे विधिपाक्रमेण विधुसौरिवारे यायेति तिथिशूलः योगिनी नवभूम्य इति संमुखतिथिर्ज्ञा दिक्रूपाः संमुखः शुक्रः संमुखो बुधः संमुखोदि

भृगुवक्रत्तादि आदिशब्दात्क्षीणत्वास्तमितत्वपराजितत्ववाल्यादिकम् वक्रास्तनीचेत्युक्तम् परिघाख्यदंडः पूर्वादिषुचतुर्दिक्षुविलक्षणः स्वसृतुजाद्यशौचम् स्वा
स्त्रीऋतुजं आर्त्तवस्नानकालपर्यंतम् आशौचंजननाशौचंमरणाशौचंच उत्सवोदीपोत्सवः आदिशब्देनविवाहव्रतवंधादिरिति ११० अन्यदपिमंजुभाषिणी
छंदसाह मृतपक्षेति मृतःपक्षःतमोगुरुतारा:स्मृताविश्वसंख्याइत्याद्युक्तःरिक्तरवितर्क संख्य काःचतुर्थीनवमीचतुर्दशी यस्यास्तिथयः उपलक्षणत्वात्पक्षमी
पूर्णिमामावास्याशुक्लपक्षप्रतिपदः सौरिभौमरविवाराःवामपृष्ठगविधुः अजवृषभमिथुनकुलीरइत्यादिज्ञातकोस्यावामपृष्ठराशिगतःआडलोरवेर्भतोआमो
न्मितिरिति भ्रमणमपिज्ञेयम् वसुपंचकंधनिष्ठान्त्यार्द्धासंचनक्षत्राणि अभिजिन्मुहूर्तश्चदक्षिणेवर्ज्यः एतेपंचांगदोषाः १११ अथलग्नदोषान्स्रग्धरयाह लग्ने

अयनर्क्षमासतिथिकालवासरोद्भवशूलसंमुखस्थितद्दिक्पाः भृगुवक्रतादिपरिघाख्यदंडकस्त्र्यृतुजाद्यशौचमपिचोत्सवादिकम्
११० मृतपक्षरिक्तरवितर्कसंख्यकास्तिथयश्च सौरिरविभौमवासराः अपिवामपृष्ठगविधुस्तथाडलोवसुपंचकाभिजिदथापिदक्षिणे
१११ लग्नेजन्मर्क्षतन्वोर्मृतिगृहमहितर्क्षाच्चषष्ठंतदीशावालग्नेकुंभमीर्नवलवतनूचापिदृष्टोदयंच दृष्टाशास्यस्थंदशमशनि
श्चोसप्तमेचापिकाव्यः केंद्रेवक्राश्चवक्रीग्रहदिवसविवाहोक्तदोषाश्चनेष्टाः ११२ इतिमुहूर्त्तचिंतामणौयात्राप्रकरणंसमाप्तम् ॥ अथ वास्तुप्रकरणप्रारंभः ॥
इतिजन्मराशेर्जन्मलग्नाद्वाऽष्टमगृहे अहितर्क्षाच्छत्रुजन्मराशेर्जन्मलग्नाद्वाषष्ठम् जन्मलग्नंयात्रालग्नेतदीशाःतेषांजन्मरा
शिजन्मलग्नाभ्यामष्टमभवनयोः स्वामिनः रिपुजन्मराशिजन्मलग्नाभ्यांषष्ठभवनयोः स्वामिनोवायात्रालग्नेकुंभमीनयोर्नवलवेनवांशंलग्नंचदृष्टोदयागोजाश्विक
र्किमिथुनाः समृगानिशाख्याः पृष्ठोदयाविमिथुनाइत्याद्युक्ताःपृष्ठाशास्यस्थःप्रसंगात्तन्यादिग्विलोमलग्नम् दशमेशनिः सप्तमेकाव्यःशुक्रः केंद्रेवक्राःवक्रिणोग्रहाः
वक्रिग्रहवाराश्च एतेदोषाः विवाहोक्तदोषाः उत्पातान्सहपातदग्धतिथिभिरित्याद्युक्ताः तेसर्वेयात्रायांवर्ज्याः तत्रसप्तमशुक्रव्यतिरिक्तोजामित्रदोषोनास्तीतिज्ञेयं ॥
११२ इतिप्रमिताक्षरायांयात्राप्रकरणंसमाप्तम् ॥ अथवास्तुप्रकरणंआरभ्यते गृहनिर्माणप्रयोजनंभविष्यपुराणे गृहस्थस्यक्रियाःसर्वानसिद्ध्यंतिगृहंविना ॥

यतस्तस्माद्ब्रह्मा रंभ्रवेत्रासमयो भुवे गृहं समलावकम् नसिंघंतिनिःफलाभवंतीत्यर्थः इत्याद्यर्थंमनस्यालोच्य ग्रामादिषु स्वस्य शुभाशुभं लाभालाभादि विचारं शार्दूलविक्रीडि
तेनाह यद्भमिति नामभात् प्रावाहारिकनामभात् व्यवहारिकनामराशेर्वृश्चिकाख्या यस्य ग्रामादेर्भं यथा चरणाद्रिसंज्ञको ग्रामराशिः मीनाख्यः सचेद्द्वितीयेन
वमः पंचमः एकादश संख्योदशमश्चस्यात्तदासौग्रामः स्वस्य शुभः स्यात् अन्यथान शुभ इत्यर्थः यथा नीलकंठराशेर्वृश्चिकाख्या ततश्च सोमीनराशिश्चरणाद्रे
रतश्चरणाद्रिर्नीलकंठस्य वासयोग्यः नामर्क्षं उक्तंच अत्रनामराशेरेव ग्राह्यः काकिण्यां वर्गशुद्धौ च वादे द्यूते स्वरोदये मंत्रे पुनर्भूवरणे नामराशेः प्रधानत
इति अथ ग्रामात्मनोरुत्तमर्णाधमत्वं चाह स्ववर्गमिति वर्गास्तु अकचटतपयशा वर्गाः खगेशमार्जारसिंहशुनां सर्पाखुमृगावीनां निजपंचमवैरिणामष्टौ
इत्युक्ता तत्र यस्य पुंसो यत्संख्याको वर्गो गरुडादिस्तद्वर्गसंख्यां द्विगुणं विधाय परस्य ग्रामादेर्वर्गसंख्यया सहितां च कृत्वा तैरष्टभिः शेषितमवशिष्टं ताः पुंसः का

यद्भं द्व्यंकसुतेशदिङ्मितमसौ ग्रामः शुभो नामभात्स्ववर्गं द्विगुणं विधाय परवर्गाढ्यं गजैः शेषितम् काकिण्यस्त्वनयोश्च तद्विवर
तोयस्याधिकाः सोर्थदोथ द्वारं द्विजवैश्यशूद्रनृपराशीनां हितं पूर्वतः १ गोसिंहनक्रमिथुनं निवसेन्न मध्ये ग्रामस्य पूर्वककुभोलि

किण्यो ज्ञेयाः एवं ग्रामादेरपि वर्गसंख्यां द्विगुणीकृत्वा परस्य पुंसो वर्गसंख्यया युक्तां कृत्वा गजैर्भजेद् अवशिष्टाः ग्रामस्य काकिण्यो भवंति ए ९ वृषांगनाश्च ॥
वमनयोः पुरुषग्रामयोः काकिणीनां विवरं यस्याधिका अवशिष्यंते सोर्थदः परस्य लाभदः यथा नीलकंठस्य वर्गः सर्पः तत्संख्या ५ द्विगुण १० चरणाद्रिवर्गः सिंह
३ तत्संख्यया युक्ताः १३ गजभक्तावशेषं ५ नीलकंठस्य काकिण्यः एवं ग्रामवर्गसंख्या ३ द्विगुणा ६ नीलकंठवर्ग ५ संख्यया युक्ताः ११ अष्टभक्ताशेषं ३ ग्रामस्य का
किण्यः द्वयोरंतरशेषं २ नीलकंठस्याधिकं तेन दातृत्वाद्ब्रह्महानिरित्यर्थः उक्तंच स्ववर्गं द्विगुणीकृत्य परवर्गेन योजयेत् अष्टभिस्तु हरेद्भागं योधिकः स ऋणी भवे
दिति अथ द्वारवेशनमाह अथेति द्विजादिराशीनां पुंसां क्रमेण पूर्वतः प्राच्यादिदिक्चतुष्टये द्वारं हितम् यथा द्विजराशीनां कर्कवृश्चिकमीनानां पूर्वदिशि वैश्य
राशीनां वृषकन्यामकराणां दक्षिणदिशि शूद्रराशीनां मिथुनतुलाकुंभानां पश्चिमदिशि नृपराशीनां मेषसिंहधनुषां उत्तरदिशि द्वारं हितम् १ अथ राशिपरत्वेन

ग्रामनिवासे निषिद्धस्थानानिवसंनतिलकपाह गोसिंहेति वक्तुमिष्टस्य ग्रामस्य वस्त्रविभागवन्नवधाविभागं कृत्वा मध्ये विभागे गोसिंहनक्रमिथुनं ननिवसेत्तां
एव सिंहमकरमिथुनराशिमन्तः पुरुषानवसेयुः अथ पूर्वककुभः पूर्वदिग्गतोऽष्टदिग्गतोऽष्टदिक्षु अलिर्वृश्चिकः तदादिराशिमन्तः पुरुषानवसेयुः यथा पूर्वस्यां
वृश्चिकः आग्नेय्यांझषो मीनः दक्षिणस्यां कन्या नैर्ऋत्यां कर्कः पश्चिमायां धनुः वायव्यां तुलाउत्तरस्यां मेषः ईशान्यां कुंभः नवसेदित्यर्थः यथा अवर्गः पूर्वस्याम्
कवर्ग आग्नेय्याम् चवर्गो दक्षिणस्याम् टवर्गो नैर्ऋत्याम् तवर्गः पश्चिमायाम् पवर्गो वायव्याम् यवर्ग उत्तरस्याम् शवर्ग ईशान्याम् वलीदृलर्थः कीदृशाः वर्गाः
स्वपंचमपराः स्वस्मात्पंचमः परः शत्रुर्येषां ते यथा अवर्गः पूर्वस्यां वली अनेन पश्चिमायां द्वारं निवासो न विधेयः एवं कवर्गादीनामपि वायव्यादौ द्वारं निवासो वा
न विधेयः २ अथेष्टनक्षत्रायाभ्यां इष्टभूम्या विस्तारायामिंद्रवज्रेंद्रवंशापूर्वार्द्धेनाह एकोनितेति स्वेष्टायेतिच नगराधिकूटादिदंपत्योरिवचिंतयेदिति वशि

कर्कीधनुस्तुलभमेषघटाश्चतद्वर्गाः स्वपंचमपरावलिनः स्युरैंद्र्याः २ एकोनितष्टर्क्षहताद्वितिथ्यो रूपोनितेष्टायहतेंदुनागैः युक्ता
घनै १७श्चापि युताविभक्ता भूपाश्विभिः शेषमितो हिपिंडम् ३

ष्टोक्तेः यदेवनक्षत्रं व्यवहारनाम्नाविवाहोक्तमेलापकविधिनाशुभदं स्यात् तदेव
स्वेष्टभं कल्प्यम् पश्चाध्वजाद्यष्टायेविषम आयई प्सितः स्यात्तदेवेष्टायः कल्प्यः ताभ्यां विस्तारायामज्ञानम् यथा नीलकंठस्यानुराधानक्षत्रं तस्मा रोहिण्यासहमेला
पकः संभवतीतीष्टभं रोहिणी कल्पितम् तत्संख्या ४ एकोनितेष्टर्क्षे ३ अनेन द्वितिथ्योः १५२ हताः ४५६ इष्टायः सिंहः कल्पितः तृतीयः रूपोनितइष्टायः २ अ
नेनेंदुनागाः ८१ गुणिताः १६२ युताः ६१८ घनैश्च १७ युताः ६३५ भूपाश्विभि २ १६ विभक्तः २०३ इदमेवक्षेत्र फलं गृहस्य इष्टायनक्षत्रभवम् अथ कल्पितदैर्घ्यं २९
अनेन भक्ते लब्धो विस्तारः ७ अथ कल्पितविस्तृतिः ७ भक्तोलब्धं दैर्घ्यं २९ अत्र गोपीराजाचार्यकृतं सूत्रम् विष्णुर्येकायगोभू १९ हतिभयुजि फलं गोपिराजो भषे
षात्सायं वष्टाश्विदृग्घ्या २१६ युतमहि ८ हतादृक् २ मकृत्सा २१ रमविश्वे १३ वाणाः ५ सिद्धा २४ ष्टि १६ नागो ८ द्रु २७ तिथ्यति १९ गिरिशा ११ग्या ३ कृती २२ दृ १४
तु ६ तता २१ सष्ट्य १७ कृ ९ क्ष्मा १ नखे २० नाग १२ र्णव ४ विकृति २३ दिना १५ द्या ७ कृती २६ भेंदु १८ कान्ता १० गोपीराजः कथयति विष्णुम् गोभूहतियुक्त्रिसति अहि

फलं आह विगतः एकोयस्मात्तमेकः सचासौआयश्चव्यकायःध्वजादिरिष्टायः सचगोभुवश्च एषांपरस्परगुणानांव्येकायगोभूहतिश्चभंचव्येकायगोभूहतिभंतयो
र्युकव्येकायगोभूहतिभयुक्तस्मिन्सप्तिभशेषात्तभे २७भक्तेसतियच्छेषम् तस्माद्विष्णुनामानंशिष्यंअहिहत्ताअष्टगुणिताहकृद्वो भकृत्यास्याएकविंशतिः
विश्वेत्रयोदशोत्यादियोगृहक्षेत्रफलम् सायंइष्टायसहितम् आहवदति अत्रोदाहरणम् इष्टायः ३ व्येकः २गोभू १९ हतिः ३८ इष्टर्क्षंरोहिणीतत्संख्या ४युतम्
४२ अस्माद्भैः २७शेषं १५एतत्संख्यं याफलम् २५ अहि ८हतम् २०० सायम् २०३ इदंस्वेष्टायनस्त्रभवंक्षेत्रफलंपूर्वसममेव महद्गृहप्रमाणमाह वेतिवाअथ
वा इष्टायसहितंजातंयत् क्षेत्रफलं अष्टिहृध्येषुयुतं अष्टिश्चहृद्याश्च अष्टिहृशः अष्टिहृभिःषोडशाधिकद्विशत्या २१६ हतोगुणितोयइष्टः एकद्वित्र्यादिकः तेनयुक्तं
कार्यमित्यर्थः अत्रैवाचार्यप्रपौत्रगोपिराजस्यापिपद्यम् इष्टर्क्षात्समुनींदवोद्विरहि ८ हच्छेषात्यजेत्स्वायतोनोवेच्छुध्यतिशोध्यमष्टसहिताच्छेषंत्रिहृत्स्वाग्रकम्

स्वेष्टायनक्षत्रभवोथदैर्घ्यंत्हत्स्याद्विस्तृतिर्विस्तृतिहृच्चदीर्घता आयाध्वजोधूमहरिश्वगोखरेभध्वांक्षकाःपिंडइहाष्टशेषिते ४
ध्वजादिकाःसर्वदिशिध्वजेमुखंकार्यंहरौपूर्वयमोत्तरेतया प्राच्यांवृषेप्राग्यमयोर्गजेयवायश्चादुदक्पूर्वयमेद्विजादितः ५॥ चेत्स्यादिष्टयुतंय

यात्तुलब्धशेषंस्याद्योगमत्वमासघ्नादिकरान्विताःफलममीष्टायर्क्षजंजायते सिद्धैर्भक्तःस्यात्करादिष्टदीर्घमानार्थैचैकादितिघ्नान्भभोगान् तावद्यावत्क्षिपेदिष्टभा
निविस्तारःस्यादिष्टदैर्घ्येणभक्ते ३ अथोत्तरार्द्धेनध्वजाद्यायानाह आयैर्वर्णपरत्वेनचद्वारनिवेशनमुपजात्याह आयाइतिध्वजादिकाइति पिंडेक्षेत्रफलेअष्टशे
षितेयद्वशिष्टंतत्परिमिताध्वजादिकाआयाःस्युःध्वजधूमौप्रसिद्धौ हरिःसिंहः श्वाकुक्कुरःगौर्वृषःखरोगर्दभःइभोहस्ती ध्वांक्षःकाकः स्वार्थेकः ४ सर्वदिशीति
ध्वजाख्ये आयेसर्वदिशि दिक्चतुष्टयेपिगृहेद्वारंकार्यम् नपश्चिमादिशि तथावृषाख्येप्राच्यांदिश्येवद्वारंकार्यंनान्यदिक्षु गजाख्ये आये प्राग्यमयोः पूर्वदक्षिणदि
शोःगृहद्वारंकार्यम् आयानांप्रयोजनमाह विश्वकर्मा वृषसिंहगजंचैवखुटेकर्पटकोटयोः द्विपःपुनःप्रयोक्तव्योवापीकूपसरःसुच मृगेंद्रमासनेदद्याच्छयनेषुगजं
पुनःवृषभोजनपात्रेषुछत्रादिषुपुनर्ध्वजम् अग्निवेश्मसुसर्वेषुगृहेवन्ह्युपजीविनाम् धूमंनियोजयेत्केचित्स्थानेम्लेच्छादिजातिषु खरोवेश्यागृहेशस्तोध्वांक्षश्चापि

वृषसिंहध्वजश्चापिप्रासादपुरवेश्मनि गजायेवाध्वजायेवागजानांसदनंशुभम् अश्वालयेध्वजायेचखेरायेवृषभेपिवा अमंत्र शास्त्रवस्त्राणांवृषायेवाध्वजेपिवा पादुकोपानहौकार्येसिंहास्येप्यथवाध्वजे उक्तानामप्यनुक्तानांसर्वेषांचध्वजःशुभइति अथब्राह्मणादिवर्णपरत्वेनद्वारनिवेशनमाह अथवेति द्विजादितो ब्राह्मणादिवर्णविभागेनपश्चादुदक्पूर्वयमेयथा ब्राह्मणस्यपश्चान्मुखम् क्षत्रियस्योदङ्मुखम् वैश्यस्यपूर्वमुखम् शूद्रस्यदक्षिणामुखमित्यर्थः श्रीपतिःध्व जेप्रतीचीमुखमयजानामुदङ्मुखंवभूमिभृतांचसिंहे विशांवृषेप्राग्वदनंगजेतुशूद्रस्ययाम्याननमामनंतीति ५ अथगृहारंभेविशिष्यकालनिषेधमुपजात्याह गृहे शेति अर्केहीज्यशुक्रेविवलेनिर्वले अस्तेअस्तंगतेनीचेनीचराशिगतेसतिक्रमात् गृहेशात्स्त्रीसुखवित्तनाशोभवति यथा सूर्येनिर्वलेनीचस्थितेगृहेशस्यना शः इंदौचंद्रेनिर्वले अस्तमितेनीचगतेवागृहेशस्यस्त्रीनाशः गुरौईज्येनिर्वलेऽस्तगेनीचगतेवागृहेशस्यसुखनाशः शुक्रेनिर्वलेऽस्तगेनीचगतेवावित्तनाशः

गृहेशतत्स्त्रीसुखवित्तनाशोऽर्केंदीज्यशुक्रेविवलेऽस्तनीचे कर्तुःस्थितिर्नोविधुवास्तुनोर्भेपुरःस्थितेपृष्ठगतेखनिःस्यात् ६ भंनागतष्टं अयईरितोसौध्रुवादिनामाक्षरयुक्तःसपिंडः तष्टोगुणैरिंद्रकृतांतभूपा ह्यंशाभवेयुर्नशुभोऽत्तकोत्र ७ दिक्षुपूर्वादितःशालाध्रुवा

वसिष्ठः स्वनीचेशत्रुगतेजीवेशुक्रेचंद्रेऽथवारवौ निर्मितंसदनंशाश्वदतिनिःस्वत्वमाप्नुयादिति अस्तदोषोऽत्रनयाह्यः भातिदेवर्षि((मूर्द्धौक्तागजाः ॥

कोबृधैःनास्तिदोषःसदाचंद्रेनमैत्रेज्येस्यनीचतइति कर्तुरिति यन्नक्षत्रेदिनचंद्रस्तद्विधुभंम् यद्गृहस्यविस्तारायामवशादुत्पन्नभंतद्गृहभंतस्मिन्पुरःस्थितेसतिकर्तुः गृहनिर्माणकर्तुस्तद्गृहेस्थितिर्निवासोनस्यात् पृष्ठगतेवाविधुवास्तुनोर्भेसतिखनिःखननंचौरकृतायद्द्वारंतद्गृहशास्त्रवेस्वहानिःस्यादित्यर्थः पुरःपृष्ठस्थितत्वंच द्विद्वारभक्रमेणःयथा गृहद्वारंयस्यांदिशितिधिस्तितंतद्दिक्नक्षत्रेचगृहारंभोनकार्यः वामदक्षिणनक्षत्रेषुगृहारंभःसुखेनकार्यः यदुक्तंब्रह्मशंभुना गृहायतनक्षत्रेचय न्नक्षत्रेचचंद्रमाः शालाकाससकेदेयंकृतिकादिक्रमेणच वामदक्षिणभागेतत्प्रशस्तंशांतिकारकम् अग्रपृष्ठेनदातव्यमदीव्ले कृत्य आत्मनःकृक्षचंद्रस्यवास्तोश्च अ पृष्ठेनप्रशस्तइति अथप्राग्द्वारेःकृत्तिकादिसप्तनक्षत्रेषुअनुराधादितत्सुवागृहनक्षत्रेचंद्रनक्षत्रेवसतिपूर्वद्वारंपश्चिमद्वारंवानकार्यम् तत्रचंद्रःपृष्ठस्थितोग्रस्थि

एवमघादिसप्तसुघनिष्ठादिसप्तसु वा गृहं न सप्तेचंद्रनक्षत्रेवासतिदक्षिणद्वारमुत्तरद्वारं वा न कार्यमित्यर्थः ६ इदानीं मयकथनपुरःसरफलमंशकज्ञानंउपजात्याह । भमिति प्रागुक्तदिशा कल्पितं यादृग्भं तन्नागैरष्टभिस्तष्टं अवशिष्टं व्ययइति यथा रोहिणीभं ४ अपमेवव्ययः असौमयः ध्रुवादिनामाक्षरयुक् ध्रुवादिनामा नधुनैववक्ष्यति यत्यानि दिक्षुनामानि दिक्षुद्वाराणि विकीर्षितानि तदनुरोधेन यदागंध्रुवादिनाममत्तदक्षरसंख्यायुक्तः ततः सपिंडः प्रागानीतपिंडायुक्तः गु गैस्त्रिभिस्तष्टेभक्तावशिष्टः एकद्वित्रिशेषेणइंद्रयमराजसंज्ञकाल्पोंशाः स्युः अत्रगृहारंभेंऽतकोयमाख्योंशकोनशुभः अर्थादिंद्रराजांशौ शुभफलदो ७ अ यशालाध्रुवाद्यानयनमनुष्टुभाह दिक्ष्विति आख्यांद्वारविकीर्षितेशालाध्रुवांक एकः दक्षिणस्यांद्वौ पश्चिमायांकृत्ताश्चत्वारः उत्तरस्यांगजायष्टौ अयदिकस्थले नयावंतिद्वाराणि एकं द्वे त्रीणि वलाश्रिवाचिकीर्षितानि तावत्तांशालाध्रुवकानां संयोगः सैकः एकयुतः सन्ध्रुवादिकेवेश्मगृहं स्यात् यथा पूर्वस्यां पश्चिमायांद्वारे अ

शालाध्रुवांकसंयोगः सैकोवेश्मध्रुवादिकम् ८ तिथ्यर्कीशाष्टिगोकइशक्रैर्नामाक्षरैस्त्रयम् भूयश्चीखंगदिग्वन्हिविश्वेबुद्धौनगेः
ध्ययः ९ ध्रुवधान्येजयनंदौ खरकांतमनोरमंसुमुखंदुर्मुखोग्रम् रिपुदंवित्तदनाशौचाक्रंदं विपुलंविजयाख्यंस्यात् ॥ १० ॥

भीष्टेशालाध्रुवौ १४ अनयोर्योगः ५ सैकः ६ गृहं जातं कांताख्यम् एवं पूर्वदक्षिणोत्तरदिक्षु शालाध्रुवाणां १।२।८ संयोगः ११ सैकः १२ धनदाख्यं गृहम् दिक्ष्व तुष्टयेपि विजयाख्यं गृहं षोडशमिति ८ अथ ध्रुवादीनां नामाक्षरसंख्यायथा च कंठ्दसाह तिथ्यर्केति दिक्षुपूर्वादितइत्यादिना यत् ध्रुवादिवेश्मसमानं शाला ध्रुवांकसंयोगः सैकोवेश्मेत्युक्तं दिशासंख्यामवधारयेत् साचेत्संख्या पंचदशीद्वादशी अष्टमीषोडशीनवमीएकादशीचतुर्दशी वा स्यात्तदागृहनामाक्षरंत्रयात्म कंस्यात् १५ १२ ८ १६ ९ ११ १४ अत्रनीण्येवाक्षराणि सैव संख्या प्रथमाद्वितीयाचतुर्थीपंचमीषष्ठीदशमीतृतीयात्रयोदशी वा स्यात् तदागृहनामद्व्यक्षर द्व्यात्मकंस्यात् सासंख्या सप्तमीस्यात् तदा लब्ध्यक्षरचतुरक्षरंगृहनाम ९ अथ यद्यपि ध्रुवादिनामाक्षरसंख्याज्ञानं वाक्यैनैव जातं तथापि तन्मध्ये कानिशुभानि कान्यशुभानीत्यसदृशफलसूचनार्थं षोडशगृहाणां नामानि अयोगीतिच्छंदसाह ध्रुवधान्येति अत्रायीगीतिलक्षणं वा आर्यापूर्वार्धे यदि गुरुणैकेनाधिकेननि

इनरत्नदन्निखिलंयदोयमुदितेयमार्यागीतिरिति अत्रार्यासापूर्वार्द्धे ॥ऽ।ऽ॥ऽ।ऽ॥ऽ।॥ ॥।ऽ।ऽ।उत्तरार्द्धे ऽ।ऽ॥ऽ।ऽ॥ऽ।ऽ।॥।ऽ।ऽ।ऽ।ऽ। सामान्यलक्षणमप्यनुसंधेयम् वि
शेषलक्षणस्यसामान्यलक्षणाधीनत्वात् निधनेप्रांतेध्रुवमूर्ध्वमुखंप्रथमंगृहम् धान्यंपूर्वद्वारंद्वितीयंजयंदक्षिणद्वारंतृतीयम् नंदसाकदक्षिणद्वारंचतुर्थम् खरं
पश्चिमद्वारंपंचमम् कांतंप्राक्पश्चिमद्वारंषष्ठम् मनोरमंदक्षिणपश्चिमद्वारंसप्तमम् सुवक्त्रंप्राग्दक्षिणपश्चिमद्वारमष्टमम् दुर्मुखमुत्तरद्वारंनवमम् क्रूरंपूर्वोत्तरंदश
मम् विपुरंदक्षिणोत्तरद्वारमेकादशम् वित्तदंपूर्वदक्षिणोत्तरद्वारंद्वादशम् नाशाख्यपश्चिमोत्तरद्वारंत्रयोदशम् आक्रंदंप्राक्पश्चिमोत्तरद्वारंचतुर्दशम् विपुला
ख्यंदक्षिणपश्चिमोत्तरद्वारंपंचदशम् विजयंचतुर्दिग्द्वारंषोडशम् १० अथकेषांचिन्मतेनगृहस्यायादिनवकमुपजातिकोपपथ्यावक्त्राभ्यामाह पिंडइति
आयइति पिंडेक्षेत्रफलेनवधास्थापितेक्रमेणनवादिरंकैर्गुणितेक्रमेणनागादिभिरंकैर्भक्तेचसतियदवशिष्टंतदायादिकंस्यात् यथा क्षेत्रफलंनवभिर्गुणितंअ

पिंडेनवांकांगगजाग्निनागनागाग्निनागैर्गुणितैःक्रमेण विभाजितेनागनगांकसूर्यनागर्क्षतिथ्यर्क्षखभानुभिश्च ११ आयोवारों
शकोद्रव्यमृणमृक्षंतिथिर्युतिः आयुश्चाथगृहेशर्क्षगृहभैक्यंमृतिप्रदम् १२ गुणकाः९९ ६ ८ ३ ८ ८ ४ ८ भाजकाः८ ७ ९ १२ ८ २७ ॥१८॥

ष्टभिर्भक्तेशिष्टमायःस्यात् तद्यथापिंडः२०३नवगुणितः१८२७ अष्टभक्तेशेषं ३ सिंहायोजातः ॥ १५ २७ १२० गेहाद्यारंभेऽर्कभाद्वत्सशीर्षेरामैर्दाहोवेदभैर
एवंसर्वेप्यानीताः इमेवारः७ अंशकः५ द्रव्यम्४ ऋणम्१ नक्षत्रम्४ रोहिणीतिथिश्चतुर्थी४ योगः२ प्रीतिः आयुः६४ उक्तंच गो९ क१ त्वद्३ ८ गुणा३८ नाग८ ज
लधि४ आले८ हते भूफलंनागा८ ग्नि७ क९ दिवाकर१२ ष्ट८ भ२७ तिथी१५ योगैः२७ खसूर्यै १२० भजेत् ११ आयवारप्रथांशकंधनमृणंताराश्तिथिंचितयेद्योगंचायु
रितीहेशेषकपदैर्भागेत्द्धतेतात्रिकैरिति अथैषांप्रयोजनं विषमायःशुभायैवसमायःशोकदुःखदः वाराणांसूर्यवाराश्यंशाः सदावन्हिभयप्रदाः यथागणितग
तोभौमवाराःसनिंद्यः तद्राशौमेषवृश्चिकौतौनिंद्यौ तदंशाश्चमेषवृश्चिकनवांशानिषिद्धाः एवंसूर्यवारोपि अन्येषांवारराश्यंशाःशुभाः अंशानांच गृहस्याग
तनक्षत्रंतद्द्विराश्यात्मकंयदि तन्नवांशाज्ञातव्यंसर्वदागृहमितिकृत्तिकाद्विराश्यात्मिकावशेषेमेषः ष्यादिशेषेवृषःमृगेष्यधिकेशेषे मिथुनम् अन्यथावृषः एवं

एवंपुनरफाल्गुन्यादिषु द्विराश्यात्मकेषु गृहं नीयम् ननु निःसंदिग्धेष्वश्विन्यादिषु धनर्णयोश्च धनादिकं गृहं स्वद्दौ निर्धनं यदृणाधिकमिति नक्षत्रस्य विपत्संज्ञाविप
त्ताराप्रत्यराप्रतिकूलदा निधनाख्यतारकास्तु सर्वदा निधनप्रदा अस्यार्थः गृहकर्तुर्नक्षत्राद्गृहभसंख्यां नवभक्तावशिष्टं यदि विपत्तारादिकं स्यात् तदा तद्गृह
मनिष्टं स्यात् अन्यथा शुभानि कश्यपः द्वित्रेषु स्वं तृतीये द्वे पंचमे संशयः क्षयम् आयुःक्षयं सप्तमर्क्षे कर्तृभाद्यादिसंज्ञभमिति यदा तु गृहकर्तुर्गृहस्य चैकमेव
नक्षत्रं तत्र स्वयमेव निर्णयमाह गृहेति गृहेशर्क्षे स्वामिनक्षत्रं प्रागुक्तप्रकारेणानीतं गृहभं च तयोरैक्यं एकमेव चेद्भं स्यात्तदा गृहकर्तुर्मरणप्रदं स्यात् गृहस्ततस्ते
स्त्वेकं धिष्ण्यं चेन्निधनप्रदमिति वसिष्ठोक्तेः वास्तुशास्त्रे द्विराश्यात्मकभेषु राश्यादिनिर्णयोऽन्यथाभिहितः अश्विन्यादित्रयं मेषे सिंहे प्रोक्तं मघात्रयम् मूलादि
त्रितयं चापे शेषेषु नवराशय इति अयं पक्षो वास्तुशास्त्रे न वा शास्त्रान्तरे स्तुतः गृहस्य नक्षत्रराशिज्ञाने वर्णाव गृपमित्याद्युक्तप्रकारेण गृहस्वामिनक्षत्रराशिवशाद्वर्गा
कादिविचारो विधेयः तत्र नाडीवेधे प्राशस्त्यमुक्तं चिंतामणौ सेव्यसेवकयोश्चैव गृहतत्स्वामिनोरपि परस्परं मित्रयोश्चैकनाडी प्रशस्यत इति तिथिप्रयोजनं द

भून्यं वेदैः पृष्ठपादे स्थिरत्वं रामैः पृष्ठे श्रीर्युगैर्दक्षकुक्षौ १३ लाभो रामैः पुच्छगैः स्वामिनाशो वेदैर्नैःस्व्यं वामकुक्षौ मुखस्थैः रामैः पीडासं
र्षारिक्तां च वर्जयेदिति योगानामपि दुष्टयोगाश्च वर्ज्याः आयुःप्रयोजनं तावत्कालं गृहावस्थि- ततं वार्कधिष्ण्याद्वत्से हर्म्ये दिग्भिरुक्तं ह्यसत्सत् १४॥
तिरिति अत्राभीष्टं शाद्दिसिध्यर्थं अंगुलादिकं प्रक्षिप्य विशोध्य वा क्षेत्रफलं साध्यम् १२ अथ गृहारंभे वृषवास्तुचक्रं शालिनीभ्यामाह गेहाद्यारंभ इति लाभो रामैरि
ति गेहं गृहं आदिशब्देन प्रासादग्रामादि तदारंभे सति अर्कभात् सूर्याक्रांतनक्षत्रात् रामैस्त्रिभिर्भैः वृषस्य वत्सस्य शीर्षस्थितैः सद्भिः दाहः फलं स्यात् ततो वेदैर्भैः
अग्रपादे पुरःस्थितपादद्वयस्थितैः भून्यं गृहं जनवासरहितं स्यात् ततश्चतुर्भिः पृष्ठपादद्वयस्थैः स्थिरत्वं गृहकर्तुः ततो रामैः पृष्ठस्थैः श्रीः स्यात् ततो युगैश्चतुर्भिः द-
क्षिणकुक्षिस्थितैः लाभः ततस्त्रिभिः पुच्छगैः स्वामिनो गृहकर्तुर्नाशः ततो वेदैः वामकुक्षौ स्थितैः नैःस्व्यं दारिद्र्यं ततस्त्रिभिर्मुखस्थैः गृहकर्तुः पीडा संततं अनवरतं स्या-
त् उक्तं च भ्रातृचरणैः त्रिवेदवेदाग्नियुगाग्निवेदत्रिके सुभानोः शशिभं गृहेषु दाहो विनाशः स्थिरता धनश्रीः शून्यं च दारिद्र्यमृतिः क्रमेणेति अथैतस्य निष्कृष्टार्थमाह

ततोरुद्रैरेकादशधिष्ण्ये पःसत्फलम् ततोदिग्भिर्दर्शनक्षेत्रैरसत्फलंस्यादितिनिष्कृष्टोऽर्थः उक्तंचरविभात्स्मनेशनिशुभान्येकादशाष्टभात् दशशेषाण्यनिष्टानिवसाभिर्जि
ष्णवास्त्वनीति १३ १४ अथसूर्यचंद्रमासैक्येनप्रागादिदिक्षुद्वाराणिगृहनिर्माणनक्षत्राणिचस्रग्धरयाह कुंभेर्कइति कुंभस्थेसूर्येफाल्गुनेचमासिप्रागपरमुखंगृहं
प्राङ्मुखंपश्चिममुखंवागृहंसत् शुभफलंस्यात् श्रावणेमासेसिंहकर्किसंक्रांत्योश्चप्राङ्मुखंपश्चिममुखंवागृहंस्यात् पौषेमासेनक्रेमकरसंक्रांतौचप्रागपरमुखं
गृहंस्यात् अथगोजगेऽर्केवृषमेषगेसूर्येराधेवैशाखेमासियाम्योत्तरमुखंसदनंशुभंस्यात् मार्गेमार्गशीर्षेजूकालिगेतुलावृश्चिकगतेसूर्येसतियाम्योत्तरमुखंस
द्मंदक्षिणमुखमुत्तरमुखंवासदनंगृहंस्यात् नारदः गृहसंस्थापनंसूर्येमेषगेशुभदंभवेत् वृषस्थेधनवृद्धिःस्यान्मिथुनेमरणंध्रुवम् कर्कटेशुभदंप्रोक्तंसिंहेभृत्य
विवर्द्धनम् कन्यारोगंतुलासौख्यंवृश्चिकेधनवर्धनम् कार्मुकेचमहाहानिर्मकरेस्याद्धनागमः कुंभेतुरत्नलाभःस्यान्मीनेसद्मभयावहमिति चांद्रमासानाहश्रीपतिः
शोकोधान्यंमृतिपशुस्ततोद्रव्यवृद्धिर्विनाशोयुद्धंभृत्यक्षतिरथधनंश्रीश्चवन्हेर्भयंच लक्ष्मीप्राप्तिर्भवति भवनारम्भकर्तुःक्रमेणचैत्रादूवेमुनिभिरितिफलंवा

कुंभेर्केफाल्गुनेप्रागपरमुखगृहंश्रावणेसिंहकर्क्योः पौषेनक्रेचयाम्योत्तरमुखसदनंगोजगेऽर्केचराधे मार्गेजूकालिकेसत्ध्रुव

मृदुवरुणस्वातिवस्वर्कपुष्यैःसूत्रोगेहत्वदित्याहरिभैर्विधिभयोस्तत्रशास्तःप्रवेशः १५॥

स्त्रशास्त्रोपदिष्टमिति अत्रसौरचांद्रमासानांमहान्शुभा
फलविरोधः अत्रचिकीर्षितगृहद्वारानुकूलरविसंक्रमसमीचीनविहितमासेष्वेववैशाखादिषुगृहारंभःकार्यइतिविरोधाभावइतितत्त्वैवोपनिवद्धम् द्वारनियमप्रा
हश्रीपतिःकर्किनक्रहरिकुंभगतेऽर्केपूर्वपश्चिममुखानिगृहाणि तौलिमेषवृषवृश्चिकयोगेदक्षिणोत्तरमुखानिचकुर्यात् अन्यथायदिकरोतिदुर्मतिर्व्याधिशोकध
पनाशमश्नुते मीनचापमिथुनांगनागतेकारयेन्नुगृहमेवभास्करेइति तत्रकुंभार्कसहितेफाल्गुनेप्रागपरमुखंगृहंकार्यम् उभयोर्विहितयोरेकवाक्यताश्रयणात्॥
एवमग्रेपिसर्वत्र जगन्मोहने पाषाणेष्टकादिकेहानिर्निंधमासेनकारयेत् तृणदारुगृहारंभेमासदोषोनविद्यतेइति अथनक्षत्राण्याह ध्रुवेति ध्रुवाणिरोहिण्यु
त्तरात्रयं मृदूनिमृगरेवतीचित्रानुराधाःवरुणःशततारकास्वातीवसुर्धनिष्ठा अर्कोहस्तःपुष्यश्चएषुभेषुगृहनिर्माणंसत्शुभंस्यात् गर्गःउत्तरेपिचरोहिण्यांपुष्येमैत्रे

धनिष्ठाद्वितयेपौष्णेगृहारंभःप्रशस्यतेइति अत्रमृगोनोक्तः तदपि श्रेमहेश्वरायुक्तेः सूतीगेहमिति आदित्यापुनर्वसौसूतिकागृहनिर्माणंप्रशस्तम् नत्रेति तत्रस्त्र

तीगृहेहरिभविधिभयोः श्रवणाभिजितयोर्नक्षत्रयोःप्रवेशःशस्तः लल्लः पुनर्वसौनृपादीनांकर्तव्यंसूतिकागृहं श्रवणाभिजितोर्मध्ये प्रवेशंतत्रकारयेदिति अ
नृपपदाधादानात् ब्राह्मणानांपूर्वोक्तनक्षत्रमेवकार्यम् आवश्यकत्वेतुश्रवणाभिजितोर्मुहूर्तः तदुदयोवाग्राह्यः तत्रसूतीगृहंनैर्ऋत्यांसूतिकागृहमिनिवसि
ष्ठोक्तेः वराहेणात्रानेकनक्षत्राण्यभिहितानि हस्तादित्यशशांकपुष्यपवनब्राह्मंचमित्रोत्तराचित्राश्विश्रवणेषुवृश्चिकघटौहित्वाविरिक्तेतिथौ शुक्राचार्यशने
श्चरज्ञशशिनांवारेनुकूलेविधौसद्भिर्वेश्मनिसूतिकागृहविधिःक्षेमकरः कीर्त्यतेइति नवममासिसूतिकागृहप्रवेशः कार्यः गर्गः मासेतुनवमेप्राप्तेपूर्वपक्षे
शुभेदिने सूतिकासंभवेकालेसद्यएवंप्रवेशयेत् रोहिण्येंद्वयोर्ष्णोषुस्वातीवारुणयोरपि पुष्येपुनर्वसौहस्तेधनिष्ठान्युत्तरासुच मैत्रेत्वाष्ट्रेतथाश्विन्यांसूति
कागारवेशनम् सर्वेशुभग्रहाःकेंद्रे पापास्त्रिषडायगाः शुभांशेशुभसंदृष्टेसूतिकावेशनंशुभमिति १५ अथप्रागभिहितानांसौराणांचांद्राणांमासानांप्रकारां
तरेणैकवाक्यतांशार्दूलविक्रीडितेनाह केश्चिदिति पूर्वदिग्द्वारवशेनैकवाक्यतोक्ता इदानींमेषस्थेरवौमधौचैत्रमासेगेहमारब्धंशुभंस्यात् तथावृषस्थेसूर्ये
ज्येष्ठमासेकर्कस्थेशुचावाषाढेसिंहगतेर्केभाद्रपदेमासि घटेतुलास्थेरवौ आश्वयुज्यामाश्विनेमासे अलौवृश्चिकस्थेर्केऊर्जेकार्तिकमासेमृगेमकरस्थेर्के पौष
मासेनक्रघटेमकरेकुंभेर्केमाघेमारब्धंगृहंशुभंस्यादित्यर्थइतिकेश्चिन्निगदितम् अनेनमेषेर्केचैत्रेपिशुभंगृहं यस्तुचैत्रनिषेधः समीचीनार्कविषयः वृषस्थेर्के
ज्येष्ठेपिशुभम् यस्तुज्येष्ठनिषेधः समिथुनार्कविषयः कर्कस्थेर्केआषाढेपिशुभम् आषाढनिषेधस्तुमिथुनार्कविषयः सिंहेर्केभाद्रेपिशुभम् भाद्रनिषेधस्तुकन्या
र्कविषयः आश्वयास्तुतत्रविहितत्वादेवशुभत्वं वृश्चिकेर्केकार्तिकेपिशुभंनिषेधविषयंस्वयमेवचवक्ष्यति मार्गशीर्षस्तुविहितएव मकरस्थेर्केपौषेपिशुभंधनु
रर्कसाहित्येसौप्यशुभः मकरकुंभस्थेर्केमाघेपिशुभम् निषेधस्तुधनुर्कविषयः अतएवसौम्यफाल्गुनवैशाखमाघश्रावणकार्तिकाः मासाःस्युर्गृहनिर्माणेपु
त्रारोग्यधनप्रदाइतिनारदवाक्यम् मासोतपस्येतपसिमाधवेनभक्षितिषेऊर्जेचगृहनिर्माणंपुत्रपौत्रप्रवर्द्धनमितिवसिष्ठवाक्यंच आश्विनकार्तिकमाघा
नांशुभत्वप्रतिपादकंतुलावृश्चिकमकरकुंभार्कसाहित्येप्राशस्त्यपरंवचनांतरैर्बोधितनिषेधः प्रागुक्तविषयएव एवंफाल्गुनस्यशुभत्वंकुंभार्कविषयम् कुंभार्कसा

हिसेतु निनिद्धः ननु कार्तिकमाघमासौ श्रीपतिना निषिद्धौ तयोः कोविषय इत्यत आह अथेति ऊर्जः कार्तिको मासः कन्यागते अर्केन सन् न शुभः च पुनः तथा माघमासः ध
नुष्यपि धनुरर्केन सन् नन्वेतदयुक्तम् यतः शुक्लादिचान्द्रमासे चैत्रादिमाससंज्ञाः संति तत्र कार्तिके कन्यासंक्रांतिर्मासे धनुःसंक्रांतिश्च कदापि न संभवति अत आ
ह कृष्णादिमासादिति मासो द्विविधः शुक्लादिः कृष्णादिश्च तत्र चैत्रशुक्लप्रतिपदारभ्यामावास्यापर्यंतं शुक्लादिः कृष्णप्रतिपदमारभ्य पूर्णिमापर्यंतं कृष्णादिः उभय
त्रापि शास्त्रे व्यवहारः आश्वयुक्कृष्णपक्षे तु श्राद्धं कुर्याद्दिने दिने इति मासिभाद्रपदे कृष्णायां कृष्णपक्षे द्वैराव्रके भवेत्सोऽष्टपदे मासि जयंती नाम सा स्मृतेति च अत्र द
र्शान्तो मासो विवक्ष्यते तदा भाद्रपदकृष्णपक्षे श्रावणमासे वेत्येव ब्रूयात् तदेतन्मासस्य कृष्णादित्वे प्रमाणम् तत्राश्विन पूर्णिमातः कार्तिक पूर्णिमान्तं कृष्णादित्वे
न व्यवहृत एतत्र कन्यासंक्रांतिसंभवान्निषेध उपपन्नो भवति एवमेव माघे मासि धनुरर्कसंभवेन निषेध सार्थक्यमित्यलम् १६ अथ तिथिपरत्वेन द्वारनिषेधमुप

केष्विन्मेषरवौ मधौ वृषभगे ज्येष्ठे शुचौ कर्कटे भाद्रे सिंहगते धटे ऽश्वयुजि चोर्जे ऽलौ मृगे पौषके माघे नक्रघटे शुभं निगदितं गेहं तथो
जैनसत्कन्यायां च तथा धनुष्यपि नसत्कृष्णादिमासाद्भवेत् १६ पूर्णेंदुतः प्राग्वदनं नवम्यादिषूत्तरास्यं त्वथ पश्चिमास्यम् दर्शादितः
शुक्लदले नवम्यादौ दक्षिणास्यानशुभं वदंति १७ भौमार्करिक्तामायूनेचरोनेंगेविपंचके व्यष्टांत्यस्थैः शुभैर्गेहारंभस्त्याया रिगैः स्व

जातिकयाह पूर्णेंदुत इति पूर्णेंदुतः पूर्णिमातः कृष्णाष्टमीपर्यंतं प्राङ्मुखं गृहं शुभं न वदंति कृष्णनवमीतः चतुर्दशीपर्यंतं क्रियमाणमुत्तरास्यं न शुभम् अथ दर्शा
दितः शुक्लाष्टमीपर्यंतं पश्चिमास्यं गृहं न शुभं शुक्लनवमीतश्चतुर्दशीपर्यंतं दक्षिणास्यं गृहं शुभं न वदंति तासु तासु तिथिषु तत्तद्दिङ्मुखं गृहं न कर्तव्यमित्यर्थः व्यवहा
रोऽत्र पूर्णिमातोऽष्टमीयावत्पूर्वास्यं वर्जयेद्गृहम् उत्तरास्यं न कुर्वीत नवम्यादिचतुर्दशीम् अमायाश्चाष्टमीं यावत्पश्चिमास्यं विवर्जयेत् नवम्यादौ दक्षिणास्यं याव
च्छुक्लचतुर्दशीमिति वेधादिविचारो न लिखितः ग्रंथगौरवात् १७ अथ पंचांगशुद्धिं लग्नशुद्धिं चानुष्टुभाह भौमार्केति भौमार्कवारौ रिक्ताश्च प्रसिद्धाः अमावास्या
आदितः यत् उपलक्षणत्वादष्टम्यपि एतैरूने काले तथा चरराशिमेषकर्कतुलामकरैः रहिते लग्ने स्थिरे द्विस्वभावे तथा विपंचके एतन्न तत्र पंचो मृत्युसंज्ञक पंचक

दारिद्र्यं प्रतिपत्करोति चतुर्थी धनहारिणी। अष्टम्युच्चाटनं चैव नवमी शस्त्रघातिनी। दर्शे राजभयं ज्ञेयं भूते दारविनाशनमिति। मांडव्येन स्तंभोच्छ्रये धनिष्ठापंचकेनैव कुर्या-
त्स्तंभसमुच्छ्रयाः सूत्रधारशिलान्यासप्राकारादिसमारंभेदिति व्यष्टांत्यइति अष्टमद्वादशस्थानव्यतिरिक्तस्थैः शुभैः पापैस्तृतीयैकादशषष्ठस्थानस्थैश्चोपलक्षिते
लग्ने गृहारंभः कार्यः १८ अथ देवालयादौ विवक्षुराहुमुखमिंद्रवंशयाह देवालयइति अन्वयथासंरंभसंबंध देवालयप्रारंभे राहुमुखं मीनार्कतस्त्रिराश्यवस्थितेस्र
र्ये ऐशानीतो विलोमतो विपरीतं विदिक्षु वायव्यादिषु राहुमुखं स्यात् यथा मीनमेषवृषराश्यवस्थिते सूर्ये ईशान्यां राहुमुखम् मिथुनसिंहकर्कस्थिते र्केवायव्याम्
कन्यातुलावृश्चिकस्थिते र्के नैर्ऋत्याम् धनुर्मकरकुंभस्थे र्के आग्नेय्यां राहुमुखमित्यर्थः एवंगृहारंभेपि सिंहार्कतस्त्रिराश्यवस्थिते र्के विलोमतः ईशान्यां राहुमुखं स्या
त् वृश्चिकादित्रिभे वायव्यां कुंभादित्रिभे नैर्ऋत्यां वृषादित्रिभे आग्नेय्यां राहुमुखमित्यर्थः तथा जलाशयप्रारंभेपि मकरतस्त्रिराश्यवस्थितेर्के विलोमत ऐशान्यां रा

देवालये गेहविधौ जलाशये राहोर्मुखं शंभुदिशो विलोमतः मीनार्कसिंहार्कमृगार्कतस्त्रिभे खाते मुखात् पृष्ठविदिक् शुभा भवेत्॥
१९ कूपे वास्तोर्मध्यदेशेऽर्थनाशस्त्वैशान्यादौ पुष्टिरैश्वर्यवृद्धिः सूनोर्नाशः स्त्रीविनाशो मृतिश्च संपत्पीडा शत्रुतः स्याच्च सौख्यं॥ २०॥

हुमुखं स्यात् मेषादित्रिभे वायव्याम् कर्कादित्रिभे नैर्ऋत्याम् तुलादित्रिभे आग्नेय्यां राहुमुखं स्यादित्यर्थः फलमाह खातेइति देवालयादिविषयके खाते भू
मिशोधने कर्तव्ये सति राहुमुखाक्रांतदिशः सकाशात्पृष्ठवर्तिनी विदिक् शुभा भवेत् यथैशान्यां राहुमुखं तत्पृष्ठदिगाग्नेयी तस्यां प्रथमखातारंभः शुभफलदः एवं
वायव्यां राहुमुखं तत्पृष्ठविदिगैशानी तस्यां खातारंभः एवं सर्वत्र उक्तं च ईशानतः सर्पति कालसर्पो विहाय सृष्टिं गणयेद्विदिक्षु शेषस्य वास्तोर्मुखमध्यपुच्छं
त्रयं परित्याज्य खनेच्चतुर्थम् वृषार्कादित्रये वैयां सिंहादिगणये गृहे देवालये तु मीनादितडागे मकरादिकमिति खातारंभादिनक्षत्राण्याह मांडव्यः अधोमुखै
र्भैर्विदधीत खातं शिलास्तथैवोर्ध्वमुखैश्च पट्टम् तिर्यङ्मुखैर्द्वारिकपाटदानं गृहप्रवेशो मृदुभिर्ध्रुवर्क्षैरिति १९ अथ गृहे कूपनिर्माणदिग्वशात्फलं शालि
न्याह कूपेइति वेश्मभूर्वास्तुरस्त्रियामितिवास्तुशब्दः पुल्लिंगः वास्तोर्गृहस्य मध्यभागे कूपे जलकूपे सति स्वामिनोऽर्थनाशः स्यात् अथैशान्यां दिशुसृष्टिमार्गेणा

यथैशान्यां कूपे पुष्टिः पूर्वस्यामैश्वर्यवृद्धिः आग्नेय्यां पुत्रनाशः दक्षिणस्यां स्त्रीविनाशः नैर्ऋत्यां गृहपतेर्मृतिः पश्चिमायां संपत् वायव्यां शत्रुतः सकाशात्पीडा स्यात् उत्त
रस्यां कूपे सुखं गृहस्वामिन एव वसिष्ठः ऐश्वर्यं पुत्रहानिश्च स्त्रीनाशो निधनं भवेत् संपच्च शत्रुभयं सौख्यं पुष्टिः प्रागादितः क्रमात् कूपे कृते मध्यमे तु धनहानिर्हिंवा
स्तनीति अथ कूपारंभे चक्रमाह कूपेर्कभान्मध्यगतैस्त्रिभिर्भैः स्वादूदकं पूर्वदिशि त्रिभिर्भैः खंडं जलं स्वादुजलं जलक्षयः स्वादूदकं सारजलं शिलाश्च जलं क्षारं जलं
मिष्टं क्रमाद्वेदशरैर्यमाश्वित्रिभिर्भैः शुभाशुभमिति २० अथ दिक्परत्वेन उपकरणगृहाणि वसंततिलकयाह स्नानस्येति पूर्वतः पूर्वाद्यष्टदिक्षु स्नानादिगृहाणि
स्युः यथा पूर्वस्यां स्नानगृहम् आग्नेय्यां पाकगृहम् दक्षिणस्यां शयनगृहम् नैर्ऋत्यां शस्त्रगृहम् पश्चिमायां भोजनगृहम् वायव्यां धान्यसंग्रहगृहम् उत्तरस्यां भां
डारकोशगृहम् ऐशान्यां देवतागृहम् वसिष्ठः ऐंद्र्यादिदिशि स्नानगृहमाग्नेय्यां पचनालयम् याम्यायां शयनं वेश्म नैर्ऋत्यां शस्त्रमंदिरम् वारुण्यां भोजनगृहं वायव्यां

स्नानाग्निपाकशयनास्त्रभुजेश्च धान्यभांडारदैवतगृहाणि च पूर्वतः स्युः तन्मध्यतस्तु मथनाज्यपुरीषविद्याभ्यासाख्यरोदनरतौष
धसर्वधाम २१ जीवार्कविच्छुक्रशनैश्चरेषु लग्नारिजामित्रसुखत्रिगेषु स्थितिः शतं स्याच्छरदां सितार्कारेज्यैस्तनुत्र्यंगसुते शते द्वे २२

धान्यमंदिरम् उदीच्यां द्वारकं सम्यगैशान्यां देवमंदिरमिति नारदस्तु भांडागारं तूत्तरस्यां वायव्यां पशुमंदिरमिति पूर्वाद्यष्टदिक् तन्मध्यतः तयोर्दिग्विदिशोर्मध्ये क्र
मस्याके मथनाद्यष्टौ गृहाणि स्युः यथा पूर्वाग्नेययोर्मध्ये लोडनस्य गृहं स्यात् आग्नेयीदक्षिणयोर्मध्ये आज्यस्य घृतसंग्रहस्य दक्षिणनैर्ऋत्योर्मध्ये पुरीषस्य वि
ष्टात्यागस्य गृहम् नैर्ऋतीपश्चिमयोर्मध्ये विद्याभ्यासस्य पश्चिमवायव्ययोर्मध्ये रोदनस्य गृहम् वायव्योत्तरयोर्मध्ये रतस्य संभोगस्य गृहम् उत्तरैशान्ययोर्मध्ये
औषधस्य गृहम् ऐशानीप्राच्योर्मध्ये उक्तव्यतिरिक्तसर्ववस्तूनां धाम गृहं कार्यमित्यादितात्पर्यः वसिष्ठः इंद्राग्न्योर्मथनं मध्ये याम्याग्न्योर्घृतमंदिरम् यमरक्षसयो
र्मध्ये पुरीषत्यागमंदिरम् रक्षस्तोयपयोर्मध्ये विद्याभ्यासस्य मंदिरम् तोयेशानिलयोर्मध्ये रोदनं मंदिरं ततः कामोपभोगसदनं वायुकौबेरमध्यमे कौबेरेशानयो
र्मध्ये चिकित्सामंदिरं सदा गृहं हरीशयोर्मध्ये सर्ववस्तुसंग्रहम् सदने कारयेदेवं क्रमादुक्ता निषोडशेति २१ अथ विशेषमुपजातिकयाह जीवार्केति ।।

अत्रयोगद्वये ग्रहस्थानयोर्यथासंख्यं संबंधः यथा जीवो लग्ने अर्कौऽरौ षष्ठे विधुर्धोजामित्रे सप्तमे शुक्रश्च तुर्ये शनिस्तृतीये एवंविधे लग्ने प्रारब्धस्य गृहस्य स्थितिरब्द शतं वर्षशतं स्यात् अथमेकोयोगः सितेति शुक्रो लग्ने अर्कस्तृतीये आरः षष्ठे ईज्यः पंचमे एवंविधे प्रारब्धस्य गृहस्य स्थितिर्द्वे शते वर्षे शतद्वयं स्यात् २२ अथान्ययोगद्वयमिंद्रवंशयाह लग्नांबरायेष्विति अत्रापि योगद्वये स्थानग्रहयोर्यथासंख्यं संबंधः लग्ने शुक्रः दशमे बुधः एकादशे सूर्यः लग्नव्यतिरिक्ते केंद्रे गुरुः तदैवंविधे योगे प्रारब्धस्यालयः गृहं वर्षशतमायुरवस्थानं यस्य तादृशं स्यात् अथ द्वितीयः बंधाविति चतुर्थे गुरुः दशमे चंद्रः मंगलशनैश्चरावेकादशे तदा गृहमशीतिसमा वर्षाण्यायुर्यस्य तादृशं स्यात् २३ अथान्ययोगत्रयमनुष्टुभाह स्वोच्चइति स्वोच्चस्थे मीनस्थे शुक्रे लग्नगते अथवा स्वोच्चस्थे कर्कस्थे गुरौ चतुर्थस्थानगते सति ॥ अथवा स्वोच्चस्थे तुलास्थे शनौ एकादशस्थानगते सति चिरं लक्ष्म्यायुक्तं गृहं स्यात् यदा समुदायो भवेत् तदा यत्नेनावधि लक्ष्म्यायुतं स्यात् अथ गृहस्य परह

लग्नांबरायेषु भृगुज्ञभानुभिः केंद्रे गुरौ वर्षशतायुरालयम् बंधौ गुरुर्व्योम्नि शशी कुजार्कजौ लाभे तदाशीतिसमायुरालयम् २३॥
स्वोच्चे शुक्रे लग्नगे वा गुरौ वेश्मगतेथवा शनौ स्वोच्चे लाभगे वा लक्ष्म्यायुक्तं चिरं गृहम् २४ धूनांबरे यद्येकोपि परांशस्थो ग्रहो गृहम् अब्दांतः परहस्तस्थं कुर्याच्चेद्वर्णपोऽबलः २५ पुष्यध्रुवेंदुहरिसर्पजलैः सजीवैस्तद्वासरेण च कृतं सुतराज्यदं स्यात् ॥

स्तगामित्वयोगमनुष्टुभाह धूनांबरइति एकोपि ग्रहोऽत्युत्कृष्टशुभफलदाता परांशस्थः सन् यदि धूने सप्तमे स्यात् अथवा अंबरे दशमे स्यात् तदा स ग्रहः तद्गृहं प्रारब्धं अब्दांतः वर्षमध्ये एव परहस्तस्थं अन्यहस्तगामि कुर्यात् चेद्वर्णपः ब्राह्मणादिवर्णस्वामी विप्राधीशौ भार्गवेज्यावित्याद्यभिहितः स नेदबलः स्यात् यदा स्ववर्णाधीशः सबलः स्यात् तदा परहस्तगामि न स्यादित्यर्थः २५ अथान्यविशेषं वसंततिलकयाह पुष्येति पुष्यः ध्रुवाणि प्रसिद्धानि इंदुर्मृगः हरिः श्रवणः सर्पोऽश्लेषा जलं पूर्वाषाढा एतैर्नक्षत्रैः सजीवैः गुरुयुक्तैः तद्वासरेण गुरुवासरेण कृतं कर्तृकुमारं च गृहं सुतान् पुत्रान् राज्यं च ददातीति तादृशं स्यात् अत्र संमतिर्वसिष्ठनारदवाक्यतः द्वीशेति द्वीशा विशाखा अश्विनी नक्षः चित्रा वसुधनिष्ठा पाशी शतभम् शिव आर्द्रा एतैर्नक्षत्रैः सशुक्रैः शुक्रसहितैः सित

तस्य शुक्रस्य वासरे च कृतं गेहम् धनानि सुवर्णानि धान्यानि व्रीह्यादीनि ददाति तादृशं गृहं स्यात् तथा च नारदः श्रवणाषाढयोश्चैव रोहिण्यां चोत्तरात्रये गुरुवारे कृतं वेश्म
राज्ययोगमिहोच्यते तद्गृहे जातपुत्रस्य राज्यं भवति निश्चयात् अत्र वसिष्ठवाक्येन नक्षत्राधिक्यं तदनुसारेण मूलेन नक्षत्राभिधानं ईज्योत्तराणि याहां दुविष्णुधातृज
लोडुषु गुरुणा सहितेषु च सुकृतं गेहं श्रियान्वितमिति वसिष्ठोक्तेः अश्विनी शततारासु विशाखा वाइचित्रके धनिष्ठाशतभे शुक्रसंयुक्ते शुक्रवासरे तद्गेहमनिश
जानस्व कुबेरसदृशो भवेत् अत्रापि नक्षत्रभेदः प्राग्वत्समाधेः २६ अथान्ययोगद्वयमिंद्रवज्रयाह सारैरिति हस्तपुष्यरेवतीमघापूर्वाषाढामूलैः सारैर्मंगलस
हितैः कौजे भौमस्य दिने अह्निवारे कृतं गृहं अग्निसुतार्तिदं अग्निपीडां सुतपीडां ददाति तादृशं स्यात् उक्तं च मूलं च रेवती चैव हस्ता... वारे भवेच्च एषु भौमेन
युक्तेषु वारे तस्यैव निर्मितम् अग्निना दह्यते क्षिप्रं पुत्रनाशश्च जायते इति सद्भैरिति रोहिण्यश्विन्युत्तराफाल्गुनीचित्राहस्तैः सज्ञैः बुधयुक्तैः ... कृतं गृहं

द्वीशाश्वितस्त्वसुपाशिशिवैः समुक्तैर्वारे सितस्य च गृहं धनधान्यदं स्यात् २६ सारैः करेज्यांत्यमघांबुमूलैः कौजेह्निवे ...ग्निसुतार्ति
दं स्यात् सत्तैः कदास्लार्यमतक्ष्महस्तैर्ज्ञस्यैव वारे सुखपुत्रदं स्यात् २७ अजैकपादहिर्बुध्न्यशक्रमित्रानिलांतकैः समंदैर्मंदवारे स्याद्रक्षोभू
तयुतं गृहम् २८ सूर्यक्षाद्युगभैः शिरस्यथ फलं लक्ष्मीस्ततः कोणभैर्नागैरुद्वसनं ततो गजमितैः शाखासु सौख्यं भवेत् सुखदं पुत्रदं च स्यात् उक्तं

च हस्तार्यमत्वाष्ट्रदास्लउत्तरास्योडुभेपि वा सबुधे बुधवारे च धनपुत्रसुखप्रदमिति २७ अथान्ययोगमनुष्टुभाह अजैकपादिति पूर्वाभाद्रपदोत्तराभाद्रपदाज्येष्ठानुराधास्वा
तीभरणीनक्षत्रैः समंदैः शनैश्चरयुक्तैः मंदस्यैव वारे च प्रारब्धं गृहं रक्षोभूतैश्च युतं स्यात् उक्तं च अजपाद्हिर्बुध्न्ययाम्यमित्रेंद्रानिलभेपि वा समंदे मंदवारे च गृह्यते यक्षराक्षसैः पु
त्रैर्जातैर्यत्वा तस्मिन् गृह्यते यक्षराक्षसैरिति अत्रायं निष्कृष्टोर्थः पूर्वं गृहारंभनक्षत्राण्यवधेयानि ततोऽश्ववास्तुकेशाद्यानि पश्चादिदं योगपंचकं विचार्यम् एवं गृहारंभः शु
भफलदो भवेत् २९ अथ केषांचिन्मतेन द्वारचक्रं सफलं शार्दूलविक्रीडितेनाह सूर्यर्क्षादिति सूर्याधिष्ठितनक्षत्रात् युगभैश्चतुर्भिर्नक्षत्रैः शिरसि उपरि अवस्थितैः फलं लु
लक्ष्मीप्राप्तिः स्यात् ततः नागभैः अष्टभिः कोणगैः कोणेष्ववस्थितैः उद्वसनं जनावासरहितं स्यात् तदग्रभैर्गजमितैरष्टमितैर्द्वारशाखावस्थैर्गृहस्वामिनः सौख्यं स्यात् तत

गुणभैस्त्रिभिर्नक्षत्रैर्देहल्यामवस्थितैर्गृहस्वामिनो मृतिः स्यात् ततस्तदग्रिमैर्वेदभैश्चतुर्भिर्नक्षत्रैः मध्यरूपे अवकाशे स्थितैः सौख्यं स्यात् फलितार्थमाह चक्रमिति इदं वक्रं

विलोक्य सुधिया शुभं शुभफलदं द्वारं विधेयं कर्तव्यमिति अनेनोपसंहरति २९ इति मुहूर्तचिंतामणिटीकायां प्रमिताक्षरायां द्वादशं गृहारंभप्रकरणं समाप्तम् १२॥ अथ गृहप्रवेशप्रकरणं व्याख्यायते तत्र प्रवेशश्चतुर्धा अपूर्वप्रवेशः द्वंद्वाभयप्रवेशः वधूप्रवेशश्चेति तत्र वधूप्रवेशस्यान्वर्थसंज्ञकत्वाल्लक्षणं नोक्तम् सच प्रागभिहितः अन्येषां लक्षणमाह वसिष्ठः अपूर्वसंज्ञः प्रथमप्रवेशो यात्रावसाने तु सपूर्वसंज्ञः द्वंद्वाभयस्त्वग्निभयादिजातस्त्वेवं प्रवेशस्त्रिविधः प्रदिष्ट इति नवगृहं निर्माय यः प्रथमः प्रवेशः सोऽपूर्वसंज्ञः प्रवेशः यस्तु यात्रानिवृत्त्यनंतरं गृहप्रवेशः स सपूर्वसंज्ञः यस्तु अग्निभयेनाग्निदाहेन आदिशब्देन कुद्धेन राज्ञा पातितेन गृहनाशस्तद्गृहं पुनः संपाद्यते तस्मिन् यः प्रवेशः स द्वंद्वाभय इत्युच्यते अन्वर्थसंज्ञा चेयं द्वंद्वं शीतोष्णम् अत्र शीतशब्देन जलम् उष्णशब्देनाग्निरुच्यते लक्षणया जलप्लावे

देहल्यां गुणभैर्मृतिर्गृहपतेर्मध्यस्थितैर्वेदभैः सौख्यं चक्रमिदं विलोक्य सुधिया द्वारं विधेयं शुभं २९ इति मुहूर्तचिंतामणौ वास्तुप्रकरणं समाप्तम् ॥ अथ गृहप्रवेशप्रकरणप्रारंभः ॥ सौम्यायने ज्येष्ठतपोंत्यमाधवे यात्रानिवृत्तौ नृपतेर्नवे गृहे स्याद्वेशनं द्वास्थमृदुध्रुवोडुभिर्जन्मर्क्षलग्नोपचयोदये स्थिरे १

नानवरतवृष्टिपातेन वा गृहपातस्तज्जलभयम् अग्निकृतदाहेन यो गृहनाशस्तदग्निभयम् तस्माच्छीतोष्णरूपात् द्वंद्वात् पुनः स्थापनेन यद्भयमित्युच्यते द्वंद्वं भयं विद्यते तस्मिन्नित्यर्थः आदिभ्योजितिमत्वर्थीयोऽच्प्रत्ययः तादृशः प्रवेशो द्वंद्वाभय इति तत्रापूर्वसपूर्वप्रवेशयोः कालशुद्ध्यादिकमिंद्रवंशयाह सौम्यायन इति एषु सौम्यायन इत्यादिकेषु पदार्थेषु सत्सु नृपते र्यात्रानिवृत्तौ अथवा नवे नूतनोत्थापिते गृहे वेशनं प्रवेशनं स्यात् अत्र सौम्यायन इति मंदबुद्धीनां शीघ्रप्रतिपत्त्यर्थं ज्येष्ठेति ज्येष्ठमाघफाल्गुनवैशाखेषु प्रवेशनं शुभम् नारदः अपि सौम्यायने कार्यं नववेश्मप्रवेशनम् राज्ञां यात्रानिवृत्तौ चेति तथा माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासेषु शोभनः प्रवेशो मध्यमो ज्ञेयः सौम्यकार्तिकमासयोरिति मध्यमोक्तिरावश्यकविषया द्रष्टव्येति यस्मिन् गृहप्रवेशः कर्तुमिष्यते तस्य यस्यां दिशि मुखं तद्दिङ्नक्षत्रैः पूर्वादिषु चतुर्दिक्षु सप्तसप्तानलर्क्षत इत्याद्युक्तैः मृदुध्रुवनक्षत्रैः प्रवेशनं स्यात् यद्दिक्द्वारसंमुखं तद्दिग्गृहे सु

अन्यदपि तत्रैव अर्कानिलार्यादितिदस्रविष्णुऋक्षे प्रविष्टं नवमंदिरं यत् अब्दत्रयात्तस्य हरत्यातं शेषेषु धिष्ण्येषु च मृत्युदं स्यादिति जन्मर्क्षेति जन्मर्क्षं जन्मराशिः ज
न्मलग्नं प्रसिद्धम् ताभ्यामुपचयं तृतीयषष्ठदशमैकादशस्थानं तस्मिन् उदयेलग्ने स्थिरे स्थिरराश्यो वृषसिंहवृश्चिककुंभाख्ये लग्ने प्रवेशनं शुभम् नारदः कर्तुर्जन्मभल
ग्नेवा ताभ्यामुपचयेपि वा प्रवेशो लग्ने स्याद्वृद्धिरन्यभे शोकनिस्वतेति सौम्ये स्थिरे भे शुभदृष्टियुक्ते लग्नेऽथवा शुभगृहे विलग्ने इति च सौम्यग्रहयुक्ते लग्ने वृद्धिस्वभावरा
शौ १ अथ जीर्णगृहप्रवेशे विशेषमिंद्रवज्रयाह जीर्णगृह इति जीर्णे पुरातनेऽन्यनिर्मिते गृहे अग्निभयात् अग्निनादाहात् आदिशब्देन वज्रवृष्टिराजकोपाद्युप
द्रवात् सति तस्मिन् गृहे पुनरपि सम्यगेव कृते उत्थापिते पूर्वोक्ताः सर्वेपि मासा ज्ञेयाः किंच मार्गोर्जयोः मार्गशीर्षकार्तिकयोः च श्रावणिकेपि श्रावणेपि वेशः प्रवेशः सन्
शुभफलप्रदः स्यात् सनत्कुमारः गृहारंभोदितैर्मासैर्धिष्ण्यैर्वारैर्विशेद्गृहमिति अत्र सामान्यतो गृहारंभोदिता मासा गृहप्रवेशेऽभिहिताः ते च सौम्यफाल्गुनवैशाख
माघश्रावणकार्तिकाः मासाः स्युर्गृहनिर्माणे पुत्रारोग्यधनप्रदा इति नारदोक्तेर्मार्गशीर्षफाल्गुनश्रावणकार्तिकविहिताः तत्रोत्तरायण एव गृहप्रवेशस्य वाक्यांतरवि

जीर्णगृहेऽग्न्यादिभयान्नवेपि मार्गोर्जयोः श्रावणिकेपि सत्स्यात् वेशोंबुपेज्यानिलवासवेषु नावश्यमस्तादिविचारणाऽत्र २ ॥

हितत्वात् श्रावणकार्तिकमार्गशीर्षाणामुत्तरायणत्वाभावात् विरोधे नूतनजीर्णगृहप्रवेशाभ्यां व्यवस्था कर्थं प्रागभिहित नारदवाक्येन उत्तरायणसाहचर्येण नूतन
गृहप्रवेशस्य सपूर्वप्रवेशयोर्विधानात् गृहारंभोदितैर्मासैरित्यनेन तु सामान्यतस्त्रिविधस्यापि प्रवेशस्य विधानादुत्तरायणीयमासास्त्रिविधगृहप्रवेशे शुभाः दक्षिणाय
नीयमासाः श्रावणादयस्तु जीर्णगृहप्रवेशविषयाः अत एव नारदो मार्गशीर्षकार्तिकयोर्नूतनप्रवेशे मध्यमत्वमाह अर्थादेव जीर्णगृहप्रवेशे उत्कृष्टमध्यत्वे स्यात् अंबु
पः शततारका ईज्यः पुष्यः अनिलः स्वाती वासवं धनिष्ठा एषु भेषु जीर्णगृहे अग्न्यादिभयान्नवेपि गृहप्रवेशः शुभः प्राक् पद्योक्तनक्षत्रेषु तु शुभ एवेति कैमुतिकन्याया
द्वगम्यते ज्योतिः प्रकाशे प्रवेशो नूतने हर्म्ये ध्रुवैर्मित्रैः सुखाप्तये पुष्यस्वातीयुतैस्तैश्च जीर्णे स्याद्वासवद्वयेति नावश्यमिति अत्रैवंविधे जीर्णगृहे अग्न्यादिभया
न्नवेपि श्रावणकमस्तादिविचारणा शुक्रास्तगुर्वस्तबाल्यवार्धकसिंहस्थगुर्वादिदोषाणां विचारणा विचारो नास्ति अस्तादयः कालदोषाः संतु मा वा संतु तथापि गृ

सोपिपंचांगशुद्धिमात्रमंगीकृत्य विहितनक्षत्रेष्वेव कार्यः ज्योतिः प्रकाशे नित्यपाने गृहे जीर्णे प्राशने परिधानके वधूप्रवेशे मांगल्ये नमौढ्यं गुरुशुक्रयोरिति वसिष्ठः
नवप्रवेशे पौत्यथ कालशुद्धिर्नेहद्वयोः सूतिकयोः कदाचित् प्रवेशपंचांगदिने सुलग्ने वा स्त्वर्चनं पूर्ववदेव कुर्यात् पूर्ववदेव नूतनप्रवेशोप थावास्तुपूजा न याहृद्वसौ
पूर्विकयोरपि कार्येत्यर्थः नारदेन तु यात्राविधेर्निवृत्तिप्रवेशे कालशुद्धिरपेक्षितैवेति तद्वाक्यं प्रागभिहितं तु देवतयोर्वाक्ययोरवश्यकानवश्यत्वेन व्यवस्था अत्र
त्रिविधेपि प्रवेशे प्रवेशनक्षत्रं क्रूराक्रांतं क्रूरविद्धं वा सर्वथा वर्ज्यम् वसिष्ठः क्रूरग्रहाधिष्ठितविद्धभं च विवर्जनीयं त्रिविधप्रवेशइति २ अथ गृहप्रवेशादिनात् प्राक्कर्त
व्यवास्तुपूजां विवक्षुस्तन्नक्षत्राणि उपजातिकापूर्वार्द्धेनाह मृदुध्रुवेति एषु सप्तदशसु नक्षत्रेषु वास्तुपुरुषस्यार्चनं भूतबलिं च कारयेत् गृहपतिर्वास्तुपूजां च कु
र्यात् पुरोहितो वा स्तुपूजां कारयेत् तयोरन्यतरस्यामिसयोः कर्तुः कर्मत्वम् वास्तुपूजाप्रकारमाह वसिष्ठः निर्माणे मंदिराणां च प्रवेशे त्रिविधेपि च वास्तुपूजाप्र
कर्तव्या यस्मात्तां कथयाम्यतः गृहमध्ये हस्तमात्रं समंतात्तंडुलोपरि एकाशीतिपदं कार्यं पल्ले सुलंसुशोभनम् एकद्वित्रिपदाः पंचचत्वारिंशत्सुरार्चिताः द्वात्रिं

मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषु मूलभे वास्त्वर्चनं भूतबलिं च कारयेत् त्रिकोणकेंद्रायधनत्रिगैः शुभैर्लग्ने त्रिषष्ठायगतैश्च पापकैः ३ ॥

शद्बाह्यतो वक्ष्यमाणाश्चांतस्त्रयोदश तेषां स्थानानि नामानि वक्ष्यामीश्वरकोणतः तत्राग्निः ईशाकोणस्थस्तस्यैवैकपदेश्वरः आकाशांता पूर्वतः क्रमादेकप
देश्वरौ एवं प्राच्यां नव ज्ञातास्तेवमेवान्यदिक्षु च आद्यश्चांत्यावेकदौ द्विपदाः पंचमध्यगाः शिख्याद्यशवाकाशांताः अमराः पूर्वभागगाः आद्यश्चांत्यावेकपदौ द्वि
पदाः पंच मध्यगाः पूषाद्यष्टौ यमांताः स्फुरमरा याम्यभागगाः आद्यश्चांत्यावेकपदौ द्विपदाः पंचमध्यगाः अष्टौ पितृगणाधीशात् पापांताः पश्चिमे सुराः आद्यंतौ
द्वावेकपदौ द्विपदाः पंचमध्यगा रोगादिदितिं तसुराः सप्त सौम्यादिशि क्रमात् तत्राधस्थचतुःकोणे त्वीशानादिषु च क्रमात् आपः सावित्रविजयरुद्राश्चैकपदेश्वराः
मध्ये नवपदो ब्रह्मा तस्येशानादिकोणगाः आपवत्सोथ सविता विबुधाधिपसंज्ञकः राजयक्ष्मा च चत्वारः सुराश्चैकपदेश्वराः ब्राह्मणः पूर्वतो दिक्षु त्रिपदाश्चाभराजमो
र्यमा च विवस्वांश्च मित्रः पृथ्वीधरः क्रमात् स्वस्वस्थलेषु स्थापितेष्वीदृशं भवेत् कोणेषु पंच पंचैव च चतुर्थैक पदाः सुराः प्रागादिदिक्षु द्विपदाः पंच पंच यथाक्रमम् ॥

ब्रह्मणः पूर्वतोभूयादिपिनेषीदृशंभवेत् कोणेषुपंचपंचैसुद्विपदाः स्फः समीपगाः हिरण्यरेताः पर्जन्योजयंतः पाकशासनः सूर्यः सत्योभृशाकाशोवायुःपूषाचवै
तथा गृहक्षतः पितृपतिर्गंधर्वोभृंगराजकः यमः पितृगणाधीशास्तथादौवारिकाह्वयः सुग्रीवःपुष्पदंतश्चजलाधीशोनिशाचरः शोषःपापश्चरोगोहिर्मुख्योभल्ला
ट एवच सोमसर्पौदितिर्दितीद्वात्रिंशदमराः स्मृताः आपश्चैवापवत्सश्चजयोरुद्रस्तथैवच मध्येनवपदोब्रह्मातस्यैतस्यसमीपगाः प्राच्याद्यंतरितादेवाः पर्यैतो
ब्रह्मणः स्मृताः अर्यमासविताचैवविवस्वान्विबुधाधिपः मित्रोथराजयक्ष्माचतथापृथ्वीधरः क्रमात् आपवत्सोऽष्टमः पंचचत्वारिंशत्सुरोत्तमाः तान्सर्वस्थानसं
स्थानिम्न सुणासहितान्यजेत् वास्तुज्ञोवास्तुमंत्रेणगंधपुष्पाक्षतादिभिः प्रणवेनार्चयेद्वापिच वास्त्वस्त्रनामभिः शुक्लवस्त्रयुगं दद्याद्धूपदीपफलैः सह अपू
पैर्भूरिनैवेद्यैर्वाद्यैः सह समर्चयेत् तांबूलंच ततोदद्याद्देवेभ्यश्चपृथक्पृथक् दत्वापुष्पांजलिंकान्तोप्रार्थयेद्वास्तुपूरुषम् वास्तुपुरुषनमस्तेस्तुभूशय्याभिरतप्रभो
मद्गृहं धनधान्यादिसमृद्धं कुरुसर्वदा इतिप्रार्थ्यततोदद्याद्दक्षिणामर्चकायच विप्रेभ्योभोजनंदत्वास्वयंभुंजीतबंधुभिः एवंयः कुरुतेसम्यग्वास्तुपूजांप्रयत्नतः

शुद्धांबुरंध्रेविजनुर्भमृत्यौमर्कारिरिक्ताचरदर्शचैत्रे अग्रेंबुपूर्णकलशंद्विजांश्चकृत्वाविशेद्वेश्मभकूटशुद्धम् ४ आरोग्यपुत्रपौत्रादिधनधा

न्यलभेन्नरः वास्तुपूजामकृत्वायःप्रविशेन्नवमंदिरम् रोगान्नानाविधान्क्लेशानश्नुतेबहुसंकटम् इतिवसिष्ठसंहितायांवास्तुशांतिः नारदादयःपंचांगशुद्धि
मात्रयुक्ते पूर्वदिने एववास्तुपूजामाहुः विधायपूर्वदिवसेवास्तुपूजांबलिक्रियामितितृतीयश्लोकार्धस्यटीका ३ अथलग्नशुद्धिं तिथिवारशुद्धिंचोपजातिके
नाईनेंद्रवज्रमाह त्रिकोणेति शुद्धांबुरंध्रइतिनवमपंचमचतुर्थसप्तमदशमैकादशद्वितीयतृतीयस्थानानामन्यतमस्थानस्थितैः शुभैरुपलक्षिते तथा
यत्रष्टैकादशस्थानस्थैः पापग्रहैरुपालक्षितेच तथांबुचतुर्थस्थानंरंध्रमष्टमस्थानंतस्मिन्शुद्धे सर्वग्रहरहिते अंबुरंध्रेयस्मिन्तादृशेलग्नेगृहंविशेत् कीदृ
दृशेलग्नेजनुर्भमृत्यौभंराशिर्लग्नंचजनुषिजन्मकालेभेजनुर्भेताभ्यामष्टमस्थानंजनुर्भमृत्युःविगतोजनुर्भमृत्युर्यस्मिन् स्वजन्मलग्नात्स्वजन्मराशेश्च
ष्टमराशिःप्रवेशलग्नेनप्रेक्षितइत्यर्थः पुनःकीदृशेलग्नेमर्कारिरिक्ताचरदर्शचैत्रे अर्कारौप्रसिद्धौवारौरिक्ता ४ ९ १४ उपलक्षणत्वाद्घ्रतिथयोपि चरलग्नानि

मेषकर्कतुलामकरस्थानितदंशाश्चदर्शोऽमावास्या चैत्रमासः विगताऽर्कोदयोयस्मिन् अर्कोदयः प्रवेशदिने निषिद्धा इत्यर्थः अंग इति गृहप्रवेशसमये जलपूर्णक-
लशं स्वसंमुखं कृत्वा द्विजान्ब्राह्मणांश्चाग्रेकृत्वा वेश्मगृहं विशेत् वसिष्ठः कृत्वाग्रतः पृष्ठतो वामतोऽर्कविभान् पूज्यानग्रतः पूर्णकुंभम् रम्यं हर्म्यं तोरणस्रग्वितानैः
स्त्रीभिः स्रग्वी गीतवाद्यैर्विशेत्तदिति अयं विधिः प्रवेशे साधारणः कीदृशं वेश्म अकूटं सुद्वं अकुरं षष्ठाष्टकादि उपलक्षणत्वाद्विवाहप्रकरणोक्तं वाणो न स्पंन यानरेखा
दिकं च तेनापि शुद्धम् वसिष्ठः राशिकूटादिकं सर्वं दंपत्योरिव चिंतयेदिति ४ अथवामगतार्कज्ञानं पूर्वादिमुखगृहप्रवेशं चेंद्रवंशयाह वामोरविरिति अष्टमपंचम
द्वितीयैकादशस्थानेभ्यः पंच सुस्थानेषु स्थिते रवौ सति प्राग्वदनादिके मंदिरे प्रवेष्टव्ये गृहप्रवेशकर्तुर्वामो रविर्ज्ञेयः यथा तस्मिन्लग्ने गृहे प्रवेशः कर्तुमिष्यते तस्मा
दष्टमं यत्स्थानं ततः पंच सुस्थानेषु अर्के सति पूर्वाभिमुखे गृहे प्रवेशकर्तुर्वामः सूर्यः स्यात् तथा लग्नाद्यत्पंचमस्थानं ततः पंचसु स्थानेषु रवौ स्थिते दक्षिणाभिमुखे

वामो रविर्मृत्युसुतार्थलाभतोऽर्के पंचभे प्राग्वदनादिमंदिरे पूर्णातिथौ प्राग्वदने गृहे शुभो नंदादिके याम्यजलोत्तराननेः ५ वह्न्येभू
रविभात्प्रवेशसमये कुंभेग्निदाहः कृताः प्राच्यामुद्वसनं कृता यमगता लाभः कृताः पश्चिमे

वामोर्कः तथैव लग्नाद्द्वितीयस्थानं ततः पंचसु
स्थानेषु रवौ स्थिते पश्चिमाभिमुखे वामोर्कः तथैव लग्नाद्येकादशस्थानं ततः पंचसु स्थानेषु सूर्ये स्थिते उत्तराभिमुखे गृहे प्रवेशकर्तुर्वामः सूर्य इत्यर्थः उक्तं च ।
रंध्रात्सुताद्दनाद्दायात्संचस्त्वर्के स्थिते क्रमात् पूर्वाशादिमुखं गेहं विशेद्वामो भवेद्यतः इति पूर्णातिथाविति प्राग्वदने पूर्वाभिमुखे गृहे पूर्णातिथौ पंचम्यां दशम्यां
पूर्णिमायां वा प्रवेशः नंदादिके तिथिगणे याम्यजलोत्तरानने गृहे प्रवेशः शुभः यथा दक्षिणाभिमुखे गेहे नंदायां प्रतिपदि षष्ठ्यामेकादश्यां वा प्रवेशः शुभः जलंप
श्चिमादिक् तद्दिङ्मुखे गृहे भद्रायां द्वितीयायां सप्तम्यां द्वादश्यां वा प्रवेशः शुभः उत्तराभिमुखे गृहे जयायां तृतीयायामष्टम्यां त्रयोदश्यां वा प्रवेशः शुभः गुरुः
नंदायां दक्षिणद्वारं भद्रायां पश्चिमामुखं जयायामुत्तरं द्वारं पूर्णायां पूर्वतो विशेत् इति ५ अथ गृहप्रवेशे कलशचक्रं शार्दूलविक्रीडितेनाह वह्न्येभू
रिति गृहप्रवेशसमय इति सर्वत्रापि संबध्यते कुंभे कलशाकृतिवास्तौ रविभात् सूर्याक्रांतनक्षत्रात् त्र्यक्षे प्रवेशे पंचमी रविभमारभ्य कलशास्य सुखे भूरेकं स्थाप्यम्

तस्करेणगृहस्याग्निदाहः ततःसूर्यभात्कृताः अग्निमाणि चत्वारि भानिमाग्रांस्थाप्यानि फलमुद्वसनंजनवासशून्यंगृहंस्यात् ततःकृत्तायमगताः तदग्रिमाणि च
त्वारिभानिदक्षिणेस्थाप्यानि फलंगृहपतेर्लाभः द्रव्यप्राप्तिः ततःकृताः पश्चिमेतदग्रिमाणिचत्वारि भानिपश्चिमायांस्थाप्यानि फलंगृहपतेः श्रीप्राप्तिः ततोवेदा
उत्तरेतदग्रिमाणिचत्वारिभानिउत्तरस्यांस्थाप्यानि फलंकलिःलोकैः सहगृहसंबंधीनिरर्थकोवादः कलहःस्यात् ततोयुगमितास्तदग्रिमाणिचत्वारिभानिगर्भे
कलशमध्येस्थाप्यानि फलंविनाशोगर्भस्यैवेत्यर्थः ततोरामास्तदग्रिमाणित्रीणिभानिगुदेवुध्नेस्थाप्यानि फलंस्थैर्यंगृहपतेर्वृद्धकालंतत्रनिवासः ततोऽनला
स्तदग्रिमाणित्रीणिभानिकंठेस्थाप्यानि फलंस्थिरत्वंगृहपतेर्भवेत् एवमभिहितानिसप्तविंशतिभानिस्युः ज्योतिःप्रकाशे भूवेदपंचकंत्रिस्त्रिः १४४४४४३३॥
प्रवेशेकलशेर्कभात् मृतिर्गतिधनंधनंश्रीःस्याद्दूरंभुक्स्थिरतासुखमिति अत्रकलशचक्रेशुभफलस्थानपतितास्तेवविहितनक्षत्राणांपरिग्रहोमुक्तस्तत्राग्नि

श्रीर्वेदाःकलिरुत्तरेयुगमितागर्भेविनाशोगुदेरामास्थैर्यमतःस्थिरत्वमनलाःकंठेभवेत्सर्वदा ६ एवंसकलत्रस्वगृहेप्रविश्यवितानपु
ष्पश्रुतिघोषयुक्तम् शिल्पज्ञदैवज्ञविधिज्ञपौरान्राजाऽर्चयेद्भूमिहिरण्यवस्त्रैः ७ इतिश्रीदैवज्ञ० मुहूर्तचिंतामणौ० नयोरद्यांगृ

पादिङ्मुखेप्रवेशोविधिर्लिखितेतद्दिङ्मुखनक्षत्रपरिग्रहः यथापूर्वस्यांप्रवेशोविधिर्लिखितेरोहिणीमृगोवाग्रास्यःदक्षिण ११ प्रवेशप्रकरणंसमाप्तम् १२
मुखगृहंप्रवेशोउत्तराफाल्गुनीचित्रेएवं पश्चिमाभिमुखेअनुराधोत्तराषाढेएवउत्तराभिमुखेउत्तराभाद्रपदारेवसौम्यास्यइतिनिष्कर्षोर्थः अतएवोक्तंवसिष्ठेन यद्दिङ्
मंदिरंतद्दिग्दर्क्षैरुक्तर्क्षैःस्यात्सन्निवेशोनसर्वैरिति नहिगृहैरितिवानयोःसामानाधिकरण्येनान्वयःभिन्नवाक्येतुचकारःकर्तव्यःस्यात् अतएवअर्कानिलाग्नि
दितिदस्त्रविष्णुर्क्षैःप्रविष्टंनवमंदिरंयत् अव्दत्रयात्तत्परहस्तमेतिशेषेषुधिष्ण्येषुचमृत्युदंस्यादितिनिषेधोप्युपपन्नोभवति ६ अथगृहप्रकरणप्रवेशोपसं
हारंसूचयन्प्रवेशोत्तरकालीनकर्तव्यविधिमुपजात्याह एवंसुलग्नइति एवंप्रागुक्तप्रकारेणविचारितसुलग्नेशोभनगुणयुतेस्थिरराश्यादिकेराजावितानपु
ष्पश्रुतिघोषयुक्तंवितानानिवस्त्रवस्त्रमंडपाःपुष्पाणिसकालतुंजानिमालतादीनिश्रुतिघोषे वेदध्वनिस्तैर्युक्तंउपलक्षणत्वात्तोरणाद्यनेकमांगल्यवस्तुस

स्वस्तनाकं गृहं प्रविश्य पश्चात् शिल्पज्ञान् गृहोत्थापकान् स्थपतिवर्द्धक्यादीन् दैवज्ञान् ज्योतिर्विदः विधिज्ञान् वास्तुपूजाभूतबलिगृहप्रवेशविधिज्ञान् पुरोहितप्रभृतीन् पौरान् नागरिकान् पंडितदीनानाथांधकृपणांश्च भूमिहिरण्यवस्त्रैर्यथाशक्त्यान्नैः समस्तैर्वा उपलक्षणत्वाद्धस्त्यादिभिर्वा अर्चयेत्पूजयेत् अन्नविशेषमाह वसिष्ठः यद्वास्तुपूजारहितं तथा दत्तबलिं तथानाच्छन्नगृहं विरूपम् कपाटहीनं न विशेद्यतस्तत्सर्वापदामालयमेव तत्स्यादिति तस्मात्स्वकीयं गृहमुपरिष्टाच्छादितं कृतवास्तुपूजादत्तबलिमेव गृहं प्रविशेत् प्रवेशोत्तरविधिमाह श्रीपतिः ततो नृपो विप्रसुहृत्पुरोधसः शिल्पज्ञभूगोलविदश्च लिंगिनः धनैश्च रत्नैः पशु

आसीद्धर्मपुरे षडंगनिगमाध्येतृद्विजैर्मंडिते ज्योतिर्वित्तिलकः फणींद्ररचिते भाष्ये कृतातिश्रमः तत्त
ज्जातकसंहितागणितकृन्मान्यो महाभूभुजां तर्कालंकृतिवेदवाक्यविलसद्बुद्धिः स चिंतामणिः ८ ॥

भिः समर्चयन् सदांधदीनांश्च पुरवासिनस्तथेति ७ इतिश्रीमुहूर्तचिं॰ गृहप्रवेशप्रकरणं समाप्तम् अथ ग्रंथसमाप्तौ पितामहवर्णनं शार्दूलविक्रीडितेनाह आसीदिति धर्मपुरे नर्मदातीरग्रामविशेषे प्रसिद्धश्चिंतामणिरासीत् किंभूते धर्मपुरे षडंगानि शिक्षादीनि तानि विद्यंते यस्य एतादृशो यो निगमो वेदस्तस्याध्येतारो ये द्विजा ब्राह्मणादयस्तैर्मंडिते भूषिते कीदृशश्चिंतामणिः ज्योतिर्वित्तिलक इव तिलकः ज्योतिर्विच्छ्रेष्ठ इत्यर्थः पुनः कीदृशः फणींद्रः शेषनागस्तद्रचिते भाष्ये महाभाष्ये कृतोतिश्रमोऽभ्यासो येन पुनः कीदृशश्चिंतामणिः तत्तज्जातकसंहितागणितकृत् तानि तानि स्वल्पबृहदादिभेदेनानेकविधजात

संहिताः संहिताशास्त्राणि करोतीति तादृशः गणितानि गणितशास्त्राणि करोतीति तादृशः पुनः कीदृशः महाभूभुजां मान्यः पूज्यः पुनः कीदृशः तर्कालंकृतिवेदवाक्यविलसद्बुद्धिः तर्को न्यायशास्त्रं अलंकृतिः अलंकारशास्त्रम् वेदवाक्यं वेदवाक्यविचारप्रतिपादकोऽर्थो मीमांसाशास्त्रं वेदांतशास्त्रं च तेषु विलसंती विलासयुक्ता बुद्धिर्यस्य सः ८ अथ क्रमप्राप्तात्मवर्णनं तेनैव रचितेनाह ज्योतिर्विदिति तत्सूनुस्तस्य चिंतामणिदैवज्ञस्य सूनुः पुत्रोऽनंतइतिनाम्ना प्रथां

ज्योतिर्विद्गणवंदितांघ्रिकमलस्तत्सूनुरासीत्कृती नाम्नाऽनंतइति प्रथामधिगतो भूमंडलाहस्करः ।
योरम्यां जनपद्धतिं समकरोद्दुष्टाशयध्वंसिनीं टीकां चोत्तमकामधेनुगणितेऽकार्षीत्सतां प्रीतये ॥ ९ ॥

ख्यातिमधिगतः प्राप्त आसीत् कीदृशः ज्योतिर्विद्गणवंदितांघ्रिकमलः ज्योतिर्विदां गणेन समूहेन वंदितचरणकमलं यस्य सः पुनः कीदृशः भूमंडलेऽहस्करइव अध्यापनद्वाराप्रकाशक इत्यर्थः पुनः कीदृशः कृती कुशलः ग्रंथकरणसमर्थ इति शेषः ग्रंथकर्तृत्वमेवोत्तरार्द्धेन प्रकाशयति योरम्यामिति जनपद्धतिं जातकपद्धतिं दुष्टाशयध्वंसिनीं दुष्टाः जन्मपद्धतिमार्गसंप्रदायानभिज्ञास्तेषामाशयमभिप्रायं ध्वंसयतीति दुष्टाशयध्वंसिनी तामकरोत् तथा ॥

उत्तमेऽब्दपक्षार्यपक्षप्रतिपादके कामधेनुगणिते ग्रंथविशेषे टीकां च सतां प्रीतये ऽकार्षीत् कृतवानित्यर्थः ९ अथ स्वनामकथनपूर्वकं ग्रंथसमाप्तिं श्लोकद्वयेनाह तदात्म
जइति तस्यानंतस्यात्मजो रामाभिधो गिरीशनगरे वाराणस्यां मुहूर्तचिंतामणिं मुहूर्तचिंतामणिनामधेयं ग्रंथं भुजभुजेषुचंद्रैः १५२२ मिते शके द्वाविंशत्यधिकपंचद
शशतमिते शके विनिरमात् अकार्षीत् शेषस्पष्टम् १० इति श्रीदैवज्ञानंतसुतदैवज्ञरामविरचितायां स्वकृतमुहूर्तचिंतामणिटीकायां प्रमिताक्षरायां त्रयोदशं गृहप्रवेशप्र

तदात्मज उदारधीर्विबुधनीलकंठानुजो गणेशपदपंकजं हृदि निधाय रामाभिधः गि
रीशनगरे वरे भुजभुजेषुचंद्रैः १५ २२ मिते शके विनिरमादिमं खलु मुहूर्तचिंतामणि
म् १० इति श्रीदैवज्ञरामविरचितमुहूर्तचिंतामणिः समाप्तः श्रीशंकरार्पणमस्तु ॥

करणं समाप्तम् १३ ॐ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ श्रीरामचंद्रायनमोनमः ॥ श्रीविश्वनाथायनमोनमः श्रीकेदारायनमोनमः ॥ श्रीचिंतामणि
गणेशायनमोनमः ॥ श्रीहनुमानायनमोनमः ॥ श्रीसरस्वतीदेव्यै नमोनमः ॥ श्रीलक्ष्मीजीनमोनमः ॥ श्रीकालभैरोजीनमोनमः ॥

यह पोथी शहर बनारस दिवाकर छापाखानेमे शिवचरन के इहां मुहूर्त्त चिंतामणि स तिलक छपा सो कीन मुहल्ले मे दैनी काली महल के पास ॥

वा: कलम दुर्गा मिसीर वो छापने वाले का नाम व दल कारीगर वो सोधने वाले पंडित का नाम केदार मिसिर० ॥ ९ ॥

यह पोथी जिसको लेना हो सो चांदनी चौक मे कुंजगलि के पश्चिम फाटक पर रामचरन के दुकान पर मिलैगी सम्वत १९२९ मीः अगहन सुदी ३ वार मंगर॥

॥ ॐ ॥ इतिश्रीमुहूर्त्तचिंतामणिःसहतिलकसमाप्तम्